LEENA AUTONEN-VAARANIEMI

Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt

■

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston Linna-rakennuksen
Väinö Linna -salissa, Kalevantie 5, Tampere,
2. päivänä lokakuuta 2009 klo 12.

English abstract

TAMPEREEN YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkimuksen laitos

Myynti
Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617
33014 Tampereen yliopisto

Puh. (03) 3551 6055
Fax (03) 3551 7685
taju@uta.fi
www.uta.fi/taju
http://granum.uta.fi

Kannen suunnittelu
Juha Siro

Acta Universitatis Tamperensis 1445
ISBN 978-951-44-7810-9 (nid.)
ISSN-L 1455-1616
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 878
ISBN 978-951-44-7811-6 (pdf)
ISSN 1456-954X
http://acta.uta.fi

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2009

KIITOKSET

Väitöskirjan tekeminen on ollut monivaiheinen taival, jonka varrella tutkimustyöhöni ovat vaikuttaneet useat henkilöt ja tahot. Ilman heidän tukeaan tätä tutkimusta ei olisi syntynyt.

Väitöskirjani ohjaajina ovat toimineet professori Tarja Pösö ja professori Hannele Forsberg. He ovat olleet mukana tutkimustyöni alusta loppuun saakka. Kun yritän miettiä tapoja kiittää Tarjaa ja Hannelea, on ”kiitos” liian pieni ja mitätön sana. Heidän panoksensa tutkimukseni teoreettisiin ja metodologisiin lähtökohtiin on ollut merkittävä. Kiitän Tarjaa kannustavasta ohjauksesta ja kriittisistä huomioista. Olen voinut tehdä tutkimusta itsenäisesti ja omalla tavallani, mutta olen saanut Tarjalta työtäni selkiyttäviä ja kirkastavia kommentteja. Kiitos Tarja siitä, että olet jaksanut lukea väitöskirjani käsikirjoituksen lukuisia versioita ja työpapereita. Kiitän Hannelea tutkimukseni käsikirjoituksen ja työpapereiden kriittisestä lukemisesta. Olen kiitollinen Hannelelle erityisesti siitä, että hän on kiinnittänyt huomiota väitöskirjani vaativimpiin kohtiin ja esittänyt niihin tarkennuksia.

Kiitän professori Leena Eräsaarta ja dosentti Anni Vilkkoa lupautumisesta väitöskirjani esitarkastajiksi. Kiitän heitä asiantuntevista ja kriittisistä kommenteista, jotka ovat auttaneet tutkimukseni täsmentämisessä. Kiitos Leena Eräsaarelle lupautumisesta vastaväittäjäksi.

Suuret kiitokseni professori Jeff Hearnille. Hän on kommentoinut väitöstyötäni tutkimusprosessin eri vaiheissa, sen alusta alkaen. Jeff Hearn on vaikuttanut olennaisesti tutkimukseni sukupuolen teoriaa koskeviin ratkaisuihini. Lämpimät kiitokseni myös professori Keith Pringlelle. Hän on edistänyt tutkimustani alkuvaiheista lähtien. Kiitän Keith Pringleä sukupuolen teoretisoinnista ja sen yhdistämisestä sosiaalityön tutkimuksen näkökulmiin. Olen saanut Jeff Hearnilta ja Keith Pringleltä kehittämisideoita tutkimukselleni jatko-opiskelijoiden kansainvälisessä kesäkoulussa Latviassa vuonna 2003. He ovat kommentoineet työtäni Pohjoismaissa pidetyissä useissa miestutkimuksen konferensseissa ja seminaareissa. Kiitokseni Jeff Hearnille ja Keith Pringlelle myös sähköpostitse ja kasvotusten käydyistä tutkimustyötäni koskevista keskusteluista.

Tampereen yliopiston sosiaalityön tutkimuksen laitos (aiemmin sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos) on mahdollistanut tutkimustyöni tekemisen usean vuoden ajan. Kiitokset laitoksen henkilökunnalle ystävällisestä työilmapiiristä ja kannustamisesta. Sosiaalityön tutkimuksen laitokselta saamani työtila ja materiaaliset puitteet ovat olleet hyvin tärkeitä. Suuret kiitokset Seija Veneskoskelle väitöskirjani ulkoasun muokkaamisesta ja painokuntoon saattamisesta.

Aloitin väitöskirjani tekemisen ollessani sosiaaliterapeuttina ja käytännön työni ohessa. Tutkimustyöni pääsi vauhtiin valtakunnallisessa Perhetutkimuksen tutkijakoulussa, jossa olin varsinaisena tutkijakoulutettavana vuosina 2003–2006 ja sen jälkeen oheispaikkalaisena väitöskirjani valmistumiseen saakka. Perhetutkimuksen tutkijakoulu on antanut minulle mahdollisuuden keskittyä täysipainoisesti tutkimustyöhön usean vuoden ajan. Olen saanut ideoita väitöskirjatyölleni tutkijakoulun järjestämissä seminaareissa sekä pienryhmän tapaamisissa. Suuret kiitokseni Perhetutkimuksen tutkijakoulun pienryhmän ohjaajille Marjo Kuroselle, Merja Korhoselle ja Hannele Forsbergille. Lämpimät kiitokseni antoisista keskusteluista ja tutkijatoveruudesta Eija Sevón, Marianne Notko, Thomas Heikell ja Johanna Mykkänen.

Tampereen yliopiston sosiaalityön jatkokoulutusseminaari on ollut tutkimustyöni kannalta hyvin tärkeä paikka. Ryhmän jatko-opiskelijat ovat kommentoineet tutkimustani varsinkin sen alku- ja keskivaiheissa. Minulla on ollut mahdollisuus tuoda ryhmäläisten keskusteltavaksi myös keskeneräisiä tekstejä. Suuret kiitokseni kaikille rakentavasta ja innostavasta yhteistyöstä. Kiitos myös siitä, että olen voinut jakaa kanssanne tutkijan arjen kokemuksia. Kiitokset Johanna Korpinen, Satu Ranta-Tyrkkö, Susanna Helavirta, Inkeri Eskonen, Riitta Laakso, Tuija Eronen, Marja Katter, Pirjo Niittynen, Sinikka Forsman.

Olen saanut mahdollisuuden osallistua lukuisiin tutkimuskonferensseihin ja seminaareihin. Näissä kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä olen käynyt arvokkaita keskusteluja muun muassa miesten ja maskuliinisuuksien tutkijoiden, lapsuuden tutkijoiden, vanhemmuuden tutkijoiden ja kodin tutkijoiden kanssa. Kiitän kaikkia keskustelukumppaneita. Kiitokset erityisesti Kirsi Pankarinkangas, Anne Soronen, Teemu Tallberg, Jan Wickman, Anders Ahlbäck, Johanna Lammi-Taskula, Jouni Varanka, Carmen Pérez Belda, Anne-Maria Marttila, Steen Baagøe Nielsen, Hannu Sirkkilä ja Jouko Huttunen.

Nöyrimmät kiitokseni kaikille niille miehille, jotka suostuivat haastateltaviksi tutkimustani varten. Kiitokset siitä, että päästitte minut koteihinne ja kerroitte elämästänne. Ilman teitä tutkimukseni ei olisi saanut nykyistä muotoaan.

Tutkimustyötäni ovat edistäneet useat ihmiset, joiden nimeä en voi erikseen mainita tutkittavieni yksityisyyden suojaamiseksi. Monet ihmiset auttoivat minua tutkimusaineiston hankinnassa ja aineistonkeruun käytännön järjestelyissä. Lämpimät kiitokseni heille. Erityisesti kiitän sosiaaliterapeutteja, jotka työkiireidensä keskellä etsivät mahdollisia haastateltavia tutkimustani varten.

Tutkimukseni kieliasun tarkistuksesta kiitän Niina Arolaa. Kiitokset Heli Mäntyrannalle ja Pirjo Kuuselolle väitöskirjaani liittyvien tekstien kääntämisestä englanniksi. Kiitän Merja Arikkalaa ja Anu Laukkarista tutkimusaineiston litterointiavusta.

Tutkimukseni saamasta taloudellisesta tuesta kiitän Tampereen yliopistoa, Tampereen yliopiston Tukisäätiötä, Perhetutkimuksen tutkijakoulua, Suomen Kulttuurirahaston Hämeen rahastoa, Jenny ja Antti Wihurin rahastoa sekä Tampereen kaupungin tiederahastoa.

Kiitän kaikkia sukulaisiani ja läheisiäni, jotka ovat tukeneet minua väitöskirjani tekemisessä. Suurimmat kiitokseni vanhemmilleni Annikki ja Arvi Autoselle. Kiitän äitiäni Annikkia huolenpidosta ja rohkaisusta. Muistelen kiitollisena edesmennyttä isääni Arvia, joka elämäni eri vaiheissa kannusti opiskeluani. Kiitokset sisarelleni Ingalle, veljelleni Hannulle ja heidän perheilleen kannustamisesta ja huumorista.

Puolisolleni Artolle kiitos kaikesta. Varttuvien lastemme ilonaiheet ja murheet ovat jokapäiväistä arkeamme. Kiitos Arto, Eetu ja Marika jokaisesta yhdessä eletystä hetkestä.

Hausjärvellä elokuussa 2009

Leena Autonen-Vaaraniemi

TIIVISTELMÄ

Leena Autonen-Vaaraniemi
Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt

Tampere: Tampereen yliopisto, Sosiaalityön tutkimuksen laitos, väitöskirja 2009.

Tämä tutkimus käsittelee eronneiden miesten kotia. Koti on vahvojen sukupuolta koskevien uskomusten paikka. Koti nähdään naisen paikkana, miehen aluetta on sen sijaan julkinen tila. Aiemmassa sosiaalitutkimuksessa eronneet miehet on nähty pääsääntöisesti sosiaalisena ongelmana. Myös eronneen miehen koti on määrittynyt ongelmaksi. Näiden näkökulmien rinnalle tarvitaan tutkimusta, jossa eronnutta miestä ja kotia lähestytään muutoin kuin ongelmallisuuden kautta.

Väitöskirjassa tarkastellaan sitä, mitä miehet tekevät kodissa ja millä tavoin miehet toimivat kotiin liittyen. Tutkimuksessa etsitään vastauksia myös siihen, millaisia merkityksiä miehet antavat kodille. Miesten kotiin liittyvää toimintaa ja kodille antamia merkityksiä lähestytään miesten omasta näkökulmasta. Vaikka tutkittavat ovat eronneita miehiä, tutkimus ei kuitenkaan ole avio- tai avoerosta. Ero määrittyy kodin muutoskohtana miehen elämänkulussa. Oletetaan, että ero tuo näkyviin itsestään selvänä, luonnollisena ja arkisena pidetyn kodin ulottuvuudet.

Tutkimuksen aineisto koostuu miesten haastatteluista, miesten ottamista kotia koskevista valokuvista, miesten piirtämistä kotihistoriaviivoista ja tutkijan havainnoista miehen kodissa. Pääaineistona ovat miesten haastattelut. Tutkimusta varten haastateltiin yhdeksäntoista avio- tai avoeronnutta miestä heidän kodeissaan. Haastattelukertoja oli useita. Aineisto kerättiin vuosina 2003–2005. Haastatellut ovat pääosin keski-ikäisiä, nuorin miehistä kaksikymmentäkahdeksanvuotias ja vanhin seitsemänkymmentäneljävuotias. He ovat Etelä- tai Pohjois-Suomen kaupungeissa tai maaseudulla asuvia miehiä. Tutkimus on otteeltaan kuvaileva ja miesten merkityksenantoa ymmärtävään pyrkivä. Ensisijaisena teoreettisena näkökulmana sovelletaan kriittisen miestutkimuksen teoriaa sukupuolesta. Tutkimus sijoittuu myös yhteiskuntatieteellisen perhetutkimuksen, kodin tutkimuksen ja feministisen maantieteen alueille. Tutkimus on osa sosiaalityön tutkimustraditiota, jossa ilmiötä tarkastellaan hyvinvoinnin ja selviytymisen näkökulmasta.

Tutkimuksen keskeinen käsite on miesten kotikäytännöt. Tavoitteena on selvittää miesten kotikäytäntöjen diskursiivisia ja materiaalisia ulottuvuuksia. Miesten kotikäytäntöjä tarkastellaan tilan, esinemaailman ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta. Miesten kodille antamia merkityksiä lähestytään puolestaan ajallisuuden ja erilaisten kodin paikkojen kannalta. Kodille annettuja merkityksiä tarkastellaan myös mentaalisesta, spatiaalisesta ja sosiaalisesta kodin ulottuvuudesta koostuvan kehikon kautta. Tuloksia analysoidaan sukupuolen, vallan sekä miesten erojen ja erilaisuuden kannalta. Aineiston analyysimetodina käytetään aineisto-lähtöistä analyysia.

Tutkimus osoittaa, että miehet ovat monikotisia. Koti merkitsee miehille useita ajassa elettyjä paikkoja ja tiloja. Miehet kuvaavat kotiin liittyvää toimintaansa ensisijaisesti nykyisyydestä käsin, mutta myös menneisyyden ja tulevaisuuden kannalta. Miehillä on kodin uudelleen arvioimisen ja järjestämisen paikkoja elämänkulun muutoskohdissa. Tällaisia tilanteita ovat avioero, läheisen kuolema tai miehen päihdekäytön paheneminen. Miehet joutuvat järjestämään kotia uudella tavalla myös lasten varttuessa. Koti on miehille vahvasti perhesuhteita ja läheissuhteita. Kodin sosiaaliset suhteet ovat ajallisesti jatkuvia. Ne ovat myös sukupolvisuhteita. Miehet puhuvat kodistaan kumppanin, omien lasten, lastenlasten, vanhempien, isovanhempien, ystävien, sisarusten, naapureiden ja lemmikeiden kannalta. Erityisesti lapset tekevät miehille kodin. Isyyden käytännöt ovat miehille luonteva tapa toimia kodissa. Iäkkäästä ja huonokuntoisesta vanhemmasta huolehtiminen on muutamille miehille itsestään selvästi osa kodin arkea.

Koti on miehille levollisen olemisen, mielihyvän ja työnteon paikka. Miesten kotikäytännöt koostuvat arjen pienistä teoista ja toiminnoista. Ne ovat myös vahvasti valtaan liittyviä. Miehet toimivat kodissa omaehtoisesti, ja he pitävät elämänkumppaninsa toimintaa kodissa itsestään selvyytenä ja luonnollisena. Perheellisten miesten kuvauksissa kotityöt vaikuttavat tekeytyvän itsestään. Yksinasuvat miehet kertovat kotitöiden tekemisestään yksityiskohtaisesti. Kodin puhtaus on miehille tärkeää, ruoanlaitto merkitsee harrastusta ja monet miehistä ovat kiinnostuneita kodin sisustamisesta. Tutkimus purkaa käsityksiä avioeron, miesten, kodin ja sosiaalisten ongelmien yhteenkietoutumisesta. Eronneilla miehillä on monenlaisia läheissuhteita ja arjen voimavaroja.Tutkimus tuo esiin eronneen miehen elämänhistorian, ajallisen ulottuvuuden ja elämän kerroksisuuden.

Miesten erot ja erilaisuus liittyvät hyvin monella tavoin miesten kotikäytäntöihin ja kodille antamiin merkityksiin. Sukupuoli sekä ikä, toimintakyky, yhteiskunta-luokka, sukupolvi, siviilisääty ja paikalliskulttuuri risteävät moninaisin tavoin miesten kotikäytännöissä. Tutkimus osoittaa yhteiskuntaluokkaan perustuvan miesten kotikäytäntöjen ja kodille antamien merkitysten erilaisuuden. Miesten väliset luokkajaot ilmenevät varsinkin suhteessa elämäntapaan, tuloihin ja asuinpaikkaan. Miehet toimivat kodin arjessa eri tavoin yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja materiaalisten resurssiensa perusteella. Tämä tulee esiin esimerkiksi miesten asumismuotojen ja kotiympäristöjen erilaisuutena, kotiin liittyvinä erilaisina kulutustottumuksina sekä mahdollisuuksina toteuttaa kotia koskevia haaveitaan.

Tutkimus tuo esiin, että miehet eivät elä miehille tyypillistä kotia. Miehet eivät kuvaa kotiaan sukupuolen kannalta, eivätkä he juuri erottele kodin esineitä naisellisiksi tai miehisiksi. Miehet eivät myöskään puhu kotitöistä naisten töinä. Toisaalta miehet myös sukupuolittavat kotia, jolloin he liittävät kuvauksissaan yhteen lapsuusajan, (iso)äidin ja kodin. Miehet puhuvat lapsuusajastaan ja miehistä talon rakentajina, käden taitajina ja kodin sisätilan ulkopuolisina. Kyse on miehen elämänhistoriaan liittyvistä, mutta myös kulttuurisesti tunnistettavista, sukupuolittuneista kodin puhetavoista.

Tutkimuksen perusteella voidaan tehdä se johtopäätös, että tarvitaan lisää tapoja ymmärtää miehen ja kodin välisiä moninaisia suhteita. Mieheyden ideaalien ja miesten perhe-elämän välille on syntynyt jännitteitä ja murtumisia, joita miehet kotiin liittyvällä toiminnallaan haastavat. Miehen ja kodin tutkiminen on tärkeää siksi, että miehet osattaisiin nähdä kodin voimavaroina ja aktiivisina toimijoina läheissuhteissa. Perhepoliittisesti ja kotitöiden tasa-arvon kannalta voisi huomiota kiinnittää siihen, että miehet pitävät parisuhdetta ja naisen toimimista kodissa itsestään selvyytenä. Tutkimus asettaa haasteita jatkotutkimukselle. Kotiin liittyviä moninaisia sosiaalisia suhteita tulisi tutkia laajemminkin kuin perhesuhteista koostuvina. Lisäksi tulisi nostaa esiin läheissuhteiden biografinen, ajassa jatkuva ulottuvuus.

Avainsanat: *miestutkimus, miehet, miesten käytännöt, sukupuoli, koti, kotityö, arki, isyys, valta, avioero, avoero, perhetutkimus, kodin tutkimus*

ABSTRACT

Leena Autonen-Vaaraniemi
Divorced Men's Home Practices and Homes

Tampere: University of Tampere, Department of Social Work Research, Doctoral Dissertation 2009.

This study deals with the homes of divorced men. The home is a location of strong beliefs related to gender. It is seen as the place of women, while the public sphere is the place of men. Previous social scientific research has approached divorced men primarily as a social problem. The home of a divorced man has also been defined as a problem. Parallel to these viewpoints we need research that does not approach divorced men and the home by defining them as problems.

The dissertation examines what men do at home and men's actions involving the home. The study also seeks to find out what meanings men attach to the home. Men's activity related to the home and the meanings that they attach to the home are approached from the viewpoint of the men themselves. Although the research subjects are divorced men, the study does not deal with divorce or separation after co-habitation. Divorce is defined as a moment of change during the man's life course. It is assumed that the dimensions of home, so far regarded as self-evident, natural and mundane, are revealed by divorce.

The research data consists of interviews with men, photographs related to the home taken by men, home history lines drawn by men and the researcher's observations in the homes of men. The principal data set consists of the interviews with men. For this study, nineteen men who had experienced divorce or separation after co-habitation were interviewed in their homes. Each of them was interviewed several times. The data was gathered in 2003–2005. The interviewees are mainly of middle age; the youngest was twenty-eight and the oldest seventy-four years old. The men live in urban and rural areas in Southern and Northern Finland. The study is descriptive in nature, and strives to understand the process of attaching meanings by men. The foremost theoretical angle applied is the theory of gender in critical studies on men and masculinities. The study is also located in the fields of social

scientific family research, home studies and feminist geography. The study is part of the social work research tradition which studies phenomena from the viewpoints of well-being and coping.

The central concept in the study is men's home practices. The aim is to determine the discursive and material dimensions of men's home practices. The practices are examined from the viewpoints of space, objects and social relationships. The meanings that men attach to the home are approached through the viewpoints of temporality and the locations of homes. The meanings attached to the home are also examined by means of a framework consisting of the mental, spatial and social dimensions of the home. The results are analysed from the viewpoints of gender, power and differences between men. The data is analysed with data-driven analysis.

The study shows that men have multiple homes. For men, the home means several locations and spaces lived in in the course of time. In describing their actions involving the home, men primarily start out from the perspective of today, but also from the viewpoints of past and future. Men go through phases of re-evaluating and rearranging the home during periods of change in their life course. These periods include divorce, as well as the death of someone close or an increased substance abuse. Men also have to rearrange their homes as their children grow up. For men, the home is strongly a place of family ties and close relationships. The social relationships related to the home continue across time and also involve several generations. Men speak of their homes from the perspectives of their partners, their children and grandchildren, parents and grandparents, friends, siblings, neighbours and pets. In particular, children make a home for men. The practices of fatherhood are a natural way for men to act in the home. For some men, looking after an aged and frail parent is a self-evident part of daily life at home.

The home is a place of restful existence, pleasure and work for men. Men's home practices consist of micropractices of everyday life. They are also strongly related to power. Men act autonomously at home, and they regard the activity of their life partners at home as something self-evident and natural. In the descriptions of men who have families, housework appears to take care of itself as if automatically. Men who live alone describe housework in detail. Cleanliness at home is important for men, cooking is seen as a hobby, and many men are interested in interior decoration. The study dismantles the conception that the problems of divorce, men, home and

social problems are intertwined. Divorced men have a variety of close relationships and everyday resources. The study reveals the life history of a divorced man and the continuity and stratified nature of his life.

Differences between men are linked to the men's home practices and the meanings attached to the home in multiple ways. Gender, intersecting with age, functional ability, social class, generation, marital status and local culture, is visible in men's home practices in many ways. The study shows that men's home practices and the meanings that they attach to the home differ according to social class. The class divisions between men can be seen particularly in relation to lifestyle, income and place of residence. In everyday life at home, men act differently according to their social, cultural and material resources. This is revealed as, for example, differences in the men's forms of accommodation and home environments, different consumption habits related to the home and their possibilities of realising dreams related to the home.

The study shows that men do not live a home typical for men. Men do not describe their homes through gender, and they infrequently categorise domestic objects as either feminine or masculine. Nor do men speak of housework as women's work. On the other hand, men do attach gendered meanings to the home, in that their childhood, their (grand)mother and home are intertwined in their descriptions. Men speak of the men in their childhood as builders of houses, skilled craftsmen and persons who are outsiders to the home. These discourses related to the home are linked to the personal life history of each man, but also culturally recognisable and gendered.

The study leads to the conclusion that a broader perspective of understanding the multiple relationships between men and home is needed. Tensions and ruptures have been created between masculine ideals and men's family lives, and they are challenged by the men's home practices. Studying men and home is important because it will enable us to see men as resources in the home and as active agents in close relationships. From the viewpoint of family policy and equality in housework it would be important to note that men regard a life shared with a partner and women's domestic activity as self-evident. The study poses challenges for further research. Men's multiple social relationships associated with the home should not be seen as simply consisting of family relationships. In addition, the biographical,

temporally continuous dimension of various close relationships should be better taken into account.

Key words: *men and masculinities, men's practices, gender, home, housework, everyday life, fatherhood, power, divorce, separation after co-habitation, family research, home studies*

SISÄLLYS

Kiitokset ... 3
Tiivistelmä ... 7
Abstract ... 11

1 JOHDANTO ... 19
2 MIES JA KOTI AIEMMASSA YHTEISKUNTATIETEELLISESSÄ TUTKIMUKSESSA ... 23
2.1 Miehen ja kodin keskeiset tutkimusteemat ... 24
2.2 Kodin keskeiset tutkimusteemat ... 28
2.3 Tutkimustehtävän paikannus ... 32
3 MIESTEN KÄYTÄNNÖT TUTKIMUSKOHTEENA ... 34
3.1 Miesten tutkimisen kaksinapaisuus ... 34
3.2 Miesten kotikäytännöt käsitteeksi ... 44
3.3 Sukupuoli, aika ja tila ... 49
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS ... 54
4.1 Tutkimustehtävä ... 54
4.2 Tutkimusmenetelmänä haastattelu ... 56
4.3 Haastattelut ja valokuvat aineistona ... 58
4.4 Eronneet miehet kertojina ... 68
4.5 Tutkijan ja tutkittavien kohtaaminen ... 70
4.6 Aineistolähtöinen analyysi ... 76
5 KODIN PAIKAT AJASSA ... 81
5.1 Nykyhetken kuvaukseen painottuvat kodit ... 82
5.1.1 Nykykoti ... 82
5.1.2 Kodin paikkaa ei ole missään ... 83
5.1.3 Mökki kotina ... 84
5.1.4 Kodinomainen päihdehoitolaitos ... 85
5.1.5 Kotiympäristö ... 86
5.1.6 Kotimaa, kotiseutu, sukujuuret ja kieli ... 87
5.2 Elämänkulkuun liittyvät kodit ... 89
5.2.1 Lapsuudenkoti ... 89
5.2.2 Kotoinen mummola ... 90
5.2.3 Ensimmäinen oma koti ... 91
5.2.4 Kodin perustaminen ... 92
5.2.5 Parisuhteen tai perheen koti avioerossa ... 93
5.2.6 Tulevaisuuden koti ... 93
5.3 Yhteenveto. Miesten monikotisuus ... 95
6 TILALLISET KOTIKÄYTÄNNÖT ... 98
6.1 Lukeminen, musiikin kuuntelu ja musisointi ... 98
6.2 Makoilu, lepääminen ja nukkuminen ... 100
6.3 Saunominen ... 106
6.4 Juominen tai narkkaaminen kotona ... 108
6.5 Rakentaminen, remontoiminen ja nikkarointi ... 112

6.6 Pihatyöt ... 115
6.7 Ansiotyö ja opiskeleminen kotona ... 116
6.8 Kotityöt ... 118
6.9 Ruoanlaitto ja syöminen ... 133
6.10 Sisustaminen, kalustaminen ja huoneiston täyttäminen ... 145
6.11 Parvekkeilla ja pihoilla ... 154
6.12 Lähtemiset ja palaamiset ... 157
6.13 Kodin hankkiminen ja omistaminen ... 163
6.14 Yhteenveto. Yksin sisällä tehden ... 167
7 ESINEMAAILMAN KOTIKÄYTÄNNÖT ... 175
7.1 Esineiden kuvaus ... 176
7.2 Kodin tila, sosiaaliset suhteet ja esineet ... 180
7.3 Miesten kotikäytännöt esineellisessä maailmassa ... 182
7.4 Yhteenveto. Toiminnan ja tuumailun yksinpelit ... 189
8 SOSIAALISIIN SUHTEISIIN KIETOUTUVAT KOTIKÄYTÄNNÖT ... 195
8.1 Naapurit. Tervehtimistä, pientä apua, elämisen ääniä ... 197
8.2 Kaverit. Harrastaminen, seura ja puhuminen ... 203
8.3 Sisarten ja veljien yhteydenpito ... 208
8.4 Isovanhemmat. Läsnä oleminen ja yhdessä tekeminen ... 209
8.5 Vanhemmat ja kotikäytännöt ... 216
8.5.1 Äidin ja kodin yhteenkietouma ... 216
8.5.2 Isän ja pojan kesken ... 218
8.5.3 Yhdessä asuminen ja huolenpito ... 221
8.6 Lemmikkieläimet. Seuraa ja lenkkikavereita ... 228
8.7 Nykyinen kumppani ja koti ... 232
8.8 Aiempi kumppani ja koti ... 238
8.8.1 Kodin, vaimon ja lasten yhteenkietouma ... 239
8.8.2 Riitelemisen käytännöt ... 240
8.8.3 Avio- tai avoero ja koti ... 242
8.9 Lapset tekevät kodin ... 252
8.9.1 Lapsen syntyminen ja pienten lasten elämänvaihe ... 252
8.9.2 Lasten läsnäolo muuttaa kodin tilaa ... 254
8.9.3 Isyyden käytännöt ... 257
8.9.4 Lapsen kodista muuton kynnyksellä ... 263
8.9.5 Lapsen parhaaksi toimiminen ... 267
8.9.6 Valokuvat, piirustukset ja askartelut ... 274
8.10 Yhteenveto. Läheissuhteet tekevät kodin ... 277
9 KOHTI SUKUPUOLETTOMIA KOTIKÄYTÄNTÖJÄ? ... 285
LÄHTEET ... 297
LIITTEET ... 315

Kuviot ja taulukot

Taulukko 1. Miesten tapauskuvaukset 68
Kuvio 2. Sosiaalisiin suhteisiin kietoutuvat kotikäytännöt 195
Liite 1: Haastattelurunko 315
Liite 2: Taulukko 2. Kodin paikat 318
Liite 3: Taulukko 3. Kodin tasot 319
Liite 4: Kuvio 1. Kodin tasojen merkitykset 320

Haastateltujen ottamat valokuvat

Valokuva 1. 107
Valokuva 2. 130
Valokuva 3. 140
Valokuva 4. 143
Valokuva 5. 152
Valokuva 6. 177
Valokuva 7. 276

1 JOHDANTO

Koti on usein itsestään selvä, luonnollinen ja arkinen asia. Koti on myös kulttuurisesti jaettua, ja vahvasti tunteisiin kiedottua. Oma talo, kotisauna tai kesämökki järven rannalla merkitsevät useille jotakin tyypillistä kotiin liittyvää, joillekin ne ovat suomalaisia unelmia kodista. Koti on myös vahvojen sukupuolen stereotypioiden ja uskomusten paikka. Koti nähdään naisen paikkana, miehen aluetta on sen sijaan julkinen tila. Kotityöt mielletään naiselle kuuluvaksi, mies puolestaan rakentaa taloa, lepää sohvalla tai on poissa kotoa. Miehen ja kodin suhteessa on myös monia puolia, joista ei keskustella.

Oma kiinnostukseni aihetta kohtaan alkoi jo silloin, kun tein tutkimusta syrjäkylän naimattomista miehistä kotitöissä ja omaishoitajina. Sosiaalityöntekijänä ollessani miesasiakkaat kertoivat minulle arkielämästään, kodistaan ja ihmissuhteistaan. Päihdehoitolaitoksessakin nämä aiheet olivat vahvasti läsnä miesten puheissa. Ajattelin, että miestä ja kotia olisi mielenkiintoista tarkastella lähemmin tutkimuksen kautta.

Tutkimukseni tarkoituksena on tuoda esiin eronneiden miesten näkökulmia kotiin. Onko koti eronneelle miehelle ainoastaan asunto vai onko kodin tiloja jossain muuallakin? Millaisia merkityksiä miehet itse antavat kodille? Mitä miehet tekevät kodissa?

Vaikka tutkittavat ovat eronneita miehiä, tämä tutkimus ei ole avioerosta. Avioero on elämänkulun muutoskohta, joka aktualisoi kysymykset muuten ehkä itsestään selvästä kodista. Anni Vilkon (2000, 214) mukaan kodin merkitykset tulevat näkyviksi erilaisissa elämänkulun murroksissa ja muutoinkin arjen kyseenalaistuessa. Carol Smart (2007, 29) puolestaan toteaa, että henkilökohtaista elämää eletään useissa erilaisissa, muuttuvissa paikoissa ja tiloissa yksilön elämänkulun aikana.

Aiemmassa sosiaalitutkimuksessa eronneet miehet on nähty sosiaalisena ongelmana. Myös eronneen miehen koti on määrittynyt ongelmaksi. Tutkimukset ovat tuoneet esiin, että miehet menettävät perheen kodin avioerossa, heillä on vaikeuksia asumisen järjestämisessä tai he joutuvat asunnottomiksi avioeron jälkeen (de Bruijn, Homm & Talasterä, 1994, 49–100; Russell 2005, 240–241). Näiden

näkökulmien rinnalle tarvitaan tutkimusta, jossa eronnutta miestä ja kotia lähestytään muutoin kuin ongelmallisuuden kautta.

Miehen ja kodin tutkiminen on ajankohtaista yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun miehen asemasta liittyen. Pohjoismaissa perhepoliittista huomiota on kiinnitetty siihen, kuinka saataisiin miehet entistä enemmän käyttämään perhevapaita ja isyysvapaita. Koti on myös sukupuolten välisen epätasa-arvon paikka: naiset tekevät edelleenkin valtaosan kotitöistä. Kun väestö ikääntyy ja vanhusten määrä kasvaa, etsitään ratkaisuja kodista ja perhesuhteista epävirallisen hoivan järjestämiseksi. Tämänkaltaiset yhteiskuntapoliittiset huomiot tiivistyvät kysymyksiksi miesten roolin tukemisesta ja uudelleen arvioimisesta kodissa.

Miehen ja kodin tutkiminen ei ole kuulunut yhteiskuntatieteiden valtavirtaan, vaikka kotia on tutkittu paljon eri tieteenalojen näkökulmista. Sosiaalityön tutkimuksessa koti on ollut klassisesti kiinnostuksen kohteena, koska sosiaalityön käytännöissä koti on vahvasti läsnä ja sisäänrakennettuna toimintaympäristönä. On tutkittu empiirisesti esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tai sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kotikäyntejä asiakkaiden koteihin (esim. Hurtig 2003; Kuronen 1999; Mustonen 2001). Sosiaalisia ongelmia tarkastelevassa tutkimuksessa asunnottomuus on ollut vahva tutkimussuuntaus (esim. Granfelt 1998; Jokinen & Juhila 1991; Kärkkäinen & Mikkonen 2003). Sen sijaan ihmisten arki kodissa ei ole ollut keskeinen sosiaalityön tutkimuksen kohde, vaikka muutamia aihetta käsitteleviä tai sivuavia tutkimuksia onkin tehty. Tällöin on tutkittu maaseudun miesten arkea ja perhesuhteita (esim. Jokiranta 2003). Kiinnostuksen kohteena ovat olleet kotia korvaavat paikat, kuten lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit, vanhainkodit tai päihdeongelmaisten asuntolat (esim. Eronen 2004; Jahnukainen, Kekoni & Pösö 2004; Kulmala 2006; Lähteenmäki 2003; Pösö 2004; Törrönen 1999; Vanhala 2005). Kotia on lähestytty myös lasten moraalisen järkeilyn näkökulmasta (Helavirta 2008).

Tutkimustani varten haastattelin yhdeksäntoista suomalaista avio- tai avoeronnutta miestä heidän kodeissaan. Suurin osa miehistä oli keski-ikäisiä, nuorin miehistä kaksikymmentäkahdeksanvuotias, vanhin seitsemänkymmentäneljävuotias. Haastattelukertoja oli useita. Keräsin aineistoa myös visuaalisin tutkimus-menetelmin. Tutkimus on monitieteinen ja se ammentaa monenlaisista teoreettisista suuntauksista. Ensisijaisena teoreettisena näkökulmana sovellan kriittisen

miestutkimuksen teoriaa sukupuolesta. Tutkimus sijoittuu myös yhteiskunta-tieteellisen perhetutkimuksen, kodin tutkimuksen ja feministisen maantieteen alueille. Tutkimukseni on osa sosiaalityön tutkimustraditiota, jossa ilmiöitä tarkastellaan hyvinvoinnin ja selviytymisen näkökulmasta.

Tutkimus on otteeltaan kuvaileva ja miesten merkityksenantoa ymmärtävään pyrkivä. Lähestyn miehen ja kodin suhdetta useammasta näkökulmasta. Tavoitteena on lisätä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen, perhetutkimuksen sekä sosiaalityön tutkimuksen tietoa miesten kodista ja arkielämästä. Tutkimus tarjoaa sukupuolen tutkimukselle perspektiivejä laajemmasta miestä koskevasta ymmärryksestä sekä pyrkii monipuolistamaan mieskuvaa.

Tutkimusraportti etenee seuraavasti. Luvussa kaksi käsittelen aiempaa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta miehestä ja kodista. Luvun aluksi tarkastelen miehen ja kodin vallitsevia tutkimusteemoja. Sen jälkeen luon katsauksen yleensä kodin tutkimuksen teemoihin. Luku sijoittaa tutkimukseni osaksi kodin tutkimusta. Luku kolme perustuu teoreettiselle ja käsitteelliselle pohdinnalle siitä, kuinka miehiä ja maskuliinisuuksia voidaan tutkimuksellisesti lähestyä. Esittelen myös tutkimukseni pääkäsitteen miehen ja kodin tutkimiseksi. Luvussa neljä kerron tutkimukseni toteuttamisesta ja tutkimusprosessin etenemisestä. Kuvaan tutkimustehtävän, tutkimusmenetelmän, aineiston ja analyysitavan. Kerron myös tutkijan ja tutkittavien kohtaamisista sekä tutkimusaineiston muodostumisesta.

Tutkimukseni ydin muodostuu empiirisistä luvuista, joissa fokus siirtyy miesten koteihin. Luvun viisi tehtävänä on johdattaa lukija empiriaan. Kuvaan miesten kodin paikkoja ajallisuuden näkökulmasta. Esittelen kokoavasti ja tiivistetysti miehille merkitykselliset kodin paikat. Nämä kodin paikat tulevat esille myös seuraavissa empirialuvuissa.

Luvuissa kuusi, seitsemän ja kahdeksan tarkastelen miesten kotikäytäntöjä. Kussakin luvussa lähestyn miesten kotikäytäntöjä eri perspektiiveistä. Luvussa kuusi tarkastelen miesten kotikäytäntöjä tilallisuuden näkökulmasta, luvussa seitsemän esinemaailman kannalta ja luvussa kahdeksan sosiaalisten suhteiden kautta. Jokainen empiirinen luku päättyy yhteenvetolukuun. Esittelen luvun keskeiset tulokset ja tarkastelen tuloksia teoreettisten keskustelujen valossa.

Väitöskirjan viimeinen luku yhdeksän on johtopäätösluku, jossa kuvaan tutkimukseni keskeiset tulokset. Pohdin tutkimustuloksia teoreettisesti jäsentäen. Tulkitsen johtopäätöksiä myös joidenkin yhteiskunta- ja perhepoliittisten kysymysten kannalta. Luvun lopuksi esitän mahdollisuuksia jatkotutkimukselle.

2 MIES JA KOTI AIEMMASSA YHTEISKUNTATIETEELLISESSÄ TUTKIMUKSESSA

Johdannossa totesin, että miestä ja kotia on tutkittu vähän. Seuraavaksi tarkastelen sitä, miten miestä ja kotia, ja kotia yleensä on tutkittu yhteiskuntatieteissä. Kokoan tutkimuskirjallisuutta, ja muodostan sen pohjalta omaa tutkimustani edesauttavia lähtökohtia ja perusteluja. Olen kiinnostunut siitä, millaisia teemallisia kasautumia on löydettävissä miestä ja kotia käsittelevästä tutkimuksesta, ja kodin tutkimuksesta yleensä. Tarkastelemani suomalaiset ja kansainväliset tutkimukset sijoittuvat 1980-luvun alkupuolelta 2000-luvulle.

Luin aluksi yhteiskuntatieteellistä tutkimusta mies ja koti -teemalla seuloen. Rajasin tarkasteltavan tutkimuskirjallisuuden lähestymistapani perusteella. Kriteerinä tutkimusten valitsemiselle oli se, että mies on jollakin tapaa eksplisiittisesti läsnä teksteissä, mies miehenä mainiten, eikä sukupuolena, suhteena tai rivien välistä luettavissa. Tämä lähestymistapa jättää ulkopuolelle paljon miestä ja kotia koskevaa tutkimusta. Esimerkiksi osa sukupuolieroa ja kotia, sukupuolta ja kotityötä, tai lasten hoitoa, äitiyttä ja isyyttä koskevia tutkimuksia jää näin ulkopuolelle.

Löysin miestä ja kotia koskevasta tutkimuksesta kaksi vahvaa teemaa: miehellä on koti tai mies on vailla kotia. Ensinnäkin miestä ja kotia on lähestytty oman kodin rakentamisena, kotitöiden jakamisena ja omaishoivana. Toiseksi miestä ja kodin puuttumista on tutkittu sosiaalisiin ongelmiin liittyen sekä näkökulmasta, jossa mies menettää kotinsa erilaisissa perhesuhteiden kriiseissä.

Tutkimuskirjallisuutta lukiessani havaitsin, että kotia itsessään on tutkittu hyvin paljon ja sitä on lähestytty tutkimuksellisesti monista eri suunnista. Tutkimus-tehtäväni kannalta pyrkimykset koko laajan ja monitieteisen kodin tutkimuskentän haltuunottamiseksi eivät ole kuitenkaan perusteltuja.

Paikansin aiemmasta yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta kaksi keskeistä tutkimusintressiäni palvelevaa kodin tutkimusteemaa. Ensimmäisessä teemassa kotia lähestytään elinympäristönä, asumismuotona ja esinemaailmana, toisessa teemassa koti nähdään sosiaalisten suhteiden paikkana. Nämä teemat menevät yksittäisissä tutkimuksissa myös päällekkäin ja lomittain.

2.1 Miehen ja kodin keskeiset tutkimusteemat

Miehen ja kodin suhde ei ole juurikaan ollut nimenomaisena tutkimusaiheena. Aiheesta löytyy joitakin yksittäisiä, eri maissa ja eri aikakausista tehtyjä tutkimuksia. Suomalainen miestä ja kotia käsittelevä tutkimus on ollut hyvin vähäistä. Tutkimuksissa on lähestytty miehen ja kodin yhteyttä joko rajatusta näkökulmasta tai osana laajoja kokonaisuuksia. On tutkittu esimerkiksi miehen suhdetta kotiin viktoriaanisen ajan Englannissa, naisten ja miesten kotihistorioita, akateemisten miesten kodin tiloja, kaupunkilaismiesten koteja tai miehiä kotitöissä (esim. Junkala 1995; Morley 2000; Pöyhönen 2007; Rantanen 1998; Tosh 1999; Vilkko 1998, 32–48; Welzer-Lang & Filiod 2000; Wheelock 1990).

Yksittäisten, miehen ja kodin suhdetta nimenomaisesti tarkastelevien tutkimusten lisäksi miehen koti on muussa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa peittynyt usein muiden teemojen alle, tai miestä ja kotia on sivuttu jonkin muun tutkimustehtävän yhteydessä. Siksi tässä alaluvussa käsitellyt teemat perustuvat tutkimuksille, joissa mies ja koti liittyvät toisiinsa melko löyhästi. Miehen ja kodin tutkimuksen keskeisten teemojen mukaan miehellä on koti, taikka mies on vailla kotia.

Miehellä on koti

Miehen kotia on tutkimuksessa lähestytty kodin arjessa toimimisena tai kodin tilaan liittyvinä tekoina. Oman kodin rakentaminen, kotitöiden tekeminen ja omaisen hoitaminen ovat olleet näkökulmia miehen ja kodin suhteeseen.

Oman kodin rakentaminen on tapa, jolla miehet tyypillisesti hankkivat kodin yhteiskuntatieteellisten tutkimusten valossa. Etenkin suomalaisissa elämäkerta-tutkimuksissa on lähestytty miestä ja kodin hankkimista erilaisissa elämänkulun murroskohdissa, kuten perheellistymisen elämänvaiheessa (esim. Peltonen 1994; Purra 1994; Tigerstedt 1994; Vilkko 1998). Erilaisia asumismuotoja tarkastelevien tutkimusten (esim. Keskinen 1992; Lauronen 1991) mukaan asumisuran huippu saavutetaan siirryttäessä kerrostalosta omakotitaloon. Kysymykset asuin-viihtyvyydestä ja kodinomaisuudesta ovat avanneet näkökulmia siihen, miten ja millaisin perustein mies hankkii kodin.

Elämäkertatutkimusten ja asumisuraa käsittelevien tutkimusten mukaan kodin hankkiminen on monelle miehelle elämänkulun huippukohta. Mies hankkii kodin tai rakentaa talon kokonaisvaltaisena ja näkyvänä projektina, tyypillisesti yksin toimien. Sen sijaan tutkimuksissa ei tuoda esiin, kuinka miehet itse asuvat hankkimissaan kodeissa tai rakentamissaan taloissa. (ks. myös Autonen-Vaaraniemi 2004, 236–242.) Tosin esimerkiksi Pirkko Luoma (2007) on täydentänyt kuvaa miehestä talon rakentajana nykykulttuurin alan väitöskirjassaan. Luoma tuo tutkimuksessaan esille, että itse rakennettu talo merkitsee miehelle perhesuhteista koostuvaa kotia.

Kotitöitä on tutkittu sekä sukupuolisuhteina että parisuhteen ja perheen työnjakona. Osoituksena sukupuolten tasa-arvoistumisesta pidetään miesten osallistumista naisten töinä pidettyihin kotitaloustöihin. Perheiden ajankäyttöä, arvoja ja perhekäsityksiä tarkastelevat suuriotoksiset survey-tutkimukset (esim. Möller, Wickberg & Hwang 2003; Niemi & Pääkkönen 2001; Paajanen 2007; Piekkola & Ruuskanen 2006; Pääkkönen 2005; Reuna 1998) ovat olleet hyvin yleinen tapa tutkia kotityön jakoa. Survey-tutkimuksissa esitetään, että kotitöihin käytetty aika osoittaa tehdyn työn määrää. Ajankäytön mittaamisen lisäksi on kartoitettu myös tutkittavien käsityksiä kotitöiden jakamisen perusteista.

Kotityötutkimukset tuovat esiin, että kotityöt ovat edelleen valtaosin naisten töitä. Perheiden ajankäyttöä tarkastelevien survey-tutkimusten mukaan (esim. Niemi & Pääkkönen 2001; Pääkkönen 2005; Reuna 1998) naiset tekevät selvästi enemmän kotitöitä kuin miehet. Yleinen kansainvälinen kehityssuunta on ollut se, että naiset ovat vähentäneet kotitöiden tekemistä ja miehet lisänneet osallistumistaan kotitöihin (Coltrane 2000; Niemi & Pääkkönen 2001, 23–32; Piekkola & Ruuskanen 2006). Pohjoismaissa tehtyä kotityötutkimusta kokoavasti tarkastellut Johanna Lammi-Taskula (2004, 184–185) toteaa, että miehet osallistuvat kotitöistä siivoamiseen, ostosten tekemiseen tai lasten hoitamiseen, mutta pyykinpesu ja ruoanlaitto ovat edelleenkin pääosin naisten töitä.

Kotitöitä on tarkasteltu hyvin laajasti sukupuolten välisinä suhteina ja survey-tutkimuksina, mutta miesten itsensä kotitöille antamia merkityksiä on tutkittu hyvin vähän. Joissakin isyyttä käsittelevissä tutkimuksissa on sivuttu isien käsityksiä kotitöistä lasten hoitamisen yhteydessä (esim. Coltrane 1997; Plantin 2001).

Puolisoiden välistä kotityön jakoa on lähestytty myös laajemmin, ansiotyön ja vapaa-ajan yhteensovittamisena (Hochschild 1997).

Kotityön empiirisissä tutkimuksissa esitetään, että naiset ja miehet tekevät kotitöitä sukupuolen mukaan eriytyneesti. Naiset tekevät kotitöitä naisille tyypilliseen tapaan, miehet puolestaan tekevät kotitöitä miestapaisesti. Miehet toteuttavat kotitöitä tehdessään miesidentiteetin mukaista toiminnallisuutta ja itsenäisyyttä (esim. Rantanen 1998). Eeva Jokinen (2005, 46–68), joka on aikuisten arkea käsittelevässä haastattelututkimuksessaan tarkastellut naisten ja miesten kotitöiden tekemistä kiteyttää, että sukupuoleen perustuva työnjako ja käsitys kotitöistä naisten töinä on pysynyt vuosikymmeniä lähes samana.

Kotityön tutkijat ovat olleet kiinnostuneita sukupuolten välisen työnjaon mahdollisista murtumakohdista. He ovat kiinnittäneet huomiota muun muassa miehen perhe-elättäjän roolin purkamiseen. On jonkin verran tutkittu sitä, miten miehen sosiaalisen aseman tai siviilisäädyn muuttuminen vaikuttaa miesten kotitöiden tekemiseen sekä miehen käsityksiin kotitöistä naisten töinä. Tutkijat ovat tarkastelleet esimerkiksi sitä, kuinka kotityöt jaetaan parisuhteessa isän jäädessä vanhempainvapaalle (Lammi-Taskula 2007). Tutkimuksissa on kysytty myös sitä, onko miehen työttömyydellä vaikutusta puolisoiden väliseen kotityön jakoon (Wheelock 1990), miten eronneet yksinhuoltajaisät suhtautuvat kotitöihin (Fassinger 1993), tai millä tavoin iäkäs ja eläkkeellä oleva mies tekee kotitöitä puolisonsa kanssa (Andersson 2007, 88–96, 100–101).

Omaishoivan tutkimuksissa koti on nähty aikuisten keskinäisen huolenpidon ja auttamisen paikkana (esim. Saarenheimo & Pietilä 2005), ja niissä tuodaan myös esille miehen toimintaa kodin arjessa. Omaishoiva on ollut erityisesti naistutkimuksen, sosiaalipolitiikan ja sosiaaligerontologian tutkimusintressinä.

Omaishoivan tutkijat ovat korostaneet epävirallisen, kodissa tehtävän hoivatyön sukupuolittuneisuutta. Omaishoitajiksi valikoituvat ennen kaikkea naiset. Hoivatyöhön sitoutumista ja hoivan tunnetehtäviä on pidetty naisille tyypillisinä (esim. Antikainen & Vaarama 1985; Finch 1989; Hicks 1988; Qureshi & Walker 1989). Kodin hoivatyön arkea on tutkittu empiirisesti lähinnä naisten näkökulmasta, ja miesten hoivatyötä on lähestytty naisten kokemusten kautta (Kaye & Applegate 1990).

Kuitenkin muutamissa empiirisissä tutkimuksissa (esim. Applegate & Kaye 1993, 162–164; Hervonen, Arponen & Jylhä 2001; Lambrecht & Bracker 1992) on tarkasteltu miesomaishoitajien kokemuksia kodin hoivatyöstä. Esimerkkeinä mainittakoon aviomies hoitamassa dementoitunutta vaimoaan tai aikuinen poika pitämässä huolta iäkkäästä äidistään. Viimeaikaiset omaishoivan tutkimukset ja yhteiskunnalliset keskustelut ovat tuoneet esille miesten hoivatyön merkitysten moninaisuuden (esim. Eriksson, Sandberg & Pringle 2008; Kirsi 2004; Kirsi, Jylhä & Hervonen 1999; Koistinen 2003; Kramer & Thompson 2002).

Mies vailla kotia

Aiemmassa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa mies ja koti on nähty myös jollakin tavoin ongelmallisena. Tällöin miehen ja kodin suhdetta on lähestytty kodittomuutena ja kodin menettämisenä. Kodittomuus ja kodin menettäminen ovat puolestaan aktualisoituneet miehiin liittyvinä sosiaalisina ongelmina tai perhesuhteiden kriiseinä.

Kodin puuttumisen yhteydessä *miestä ja kotia on tutkittu sosiaalisten ongelmien kautta.* Miessukupuoli on puolestaan kiedottu osaksi sosiaalista ongelmavyyhteä. Tämä tarkoittaa, että miehet on nähty asunnottomuuden, päihdeongelmien ja yhteiskunnallisen syrjäytymisen yhteenliittymänä. Varsinkin 1970- ja 1980-lukujen suomalaisissa yhteiskuntatieteellisissä elämäntapatutkimuksissa, joiden aineistot kerättiin pääosin haastattelujen ja osallistuvan havainnoinnin menetelmin, miehiä tutkittiin sosiaalisten ongelmien näkökulmasta (esim. Kylmälä 1991; Murto 1978; Tapanainen 1989; Tourunen 1993). Miehiin liittyvien sosiaalisten ongelmien tutkimus oli tuolloin muutoinkin valtavirtaa Suomessa (esim. Reijonen 1987; Räsänen 1993; Taipale 1982).

Sosiaalisten ongelmien tutkimuksessa miesten asuminen on nähty ongelmallisena, kuten miesten vaikeuksina asunnon järjestämisessä tai säilyttämisessä. Julkiset asumispalvelut, joukkomajoitus tai tilapäiset asunnot ovat olleet tapoja tarkastella työttömien, eläkeläisten, naimattomien, eronneiden tai marginaalissa elävien kaupunkilaismiesten kodittomuutta. (ks. myös Autonen-Vaaraniemi 2004, 229–236.)

Kodin puuttuminen tulee esille myös silloin, kun on *tutkittu miehen perhesuhteita koskevia kriisejä tai elämänkulullisia muutoskohtia.* Kodin puuttuminen yhdistyy

miehen perhesuhteissa kriiseihin tai menetyksiin, kuten avioeroon tai puolison kuolemaan. Tutkimusten mukaan miehet kokevat avioerossa tai leskeksi jäädessään menetyksiä useilla elämänalueilla: sosiaaliset suhteet katkeavat, elintaso heikkenee ja asumisen järjestäminen vaikeutuu. Äärimmillään miehen syrjäytyminen voi alkaa avioerosta tai leskeksi jäämisestä. Perhesuhteita koskevissa kriiseissä miehet menettävät usein sekä perheensä että perheen kodin. (esim. Boughey 2006; de Bruijn ym. 1994, 49–100; Russell 2005, 240–241.)

2.2 Kodin keskeiset tutkimusteemat

Koti elinympäristönä, asumismuotona ja esinekulttuurina

Kotia on tutkittu elinympäristön, asumismuotojen ja esinekulttuurin näkökulmista. Koti on nähty osana hyvin laajoja kokonaisuuksia, kuten pitkiä ajanjaksoja ja aikakausia, yhteiskunnallisia rakenteita, valtiollisia politiikkoja, taikka talouden ja teknologian kehittymistä. Kotia on tutkittu myös elämäntavan ja elinolojen näkökulmasta. On väitetty, että koti heijastaa kulttuurisia tai ideologisia virtauksia.

Elinympäristöstä, asumismuodoista ja esinemaailmasta koostuvaa kotia on lähestytty myös perheiden arjen kannalta. On tutkittu esimerkiksi sitä, kuinka ihmiset kokevat erilaiset asumismuodot ja asumisen tilat, taikka millaisia ovat kotitalouksien kulutustottumukset tai kodin esineiden käyttötavat. Kaiken kaikkiaan kotia on tarkasteltu hyvin vahvasti muutoksen näkökulmasta.

Kotia on lähestytty *osana asuinympäristöä, asuntorakentamista ja asumis-muotoja.* Esimerkiksi kulttuurihistorian tutkijat ovat tarkastelleet eurooppalaista kotikulttuuria, porvarillista perheideologiaa ja ihmisten elämäntapojen muutosta arkkitehtuurin ja asuntojen tilallisen suunnittelun valossa (esim. Billinge 1996; Frykman & Löfgren 1980; Kolbe 1988; Saarikangas 2002, 2006; Tosh 1999).

Kotia on tutkittu myös asuinalueiden ja elinolojen muutosten, erityisesti kaupungistumisen näkökulmasta. Suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ollaan oltu kiinnostuneita uusien asuntoalueiden, lähiöiden syntymisestä. Etenkin 1980-luvun suomalaisen elämäntavan tutkijat tarkastelivat suurten ikäluokkien muuttoa maalta kaupunkeihin sekä ihmisten arkea lähiöissä. Näitä kysymyksiä lähestyttiin palkkatyöläistymisen ja maaseudun perinteisen

työnjaon muuttumisen kannalta (esim. Ahponen & Järvelä 1983; Kortteinen 1982; Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985). Koti on nähty myös esimerkiksi kaupunkiympäristön muodostaman julkisen tilan ja kodin yksityisen tilan jännitteisenä leikkauspisteenä (esim. Tapaninen 1996; Rajanti 1999).

Kodin omistamisen teemassa koti saa asumisen tilan ja rahallisen arvon merkityksiä. Koti rinnastetaan asumisen hallintamuodoksi. Kodin omistamista on tutkittu laajojen yhteiskunnallisten rakenteiden ja käytäntöjen osana, kuten markkinatalouden, valtiollisen asuntopolitiikan tai asuntotuotannon kannalta (esim. Mandic & Clapham 1996). Asumisen hallintamuodot vaihtelevat ihmisryhmittäin, mikä johtuu ihmisten erilaisesta taloudellisesta tilanteesta. Kodin omistamisen tarkastelu onkin tuonut esille väestöryhmien väliset valta-asemat, sosiaalisen kerrostuneisuuden ja yhteiskunnallisen epätasa-arvon (Forrest, Murie & Williams 1990; Kurz & Blossfeld 2004; Saunders & Williams 1988). Yhteiskunnallisten rakenteiden ja käytäntöjen lisäksi kodin omistamista on tutkittu ihmisten kokemusmaailmana. Tutkimuksissa on pohdittu esimerkiksi sitä, miten erilaiset asumismuodot ja asunnon omistussuhteet vaikuttavat asukkaiden asumis-viihtyvyyteen ja asunnon kokemiseen kodinomaiseksi (esim. Haapasalmi 2007; Keskinen 1992; Lauronen 1991; Ruonavaara 1993; Silvennoinen & Hirvonen 2002).

Kodin esinemaailman tutkiminen on vahva kodin tutkimuksen osa-alue. Sen juuret ulottuvat varhaisiin antropologisiin kodin tutkimuksiin. Lisäksi etenkin sosiologian, kulttuurintutkimuksen, kulttuuriantropologian, kansatieteen ja mediatutkimuksen tieteenalojen tutkijat ovat olleet kiinnostuneita kodin esineympäristöstä. Kodin esineiden tutkimisella on pyritty selvittämään kulttuurin ja elämäntavan muutoksia. Tavoitteena on ollut myös tulevaisuuden kodin hahmottaminen esineiden avulla.

Kulttuuristen merkitysten tutkiminen on tuonut esille esineiden merkityksen arjen elämänpiirin ja ihmisten elintapojen tallentajina (esim. Kiuru 2000; Vesterinen & Lönnqvist 2001). Kodin esineympäristöä on lähestytty myös kotitalousteknologian ja kodintekniikan kehittymisenä. Kotitalousteknologian ja kodintekniikan kehittyminen on nähty kodin arjen läpimurtona, mullistuksena tai vallankumouksena. Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita esimerkiksi siitä, millä tavoin kotitaloudet omaksuvat kodin teknologian uutuuksia (esim. Lepistö 1994; Pantzar 2000). On tutkittu myös sitä, miten ihmiset ottavat kotona käyttöönsä

mediateknologiaa tai viihde-elektroniikkaa (esim. Bell & Hollows 2005; Heinonen 2004; Mäyrä & Koskinen 2005; Peteri 2006; Saarikoski 2004). Kuluttaminen, kodin sisustaminen tai kodin esinekulttuurin visuaaliset muutokset ovat myös olleet tapoja tutkia kodin esineympäristöä (esim. Huokuna 2006; Sarantola-Weiss 2003; Soronen & Sotamaa 2004).

Koti sosiaalisten suhteiden paikkana

Aiemmassa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa koti on nähty sosiaalisten suhteiden paikkana. Keskeisimpiä lähestymistapoja kodin ja sosiaalisten suhteiden yhteenliittymään ovat olleet perhesuhteet, maahanmuuttajat, matkailijat, asumisessaan erityistä tukea ja palveluja tarvitsevat ihmiset, laitoksissa asuvat ihmiset sekä kodittomat. Kodin sosiaalisia suhteita on tutkittu voimakkaimmin identiteetin tai kokemusten käsittein. Kotia ja sosiaalisia suhteita on tarkasteltu paljon myös kodin tarpeen tai kotia korvaavien paikkojen näkökulmasta. Kotia on lähestytty perhesuhteiden antamana huolenpitona, hoivana ja kasvattamisena. Joissakin tutkimuksissa kodille ja perhesuhteille on annettu myös turvattomuuden merkityksiä.

Koti *perhesuhteiden paikkana* on implisiittisesti läsnä useissa perhettä käsittelevissä tutkimuksissa. Perhetutkimuksessa kodin tilallisuutta ei ole yleensä analysoitu erillisenä perhesuhteista, vaan kodin ja perheen käsitteet on kiedottu toisiinsa. Kodin paikka on saattanut tutkimuksissa merkityksellistyä itsestään selväksi sosiaalisten suhteiden toimintaympäristöksi. Kotia on voitu tutkia myös perhesuhteiden tutkimisen ohessa (esim. Gubrium & Holstein 1990; Jallinoja 2000; Sevón & Notko 2008). Jotkut tutkijat ovat puolestaan lähestyneet kotia perheenjäsenten toiminnan näkökulmasta (esim. Jokinen 2005; Korvela 2003; Morgan 1996).

Perhesuhteiden muodostama koti on nähty tutkimuksissa *erityisesti lasten ja nuorten kotina.* Etenkin kasvatustieteen, psykologian ja yhteiskuntatieteiden tutkijat ovat olleet kiinnostuneet lapsista ja kodista. Kotia on tutkittu lasten huolenpidon ja kasvattamisen näkökulmasta (Noddings 2002; Kolbe & Järvinen 2002; Salminen 2005). Kotia on lähestytty myös kysymyksinä lapsen turvattomuudesta ja laiminlyömisestä (Andersson & Swärd 2007) tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (Laitinen 2004). Kodin tutkiminen lasten omien kokemusten tai

merkityksenannon kannalta ei ole ollut yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen keskeisiä lähestymistapoja. Joissakin lasten näkökulmaa avaavissa tutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi sitä, miten eronneiden vanhempiensa luona vuoroasuvat lapset kokevat kodin (Linnavuori 2007) tai mitä koti merkitsee lapsille koulun jälkeisinä tunteina (Forsberg & Strandell 2007). Kiinnostuksen kohteena ovat olleet myös lastensuojelulasten kodille antamat merkitykset (Helavirta 2008).

Muutokset ja murroskohdat ovat olleet tapa tutkia aikuistuvien nuorten kotia. Kotia on jäsennetty erityisesti lapsen ja nuoren ikävaiheina. Ajallinen näkökulma lapsen tai nuoren kotiin ei kuitenkaan ole ollut kovin keskeinen. Tutkijat ovat kysyneet esimerkiksi sitä, millaisia jännitteitä aikuistuvan nuoren lapsuudenkodista lähteminen, itsenäistyminen ja omaan kotiin muuttaminen luovat lasten ja vanhempien välille (Ermisch 1999; Holdsworth & Morgan 2005). Tutkimuksissa on etsitty myös vastauksia siihen, millaisia ovat nuorten kokemat oman kodin rajat tilanteissa, joissa perheenjäsenet neuvottelevat tai kiistelevät kodin tilankäytöstä ja esineistä (Croft 2006; McNamee 1999).

Maahanmuuttajien kodin kokemukset ovat olleet hyvin yleinen lähestymistapa kodin sosiaalisten suhteiden tutkimiseksi. Kodin tarkastelu maahanmuuttajien kannalta on antanut kodille menettämisen ja uuden kodin etsimisen merkityksiä (esim. Al-Ali & Koser 2001; Fog Olwig 1999; Huttunen 2002). Esimerkiksi maahanmuuttajanaisten kodin arki, sosiaaliset suhteet ja identiteetin muotoutuminen uudessa kotimaassa ovat olleet näkökulmia muutoksessa olevaan kotiin (esim. Tiilikainen 2003; Tuominen 2006). Tutkimuksissa koti on nähty fyysistä asumistilaa laajempana, useina kodin paikkoina, koostuen kotimaasta, kansallisuudesta, kielestä ja ihmissuhteista. Matkailun ja turismin tarkastelu ovat puolestaan valottaneet kotia poissaolemisen ja lähtemisen kannalta (esim. Case 1996; Petrisalo 2004; Tuulentie 2007). Kaiken kaikkiaan maahanmuuton ja matkailun tutkiminen ovat tuoneet esille näkemyksen liikkeessä olevasta ja muuttuvasta kodista (Rapport & Dawson 1998).

Erityistä tukea asumisessaan tarvitsevien ihmisten kodin näkökulmassa koti kiteytyy kysymyksiksi itsenäisestä asumisesta, kodinomaisuudesta ja yhteiskunnallisten palvelujen tarpeesta. Näitä kysymyksiä on tutkittu esimerkiksi vanhusten, mielenterveyskuntoutujien tai vammaisten ihmisten kannalta. Tutkimuksissa kotia on usein lähestytty laitosasumisen ja omaan kotiin muuttamisen taitekohdasta. Erityispalveluja tarvitsevien ihmisten koteja on tarkasteltu

palvelujärjestelmän tai ihmisten omien kokemusten kautta (esim. Ala-Nikkola 2003; Backman 2001; Doule & Timonen 2007; Klemola 2006; Koskela 2005; Niemelä & Brandt 2008; Raitakari 2006; Rowles & Chaudhury 2005). Tutkimusintresseinä ovat olleet myös kodin muuttuvat merkitykset ikääntymisen ja ikävaiheiden näkökulmasta (esim. Andersson 2007; Vilkko 1997, 1998, 2000, 2009b). Esimerkiksi hoitotieteen, sosiaaligerontologian ja sosiaalityön tutkimuksen tieteenalojen tutkijat ovat olleet kiinnostuneita erityistä tukea asumisessaan tarvitsevien ihmisten kodeista.

Kodittomuus haastaa käsitykset itsestään selvästä kodista. Kodittomuus on rinnastettu usein asunnottomuuteen: fyysisen asumistilan puuttumiseen. Kodittomuutta on tutkittu marginaalissa elävien ihmisten, kotia korvaavien paikkojen ja yhteiskunnallisten epäkohtien kannalta. Kodittomuus ja asunnottomuus ovat olleet erityisesti sosiaalityön, sosiaalipolitiikan ja sosiologian tutkimus-intressinä.

Kodittomuutta on tutkittu ihmisten kokemuksina. Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita esimerkiksi vapautuvien vankien kotikäsityksistä ja kodin puuttumisesta (Granfelt 2003) tai naisten kodittomuuden kokemuksista (Granfelt 1998; Thörn 2004; Vanhala 2005). Kodittomuutta on lähestytty myös asunnottomien erityisryhmien, kuten päihdeongelmaisten, maahanmuuttajien tai laitoksissa olleiden nuorten näkökulmasta (Hannikainen-Ingman 1998; Kulmala 2006; Kärkkäinen 2002, 376–380; Mikkonen & Kärkkäinen 2003). Kysymykset lastensuojelusta ovat puolestaan tuoneet esille laitoksissa asuvat lapset ja nuoret (esim. Eronen 2004; Pösö 2004; Törrönen 1999). Tutkimusten mukaan laitosasuminen voidaan kokea yhtäältä kodinomaisena, mutta toisaalta se voi merkitä kodin puuttumista ja vaihtuvia koteja. Tutkijat ovat tarkastelleet kodittomuutta myös ihmisten kokemusmaailmaa laajempana yhteiskunnallisena epäkohtana tai yhteiskunnan rakenteellisena ongelmana (esim. Daly 1996; Jokinen & Juhila 1991; Karjalainen 1993; Löfstrand 2005).

2.3 Tutkimustehtävän paikannus

Olen lukenut tutkimuskirjallisuutta kokoavasti sen vuoksi, että etsin aiemmasta tutkimuksesta tukipintoja tutkimukselleni. Käsitän aiemman kodin tutkimuksen

tavoin, että koti on asuinympäristön, tilallisuuden, esinemaailman ja sosiaalisten suhteiden muodostama kokonaisuus. On kiinnostavaa selvittää, millä tavoin nämä kodin ulottuvuudet tulevat tutkimuksessani esiin.

Koti määrittyy helposti itsestäänselvyydeksi, ja siksi se voi olla myös tutkimukselle vaikeasti tavoitettava ilmiö. Kuitenkin tavanomaisuutta ravisteleva muutos tekee usein näkyväksi muuten itsestäänselviksi jäävät ilmiöt. Siksi kotia on tutkittu paljon arjen kyseenalaistumisen kannalta. Otan metodologisen ohjenuoran tästä lähestymistavasta. Tutkimuksessani avioero on eräs kodin muutoskohta. Tarkastelen miehen avio- tai avoeron jälkeistä kotia ja sitä, mitä koti merkitsee miehelle eron jälkeen.

Kodin rakentaminen, kotityöt ja omaisen hoitaminen ovat olleet tutkimuksissa näkökulmia kodin arkielämään ja kotona tehtävään työhön. Kodin hankkiminen on voitu nähdä miehille tyypillisenä saavutuksena. On myös tarkasteltu miesten toimimisen tapoja naisten töinä pidetyissä kotitöissä ja omaishoivassa. Kodin piirissä tehtävän arjen työn tutkiminen on tuonut esiin kodin sukupuolittuneisuuden ja sukupuoleen perustuvan työnjaon. Kodin tutkimus on myös osoittanut sukupuolen mukaisen työnjaon murtumakohtia. Tutkimukseni jatkaa näitä kodin arkielämää ja sukupuolta valottavia lähestymistapoja. Millaisia toimintoja ja tekoja miehet liittävät kotiin? Kuvaavatko miehet kotia ja kotiin liittyvää toimintaansa sukupuolen kannalta?

Miehen koti on nähty tutkimuksissa myös ongelmallisena. Kodin menettäminen ja asunnottomuus on yhdistetty miehiin, sosiaalisiin ongelmiin ja perhesuhteiden kriiseihin. Kodin menettämistä ja asunnottomuutta on tutkittu usein marginaalissa elävien miesten tai puolisonsa menettäneiden miesten kannalta. Siksi tutkimuksessani on tärkeätä antaa ääni eronneille miehille. Tarkastelen sitä, kertovatko eronneet miehet kodista puuttumisena tai menettämisenä. Lähestyvätkö eronneet miehet kotia perhesuhteiden kriiseinä tai sosiaalisina ongelmina? Kiinnitän tutkimuksessani huomiota eronneiden miesten kodin arkeen.

3 MIESTEN KÄYTÄNNÖT TUTKIMUSKOHTEENA

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat. Aluksi tuon esiin miehiä koskevan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen painopistealueita ja keskeisiä teemoja. Sen jälkeen siirryn miehiä käsittelevän tutkimuksen teemoista käsitteellisiin tarkasteluihin. Tällöin esittelen kriittisen miestutkimuksen vaikutteet tutkimustehtävälleni ja perustelen tutkimukseni keskeisen teoreettisen käsitteen valinnan.

3.1 Miesten tutkimisen kaksinapaisuus

Miehiä koskevaa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta on usein tehty *sosiaalisen ongelman* näkökulmasta. Tällöin nähdään, että miehet yhtäältä aiheuttavat erilaisia sosiaalisia ongelmia, ja toisaalta kokevat sosiaalisia tai terveydellisiä ongelmia. Eri maissa tehdyissä miehiä käsittelevissä tutkimuksissa voidaan havaita miehiä ja sosiaalisia ongelmia koskevia erilaisia painotuksia. Esimerkiksi brittiläinen kriittinen miestutkimus on tarkastellut miehiä erityisesti sosiaalisten ongelmien aiheuttajina. Sen sijaan valtaosa muualla Euroopassa tehdystä miehiä koskevasta tutkimuksesta on keskittynyt miesten kokemiin ongelmiin sen sijaan, että olisi tutkittu miehiä ongelmien aiheuttajina. (Novikova ym. 2005, 145.) Suomalaista, 1980-luvulla miehiä käsitellyttä tutkimusta on puolestaan pidetty sukupuolisokeana. Tällöin jotkut syrjäytymisen muodot, kuten alkoholismi ja asunnottomuus nähtiin tyypillisesti miesten ongelmina. Sosiaaliset ongelmat kiedottiin mieheyteen sukupuolen merkityksiä kyseenalaistamatta. (Hearn & Lattu 2002, 54–55.) Nykyisin tämä miehiä ja sosiaalisia ongelmia tarkasteleva suomalainen tutkimus on monipuolistunut.

Vaikka miehiä käsittelevässä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja teoretisoinnissa esitetään, että ongelmien aiheuttajana ja ongelmien kokijana voi olla sama mies (Hearn, Lattu & Tallberg 2003, 20; Novikova ym. 2005, 145–146), empiirisissä tutkimuksissa on paneuduttu usein vain ilmiön toiseen puoleen. Tällöin ei ole tarkasteltu näiden ilmiöiden yhteenkietoutumista. Bob Pease (2003, 126) toteaa, että tällä tavoin luodaan dikotomiaa miehistä joko pahantekijöinä tai uhreina.

Tutkimuksessani haluan ylittää edellä esitellyn dikotomisen lähestymistavan miehistä syyllisinä tai uhreina. Siksi olenkin aineiston analysoinnissa herkistynyt sellaisille kohdille, joissa miehet mahdollisesti tuovat esiin ongelmista selviytymisen tai ongelmien aiheuttamisen näkökulman.

Miesten muutos

1980-luvun loppupuolen ja 1990-luvun miehiä käsittelevissä yhteiskunta-tieteellisissä tutkimuksissa miehiä tarkasteltiin tyypillisesti muutoksen tai murroksen kautta. Äärimmillään puhuttiin maskuliinisuuden kriisistä tai taakasta (Kimmel 1987, 12; Lehtonen 1995, 35; Sipilä 1994, 22–23). Nähtiin, että etenkin teollistuneissa länsimaissa miehen asema oli jonkinlaisessa murrosvaiheessa kietoutuen yhteiskunnan taloudellisiin ja rakenteellisiin muutoksiin (Kimmel 1987, 12). Tästä miesten ja maskuliinisuuksien muutoksesta puhuttiin miesidentiteetin ja miesten mallien muuttumisena. Kun traditionaalisen miesidentiteetin perustat muuttuivat yhteiskunnallisten muutosten myötä, traditionaalinen ja moderni maskuliinisuus joutuivat ristiriitaan (Brod 1987, 44–45).

Viime vuosikymmenen keskustelu miessukupuolesta on tulkinnut hyvin monella tavoin miesten mallien muuttumista ja maskuliinisuuksien monipuolistumista. Nykykeskustelu miehistä ja maskuliinisuuksista ei painota mieheyden kriisiä. Sen sijaan puhutaan esimerkiksi kulttuurisen sietokyvyn joustavuudesta ja siitä, kuinka miehenä olemista rasittavat postmodernien elämänmuotojen epävarmuus ja ennakoimattomuus (Whitehead 2002, 219–221; vrt. Jokinen 1999b, 29–30).

Läheissuhteet

Miehiä ja kotia käsittelevän tutkimustehtäväni kannalta on mielenkiintoista, että miehiä ja maskuliinisuuksia koskevan muutoksen ytimen nähdään paikantuvan arkeen, kotiin ja läheissuhteisiin. Miehiä käsittelevän tutkimuksen ja yhteiskunnallisen keskustelun mukaan traditionaalinen, ansiotyöhön ja perheensä elättämiseen sitoutunut mies muuttuu suuntautuen kohti kotia ja perhettä. Traditionaalinen mies saa uusia merkityksiä erityisesti hoivaavana ja tunteitaan osoittavana isänä. Isyyden tai perheen merkityksen kasvamisen on nähty kriisin sijasta merkitsevän ennemminkin uusien mahdollisuuksien avautumista miehelle.

(Beynon 2002; Huttunen 2001; Jokiranta 2003; Morgan 1992, 204–205.) Arvioidaan, että erilaisissa kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa perheestä on muodostunut keskeinen miesten käytäntöjen, roolien ja arvojen paikka (Novikova ym. 2005, 153).

Vaikka näkemykset miesten ja maskuliinisuuksien muuttumisesta sijoittuvat keskeisesti läheissuhteisiin ja kotiin, nämä tärkeiksi murroskohdiksi nostetut teemat eivät ole kovinkaan voimakkaasti kantaneet miesten läheissuhteita tarkasteleviin empiirisiin tutkimuksiin saakka. Esimerkiksi monitieteiselle ja monimetodiselle, kriittiselle miestutkimukselle miesten läheissuhteet ja arki eivät ole olleet keskeisiä tutkimuskohteita.

Seuraavaksi teen joitakin tutkimukseni kannalta olennaisia paikannuksia miehiä ja maskuliinisuuksia läheissuhteissa tarkastelevaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Miehiä läheissuhteissa käsittelevän tutkimuksen valtavirta näyttää muodostuvan isyyden tutkimuksesta. Yhdysvalloissa on tehty paljon isyyttä käsittelevää perhesosiologista tutkimusta (esim. Bronstein & Cowan 1988). Isyyttä sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta ovat tutkineet esimerkiksi Scott Coltrane (Adams & Coltrane 2005; Coltrane 1997, 1998) sekä William Marsiglio ja Joseph H. Pleck (2005). Brittiläinen isyyttä koskeva sukupuolen tutkimus on puolestaan kiinnittynyt voimakkaasti kriittisen miestutkimuksen lähtökohtiin, muun muassa hyvinvointivaltiollisesta ja sosiaalipoliittisesta perspektiivistä (esim. Hearn 2002; Hobson 2002; Pringle 1998; Westwood 1996; Williams 1998).

Tutkijaverkosto CROME (Novikova ym. 2005) on kartoittanut miehiä ja maskuliinisuuksia koskevaa tutkimusta Pohjoismaissa, Baltian maissa ja Venäjällä. Selvityksen mukaan miehiä on tutkittu vähän kodin ja läheissuhteiden kannalta (Novikova ym. 2005, 159). Myös Suomessa on niukasti tutkimusta miehestä kodin tai läheissuhteiden näkökulmasta. Vähäinen miehiä läheissuhteissa käsittelevä suomalainen tutkimus on kohdistunut isyyden tutkimukseen. (Hearn & Lattu 2002, 52–53.) Jani Kolehmaisen ja Ilana Aallon (2004, 12) mukaan Suomessa on viime vuosina alettu tutkia isyyttä sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta. On tutkittu esimerkiksi isyyden kokemuksia, eri sukupolvien miesten kertomuksia isyydestä, isäksi tulon tunteita, isien käytäntöjä vanhempainvapaalla, merimiehiä isinä ja isiä sosiaalitoimiston asiakkaina (Aalto 2004; Forsberg 1995; Heikell 2004; Huttunen 2001; Korhonen 1999; Lammi-Taskula 2007; Mykkänen & Huttunen 2008;

Tigerstedt 1994). Myös väkivallan teema on ollut lähtökohtana suomalaisissa isyyttä käsittelevissä tutkimuksissa. Tällöin on tarkasteltu muun muassa väkivaltaisten miesten isyyttä (Hautanen 2002), lähisuhdeväkivaltaisten miesten ryhmäterapiaa (Partanen 2008) ja pojan isäänsä kohdistamaa väkivaltaa psykiatrisesta näkökulmasta (Säävälä 2001). Pohjoismaisessa isyyttä käsittelevässä tutkimuksessa on keskitytty isyyteen tasa-arvokeskustelun, perhepolitiikan, vanhempainvapaan ja isyysloman kontekstissa (esim. Chronholm 2004; Klinth 2002). Lisäksi isyyttä on tarkasteltu kokemuksina (esim. Plantin 2001). Ilana Aalto (2002) on tutkinut miesten omaelämäkerrallisia kirjoituksia isyyttä kodin näkökulmasta pohtien. Aallon mukaan isät kertovat vähän kodista. Sen sijaan nuorimpien miesten vanhemmuus näyttäisi suuntautuvan kohti kotia.

Miehiä läheissuhteissa on tutkittu jonkin verran puolisosuhteiden kannalta. Tällöin on tarkasteltu parisuhdeväkivaltaa (esim. Hearn 1998; Nyqvist 2001), monikulttuurisia parisuhteita (esim. Sirkkilä 2005) tai maaseudun miesten perhesuhteita (esim. Jokiranta 2003). Miesten ystävyyssuhteet sekä miesten väliset homososiaaliset ryhmät ovat olleet tapoja tutkia miehiä läheissuhteissa. Tällaisia ovat esimerkiksi urheilu, rockbändit tai autoilu (esim. Messner 2001, 2005; Soilevuo Grønnerød 2004b; Tiihonen 2002; Vaaranen 2004).

Edellä oleva tarkastelu osoittaa, että miehiä ja kotia käsittelevä tutkimukseni täyttää yhteiskuntatieteellisen miehiä koskevan tutkimuksen aukkokohdan. Tarvitaan lisää miehiä läheissuhteissa tarkastelevaa tutkimusta. On kiinnostavaa selvittää, löytyykö miehille muitakin tärkeitä läheissuhteissa olemisen tapoja kuin isyys, parisuhde ja ystävyyssuhteet.

Paikannus kriittiseen miestutkimukseen

Kuten edellä on todettu, tutkimukseni keskeinen käsite on sukupuoli, jota käsitteellistän kriittisen miestutkimuksen perustalta. Seuraavaksi sijoitan tutkimukseni kriittiseen miestutkimukseen esittelemällä lyhyesti sen keskeisiä lähestymistapoja sukupuolen tutkimuksessa. Osoitan myös miehiä tarkastelevan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen yleisesti käytössä olevat käsitteet ja esitän perusteet niistä irrottautumiselle. Koska Suomessa ei ole juurikaan kehitetty teoriaa miesten tutkimiselle (Jokinen 1999b, 30), joudun soveltamaan pääosin ulkomaista yhteiskuntatieteellistä tutkimuskirjallisuutta sukupuolen käsitteellistämiseksi.

Miehiä koskevan tutkimuksen katsotaan alkaneen 1970-luvulla. Sen sukupuolta käsitteellistävät juuret ovat naistutkimuksen teorioissa sekä homotutkimuksen ja queer-tutkimuksen lähtökohdissa. (Sipilä 1994, 17–19.) Miestutkimuksessa on otettu lähtökohdaksi ennen kaikkea naistutkimus sekä erilaiset miesliikkeet. Omana tutkimusalanaan miehiä käsittelevää tutkimusta on tehty Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Australiassa 1980-luvulta alkaen. Myös Suomessa siitä on kiinnostuttu 1980-luvulta lähtien. (Tiihonen & Sipilä, 1994, 7.)

Kriittinen miestutkimus on vakiintunut omaksi tutkimusalakseen 1980- ja 1990-luvuilla lähinnä Iso-Britanniassa, Australiassa ja Yhdysvalloissa (Hearn, Lattu & Tallberg 2003, 19). Suomessa kriittisestä miestutkimuksesta on melko varhain käytetty termiä uusi miestutkimus tai maskuliinisuuksien tutkimus (Hänninen 1992; Sipilä 1992; Sipilä & Tiihonen 1994), myöhemmin on vakiintunut käsite kriittinen miestutkimus (Jokinen 1999b). Lyhyesti määriteltynä kriittinen miestutkimus on tyypillisesti monitieteistä ja monimetodista. Miehiä tarkastellaan lähtökohtaisesti vallan ja väkivallan näkökulmasta. Kriittinen miestutkimus hyödyntää naistutkimuksen kehittämiä sukupuolen teorioita. (Hearn ym. 2003, 18–19; Jokinen 1999b, 20–22.)

Kriittisen miestutkimuksen lähtökohta on, että tutkimus ja tieteellinen ajattelu ovat sukupuolineutraalia ja miesnäkökulman dominoimaa. Nämä näkemykset ovat lähellä myös feministisen tutkimuksen esittämää tieteen kritiikkiä. (Morgan 1992, 160–175.) Kriittisen miestutkimuksen mukaan kaikki miehiä tarkasteleva tutkimus ei ole kriittistä. Ehkä kaikkein selkein raja kriittisessä miestutkimuksessa vedetään suhteessa ns. *men's studies* -suuntaukseen, jota kritisoidaan sukupuolen näkemisestä luonnollisena ja biologisesti määräytyvänä, naisten ja miesten erilaisuuden korostamisesta sekä miesten valta-aseman tukemisesta. (Hearn ym. 2003, 18; Jokinen 1999b, 22; Morgan 1992, 160–175; Whitehead 2002, 2.)

Tutkimuksessani ymmärrän sukupuolen sosiaalisena sukupuolena[1] kriittisen miestutkimuksen teorioiden tavoin. Tämä tarkoittaa, että vaikka biologinen perimä määrittää puitteet sukupuolelle, niin ennen kaikkea yhteiskunnalliset ja kulttuuriset olosuhteet tuottavat sukupuolta (Carrigan ym. 1985, 589–600). Naisen ja miehen

[1] Sukupuolen sijasta voisin täsmällisemmin kirjoittaa sosiaalisesta sukupuolesta (*gender*) erotuksena biologiselle sukupuolelle (*sex*), mutta gender -käsitteelle ei ole suomenkielistä vastinetta. Jatkossa käytän sukupuolen käsitettä, jolla viittaan biologisen perimän lisäksi sukupuolen yhteiskunnallisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti muovautuneisiin ulottuvuuksiin.

kategorioita ei pidetä itsestään selvinä ja luonnollisina. Sukupuoli syntyy ajallisesti ja paikallisesti, se on muuttuva ja vaihtuva konstruktio. Painotettaessa sukupuolen sosiaalista rakentumista sanoudutaan irti sukupuolten välisiä eroja korostavista sukupuolirooliteorioista, joiden mukaan sukupuoli on seurausta sukupuolirooleihin sosiaalistumisesta sekä ihmisten käyttäytymistä ohjaavista normeista ja rooli-odotuksista. (esim. Carrigan, Connell & Lee 1985, 578–581; Kimmel 1987, 11–14.)

Relationaalisuus

Kriittisen miestutkimuksen mukaisesti ajattelen, että sukupuoli on relationaalinen kategoria. Sukupuolen relationaalisuus merkitsee, että sukupuolten välisiä suhteita tuotetaan yhteiskunnallisten ja arkipäivän suhteiden vuorovaikutuksessa (Connell 1987, 1995; Kimmel 2004). Sukupuolen relationaalisuus tarkoittaa myös sitä, että maskuliinisuus voidaan määritellä vain suhteessa feminiinisyyteen. Feminiinisyyden kategorian muuttuessa myös maskuliinisuus on määriteltävä uudelleen. (Kimmel 1987, 12; Morgan 1992, 46–47.) Sen lisäksi, että maskuliinisuudet tai miehet määritellään suhteessa feminiinisyyksiin tai naisiin, ajattelen, että mieheys muovautuu myös muiden sosiaalisten suhteiden kontekstissa.

Sukupuolen relationaalisuudesta tarvitsen kuitenkin sukupuolisuhteita laajempaa teoretisointia. R.W. Connell (1995, 68–71; 2000, 23–29; 2001, 34–37) tarkastelee sukupuolen relationaalisuutta sukupuolittuneiden ja sukupuolittavien käytäntöjen näkökulmasta. Connell esittää, että maskuliinisuudet ja feminiinisyydet ovat sosiaalisesti rakentuneita käytäntöjä, konfiguraatioita tai tarkemmin määriteltynä sukupuolen konfiguraatioiden prosesseja. Sukupuoli konfiguraation prosessina merkitsee samanaikaisesti paikkaa sukupuolisuhteissa, käytäntöjä, joiden kautta miehet ja naiset sitoutuvat sukupuolen paikkaan, sekä näiden käytäntöjen vaikutuksia ruumiillisiin kokemuksiin, persoonallisuuteen ja kulttuuriin (Connell 2001, 33–34).

Connellin (1987, 91–166; 1995, 71–76) mukaan maskuliinisuuksia ja feminiinisyyksiä tuotetaan yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa rakenteissa. Näissä rakenteissa sukupuoli ilmenee erilaisina käytäntöinä. Sukupuolen konfiguraatiot muodostuvat sukupuolisuhteiden rakenteissa, joissa on useita valtasuhteisiin perustuvia tasoja. Tasot muodostuvat tuotantosuhteista (ennen kaikkea sukupuolittunut työnjako), sukupuolten valtasuhteista (miesten ylivalta naisiin),

cathexis (tunteet, seksuaalisuus) sekä symbolisesta tasosta (esimerkiksi diskurssit, ideologiat, kulttuuri). Sukupuolisuhteiden materiaalisista, symbolisista ja tunneulottuvuuksista koostuvat tasot kietoutuvat ruumiillisuuteen, jolloin subjektit ovat sekä toimijoita että käytäntöjen kohteita. Sukupuolisuhteiden rakenteiden kautta muodostuu Connellin mukaan koko sosiaalinen maailma instituutioineen ja yksilön elämineen, laajimmillaan kyse on kansallisuudesta ja maailman-järjestyksestä. (Connell 2000, 23–29; 2001, 34–37.) Connellin (1995, 68–71) mukaan maskuliinisuudet ovat kaiken kaikkiaan rakenteiden, käytäntöjen, identiteettien ja ruumiillisten kokemusten risteämiä.

Connell (2000, 2001) on siis esitellyt laajan teoreettisen käsitevälineistön sukupuolen analysoimiseksi, josta tutkimuksessani sovellan joitakin periaatteita. Ajattelen Connellin tavoin, että sukupuoli merkitsee käytäntöjä tai käytäntöjen prosesseja, jotka merkityksellistyvät sukupuolisuhteiden useilla eri tasoilla. Nämä tasot merkityksellistyvät valtana. Vaikka tutkimusintressinäni ovat miesten kotikäytännöt ja kodille antamat merkitykset yksilön näkökulmasta katsottuna, niihin liittyvät myös yhteiskunnalliset ja ideologiset tasot. Käsitän, että miesten kotikäytännöillä on materiaalisia, ruumiillisia, symbolisia ja tunteisiin kietoutuvia ulottuvuuksia.

Connellin (2000, 2001) sukupuolesta laatimat teoriat eivät kuitenkaan täysin vastaa tutkimukseni vaatimuksia. Connellin määrittelyissä sukupuoli merkityksellistyy kovin moninaisena maskuliinisuuksien, suhteiden, käytäntöjen, rakenteiden, identiteettien ja ruumiillisuuksien vyyhtenä. Vaikka sukupuoli rakentuu Connellin mukaan samanaikaisesti prosessina, suhteina, käytäntöinä ja rakenteina, palautuu käsite mielestäni loppujen lopuksi siihen, mitä maskuliinisuudet tai miehet ovat. Tutkimuksessani olisi olennaista päästä käsiksi miessukupuolen rakentumisen sijaan miehen ja kodin välisen suhteen tutkimiseen. Koska lähestyn miestä ja kotia hyvin läheltä arkea, tarvitsen tarkastelun tueksi edellä esiteltyä tarkempaa analyyttistä välinettä.

Maskuliinisuudet ja miesten valta

Edeltävissä alaluvuissa on jo viittauksenomaisesti tullut esille *maskuliinisuuden* käsite, jolle miehiä tarkasteleva tutkimus keskeisesti perustuu. Myös kriittinen miestutkimus hyödyntää vahvasti maskuliinisuuden teoretisointia sukupuolen

käsitteellistämiseksi. Tärkeänä teoreettisena keskustelunavauksena kriittiselle miestutkimukselle pidetään Tim Carriganin, Bob (R.W.) Connellin ja John Leen (1985) sekä Connellin (1987, 183–186) eteenpäin kehittelemää teoriaa *hegemonisesta maskuliinisuudesta*. Hegemonisen maskuliinisuuden käsite on tuonut näkyväksi miesten valtasuhteet naisiin ja muihin miehiin. Tuon käsitteen avulla on siirretty näkökulma yhdestä, yhtenäisestä ja universaalista maskuliinisuudesta maskuliinisuuksien moninaisuuteen ja hierarkkisesti järjestyneeseen miesten valtaan.

Lyhyesti määriteltynä hegemoninen maskuliinisuus tarkoittaa Carriganin ja kumppaneiden (1985, 591–594) sekä Connellin (1987, 183–186) mukaan tietyn miesryhmän yhteiskunnallisesti legitimoitua ja rakennettua, hierarkkista valta-asemaa suhteessa naisiin ja feminiinisyyksiin sekä alistettuihin maskuliinisuuden muotoihin eli toisiin miehiin. Voidaan siis todeta, että jotkut maskuliinisuudet ovat dominoivia ja jotkut puolestaan marginaalisia. Hegemoninen maskuliinisuus ilmenee kulttuurisena miesihanteena ja ideaalisina mieheyden malleina. Ideaalinen maskuliinisuus voi olla kuvitteellista, eikä kyse ole välttämättä miesten todellisista ominaisuuksista. Suurin osa miehistä on kuitenkin valmiita tukemaan näitä myyttisiä miehen malleja. Miesideaalien lisäksi hegemonisella maskuliinisuudella tarkoitetaan miesten konkreettisia yhteiskunnallisia valtapositioita. Tällöin yhteiskuntajärjestelmä instituutioineen ja käytäntöineen ylläpitää sekä uusintaa huipulla olevan miesryhmän valta-asemaa. (Carrigan ym. 1985, 591–594; Connell 1987, 183–186.)

Itsestäänselvyyden ja pysyvyyden sijasta hegemoniset valtasuhteet ovat muuttuvia ja uhattuja. Valta-asema voidaan saavuttaa historiallisessa tilanteessa miesryhmittymien välisessä kamppailuissa ja vallan säilyttäminen edellyttää legitimoimista. Koska hegemonian perustana olevat olosuhteet muuttuvat jatkuvasti, miehiset valtarakenteet ovat haastettavissa ja purettavissa. (Carrigan ym. 1985, 591–594; Connell 1987, 183–186.) Nämä teoreettiset avaukset ovat korostaneet maskuliinisuuksien moninaisuutta ja muuttumista. Maskuliinisuus ei ole kaikkien miesten kohdalla yhtenäistä (ks. myös Brittan 1989; Brod 1987; Mac an Ghaill 1996).

Hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen kritiikissä on puolestaan korostettu maskuliinisuuksien ajallista ja paikallista määrittymistä. Jorma Sipilä (1994, 27–29)

on esittänyt, että yhden hegemonisen maskuliinisuuden sijasta useat hegemoniset maskuliinisuudet ovat omalla alueellaan vallitsevassa asemassa ja että ne saavat erilaisissa yhteyksissä erilaisia muotoja. Eri yhteiskunnissa myös järjestetään ja arvioidaan maskuliinisuuksia eri tavoin (ks. myös Morgan 1992, 200–204).

Vaikka en tutkimuksessani sovellakaan hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä, Carriganin ym. (1985) sekä Connellin (1987) teoretisoinnit antavat tutkimukselleni perustan miessukupuolen tarkastelulle moninaisena ja muuttuvana, ajallisesti ja paikallisesti kontekstoituneena. Kriittisen miestutkimuksen tavoin olen sitä mieltä, että miehiä on tärkeää tutkia vallan näkökulmasta.

Sukupuoli tapoina, tyyleinä ja esittämisenä

Miehiä on tutkittu myös tavoilla, joissa sukupuoli ymmärretään tapoina tai tyyleinä. Sukupuolen kategorioita tulkitaan yksilön ominaisuuksien tai identiteetin sijaan sukupuolelle ominaisena tapana käyttäytyä ja toimia. Kyse on sukupuolen tekemistä, esittämistä tai kielellistä rakentumista painottavista teorioista. (Edwards 2006, 99–115; Haywood & Mac an Ghaill 2003; Jefferson 1994; Pease 1999, 103–105; Whitehead 2002, 219–221.) Pyrkimyksenä on irrottaa maskuliinisuus biologisesta miesruumiista, jotta voitaisiin tarkastella myös esimerkiksi naisten maskuliinisuuksia tai miesten feminiinisyyksiä. Ne eivät edusta kriittisen miestutkimuksen käsitteellistä valtavirtaa samalla tavoin kuin maskuliinisuutta koskevat teoriat, mutta näissäkin lähestymistavoissa miessukupuolta käsitteellistetään usein maskuliinisuuden käsitteen avulla.

Kun sukupuoli ymmärretään toistuvina esittämisen tapoina tai tyyleinä, ajatellaan, että sukupuolta tuotetaan kielellisesti sosiaalisissa ja institutionaalisissa käytännöissä. Mieheys syntyy toistamalla sosiaalisesti tai kulttuurisesti mieheen liitettyjä eleitä, puhetapoja tai työtapoja. (Jefferson 1994; Pease 1999, 103–105.) Puhutaan esimerkiksi yhteiskunnassa ja kulttuurissa keskenään kilpailevista maskuliinisuuden representaatioista ja performatiivisuuksista (Edwards 2006, 99–115; Haywood & Mac an Ghaill 2003; Whitehead 2002, 219–221). Suomalaisessa sukupuolisensitiivisessä tutkimuksessa sukupuolen tuottamista on lähestytty esimerkiksi mies- ja naistapaisuuksina parisuhteessa (Veijola & Jokinen 2001, 23–26) tai arjen sukupuolitapoina ja -toimintoina (Jokinen 2005). Nämä sukupuolen esittämisen tapoja koskevat teoriat pohjautuvat filosofi Judith Butlerin (1990, 1993)

kehittämään teoriaan sukupuolen performatiivisuudesta. Niissä hyödynnetään myös Michel Foucault'n (1980) pohdintoja siitä, että sosiaaliset käytännöt perustuvat ajallisesti muuttuviin kielellisiin valtasuhteisiin.

Maskuliinisuuden kritiikki

Olen edellä esitellyt yhteiskuntatieteellisessä miesten tutkimuksessa yleisesti käytössä olevat käsitteet ja lähestymistavat. Koska ne eivät ole mielestäni kovin rikkaita, eivätkä ne tuo miesten välisiä eroja näkyviin, irtaannun niistä tutkimuksessani. Seuraavaksi tuon esiin maskuliinisuuden käsitettä koskevaa kritiikkiä, jonka kautta perustelen tutkimustehtäväni analyyttisen käsitteen valinnan. Lähestymällä miehiä miesten kotikäytäntöjen käsitteellä irtisanoudun maskuliinisuuden käsitteestä.

Niin keskeinen ja vallitseva käsite kuin maskuliinisuus onkin miessukupuolta tarkastelevalle tutkimukselle, sen käyttö ja soveltuvuus on kyseenalaistettu. Jeff Hearn (1996) ja John MacInnes (1998) ovat ehkä kaikkein voimakkaimmin argumentoineet maskuliinisuuden käsitettä vastaan sukupuolen tutkimuksessa. Hearn (1996, 202–214) esittää, että maskuliinisuuden käsitteen käyttäminen monin eri tavoin ja monista eri viitekehyksistä katsoen aiheuttaa ongelmia. Hearnin mukaan maskuliinisuuden käyttö tutkimuksessa on ollut epäselvää ja epätarkkaa. Siksi maskuliinisuus onkin saanut erilaisia merkityksiä ja sisältöjä. Maskuliinisuuden käsite kääntää huomion naisista ja sukupuolittuneista valtasuhteista miehenä olemiseen. Kyse on miehisyyden syvän ytimen etsimisestä sekä mieheyden rinnastamisesta identiteetiksi, ominaisuuksiksi tai luonteenpiirteiksi. Tällöin maskuliinisuus rinnastuu miehenä olemisen muodoiksi. Käsitteen soveltaminen myös korostaa näkemyksiä sukupuolten välisistä eroista ja vastakohtaisuuksista. Hearnin mukaan siirtyminen maskuliinisuudesta maskuliinisuuksiin ei ratkaise tätä ongelmaa.

Hearn (1996, 203–204, 213) jatkaa kritiikkiään maskuliinisuuden, ajan ja paikan yhteyksistä. Hänen mukaansa maskuliinisuus nähdään usein sekä yhteiskunnasta ja kulttuurista irrallisena että syynä sosiaalisille ongelmille tai monimutkaisille sosiaalisille prosesseille. MacInnesin (1998, 14–15) mukaan maskuliinisuuden käsitteen kautta on hyvin vaikeaa tutkia muutosta. Äärimmillään on kritisoitu

maskuliinisuuksien tutkimuksessa kehitettyjä erittäin monimutkaisia teorioita, joiden avulla ei voida analysoida yksilöiden kokemuksia.

Maskuliinisuuden käsitteen avulla olisi mielestäni hyvin hankalaa tavoittaa miehen ja kodin välistä suhdetta sekä elämänkulullista näkökulmaa miesten kodille antamiin merkityksiin. Jos käyttäisin maskuliinisuuden käsitettä, joutuisin väistämättä pohtimaan mieheyttä tai miehen identiteettiä. Sen sijaan miesten kotikäytäntöjen käsite muodostaa analyyttisen sillan kodin ja miehen tekojen välille. En kuitenkaan voi täysin sivuuttaa maskuliinisuutta tutkimuksessani. Valtaosa miehiä sukupuolen näkökulmasta tarkastelevasta tutkimuksesta on tehty soveltamalla maskuliinisuuden käsitettä, ja nämä tutkimukset tarjoavat yhden teoreettisen viitekehyksen empiiristen tutkimustulosteni analysoimiseksi.

3.2 Miesten kotikäytännöt käsitteeksi

Olen etsinyt tutkimukselleni käsitteellistä ratkaisua, jolla ylittäisin miesten tutkimisen kaksinapaisuuden. Ratkaisuna pidän miesten käytännöt -käsitettä. Tässä alaluvussa esittelen tutkimukseni keskeisen käsitteen *miesten kotikäytännöt*, jonka olen muodostanut miesten käytäntöjen käsitteestä edelleen muotoillen.

Viimeaikaisessa miehiä tarkastelevassa tutkimuksessa on esitetty, että miehiä tulisi tutkia siten, että ominaisuuksien tai tapaisuuksien sijasta tarkastellaan miesten kokemuksia, sosiaalisia suhteita ja tekoja (esim. Pease 2003). Kriittinen miestutkija Hearn (1996, 213–214) käyttää käsitettä miesten käytännöt (*men's practices)* edellisen kaltaisten seikkojen tutkimiseen. Sovellan tutkimuksessani Hearnin teoreettisia avauksia miesten käytännöistä. Hearnin (1996, 208, 214) mukaan miesten käytännöissä kiinnitetään huomiota siihen, mitä miehet tekevät. Hän erottelee miesten käytäntöjen materiaalisen ja diskursiivisen ulottuvuuden *(material practices, discursive practices)* toisistaan. Materiaaliset miesten käytännöt tarkoittavat Hearnin mukaan esimerkiksi miesten tekoja ja toimintaa ansiotyön, seksuaalisuuden tai väkivallan alueilla. Nämä ovat alueita, joita hänen mukaansa tulisi tutkia. Diskursiiviset miesten käytännöt sen sijaan tarkoittavat miesten puhemaailmassa tapahtuvaa asioiden tuottamista. Pease (2003, 126) puolestaan esittää, että miesten käytäntöjä tulisi tarkastella seksuaalisuuden, tunteiden, hyvinvoinnin, hoivaamisen, perheen, ansiotyön sekä naisiin kohdistuvan väkivallan

kannalta. Miestutkijat esittävät, että miesten käytäntöjä on olennaista lähestyä sosiaalisina suhteina: miten miehet toimivat suhteessa naisin, lapsiin ja muihin miehiin (Hearn 1996, 208, 214; Pease 1999; Pease & Pringle 2001).

Kun miehiä tutkitaan käytäntöjen näkökulmasta, ajatellaan sukupuoli toimintana ja tekoina. Miesten käytännöt ovat sukupuolittuneita ja sosiaalisesti rakentuneita, ajallisesti ja paikallisesti vaihtelevia. Miesten käytäntöjä on tärkeää lähestyä vallan ja väkivallan näkökulmasta. (Hearn 1996, 208, 213–214; Pease 1999; Pease & Pringle 2001.) Peasen (2003, 126) mukaan miesten käytännöt on analyyttinen väline, jonka avulla voidaan purkaa miehiä käsittelevän tutkimuksen kaksinapaisuutta.

Tutkimukseni kannalta on olennaista Hearnin (1996, 231–214) esittämä teoria miesten käytäntöjen materiaalisuudesta ja diskursiivisuudesta. Hearn (1998) on soveltanut teoriaansa empiirisessä tutkimuksessaan miesten väkivallasta. Tutkimuksen aineistona olivat haastattelut. Hearn jaottelee väkivallan teoiksi ja puheeksi. Väkivallan materiaalisuus merkitsee ruumiillisia kokemuksia ja tekoja. Väkivallan diskursiivisuus puolestaan tarkoittaa, että väkivaltaa rakennetaan puheena tai tekstinä. Väkivalta tuottaa väkivaltaa koskevaa puhetta. Väkivallan teot ja väkivallasta puhuminen eivät välttämättä vastaa toisiaan, mutta ne ovat yhteydessä toisiinsa. Hearnin mukaan väkivallasta ilmiönä ei voida saada riittävää käsitystä keskittymällä pelkästään väkivallan diskursiivisuuteen. Siksi on tärkeätä kiinnittää huomiota väkivallan materiaaliseen ulottuvuuteen: praktisiin tekoihin. (Hearn 1998, 60–68.)

Myös Leo Nyqvist (2001) on avannut teoreettisesti käyttäytymisen ja puheen välistä eroa parisuhdeväkivaltaa ja asiakkuutta tarkastelevassa väitös-tutkimuksessaan. Tutkimuksen aineistona olivat turvakotien jälkihuoltoprojektin asiakkaiden haastattelut. Hearnin (1998) tavoin Nyqvist osoittaa, että asiakkaiden puhe väkivallasta ja asiakkuudesta on toisaalta materiaalista ja käyttäytymistä kuvaavaa, toisaalta diskursiivista ja tekstuaalista. Nyqvist korostaa, että väkivallasta puhuminen ei ole irrallista väkivallasta ja väkivalta-auttamisen käytännöistä. Haastateltujen miesten väkivaltapuheesta löytyi myös materiaalinen ja diskursiivinen ero. Ero tulee näkyväksi esimerkiksi siten, että monet miehistä myönsivät väkivaltaisuutensa menemällä hoitoon, mutta samanaikaisesti he puheen tasolla oikeuttivat väkivaltaiset tekonsa. (Nyqvist 2001, 22, 61–62.)

Tutkimukseni keskeisen käsitteen kehittämiseksi sovellan foucaut'laista käsitystä arjen mikrokäytännöistä. Nancy Fraser (1989, 17–18) on Foucault'n (ks. esim. 1980, 59–60, 89–141) jalanjälkiä seuraten esitellyt mahdollisuuksia tutkia sukupuolta mikrokäytäntöinä *(micropractices).* Mikrokäytännöt merkitsevät valtaan ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä, arjen pieniä toimintoja ja tekoja.

Muotoilen edelleen Hearnin (1996) teoretisoimasta miesten käytäntöjen käsitteestä tutkimukseni pääkäsitteeksi *miesten kotikäytännöt*. Hearnia mukaillen tarkastelen miesten kotikäytäntöjä sekä tekoina että puheena. Edellä esittelemieni teoreettisten lähtökohtien mukaisesti ajattelen, että miesten kotikäytännöt ovat vallan käytäntöjä. Miesten kotikäytännöt rakentavat myös sukupuolen merkityksiä.

Sosiologi Tony Chapman (2004) on myös muodostanut käsitteen "domestic practices" kodin tutkimiseksi. Tuo käsite voidaan kääntää kotikäytännöiksi. Chapman tarkastelee tutkimuksessaan kotitalouksien ja perheiden kotikäytäntöjä sukupuolisuhteiden ja yhteiskunnallisten valtarakenteiden kannalta, sekä perhe-elättäjyyttä ja kodin piiriä koskevina muutoksina. Chapmanin versio koti-käytännöistä on teoriasidonnainen, käyttämäni käsite on puolestaan empiriavetoinen.

Käytännöt-käsitettä käytetään sosiaalitutkimuksessa laajemminkin, ja sitä on teoretisoitu monista eri lähtökohdista. Esimerkiksi Pierre Bourdieu (1977, 78–87; 1990a, 52–65) on habitus-käsitteen avulla teoretisoinut toimintaa suhtautumis- ja käyttäytymistaipumuksina. Käytäntöjä on tarkasteltu myös kokonaisvaltaisesti, kuten vaikkapa perhettä perheen tekemisenä (Morgan 1996) tai sukupuolta sukupuolen esittämisenä (Butler 1990, 1993) koskevat teoriat ovat esittäneet. Soveltamani käytännöt-käsitteen merkityssisältö on erilainen kuin perhekäytäntöjen käsitteen tai muiden sosiaalitutkimuksen käytäntöjä koskevien käsitteiden merkityssisällöt. Kuten edellä on käynyt ilmi, kotikäytäntöjen käsite tulee tutkimukseeni kriittisestä miestutkimuksesta. Kotikäytäntöjen käsitteellä on tutkimuksessani erityisiä merkityksiä: rajaudun sillä tiukasti miehen kotiin liittyviin tekoihin. Tavoitteeni on siirtää huomio maskuliinisuuksista ja miehenä olemisesta miesten arkisiin tekoihin ja vallan käytäntöihin.

Miehiä ja kotia käsittelevässä tutkimuksessani kotikäytännöt-käsitettä hyödynnetään monin tavoin. Kotikäytännöt merkitsevät tässä tutkimuksessa

analyyttista työkalua, analyysin tekemisen tapaa sekä tulosten esittämisen tapaa. Analyysin perusyksikkö muodostuu miesten kotikäytännöistä.

Kotikäytäntöjen käsitteellä on vahvuuksia. Käsite tuo näkyviin miesten välisiä eroja ja tekojen moninaisuutta. Miesten kotikäytäntöjen tutkimisella on myös mahdollista välttää miesten tutkimisen kaksinapaisuutta; näkemyksiä miehistä uhreina tai ongelmien aiheuttajina. Kotikäytäntöjen käsite avaa näkökulman miehen toistuvaan kodin arkeen.

Miesten kotikäytäntöjen tutkimisella on omat rajansa ja rajoituksensa. Tutkimukseeni valitsemassa näkökulmassa voi olla ongelmana, että vain kuvaillaan millaisia miehet ovat ja mitä he tekevät. Keskittyminen miesten keskinäisiin eroihin saattaa myös sivuuttaa miesten valtasuhteet naisiin sekä sukupuolierojen merkityksen. (Pease 1999, 102–103.) Miesten toiminnan tutkiminen voi liiaksikin painottaa miesten toimintakeskeisyyttä ja sosiaalisuutta kodissa. Analyysin rajaaminen miesten kotikäytäntöihin jättää tutkimuksen ulkopuolelle miesten tunteiden ja kokemusten tarkastelua.

Tutkimukseni lähtökohta on tietoisuus siitä, että kotikäytännöillä ei ole itsestään selviä tiloja. Tavoittaakseni tutkimani ilmiön sisältöä tarkastelen miesten kotikäytäntöjen rinnalla miesten kodille antamia merkityksiä. Kotia koskevat merkitykset tulevat olemassa oleviksi tutkimuksessani sen tähden, että en ota niitä annettuina. Koska kiinnitän sukupuolen tutkimuksen teoriasta tulevan kotikäytäntöjen käsitteen kodin tutkimukseen, niin siksi kotikäytäntöjen ohessa tulee tarkastella kodille annettuja merkityksiä. Tällä tavoin kodille annetuilla merkityksillä on tutkimustehtäväni kannalta asiayhteyksiä osoittavan käsitteen merkitys. Kotikäytännöt ja kodille annetut merkitykset ovat limittäisiä ja paikoittain vaikeasti erotettavissa toisistaan. Niiden teoreettinen ja metodinen erottaminen on kuitenkin tutkimustehtävän kannalta perusteltua.

Ymmärrän merkityksen käsitteen tutkimuksessani melko pragmaattisesti. Kodille annetut merkitykset ovat miesten henkilökohtainen konstruktio. Tarkoitan käsitteellä erilaisia merkityksiä, joita miehet antavat kodille. Mitkä ilmiöt tekevät miehille kodin? Millaisia kotikuvauksia miehet puheessaan tekevät? Viittaan merkityksen käsitteellä sosiaalisen konstruktionismin merkityksen määritelmiin. Sosiaalinen konstruktionismi ottaa lähtökohdakseen sen, että todellisuus rakentuu jatkuvana ihmisten välisenä merkitysten jakamisena ja muodostamisena. Kuvaukset

todellisuudesta muotoutuvat ihmisten välisissä sosiaalisissa prosesseissa. Näissä prosesseissa kielellä ja muunlaisilla representaation muodoilla on keskeinen tehtävä. (Burr 1995; Gergen 1999.)

Miesten erot näkyviin

Tutkimuksessani sovellan kriittisen miestutkimuksen teoriaa miesten välisistä eroista ja erilaisuudesta. Kyseisessä teoriassa pyritään eroon miesten yhteistä kokemusta tai miehiä yhdistäviä tekijöitä painottavasta näkökulmasta. Miehet eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan erilaiset sosiaaliset jaot tuottavat eroja miesten välille (esim. Hearn 1996; Connell 1995; Kimmel 2000; Kimmel, Hearn & Connell 2005; Morgan 1992; Pease 1999; Pease & Pringle 2001; Whitehead & Barrett 2001a). Sovellan erityisesti Hearnin (1996), Peasen (1999) sekä Peasen ja Pringlen (2001) esittämiä teorioita sosiaalisten jaottelujen risteämisistä miesten käytäntöjen kanssa. Miesten välisiä eroja syntyy silloin, kun sukupuoli, ikä, yhteiskuntaluokka, toimintakyky, ”rotu”, etnisyys ja seksuaalisuus sekä miesten käytännöt risteävät. Sosiaaliset jaottelut eivät kiinnity sukupuolen pinnalle, vaan ne muodostavat monenlaisia risteämiä ja leikkauskohtia. Kriittisen miestutkimuksen mukaan miessukupuolta täytyy tutkia monenlaisten jaottelujen kannalta.

Miten sitten tähänastisessa kriittisessä miestutkimuksessa miesten erilaisuus ja keskinäiset erot on ymmärretty? Miestutkijoiden (esim. Mac an Ghaill 1996; Morgan 1992, 2001; Pease 1999, 101–103) mukaan näyttäisi siltä, että kriittisessä miestutkimuksessa on alettu voimakkaimmin selventää valkoisen, keskiluokkaisen ja länsimaisen heteroseksuaalisen miehen ominaispiirteitä sekä purkaa länsimaisia käsityksiä maskuliinisuudesta. Läpikäydessäni miehiä ja maskuliinisuuksia käsittelevää tutkimuskirjallisuutta tein johtopäätöksen, että miesten erilaisuus ja erot ovat tulleet tarkastelun kohteeksi ensimmäisen kerran silloin, kun miestutkimuksessa alettiin puhua maskuliinisuuksista monikossa (esim. Brittan 1989; Brod 1987; Mac an Ghaill 1996). Havaitsin, että miesten erilaisuutta on tarkasteltu myös esimerkiksi eri aihepiirien näkökulmista (esim. Edwards 2006; Jokinen 1999a; Kimmel ym. 2005; Mac an Ghaill 1996; Pease & Pringle 2001; Whitehead & Barrett 2001a). Näkökulmat on muodostettu usein edellä esiteltyjen sosiaalisten jaottelujen perusteella. Aihepiirit on jaoteltu laajemmiksi kokonaisuuksiksi, kuten miehet ja maskuliinisuudet julkisella alueella, yksityisessä

elämässä tai politiikan kentässä. Miestutkijat väittävät, että miesten ja maskuliinisuuksien tutkimisessa on siirrytty muutoksiin tai murroksiin keskittymisestä tarkempaan miesten välisten erojen ja erilaisuuden tarkasteluun (Lammi-Taskula 2007, 34; Segal 1990, x; vrt. Connell, Hearn & Kimmel 2005, 1). Mutta onko miesten välisten erojen tutkimus todella tarkempaa?

Miesten välisten erojen ja erilaisuuksien sisällöt eivät ole lainkaan itsestään selviä. John Beynon (2002, 1–12) onkin kritisoinut miesten erojen ja erilaisuuden tarkastelun tapoja tutkimuksessa. Hänen mukaansa miesten erilaisuus kadotetaan monenlaisiin ryhmittelyihin ja luokitteluihin. Maskuliinisuuksia kategorisoivat yleistykset, kuten työväenluokkaiset, keskiluokkaiset, homoseksuaalit tai mustat miehet ovat Beynonin mukaan usein harhaanjohtavia. Beynon väittää, että yhdistävien tekijöiden perusteella kunkin kategorian tai ryhmän sisälle jaotellut maskuliinisuudet voivat olla toisiinsa nähden hyvinkin erilaisia. Tällöin miesten väliset erot kategorioiden sisällä voivat jakautua edelleen esimerkiksi alakulttuurin, iän tai etnisyyden mukaan. Beynon siirtääkin huomion miesten kategorioiden ja luokkien välisistä eroista miesten välisiin eroihin miehiä koskevien ryhmien tai kategorioiden sisälle. (Beynon 2002, 1–2.)

Tutkimukseni lähtökohtana ovat miesten kotikäytäntöjen erot, erilaisuus ja moninaisuus. Tämä lähtökohta asettuu monella tavalla. Ensinnäkin tutkimusaineisto itsevalikoitui haastateltujen miesten erilaisuuden mukaan. Miehet ovat keskenään hyvin erilaisia. Miehet valikoituivat tutkimukseeni yhden yhdistävän tekijän kautta: mies oli avio- tai avoeronnut jossain elämänsä vaiheessa. Analysoin empiirisestä aineistoista miesten kotikäytäntöjen välisiä eroja ja moninaisuutta sen sijaan, että katsoisin aineistoista samanlaisuutta ja miesten käytäntöjä yhdistäviä tekijöitä. Tarkastelen miesten kotikäytäntöjen eroja ja erilaisuutta sekä haastateltujen miesten välillä että yksittäisen miehen elämänkulussa. Vaikka analyysin painopiste on erilaisuuden tarkastelussa, aineiston teemoittelun ja luokittelun kannalta on kuitenkin olennaista etsiä miesten kotikäytäntöjä yhdistäviä piirteitä ja seikkoja.

3.3 Sukupuoli, aika ja tila

Tässä luvussa kiinnostuksen kohteena on se, miten miehen kotia voidaan lähestyä ajan ja tilan näkökulmista. Ajallisuuden näkökulma miesten kotikäytäntöihin ja

kodille antamiin merkityksiin on perusteltua monestakin syystä. Kerry J. Daly (1996, 2–3) väittää, että perhetutkimuksesta on puuttunut ajallisuuden näkökulma. Aika on nähty perhetutkimuksessa hetkellisenä, itsestään selvänä ja implisiittisenä. Hannele Forsberg (2005) toteaa, että ajallisuuden sivuuttavat metodiset lähestymistavat tuottavat pysähtyneitä, jähmettyneitä tai kontekstistaan irrallisia tilannekuvia perheestä vastakohtana esimerkiksi pitkittäistutkimuksen ajallisuutta korostavalle perspektiiville. Perhetutkimuksen kiinnostuksen kohteena on ollut muutoksen tutkimus, kuten kriisien ja murroskohtien paikantaminen. Tällainen lähestymistapa saa aikaan pirstoutunutta tietoa, toisistaan irrallisia ilmiöitä sekä käsityksen lineaarisesti etenevästä ajasta. Sen sijaan perhettä koskevien ilmiöiden jatkuvuus, pysyvyys ja muuttumattomuus ovat jääneet tutkimuksessa vähemmälle huomiolle. Äärimmillään perhettä käsittelevän tutkimuksen aika voi jäsentyä pysähtyneiksi hetkiksi ja pikakuviksi. (Forsberg 2005.) Myös Smart (2007, 29) kirjoittaa ajallisuuden perspektiivin puuttumisesta perhetutkimuksessa. Vaikka esimerkiksi työttömyys tai avioero voivat merkittävästi muuttaa henkilökohtaisen elämän asumisen tiloja, paikkoja ja ihmissuhteita, silti näitä tapahtumia ei Smartin mukaan tutkita osana elämänkulkua.

Kysynkin tutkimuksessani, millaisia tapahtumakulkuja aikakäsitteen venyttäminen pysäytetyistä, hetkittäisistä tilannekuvista menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden aikaan voi avata miehen ja kodin tarkastelulle. Millä tavoin miehet merkityksellistävät kotia ja kotikäytäntöjä ajassa? Onko miehen ja kodin suhteessa kyse kronologisesti etenevistä ja lineaarisista kodin kuvauksista, vai katkeamisista tai kenties kodille annettujen merkitysten poispyyhkiytymisistä?

Lähestyn aikaa ajallisesti ja paikallisesti tuotettuna konstruktiona. Ymmärrän ajan yhteiskunnallisena ilmiönä. Käsitykset ajasta muovautuvat kussakin yhteiskunnallisessa tai kulttuurisessa kontekstissa (Pohjanen 2002). Erilaiset aikakäsitykset muokkaavat näkemyksiä elämästä ja arjesta. Käsitykset ajasta jaetaan usein lineaariseen ja sykliseen aikaan. Länsimaisessa aikakäsityksessä ihmisen elämä kuvataan usein lineaarisena, ajassa etenevänä kaarena, jota tarkastellaan kehittymisen ja kypsymisen kautta. Elämä etenee erilaisten ikävaiheiden myötä vaiheittaisena vanhenemisena. Elämä jäsentyy ”normaalin” ihmisen kehityskertomukseksi. Siinä elämää tarkastellaan vaiheina tai biologisina säännönmukaisuuksina. Tällä tavoin tuotetaan kuvaa länsimaisen ihmisen normaalista

elämänkaaresta sekä normatiivista käsitystä lineaarisesta ajasta. (Gubrium, Holstein & Buckholdt 1994, 34–40; Saastamoinen 2001, 135–136.) Syklinen aikakäsitys puolestaan perustuu ihmisen ja luonnon väliselle suhteelle. Se korostaa samuutta ja toistuvuutta, alun ja lopun yhteenkietoutumista. Aika voidaan nähdä myös sukupuolittuneena. Syklinen aika ymmärretään tyypillisesti naiseuden, luonnon, ruumiillisuuden ja ajallisten sivupolkujen sulautumaksi. Sen sijaan lineaarinen aika käsitetään miehisenä, ja sille ominaisena pidetään päämäärätietoisuutta, rationaalisuutta ja tavoitteellisuutta. (Sääskilahti 2000, 30–50.)

Barbara Adam (2004) kritisoi ajan dualistista jakoa, koska se perustuu ajallisuuden lineaariselle jäsentämiselle. Adam ehdottaa, että aikaa tarkastel-taisiinkin rytmisyyden käsitteen avulla. Rytminen aika sisältää luonnon ja kulttuurin sisäkkäisyyden jokapäiväisessä arjessa. Aika merkityksellistyy ruumiin sisäisenä kiertona, sosiaalisina rytmeinä sekä luonnon rytmin, kuten päivien ja vuodenaikojen vaihteluna. Rytmisyyden käsitteen avulla ajallisuus näyttäytyy eri ajan tasojen päällekkäisyytenä ja samanaikaisuutena. Ihmisten ajalliset käytännöt luovat kulttuurisia rytmejä, ajanjaksoja ja kestoa. (Adam 2004, 94–100.) Adamin esittämällä tavalla ajattelen, että miesten kotikäytännöt voivat olla mainitun kaltaisia ajallisia käytäntöjä.

Ajan käsite sijoittuu lähelle elämänkulun käsitettä. Mikko Saastamoisen (2001, 137) mukaan elämän voi määritellä prosessiksi, joka tulee ymmärrettäväksi kertomalla. Erilaisissa kertomistilanteissa elämäntapahtumat saavat erilaisia merkityksiä. Keskeistä on siis pohtia, miten ihmiset merkityksellistävät elämäänsä suhteessa aikaan. Elämänkulku muodostuu ihmisten toimijuuden, erityisesti kielellisten käytäntöjen kautta. (Gubrium ym. 1994; Saastamoinen 2001.) Elämänkulun sijasta voidaan puhua myös elämänpoluista. Elämänpolku merkitsee useita mahdollisia, ajallista jatkuvuutta ja muutosta ilmaisevia poikkeamia tai vaihtoehtoja elämänkulussa (Gustafson 2002). Kodin ajallisuutta on lähestytty kotia koskevassa tutkimuksessa kotihistorian käsitteen avulla (Vilkko 1998).

Elämänkulun käsitettä on myös kritisoitu siitä, että se tuottaa tutkimuksissa kronologista ja lineaarista käsitystä ajasta. Elämänkulku pilkotaan usein toisistaan erotettaviksi, eri ikäkategorioihin perustuviksi elämänvaiheiksi, kuten lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Näissä eri elämänvaiheissa ihmiset toimivat siten kuin heidän yhteiskunnallisesti odotetaan toimivan kronologisen ikänsä perusteella.

(Gubrium ym. 1994, 24–25; Saastamoinen 2001, 135–137.) Tällä tavoin ihmisten elämänvaiheet määritellään tutkimuksessa tietynlaisiksi, eikä ajallisuus näy empiirisinä tutkimustuloksina (Forsberg 2005).

Ajallisuuden tavoittaminen on tutkimuksessani hyvin tärkeää. Siksi elämänkulun ja elämänpolun lähestymistavat antavat lähtökohdan miehen ja kodin tarkastelulle. Koska tutkimukseni ei ole varsinaisesti elämänkulun tutkimus, pääsen ajan käsitteellä lähemmäksi miesten kotikäytäntöjen ja kodille annettujen merkitysten analysoimista.

Miesten kotikäytäntöjen tutkiminen ajallisuuden näkökulmasta saa perustelunsa myös miehiä ja maskuliinisuuksia käsittelevän tutkimuksen aukkokohdista. Hearn (2007, 79–81) toteaa, että miesten ja maskuliinisuuksien tutkiminen elämänkulun näkökulmasta on ollut puutteellista. Hearn kritisoi sitä, kuinka elämänkulun tutkimus on tarkastellut mieheyttä iän mukaan etenevien, joustavien, yhdenmukaisten ja sukupuolettomien siirtymävaiheiden kautta. Tällöin sukupuoli voi jähmettyä ennakko-oletuksiksi heteroseksuaalisista sukupuolirooleista eri elämänvaiheissa. Hearn kyseenalaistaa sekä yksinkertaisen ja ongelmattomuutta tuottavan elämänkulun että normaaliutta tuottavan kronologisen ajan käsitteet. Hän esittää, että miehen elämänkulun tutkimisen fokukseksi tulisi nostaa sukupuolisuhteet ja erilaisten sosiaalisten jaottelujen risteymät. Elämänkulun sijasta tulisi puhua useista elämänkuluista, samalla tavalla kuin tarkastellaan useita miehiä ja maskuliinisuuksiakin. (Hearn 2007, 79–81.) Hearnin esittämällä tavalla tarkastelen tutkimuksessani miesten kotikäytäntöjä ja kodille antamia merkityksiä sukupuolen ja ajan näkökulmasta.

Tilallisuutta tai ajallisuutta teoretisoineet tutkijat (esim. Massey 2008; Pohjanen 2002) korostavat, että tilaa ja aikaa tulee tutkimuksessa käsitteellistää yhdessä ja yhtä aikaa, koska ne nivoutuvat toisiinsa. Tutkimuksessani irrotan kuitenkin tilan ja ajan käsitteet toisistaan. Käytän niitä erillisinä analyyttisina työkaluina miesten kotikäytäntöjen ja kodille antamien merkitysten tutkimiseksi.

Koska tutkin miehiä ja kotia sukupuolen näkökulmasta, on olennaista pyrkiä tavoittamaan tilan ja sukupuolen välisiä merkityksiä. Kaikkein vahvimmin tilan ja paikan sukupuolittuneisuutta on teoretisoitu feministisen maantieteen erilaisissa tutkimussuuntauksissa, joiden tilallisuutta käsittelevää teoriaa hyödynnän tutkimuksessani. Lyhyesti määriteltynä feministinen maantiede käsittelee

tilallisuuden ja rakennetun ympäristön sukupuolittuneisuutta, jolloin tarkastellaan tilan feminiinisiä ja maskuliinisia ominaisuuksia. Feministinen maantiede on kiinnittänyt huomiota dualistiseen tapaan jakaa tilat julkiseksi ja yksityiseksi. Julkinen kaupunkitila nähdään miehisenä alueena, koti mielletään naiselliseksi, yksityiseksi paikaksi (Massey 1994, 258–260; McDowell 1999, 93–94). Linda McDowell (1999, 93) toteaa, että koti on eräs sukupuolittuneimmista tiloista ja paikoista. Naistutkijat kyseenalaistavatkin naisen sijoittamisen yksityiseen kotiin, miehisen yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolelle sekä kodin näkemisen itsestään selvästi naisen paikkana (esim. Duncan 1996; Julkunen 1995; Koskela 1997; Massey 1994; McDowell 1999; Munro & Madigan 1993; Rose 1996). Sukupuolen ja tilan välisiä suhteita tutkinut Kirsi Saarikangas (2002, 158) puolestaan väittää, että kodin ja naisten tarkastelussa on sivuutettu kokonaan miesten kodille antamat merkitykset. Näin ollen miehiä ja kotia käsittelevä tutkimukseni täydentää tilallisuutta ja sukupuolta käsittelevän tutkimuksen puuttuvan kohdan.

Hille Koskelan (1997, 73–75) mukaan tila on sosiaalinen ja poliittinen, sukupuolittunut kategoria, jota tuotetaan jokapäiväisissä sosiaalisissa käytännöissä. Tilat saavat merkityksensä sukupuolittuneissa, miesten ja naisten välisissä hierarkkisissa valtasuhteissa. Tilallisilla erotteluilla ylläpidetään, rakennetaan ja muotoillaan uudelleen sukupuolten välisiä eroja. Tilat tai paikat eivät ole pysyviä tai suljettuja, vaan ne ovat avoimia ja muuttuvia sosiaalisten suhteiden paikkoja. Tila on myös vuorovaikutuksessa ulkopuolella olevaan tilaan. Tilallisuus muodostuu järjestyksestä ja kaaoksesta. (Koskela 1997; Massey 2008; McDowell 1999; McDowell & Sharp 1997; Moran & Skeggs 2004, 83–109; Munro & Madigan 1993; Rose 1996; Valentine 2001.) Näiden teorioiden innoittamana pohdin sitä, miten sukupuoli ja tila merkityksellistyvät miehiä ja kotia käsittelevässä tutkimuksessani.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimusprosessin alkuvaiheessa oli selvää, että tutkimukseni tehtävänä on tarkastella miehiä ja kotia. Kerätessäni tutkimusaineistoa ja lukiessani rinnalla teoriakirjallisuutta tutkimukseni näkökulma tarkentui vähitellen. Tutkimus on toteutettu useilla tavoilla, joita kuvaan seuraavassa. Kyse on verbaalisesta ja visuaalisesta kodin tutkimuksesta, ja molemmat tutkimusmenetelmät ovat olleet samanaikaisesti käytössä. Tutkimukseni on laadullinen ja perustuu ensisijaisesti haastatteluihin. Tutkimustani voi luonnehtia myös havainnointitutkimukseksi, koska tutkijana olen ollut läsnä haastateltavien kodeissa.

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda näkyville eronneiden miesten näkökulmia kotiin. Mitä koti merkitsee eronneelle miehelle? Onko koti miehelle ainoastaan asunto, vai onko kodin tiloja jossakin muuallakin? Mitä ja millaisia ovat eronneiden miesten kotiin liittyvät toiminnat ja teot? Lähestyn miesten kodille antamia merkityksiä ja miesten kotiin liittyvää toimintaa haastattelupuheesta välittyvinä. Tarkastelen niitä miesten omista merkityksenannoista käsin.

Tutkin miesten kotiin liittyviä toimintoja ja tekoja kotikäytäntöjen käsitteen avulla. Miesten kotikäytännöt ovat tutkimukseni päätehtävä. Tarkastelen sen rinnalla miesten kodille antamia merkityksiä.

Tutkimustehtäväni on seuraava:

a) kotikäytännöt teoissa ja puheissa
b) kodille annetut merkitykset

Pyrin tavoittamaan miesten kotikäytäntöjen sekä miesten kodille antamien merkitysten moninaisuutta ja erilaisuutta. Tarkastelen niitä sukupuolen näkökulmasta ja kysyn, miten miehet rakentavat kotikäytännöissä sukupuoltaan. Haluan myös selvittää, saako koti sukupuoleen kietoutuvia merkityksiä.

Päädyin juuri näihin tutkimustehtäviin sen vuoksi, että eronnutta miestä ja kotia on tutkittu pääosin sosiaalisten ongelmien ja perhesuhteiden kriisien kannalta kodin puuttumisena tai kodin menettämisenä. On perusteltua tutkia kotia miesten omasta merkityksenannosta käsin, koska aiemmin miestä ja kotia on tutkittu vähän. Lähestymällä kotia toimintojen ja tekojen kautta voidaan valottaa kotia elettynä ja asuttuna tilana. Tarvitaan myös lisää kodin sukupuolta käsittelevää tutkimusta. Nämä perustelut on tuotu tarkemmin esiin luvussa 2.

Tutkimuksen empiiriset luvut ovat teoreettiselta ja metodiselta otteeltaan erilaisia, koska kotikäytäntöjen ja kodille annettujen merkitysten käsitteet ovat noissa luvuissa erilaisessa käytössä. Miesten kodille antamiin merkityksiin keskityn selkeimmin luvussa viisi. Varsinaista kotikäytäntöjen käsitettä sovellan empiirisestä luvusta kuusi lähtien. Lähestyn miesten kotikäytäntöjä kussakin luvussa eri perspektiiveistä. Tarkastelen miesten kotikäytäntöjä tilan, esineiden tai sosiaalisten suhteiden näkökulmasta.

Ymmärrän käsityksen tiedosta etnometodologian ja maltillisen sosiaalisen konstruktionismin periaatteiden mukaisesti. Ajattelen Ken Plummerin (2001, xi) esittämällä tavalla, että sosiaalinen maailma, joka on jatkuvasti muutoksessa ja keskeneräinen, rakentuu moninaisista pirstoutuneista perspektiiveistä. John Scott (1998, 111–113) puolestaan lähestyy tiedon luonnetta kubismin käsitteen kautta. Scott esittää, että tieto koostuu erilaisista näkökulmista. Samaa ilmiötä voidaan tarkastella samanaikaisesti monesta suunnasta, jolloin se nähdään eri tavoin. Jokainen näkökulma antaa ilmiöstä yhtä ”täydellistä” tietoa. Huomiota kiinnitetään siihen, kuinka erilaiset näkökulmat sijoittuvat toisiinsa nähden. Erilaiset tiedon perspektiivit yhdistetään synteesiksi. Tieto on kuitenkin aina osittaista, eikä se ole otettavissa kokonaisuutena haltuun.

Näiden tietokäsitystä koskevien teorioiden viitoittamana pyrin tutkimuksessani tavoittamaan miesten kodille ja kotikäytännöille antamien merkitysten moninaisuutta. Lähestyn tutkittavaa ilmiötä eri suunnista, monia aineistoja hyödyntäen.

Tutkimukseni perusta on etnometodologiassa, joka korostaa arkitiedon tutkimusta. Arkitietoa tarkastellaan ihmisten toiminnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta (Garfinkel 1967; Heritage 1984). Sosiaalinen todellisuus rakentuu kielenkäytöstä ja muista sosiaalisista käytännöistä. Sosiaalinen todellisuus

on muuttuvaa, ajallista ja paikallista. Näin ollen sosiaaliset käytännöt eivät kuvaa ulkopuolista maailmaa, vaan ne rakentavat siitä erilaisia versioita. (Burr 1995, 2–8; Gubrium ym. 1994, 31; Harré 1998, 47; Heritage 1984, 290.)

Sovellan käsitystä siitä, että tieto välittyy haastattelupuheesta ja haastattelutilanteiden vuorovaikutuksesta. Ihmiset tuottavat sosiaalisesta maailmasta merkityksiä kielen avulla (esim. Coffey & Atkinson 1996, 83–84). Näin myös tutkimukseni miehet kertovat heille merkityksellisistä kodeista sekä kotiin liittyvistä teoista ja toiminnoista. Ajattelen väljän konstruktionismin mukaisesti, että tieto on kielellistä, mutta se voi saada myös muita muotoja. Väljä konstruktionismi ei kiellä materiaalista maailmaa (Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 9–23). Tutkimuksessani kodin aineellista ulottuvuutta ei voida kuitenkaan täysin tavoittaa puheesta, vaan se tulee nähdä puheen kautta välittyvänä. Miehet rakentavat puheessaan erilaisia versioita kodin materiaalisesta maailmasta.

4.2 Tutkimusmenetelmänä haastattelu

Olen valinnut haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi siksi, että pyrin tavoittamaan miesten itsensä kodille ja kotikäytännöille antamia merkityksiä. Näkemykseni haastattelusta perustuu tietynlaiseen käsitykseen tiedosta, jonka olen määritellyt edellä. Haastattelumetodin käytössä olen soveltanut James A. Holsteinin ja Jaber F. Gubriumin (1995, 11–17) aktiivisen haastattelun periaatteita. Heidän mukaansa haastattelut eivät ole tilanteita, jossa haastatteluprosessin ulkopuolinen, neutraali haastattelija ammentaa haastateltavalta ennalta olevaa tietoa, tai kysyy oikeanlaisia kysymyksiä faktojen paljastamiseksi. Sen sijaan Holstein ja Gubrium ehdottavat, että haastattelu nähtäisiin sosiaalisen vuorovaikutuksen ja merkitysten tuottamisen tilanteena, jossa haastattelija ja haastateltava yhdessä ja aktiivisesti tuottavat tietoa. Merkitykset rakentuvat kielellisesti, ajallisesti ja paikallisesti erityisissä tilanteissa. Haastattelupuheen sisällön lisäksi on tärkeää pohtia, miten merkityksiä on tuotettu haastattelutilanteessa. Aineiston analyysin ymmärtämiseksi on tuotava esiin, millaisissa tilanteissa tutkimusaineisto on syntynyt. (Holstein & Gubrium 1995, 11–17.)

Kun tutkin suomalaisten miesten kotikäytäntöjä ja kodille antamia merkityksiä, on minulla ja tutkittavilla ajallisesti, paikallisesti ja kielellisesti jaettuja kulttuurisia

ymmärryksiä ja puhetapoja kodista. Koen tutkimustehtävänä haastavana, koska olen osa tutkimustehtäväni merkitysten maailmaa. Holsteinin ja Gubriumin (1995, 28–30) mukaan haastattelut lainaavat erilaisista narratiivisista ja kulttuurisista resursseista. Haastattelupuhe myös tuottaa yhteisesti jaettuja, yhteiskunnallisia ja kulttuurisia merkityksiä (vrt. Hänninen 1999).

Haastattelutapaani voi luonnehtia myös teemahaastatteluksi. Minulla oli paperilla väljä teemarunko, joka sisälsi kotia käsitteleviä teemoja. Haastattelurunko on liitteessä 1. Ensimmäisen haastattelukerran teemana oli miehen kodin arki nykyisyydessä ja elämänkulussa. Kysyin mieheltä tavallisesta arkipäivästä ja miehen kotiin liittyvästä toiminnasta. Olin kiinnostunut siitä, missä paikoissa mies oli asunut elämänsä varrella, ja mitkä asumisen paikoista olivat merkinneet miehelle koteja. Halusin tietää miehen kodista hyvänä tai pahana paikkana sekä miehen kotiin liittyvistä unelmista. Kysyin myös avio- tai avoerosta.

Toisen haastattelukerran teemat muodostuivat esineistä ja sosiaalisista suhteista. Pyysin miestä vapaamuotoisesti kertomaan hänelle tärkeistä esineistä ja halutessaan myös näyttämään jonkin tärkeän esineen. Olin myös kiinnostunut elämänkulun varrella säilytetyistä, kerätyistä tai hävitetyistä esineistä. Tämän jälkeen siirryttiin toiseen, sosiaalisia suhteita koskevaan teemakokonaisuuteen. Pyysin miestä kertomaan hänelle tärkeimmistä ihmisistä ja siitä, keiden seurassa mies viihtyi parhaiten. Halusin tietää, keitä ihmisiä kuului miehen kotiin sekä miten koti ja ihmissuhteet liittyivät toisiinsa.

Kolmannen haastattelukerran teema perustui miesten ottamiin valokuviin. Pyysin miestä kertomaan ottamastaan valokuvasta, mitä siitä tuli hänelle mieleen. Halusin myös tietää, miksi mies oli ottanut valokuvan juuri tästä kohteesta. Lisäksi kysyin mieheltä oliko jotakin asioita, joista hän olisi halunnut ottaa valokuvia, mutta ei jostain syystä pystynyt valokuvaamaan niitä.

Soveltamaani haastattelumenetelmää voi luonnehtia myös elämäkerta-haastatteluksi, jolla on tietty fokus. Elämäkertahaastattelussa haastateltava voi kertoa vapaasti elämänkulustaan, mutta määritellyn kiintopisteen tai fokuksen kautta (Plummer 2001, 26–27, 139–143). Ymmärrän elämäkertahaastattelun tutkimuksessani hyvin väljästi. Tällöin haastateltavat saattoivat kertoa vapaa-muotoisesti arkielämästään ja kodistaan. Käytin paljon avoimia kysymyksiä, enkä keskeyttänyt miehen kerrontaa. Jos miehen puhe alkoi rönsyillä monenlaisiin

asioihin, suuntasin kysymysten avulla miehen kerronnan takaisin kodin teemaan. Pidin huolta siitä, että kodin eri teemakokonaisuudet tulivat suurin piirtein käsitellyiksi jokaisen haastateltavan kanssa. Jos mies alkoi puhua kodista laatimastani teemarungosta poiketen, tartuin heti tuohon teemaan. Haastattelujen aikana saattoi esiin nousta myös sellaisia kodin teemoja tai juonteita, jotka eivät sisältyneet alkuperäiseen teemarunkoon. Käsittelin nuo teemat miehen kanssa välittömästi ja hyödynsin niitä myös muiden miesten haastatteluissa.

4.3 Haastattelut ja valokuvat aineistona

Tutkimusaineisto koostuu miesten haastatteluista, miesten ottamista kotia koskevista valokuvista, miesten piirtämistä kotihistoriaviivoista sekä havainnoistani miesten kodeissa. Tutkimusaineisto on seuraava:

19 haastattelua, 52 haastattelukertaa, yhteensä noin 76 tuntia
160 valokuvaa
19 kotihistoriaviivaa
2 A4-vihkollista havaintomuistiinpanoja miesten kodeista

Litteroituina teksteinä haastatteluja on määrältään neljä mapillista. Tutkimuksen pääaineistona ovat miesten haastattelut. Muut aineistot tukevat, täydentävät tai kiistävät pääaineistoa. Tutkimusaineisto on moniaineksinen siksi, että olen halunnut antaa tutkittaville erilaisia mahdollisuuksia kertoa monin tavoin kotikäytännöistä ja kodille annetuista merkityksistä. Tutkimusaineiston moniaineksisuus heijastaa myös tietokäsitystä, että tieto on aina osittaista ja myös monikanavaista.

Tutkimusaineisto on tuotettu kielellisesti ja visuaalisesti. Miesten ottamat kotia koskevat valokuvat, miesten piirtämät kotihistoriaviivat sekä tekemäni havainnot ovat tutkimuksessani visuaalisen informaation dokumentteja. Valokuvia ja kotihistoriaviivoja voi luonnehtia myös materiaaliseksi tutkimusaineistoksi. Materiaalisia merkityksiä aineistolle antaa lisäksi se, että haastattelut tehtiin miesten kodeissa.

Haastattelut

Haastattelut tehtiin vuosina 2003–2005. Tein haastattelut haastateltavien kodeissa. Poikkeuksena ovat yhden miehen haastattelupaikat. Haastattelin tuon miehen

ensimmäisen ja viimeisen kerran hänen työpaikallaan, toisella kertaa tein haastattelut hänen kodissaan. Yhden haastattelukerran kesto vaihteli puolestatoista tunnista noin kolmeen tuntiin. Viimeisen, valokuvia koskevan haastattelukerran kesto oli pääsääntöisesti lyhyempi. Kysyin haastattelun aluksi miehen perustiedot, kuten iän, siviilisäädyn, ammatin, koulutuksen, perhesuhteet ja yhteystiedot. Kerroin miehelle, että annetut perustiedot eivät näy tutkimusraportissa, ja että ne hävitetään tutkimuksen jälkeen. Nauhoitin haastattelut haastattelujen aikana minidisk-nauhurille. Minidisk-nauhoitukset litteroitiin. Osan haastatteluista litteroin itse, mutta koska äänitteitä oli hyvin paljon, käytin myös ulkopuolista litterointiapua. Haastatteluaineisto on litteroitu karkealla tarkkuudella. Tällöin esimerkiksi puheen taukoja, huokauksia tai äänenpainoja ei ole litteroitu. Tulostin litteroidun haastatteluaineiston paperille, ja laitoin paperit A4-kansioihin kunkin miehen mukaan luokiteltuna.

Haastattelin tutkimukseen osallistuneita miehiä useita kertoja. Suurin osa miehistä haastateltiin kolme kertaa, kolmea miestä kaksi kertaa. Yhtä miestä haastateltiin yhden kerran. Usealle haastattelukerralle on monia perusteluja. Lähtökohtana on käsitys tiedon luonteesta osittaisena, ajallisena, paikallisena ja vuorovaikutteisesti rakentuvana. Ajattelen, että eri haastattelukerroilla miehet saivat mahdollisuuden kertoa kodista eri tavoin ja erilaisia näkökulmia valottaen. Lähtökohtani ei ole se, että olisin saavuttanut syvempää tietämisen tasoa usean haastattelukerran avulla. Perusteluni usealle haastattelukerralle on erilainen kuin käsitykset haastateltavan onnellisuusmuurin purkamisesta. Onnellisuusmuurin mureneminen tarkoittaa, että haastattelun alussa muodostunut tieto syvenee ja tulee rikkaammaksi haastattelun kuluessa tai useiden haastattelukertojen myötä (esim. Kortteinen 1982, 295–302).

Perustelen useaa haastattelukertaa myös käytännöllisin syin. Tutkimukseni perustuu kolmeen pääteemaan, joista jokaista käsiteltiin eri haastattelukerroilla. Käytössäni oli myös valokuvametodi. Ensimmäisellä haastattelukerralla annoin miehille kertakäyttökameran ja ohjeet kuvien ottamiseksi, toisen haastattelukerran aikana keräsin kamerat. Haastattelujen välisenä aikana kehitin kuvat, jotka minulla oli mukana kolmatta ja viimeistä haastattelukertaa varten.

Haastattelukertojen väliset ajat olivat lyhyimmillään muutamia viikkoja, joskus useiden kuukausien mittaisia. Haastattelujen ajankohdat määrittyivät käytännöllisin

perustein, kuten miesten opiskelun tai ansiotyön mukaan. Itselläni ei ollut mahdollisuutta matkustaa kauemmaksi haastattelujen tekemiseen aivan pian uudestaan. Haastattelukertojen välinen aika ei ollut aina tutkimuksen kannalta hiljaista aikaa, vaan miehet pitivät minuun yhteyttä lähettämällä viestejä matkapuhelimeeni tai sähköpostitse. Mies saattoi esimerkiksi siirtää haastatteluaikaa yllättävän menon takia, varmistaa auki jäänyttä haastatteluajankohtaa tai tarkistaa ohjetta valokuvien ottamisesta. Tulkitsen miesten yhteydenottojen osoittavan motivoitumista ja pitkäjänteisyyttä tutkimukseen osallistumiselle.

Useat haastattelukerrat vaikuttivat siihen, että kodin ja kotikäytäntöjen teemoille tuli jonkinlaista jatkuvuutta. Kuuntelemalla aiemmin nauhoitettuja haastatteluja pystyin tarkistamaan joitakin teemoja tai epäselviä kohtia, ja kykenin kysymään niistä uudestaan. Joidenkin haastateltavien kohdalla useampi haastattelukerta synnytti kotia koskevaa tarinallisuutta, vaikka kyse ei ollut mistään katkeamattomasta ja kronologisesti ajassa vaiheittain etenevästä kodin kertomuksesta. Miehet myös viittasivat usein edellisillä kerroilla kertomaansa. Joskus heidän kerrontansa oli aiemmin puhutun toistoa. Arjelle ja arjesta kertomiselle on kuitenkin ominaista toisto ja toistaminen, eikä se ole mikään vältettävä asia (Luoma 2007, 187–188).

Havainnot

Yksi tutkimusaineistoni koostuu havainnoistani miesten kodeissa. Leena Eräsaari (2000, 118) esittää, että tehdessään havaintoja ja haastatteluja tutkija hankkii silmiensä välityksellä visuaalista informaatiota. Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, saatoin havainnoida kodin tiloja, esineitä, ihmisiä sekä miesten kotiin liittyvää toimintaa näkemällä heidät omassa ympäristössään kodin arjessa. Kirjoitin tekemäni havainnot vihkoon käsin välittömästi jokaisen haastattelukerran jälkeen. Jäin kirjoittamaan muistiinpanoja esimerkiksi haastattelupaikan lähellä sijaitsevaan kahvilaan tai huoltoasemalle.

Valokuvat

Ensimmäisellä haastattelukerralla annoin miehelle kertakäyttökameran, joka sisälsi 27 valokuvan filmin. Pyysin miestä ottamaan valokuvia hänelle merkityksellisistä ja

tärkeistä kodin puolista. Vaikka mies olisi halunnut tarkennusta ohjeisiin, en selventänyt niitä, vaan pyysin häntä toimimaan oman käsityksensä mukaisesti. Toisella haastattelukerralla keräsin kamerat. Filmit kehitettiin valokuvaamossa värikuviksi. Jos mies halusi, teetin hänelle tuplakuvat hänen ottamistaan kuvista muistoksi. Järjestin valokuvat albumiin haastateltujen miesten mukaisesti. Miehen ottamien valokuvien keskinäinen järjestyksen sai selville valokuvaamosta saadusta valokuvien koontikuvasta.

Miehet olivat ottaneet keskimäärin yhdeksän valokuvaa. Muutama mies oli ottanut filmirullan lähes täyteen. Jotkut miehistä olivat ottaneet useampia valokuvia samasta kohteesta. Miehet olivat valokuvanneet useimmiten kodin tilaa ja esineitä. Kahta miestä lukuun ottamatta kaikki miehet olivat ottaneet valokuvia. Valokuvaamasta kieltäytynyt mies ennakoi kotinsa ja itsensä tunnistamista tutkimuksesta. Yksi miehistä jättäytyi pois tutkimuksesta ensimmäisen haastattelukerran jälkeen, ja kertakäyttökamera jäi hänelle. Erään miehen ottamat valokuvat puolestaan epäonnistuivat, koska hän ei ollut huomannut käyttää salamavaloa. Hän otti uudestaan nuo valokuvat omalla kamerallaan. Miehet suhtautuivat valokuvaamistehtävään hyvin innostuneesti ja enempiä kyselemättä, jotkut vähän huvittuneinakin.

Viimeisellä haastattelukerralla kävimme valokuvat miehen kanssa läpi yhdessä, kuva kerrallaan katsoen. Nauhoitin miesten valokuvista kertomisen. Annoin valokuvanipun miehelle ja pyysin häntä kertomaan vapaamuotoisesti ottamastaan kuvasta. Kysyin mieheltä myös sitä, miksi hän oli ottanut kuvan juuri tästä kohteesta. Lisäksi kysyin, olisiko ollut jokin kodin puoli, jota mies olisi halunnut kuvata, mutta josta hän ei syystä tai toisesta voinut ottaa kuvaa. Joskus mies saattoi alkaa kertoa valokuvasta kotiin liittyviä pitkiäkin kertomuksia, nykyisyydessä ja menneessä liikkuen. Useimmiten valokuvat pysäyttivät ajan miehen kodin nykyhetkeen. Toiset miehistä kuvailivat valokuvan asioita vain muutamalla sanalla todeten, että kuva puhuu itse puolestaan. Silloin tein valokuvasta joitakin tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluista kiitokseksi annoin miehelle tuplakuvat hänen ottamistaan valokuvista.

Esineet

Koska kodin tila koostuu esinemaailmasta, halusin tavoittaa kodin esineiden merkityksiä niistä kysymällä ja muutoinkin kuin miesten koteja itse havainnoimalla. Tämän vuoksi toisen haastattelukerran teemana olivat esineet. Ensimmäisen haastattelukerran lopussa pyysin miestä miettimään seuraavaa kertaa varten hänelle tärkeää esinettä tai tavaraa, joita voisi olla yksi tai useampi. Mies voisi myös halutessaan näyttää minulle valitsemaansa esinettä. Annoin miehille siten vapauden valita, olisivatko nuo esineet kodin esineitä tai mitä tahansa muita esineitä. Toisella haastattelukerralla pyysin miestä kertomaan valitsemastaan esineestä vapaa-muotoisesti, mitä hän itse halusi esineestä kertoa. Kysyin myös, miksi esine oli miehelle tärkeä. Haastattelin miehiä yleisemmin esineiden ja tavaroiden merkityksistä miehen arjessa. Olin laatinut teemarunkoon aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Nauhoitin miesten esineistä kertomisen.

Suurin osa miehistä oli valinnut jonkin esineen, yleensä yhden tai useamman. Useimmiten miehet myös näyttivät valitsemansa esineen. Jotkut miehistä kertoivat pidempiä kertomuksia esineisiin liittyen, toiset taas kuvailivat valitsemiaan esineitä melko lyhyesti. Valokuvien tavoin myös esineen näyttäminen ja siitä kertominen toimi siten, että mies saattoi uppoutua kodista kertomiseen. Esineiden konkreettinen näyttäminen teki miehen kodille antamat merkitykset minulle visuaalisesti näkyväksi.

Kotihistoriaviivat

Yksi tutkimusaineistoni koostuu miesten piirtämistä kotihistoriaviivoista. Niiden avulla pyrin tavoittamaan ajallista näkökulmaa miehen kotiin ja kotikäytäntöihin. Halusin myös selvittää erilaisten kodin paikkojen merkityksen miehen elämänkulussa. Nauhoitin miesten puheen kotihistoriaviivojen piirtämisen aikana. Ensimmäisen haastattelukerran alkupuolella pyysin miestä piirtämään A4-kokoiselle paperille kotihistoriaviivansa ja merkitsemään viivalle palloilla paikat, joissa mies oli asunut tai aikoi asua elämänsä varrella. Pyysin miestä merkitsemään muita isommilla palloilla ne asunnot, jotka merkitsivät miehelle koteja. Keräsin piirretyt kotihistoriaviivat, ja laitoin ne kansioon haastateltavien miesten mukaisesti järjestettynä.

Kotihistoriaviivat toimivat haastattelemisen tukena. Haastattelujen aikana miehet usein näyttivät viivalta ne kodit, joista he puhuivat. Otin mukaan miehen piirtämän kotihistoriaviivan seuraaville haastattelukerroille. Myös minulle oli helppoa palata seuraavalla haastattelukerralla kotihistoriaviivaan ja kysyä tarkentavia kysymyksiä kodista.

Haastateltavien tavoittaminen

Tutkimuksen alkuvaiheessa suunnitelmani oli kerätä aineisto lumipallo-menetelmällä. Lumipallomenetelmä tarkoittaa aineiston hankkimista siten, että tutkimustehtävään liittyvät henkilöt kerätään aineistolähtöisesti kuten lumipalloa pyörittäen. Henkilöt tulevat esiin tutkimuksen edetessä, jolloin edelliseltä haastateltavalta kysytään seuraavaa ja niin edelleen (Burt 1982). Lumipallo-menetelmää soveltaen yritin tavoittaa haastateltavia useilta tahoilta avainhenkilöiden avulla. Nämä avainhenkilöt olivat tutkijakollegoitani, entisiä työkavereitani ja tuttaviani, jotka ehdottivat tietämiään eronneita miehiä haastateltaviksi. Yhden lumipallon laitoin alulle päihdehoitolaitoksen työntekijöiden kautta. Jälkeenpäin arvioiden jäin liian pitkään odottamaan lumipallojen etenemistä. Lumipallo-menetelmän avulla sain haastateltavakseni vain kaksi miestä. Aineistonkeruu-menetelmä ei toiminut sen vuoksi, että useimmat haastatteluketjujen alkupäässä olevista haastatelluista miehistä kertoivat, ettei heidän tuttavapiirissään ollut eronneita miehiä. Joidenkin tuttavapiirissä heitä olisi ollut, mutta he eivät suostuneet haastateltaviksi.

Koska aineistonkeruu lumipallomenetelmällä sujui hankalasti, päätin etsiä avio- tai avoeronneita miehiä useilla muilla tavoilla. Etsin haastateltavia sanomalehteen ja internetiin laitetun haastattelupyynnön avulla. Toimitin haastattelupyynnön paperilla myös avioeroa ja miestä käsittelevään taidenäyttelyyn. Minua haastateltiin väitöskirjatyöstäni radio-ohjelmassa, jolloin esitin lähetyksessä haastattelupyyntöni eronneille miehille. Haastattelupyyntöni vietiin myös erään miesryhmän kokoontumiseen. Lisäksi sain haastateltavia tutkijakollegoiden sekä tuttavieni avulla. Löysin muutaman haastateltavan päihdehoitolaitoksen sosiaaliterapeuttien avulla, jotka esittivät paperilla haastattelupyyntöni sopiviksi arvioimilleen asiakkailleen. Koko ajan säilytin rinnalla myös lumipallomenetelmän. Eri menetelmiä käyttäen tavoitin haastateltavia jokaisesta lähteestä suunnilleen saman

verran. Esitetyn haastattelupyynnön jälkeen miehet ottivat itse yhteyttä matkapuhelimeeni tai sähköpostiini, muutaman miehen kanssa sovin ensimmäisestä haastattelusta kasvokkain häntä tavatessani.

Haastattelupyynnössä kerroin tutkimukseni tarkoituksen eli haluni haastatella avio- tai avoeronneita miehiä arjesta ja kodista. Ainoa kriteeri tutkimukseen osallistuville oli, että mies oli avio- tai avoeronnut jossain elämänsä vaiheessa.

Kieltäytymiset ja suostumukset

Arvioin, että tutkimukseeni valikoitui haastateltavia ainakin maantieteellisten etäisyyksien ja käytettävissä olevien resurssieni perusteella. Jos mahdollista, kysyin haastatteluista kieltäytyneiltä miehiltä itseltään syitä kieltäytymiseen. Näitä syitä kuulin useimmiten mieheltä itseltään puhelimessa, avainhenkilön kautta tai lumipallonmenetelmän alun haastatellulta. Sen sijaan sähköpostitse en saanut vastauksia kieltäytymisiin, vaikka saatoin niitä kysyä.

Miehet perustelivat kieltäytymistään haastateltavaksi henkilökohtaisilla syillä. Osa miehistä kieltäytyi siksi, että avio- tai avoerosta oli kulunut niin vähän aikaa, ettei mies jaksanut käsitellä asioita.Vaikka mies oli saattanut erota jo vuosia sitten, hän ei halunnut muistella ja kaivaa esiin taas vanhoja muistoja. Joitakuita miehiä ei kiinnostanut osallistua tutkimukseen. Muutamat eivät halunneet minun tulevan kotiinsa, koska he arvelivat kotinsa olevan liian epäsiisti tai he kertoivat asuvansa väliaikaisesti ihan loukussa. Erään miehen mielestä olisi vaikeata puhua ventovieraalle henkilökohtaisista asioistaan. Tällöin tutkimus määrittyi miesten yksityisyyttä rikkovaksi ja koti henkilökohtaiseksi paikaksi. Minä puolestani halusin tehdä haastattelut ensisijaisesti miehen kodissa, enkä halunnut tinkiä tästä periaatteesta.

Muutamat miehistä lupautuivat aluksi tutkimukseen ottaen yhteyttä esimerkiksi sanomalehti- tai netti-ilmoituksen perusteella, mutta sitten he eivät olleet enää tavoitettavissani, tai he lopulta kieltäytyivät. Eräs miehistä perui sopimamme haastatteluajat yhden kerrallaan. Viimeisen kerran hän vastasi puheluuni vihaisesti, että eiköhän unohdeta koko juttu. Yksi miehistä puolestaan lähetti sovittua haastattelua peruvan sähköpostiviestin. Eräs miehistä ei ollut ensimmäisen haastattelukerran jälkeen sovitusta huolimatta lainkaan paikalla työkiireisiinsä vedoten. Sovittujen haastattelujen peruuntuminen tuntui minusta turhauttavalta ja

ajanhukalta. Ehkä tutkimuksesta poisjättäytyneille miehille kodista puhuminen olisi ollut liian triviaalia tai avioerosta kertominen liian kivuliasta.

Haastateltavaksi suostuneet miehet olivat hyvin motivoituneita ja innokkaita osallistumaan tutkimukseen. Näitä miehiä ei häirinnyt kodin intimiteetin mureneminen ja vieraan kotiinsa päästäminen. Kysyin miehiltä syitä osallistua tutkimukseeni. Miesten motiivit tutkimukseen osallistumiselle olivat monenlaisia. Joidenkin miesten mielestä haastattelujen kautta saataisiin miesten oma ääni kuuluville kodista ja kodin arjesta. Heidän mielestään näistä asioista ei oltu miehiltä paljoa kysytty. Muutamat miehistä arvelivat saattavansa hyötyä puhumalla erokokemuksistaan. Avioerosta puhuminen helpottaisi heitä, ja he auttaisivat muita eronneita miehiä. Jotkut miehistä kertoivat olevansa vain uteliaita tutkimukseni suhteen. Kaksi miehistä sen sijaan halusi auttaa minua, jotta saisin aineistoa tutkimustani varten.

Tutkimusaineisto rajautui myös määrän perusteella, tutkijasta eli minusta itsestäni johtuen. Aineistonkeruun loppuvaiheessa tutkimukseen osallistujia olisikin ollut useampia, kuin enää saatoin ottaa. Myös erään järjestön kautta otettiin minuun yhteyttä ja ehdotettiin, että haastattelupyyntöni laitettaisiin internetiin. Näistä kieltäydyin siksi, että kerättyä aineistoa oli jo valtavasti.

Tutkimusaineistoa voi luonnehtia itsevalikoituneeksi. Miehet valikoituivat tutkimukseen yhden yhdistävän tekijän kautta: mies oli avio- tai avoeronnut jossain elämänsä vaiheessa. Lähtökohtana tutkimukselle oli tavoittaa miesten moninaisuutta ja erilaisissa elämäntilanteissa olevia miehiä.

Haastatellut miehet

Haastattelin yhdeksäntoista miestä. Miehet olivat suomalaisia, yksi haastateltavista oli Suomen saamelainen. Haastateltavat olivat keskimäärin 30–50-vuotiaita, miesten keski-iän ollessa 46 vuotta. Nuorin miehistä oli 28 vuotta ja vanhin oli 74 vuotta. Miehet työskentelivät teknisellä alalla, rakennusalalla, teollisuudessa, sosiaalialalla, opetustehtävissä, taiteessa, porotaloudessa tai yksityisyrittäjinä. Osa miehistä oli työelämän ulkopuolella. He olivat opiskelijoita, eläkkeellä, työkyvyttömyys-eläkkeellä, työstä lomautettuna tai yhdyskuntapalveluksessa. Koulutuksena miehillä oli joko ylempi korkeakoulututkinto, opistoasteen koulutus, ammattikoulu,

peruskoulu, kansakoulu, lukio tai ammattikoulu. Karkeasti luokitellen miehet olivat keskiluokkaisia tai työväenluokkaisia miehiä.

Haastatellut asuivat Etelä-Suomessa tai Pohjois-Suomessa. Miehet asuivat keskisuurten tai pienten kaupunkien keskustoissa, taajamissa tai kirkonkylissä. Toisessa ääripäässä miehet elivät pääkaupunkiseudulla, toisessa ääripäässä miehet taas asuivat maaseudulla. Haastateltavat asuivat haastattelujen ajankohtana kerrostalossa, rivitalossa tai omakotitalossa. He joko omistivat asuntonsa tai asuivat niissä vuokralla.

Miehet olivat avio- tai avoeronneita. Erosta kulunut aika vaihteli paljon. Eräällä miehellä oli harkinta-aika meneillään, jonkun miehen erosta oli aikaa muutama kuukausi tai mies oli eronnut kymmeniä vuosia sitten. Useimmiten erosta oli kulunut aikaa joitakin vuosia. Muutamilla miehistä oli takanaan useampia eroja. Avio- tai avoliitot olivat kestäneet vuosia, äärimmillään avioero oli tullut kolmenkymmenen avioliittovuoden jälkeen.

Miesten perhesuhteet olivat haastattelujen ajankohtana hyvin moninaiset. Osa miehistä asui yksin, toiset miehistä seurustelivat. Toiset miehistä olivat avoliitossa ja uusperheellisiä, jolloin perhe koostui miehen omista ja avopuolison lapsista. Eräs haastateltava asui kaksin kouluikäisen tyttärensä kanssa, eräs miehistä yhdessä aikuisen poikansa kanssa. Yksi miehistä asui vanhempiensa luona, eräs puolestaan kahdestaan iäkkään isänsä kanssa. Yhdeksästätoista haastatellusta yksitoista oli yksinasuvia, jonkun kanssa yhdessä asuvia oli kahdeksan. Kukaan miehistä ei ollut naimisissa haastattelujen ajankohtana.

Suurimmalla osalla miehistä oli omia biologisia lapsia, kolme miehistä oli lapsettomia. Useimmiten miehillä oli enemmän kuin yksi lapsi. Miesten lapset olivat tyttöjä, poikia tai molempia. Haastateltujen lapset olivat alle kouluikäisiä tai kouluikäisiä lapsia, murrosikäisiä lapsia, aikuistuvia nuoria tai lapsuudenkodistaan poismuuttaneita, aikuisia lapsia. Viidellä miehistä oli omien lasten lisäksi myös lastenlapsia. Haastatelluista suurimmalla osalla lapset eivät asuneet miehen kodissa, vaan äitinsä luona tai omissa perheissään. Viidellä miehistä oma lapsi tai lapset asuivat miehen kodissa.

Miesten tapauskuvaukset

Olen koonnut seuraavaan taulukkoon 1 miehiä koskevia taustatietoja. Kerron miehistä asioita, jotka ovat mielestäni tutkimustehtävän kannalta olennaisimpia. Kyse on miesten haastattelutilanteiden ajankohdasta. Ensimmäiseen sarakkeeseen olen luokitellut miehet iän mukaisesti. Miesten ikä on luokiteltu karkealla tarkkuudella. Nuoret miehet ovat suurin piirtein 28–35-vuotiaita, keski-ikäiset 40–50-vuotiaita ja vanhat miehet noin 60–74-vuotiaita. Toisessa sarakkeessa on miestä koskevat tiedot sen osalta, mitä erossa tapahtui. Kuvaan siinä myös miehen nykyisen perhetilanteen. Kolmannessa sarakkeessa on lyhyesti miehen asumismuoto. Viimeisessä sarakkeessa kerron miehen lapsia koskevia tietoja. Tapauskuvaukset ovat kahdeksastatoista miehestä. Jätän kokonaan kertomatta yhden miehen elämäntilanteesta. Tuo mies kielsi sitaattiensa käyttämisen tutkimus-raportissa tunnistettavuuttaan peläten. Samasta syystä en voi kuvata hänen taustatietojaan.

Taulukko 1. Miesten tapauskuvaukset

	Ero ja nykyinen perhetilanne	**Asumismuoto**	**Jos lapsia, niin erossa**		
Nuoret miehet			äidille	isälle	lapset aikuisia
Teemu	Tuore avioero. Asuu nykyisin avoliitossa.	Vuokra-asunto kaupungin keskustassa.	**X**		
Kimmo	Eronnut äskettäin. Liitosta ei lapsia. Asuu nykyisin yksin.	Omistusasunto kaupungin keskustassa.			
Sami	Eronnut muutama vuosi sitten. On yksin.	Asuminen vaihtelee: välillä päihdehoitolaitoksessa ja välillä vanhempiensa luona.	**X**		
Lasse	Avioerossa harkinta-aika. Asuu nykyisin yksin.	Asuminen vaihtelee: välillä opiskelija-asuntolassa ja välillä vuokra-asunnossa.	**X**		
Ari	Viimeisestä erosta vuosi aikaa. Liitto oli lapseton. Asuu nykyisin yksin.	Vuokra-asunto taajamassa.			
Keski-ikäiset miehet					
Markku	Erosta joitakin vuosia. Elää nykyisin avoliitossa. Samassa taloudessa asuvat miehen omat lapset ja puolison lapsi.	Omistusasunto taajamassa.		**X**	
Väinö	Viimeisestä erosta pari vuotta. Asuu kahdestaan lapsensa kanssa.	Omakotitalo taajamassa.		**X**	
Juha	Viimeisestä erosta joitakin vuosia. Asuu nykyisin yksin.	Omistusasunto kaupungin keskustassa.	**X**		
Antero	Erosta aikaa useita vuosia. Asuu nykyisin avoliitossa. Samassa taloudessa asuvat miehen omat lapset ja puolison lapsi.	Omakotitalo taajamassa.		**X**	
Veijo	Erosta kymmenisen vuotta. Liitto oli lapseton. Asuu nykyisin avoliitossa puolisonsa ja heidän yhteisen lapsensa kanssa.	Omakotitalo maaseudulla.			
Pentti	Viimeisestä erosta muutamia vuosia. Asuu nykyisin isänsä kanssa.	Omakotitalo maaseudulla			**X**
Janne	Erosta pari vuotta. Liitto oli lapseton. Asuu nykyisin yksin.	Vuokra-asunto kaupungin keskustassa.			
Mikko	Viimeisestä erosta pari vuotta. Asuu nykyisin yksin.	Vuokratalo kaupungissa.	**X**		
Jouni	Viimeisestä erosta muutama kuukausi. Asuu nykyisin kahdestaan aikuisen lapsensa kanssa.	Omakotitalo maaseudulla.			**X**
Sakke	Eronnut vuosi sitten. Asuu nykyisin yksin.	Omistusasunto taajamassa.	**X**		
Vanhat miehet					
Matti	Tuore ero. Nykyisin asuu yksin.	Vuokra-asunto kaupungissa.			**X**
Aarne	Erosta parikymmentä vuotta. Asuu nykyisin yksin.	Vuokratalo kaupungissa.			**X**
Kauko	Erosta kymmenisen vuotta. Asuu nykyisin yksin.	Vuokratalo taajamassa.			**X**

4.4 Eronneet miehet kertojina

Tämä tutkimus ei ole avio- tai avoerosta. Avio- tai avoero on ollut metodologinen tapa rajata tutkimusaineistoa, eli etsiä haastateltavaksi eronneita miehiä. Avio- tai avoero asettuu myös miehen ja kodin tarkastelun alkuasetelmaksi. Koti on usein niin arkinen ja itsestään selvä, että sitä on vaikea ottaa tutkimusaiheeksi. Nyt oletetaan,

että ero tekee tuon arkisen näkyvämmäksi ja siten helpommin tutkimuksessa tarkasteltavaksi.

Sosiaaliset ongelmat ja eronneet miehet

Miksi sitten tutkia juuri eronneita miehiä? Eronneet miehet on nähty sosiaalisena ongelmana myös kotiasioiden kannalta, esimerkiksi kodin menettämisenä tai asunnottomuutena. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan sitoudu sosiaalisen ongelman tutkimiseen. Aiemmat lähestymistavat pitävät itsestäänselvyytenä eronneiden miesten samanlaisuutta ja avioeron liittymistä kotiin ongelmallisuuden kannalta. Tämän vuoksi on perusteltua selvittää, voiko miehiä, kotia ja avioeroa tarkastella muutoinkin kuin sosiaalisena ongelmana.

Sosiaalisia ongelmia luodaan kielellisesti, väittävät Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Tarja Pösö (1995, 16–23). Heidän mukaansa ilmiöiden määrittelyt ovat vallan muotoja. Samalla kun ilmiö kuvataan, se myös luodaan. Tuotetaan tulkintoja esimerkiksi joidenkin olosuhteiden tai tietynlaisen käyttäytymisen ongelmallisuudesta. Nämä tulkintakäytännöt ovat ajallisia, paikallisia ja muuttuvia. Jokinen, Juhila ja Pösö painottavat, että on tärkeätä tutkia sellaisia prosesseja ja käytäntöjä, joissa luodaan sosiaalisia ongelmia. Tutkimukseni eräänä tehtävänä on tarkastella eronneiden miesten, kodin ja sosiaalisen ongelman yhteenkietoutumaa. Millä tavoin ne asettuvat miesten itsensä merkityksellistäminä? Palaan tähän teemaan tutkimuksen johtopäätösluvussa.

Valinnallani saan näkyviin eronneiden miesten keskinäisiä eroja ja erilaisuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että eronneita miehiä ei lähestytä yhdenmukaisena ryhmänä. Eronneiden miesten keskinäisten erojen lähtökohta tuo esiin myös miesten kotikäytäntöjen ja kodille antamien merkitysten moninaisuuden. Kun eronneita miehiä, kotia ja sosiaalista ongelmaa ei kiedota lähtökohtaisesti toisiinsa, on mahdollista tarkastella eronneiden miesten tavallista ja toistuvaa arkea.

Miesten tapa kertoa

Kuten edellä on todettu, pohjautuu tutkimus pääasiassa haastatteluihin. Lähestyn haastatteluja miesten kerrontana ja kertomuksina kodista. Voidaan ajatella, että

sosiaaliset toimijat tuottavat, esittävät ja konktestualisoivat tietoa kertomusten avulla (Coffey & Atkinson 1996, 54–56).

Miehillä oli hyvin erilaisia puhumisen ja kertomisen tapoja. Toiset puhuivat laveasti ja lähes tauotta, toiset miehistä kertoivat niukemmin. Miehet myös saattoivat puhua eri haastattelukerroilla eri tavoin. Kannustin haastateltavia kerronnallisuuteen, ja siinä hyödynsin tutkimuksen tukiaineistoja. Miesten ottamat valokuvat kodista, miesten piirtämät kotihistoriaviivat ja miesten valitsemat esineet toivat esiin kerronnallisuutta ja muistelemista. Esimerkiksi miehen piirtäessä kotihistoriaviivaansa saattoi hän uppoutua piirrokseensa näyttäen unohtavan minut ja muistellen kodin paikkoja piirtämänsä kuvan avulla. Miesten kertoessa ottamistaan kotia koskevista valokuvista he usein syventyivät kuvan maailmaan. Puhuessaan ottamastaan valokuvasta mies saattoi myös muistella ja kertoa muista hänelle tärkeistä valokuvista ja niiden tapahtumista. Samalla tavoin esineen näyttäminen synnytti kertomuksen esineestä ja niihin liittyvistä merkityksellisistä ihmisistä ja asioista.

Kun miehet kertoivat kodista ja kotikäytännöistä, liikkuivat he ajassa edes takaisin eri kotien välillä. Miehet eivät kertoneet kodista lineaarisesti tai kronologisesti ajassa edeten, vaan he saattoivat hyppäyksenomaisesti puhua vuorotellen nykykodista ja menneisyyden kodeista. Vaikka miehet ovat eronneita, kaikilla miehistä ei ollut avioeron näkökulmaa kotiin. Yleisesti ottaen miehet kertoivat hyvin paljon kodista ja tekemisestä kotiin liittyen. Eri haastattelukerroilla saatettiin myös puhua eri tavoin.

4.5 Tutkijan ja tutkittavien kohtaaminen

Koska tutkimuksen arvioimisen kannalta on tärkeää, millaisissa olosuhteissa tutkimusaineisto on tuotettu (Holstein & Gubrium 1995, 15–16), on olennaista tarkastella tutkijan ja tutkittavan kohtaamisia sekä kotia haastattelupaikkana. Haastattelujen tekeminen miehen kodissa toivat esille yllätykselliset ja ennakoimat haastattelutilanteet. Aineistonkeruu ei ollut yhtä suoraviivainen prosessi kuin tutkimussuunnitelmani paperilla. Kodin arjen monimuotoisuus ja yllätyksellisyys vaikutti sekä aineiston keräämisen tilanteisiin että siihen, millaiseksi tutkimusaineisto muodostui. Myös Plummer (2001) viittaa sosiaalisen elämän

ennakoimattomuuteen. Sosiaaliselle elämälle on tyypillistä epäjärjestys, muuttuvuus ja avoimuus. Plummerin mukaan yhteiskuntatieteet tarvitsevat arkielämän tutkimusta juuri arjelle tyypillisen epävakauden ja muutoksen näkökulmasta katsoen.

Koti haastattelupaikkana

Kuten aiemmin totesin, haastattelin miehiä heidän kodeissaan. Tutkimustehtäväni kannalta on merkityksellistä, että haastattelut tehtiin miehen kotona. Se antoi minulle mahdollisuuden havainnoida kodin tilaa, esinemaailmaa, ihmissuhteita ja kotiin liittyvää toimintaa. Arvelin myös, että koti olisi haastateltavalle luonteva, oma paikka. Tällä tavoin koti haastattelupaikkana mahdollisti joitakin asioita, mutta teki samalla joistakin seikoista hankalia. Eräs huono puoli oli, että tunsin itse joskus epävarmuutta siitä, että menin yksin tekemään haastatteluja minulle tuntemattomien miesten koteihin. En tuntenut oloani kotoisaksi miesten kodeissa. Epävarmuuteni kuitenkin hälveni ensimmäisen haastattelukerran alussa ja tapaamisten myötä. Olin myös aina varmistanut läheisilleni ajan, jolloin haastattelut olisi tehty ja jolloin minun viimeistään pitäisi olla omassa kodissani.

Koti haastattelupaikkana asettaa omat reunaehtonsa aineistonkeruulle. Se sijaitsee yksityisellä alueella ja sitä pidetään yleensä asujiensa hallitsemana paikkana. Tutkijan ensimmäinen haaste on hankkia pääsy haastateltavien koteihin (Hurtig 2003, 119–127). Arvelen, että naistutkijana minun oli melko helppoa päästä miesten koteihin. Koska koti ajatellaan tyypillisesti naisen paikaksi, haastateltavat saattoivat pitää luonnollisena, että naisena haastattelin heitä kodin arjesta. Miehet saattoivat arvioida minut vaarattomaksi, harmittomaksi tai tarpeelliseksi.

Haastattelun olosuhteet neuvotellaan aivan ensimmäisissä tutkijan ja tutkittavien välisissä kohtaamisissa. Tutkijan tavoitteena tulisi olla miellyttävän ja turvallisen ilmapiirin luominen haastattelutilanteelle sekä haastateltavan luottamuksen saavuttaminen. (Hurtig 2003, 119–127.) Pyrkimykseni oli tehdä haastattelu-tilanteista mahdollisimman mukavia. Sovimme yhdessä haastattelun alussa haastatteluajan kestosta. Tarkistin mieheltä myös haastattelun kuluessa, vieläkö hän jaksaa olla haastateltavana. Pidimme jaloittelu- tai tupakkataukoja haastattelun lomassa. Usein haastateltava halusi tarjota kahvia haastattelun aikana. Annoin miehen valita, suljetaanko nauhoitus kahvinjuonnin ajaksi. Tosin taukojenkin aikana

saatettiin puhua jostakin tutkimuksen kannalta merkityksellisestä asiasta, josta pyysin miestä jatkamaan nauhurin pyöriessä. Haastattelutapaani voi luonnehtia empaattiseksi ja myötäeläväksi.

Kaikki ennalta sovittu ei kuitenkaan mennyt aina suunnitelmien mukaan, mikä osoittaa arjen yllätyksellisyyden ja ennakoimattomuuden. Tulin keskelle moninaisia kodin arjen tilanteita. Eräs yllätyksellisistä arjen tilanteista oli esimerkiksi se, että mies oli unohtanut ennalta sopimamme haastatteluajan. Haastattelun unohtanut mies oli onneksi kotonaan kotitöitä tekemässä, päiväunilla tai lähikaupassa ostoksilla, jolloin haastattelut oli kuitenkin mahdollista tehdä. Nämäkin tilanteet kääntyivät oivallisiksi havainnoinnin mahdollisuuksiksi miehen kodista ja kotikäytännöistä. Saatoin esimerkiksi havainnoida miehen kotia ehkä enemmän ”luonnontilassa” kuin haastattelua varten siivottuna sekä sitä, mitä mies oli kodissaan parhaillaan tekemässä.

Eräs odottamattomista tekijöistä oli se, ketä haastattelutilanteen aikana oli miehen kodissa tai kuka sinne saattoi yllättäen piipahtaa. Etukäteen arvioin melko naiivisti, että olisin haastateltavan kanssa kahdestaan. Tämähän olisi objektiivisen tiedonhankinnan ideaali. Joskus miehen kotona olivat hänen lapsensa, tyttöystävänsä tai vanhempansa. Annoin haastateltavan itsensä päättää, keitä hän halusi olevan läsnä haastattelutilanteissa. Yhtä haastattelukertaa lukuun ottamatta miehen läheiset eivät tulleet haastattelutilanteisiin, vaan he olivat eri huoneissa tai lähtivät jonnekin. Keskustelin heidän kanssaan jonkin verran ennen haastattelua, haastattelun jälkeen tai tupakkatauolla. Haastattelujen kuluessa opin, että oli tärkeää yrittää luoda luottamuksellinen suhde niin haastateltaviin kuin heidän kotona oleviin läheisiinsäkin.

Haastattelija erilaisissa positioissa

Tutkimuksen arvioimiseksi on tärkeätä tarkastella sitä, kuinka tutkimusaineisto on muodostunut: millaista tutkimusaineistoa on tuotettu ja millaisissa olosuhteissa. Haastatteluaineiston muodostumisen kannalta haastattelut nähdään vuoro-vaikutteisina tilanteina, joissa haastattelija ja haastateltavat asettuvat erilaisiin positioihin. Nämä haastattelijan ja haastateltavan positiot tulee tehdä näkyviksi. (Holstein & Gubrium 1995, 15–16.) Haastattelijan ja haastateltavan kohtaamista

voidaan reflektoida myös sukupuolten välisten valtasuhteiden näkökulmasta (esim. Oinas 2004, 222–224).

Seuraavassa kerron sitä, millaisiin positioihin miehet minut asettivat haastattelutilanteissa. Analysoin haastattelutilanteiden vuorovaikutusta. Käyn läpi haastattelutilanteita tutkijan positioideni kautta, koska edellä olen jo tarkastellut haastatteluja miesten kerronnan näkökulmasta. Tarkasteltavat positiot tuovat esiin miesten erilaisuuden ja heidän erilaiset tutkimukseen kohdentuvat odotuksensa. Positiot olivat vaihtuvia ja päällekkäisiä useiden haastattelujen tai saman haastattelun aikana.

Noviisi

Jotkut miehistä asettivat minut haastattelutilanteissa noviisin asemaan, jolloin mies itse otti asiantuntijan aseman. Miehet olivat talonrakentamisen, kodin hankkimisen, harrastusten, armeijan tai työelämän asiantuntijoita. Tällöin miehen asiantuntemus muodostui taidoista, osaamisesta ja kokemuksista. Vanhimmat miehet asettivat minut ikäni perusteella noviisiksi. Kyse oli miehen elämänkokemuksen, elämänkoettelemuksista selviämisen ja iän suomasta tiedosta, joita minulla ei ollut. Opiskelijamiehet kohtelivat minua tasaveroisesti. Eräs opiskelija neuvoi minua väitöskirjan tekemisessä ja tutkimustehtävän rajaamisessa myös kirjallisuusviitteitä antaen.

Äiti, nainen

Kun tutkimukseni haastattelutilanteita katsotaan haastattelijan ja haastateltavan välisen suhteen kautta, asettivat muutamat miehistä minut äidin tai naisen positioon. Tämä positio tuli esille viittauksina, vihjeinä, kysymyksinä ja huumorina miehen puheessa. Miehet saattoivat kysyä perhesuhteistani: oliko minulla lapsia, olinko naimisissa ja missä asuin. Saatuaan vastauksen mies alkoi usein puhua omasta parisuhteestaan, avioerosta tai lapsistaan. Kyse oli jonkinlaisesta tutkijan ja tutkittavien välisestä, perhesuhteita ja vanhemmuutta koskevasta jaetusta ymmärryksestä ja kokemuksista.

Haastattelutilanteissa olin tutkijana myös naisen positiossa. Tällöin haastattelu-tilanteet rakentuivat implisiittisesti seksuaalisuuden merkitysten kautta. Tämä teema

ei ollut mitenkään vahva. Koska koti oli miehen, ja olin siellä yksin naisena, oli minun kovin vaikeaa haastatella miehiä seksuaalisuudesta. Muutaman miehen kaksimieliset, seksuaalisviritteiset vitsit eivät tuntuneet minusta haastattelujen lomassa kevennyksiltä, jollaisiksi ne ehkä oli tarkoitettu.

Tutkimuksessani nämä tutkijan ja tutkittavan väliset haastattelutilanteiden positiot ovat valtasuhteita. Noviisin tai naisen positiossa koin olevani haastateltavaa heikommassa asemassa iän ja sukupuolen perusteella. Tällöin tutkijan ja tutkittavan välisten haastattelujen valtasuhteet saivat iän ja sukupuolen merkityksiä. Myös Jarna Soilevuo Grønnerød (2004), joka on tarkastellut haastatteluja sukupuolten välisen vuorovaikutuksen kannalta, osoittaa, että kyse on vuorovaikutteisten positioiden hienovaraisista jännitteistä. Soilevuo Grønnerødin mukaan tutkijan ja tutkittavan väliset haastattelutilanteiden positiot linkittyivät erilaisiin sukupuolen ja heteroseksuaalisuuden kulttuurisiin skripteihin. Soilevuo Grønnerødin tutkimuksessa ikä valtaannutti tutkijaa. Samaan viiteryhmään kuuluminen tasapainotti naishaastattelijan ja mieshaastateltavien välisiä valtasuhteita.

Tutkimukseni haastattelutilanteet eivät kuitenkaan jäsentyneet pelkästään sukupuoleen tai ikään perustuvina valtasuhteina. Osa miehistä asetti minut neuvojan, auttajan ja uskotun positioihin. Tulkitsen, että nämä positiot ovat ammatillisuuteen perustuvia. Näissä positioissa haastatellut miehet antoivat minulle valtaa.

Neuvoja ja auttaja

Jotkut miehistä asettivat minut haastattelutilanteissa neuvojan asemaan. Tällöin mies halusi saada tietoa tai hän kysyi mielipidettäni jostakin asioista. Mies saattoi kysyä näkemystäni siitä, miten avioero vaikuttaa hänen lapsiinsa. Eräs mies halusi neuvoja elatusmaksujen laskemisperusteista. Joskus taas tuntui, että sosiaalityön tutkijana minun olisi pitänyt ottaa vastuuta tai kokea syyllisyyttä siitä, kuinka naissosiaalityöntekijät olivat riistäneet isältään lapsen. Tällä tavoin miehet antoivat minulle auktoriteettiaseman joissakin perhesuhteita ja sosiaalityötä koskevissa asioissa.

Miehet, jotka olivat kokeneet avio- tai avoeron menetyksenä näyttivät odottavan, että olisin jollakin tavoin lohduttanut heitä. He ilmaisivat haastatteluissa vihaa, katkeruutta ja surua. Jotkut näistä miehistä näyttivät säälivän itseään. Tällä tavoin minut asetettiin terapeutin asemaan.

Uskottu

Suljettuani minidisk-nauhurin muutamat miehistä uskoutuivat minulle puhuen henkilökohtaisista asioistaan, joita he eivät halunneet julkaistavaksi tutkimus-raportissa. Vaikka haastateltavan ja haastatellun välille ei muodostu ystävyyssuhdetta, syntyi kolmen haastattelukerran aikana itseni ja haastateltavan välille jonkinlainen yhdensuuntainen luottamuksellinen suhde, jossa minut nähtiin ennemminkin tuttavana tai ystävänä kuin tutkijana.

Monenlaisia jännitteitä

Edellä tarkastellut erilaiset positiot osoittavat, kuinka vaikeata tutkijan on yrittää pysyä etäällä tutkittavista ja säilyttää asemansa objektiivisena havainnoijana. Se ei kuitenkaan ollut tämän tutkimuksen tarkoituksenakaan. Haastattelutilanteet ovat kokonaisvaltaisia, jännitteisiä ja ennakoimattomia vuorovaikutustilanteita. Haastatellut käyttivät valtaa suhtautumalla tutkijaan tietyllä tavalla ja siirtämällä puheen omiin aiheisiinsa haastatteluteemoihin vastaamisen ohella. Tutkijana puolestaan käytin valtaa menemällä miesten koteihin, määrittelemällä kysyttävät teemat ja pitämällä huolta haastatteluajan kulusta.

Tutkimukseni haastattelutilanteissa haastattelijan ja haastateltavan välisessä suhteessa on kyse muustakin kuin sukupuoleen perustuvista valtasuhteista. Muut sosiaaliset kategoriat leikkaavat sukupuolta. Haastattelutilanteissa tuotettiin sukupuolta, ikää, auktoriteettiasemaa ja ammatillista asemaa. Tutkimuksessani haastattelijan ja haastateltavan väliset valtasuhteet ovat monensuuntaisia. Noviisin ja naisen positiot rakentuvat iän ja sukupuolen perusteella. Ne asettavat tutkijan heikompaan asemaan ja antavat haastateltavalle ikään ja sukupuoleen perustuvaa asiantuntijuuden valtaa. Äidin positioon asettaminen merkitsee vanhemmuutta ja perhesuhteita koskevaa jaettua ymmärrystä haastattelijan ja haastateltavan välillä. Neuvojan, terapeutin ja uskotun positiot viittaavat asiantuntijuuden tai ystävyyden suomaan haastattelijan valtaan. Ne myös suuntaavat oman kokemushistoriani kautta sosiaalityön ammatillisuuteen.

Tarkastellessaan tutkijan ja tutkittavien suhdetta tutkimuseettisen kysymysten näkökulmasta Linda Bell ja Lind Nutt (2002) toteavat, että tutkijoina toimivat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset joutuvat haastattelutilanteissa

kohtaamaan tutkijan ja käytännön työntekijän rooliin liittyviä jännitteitä. Jännitteiden mukaan tutkijan ja käytännön työntekijän identiteetit tulisi pitää erossa toisistaan. Bell ja Nutt määrittelevät, että esimerkiksi sosiaalityöntekijän ammatti perustuu huolenpidon ja eettisen vastuun identiteetille. Tutkija-ammattilaiset joutuvat tasapainottelemaan tutkimuksen tavoitteiden, käytännön työn periaatteiden sekä haastateltavien luottamuksen ja uskoutumisen välillä. Kyse on vallasta, empatiasta ja ammatillisesta asiantuntijuudesta. Tällöin on mahdotonta pitää toisistaan erillään tutkijan ja käytännön työntekijän positioita. Ammattilaiset vastuut ja eettiset ristiriidat seuraavat tutkijaa tutkimustilanteisiin. Bell ja Nutt esittävät, että näistä ristiriidoista tulisi muodostaa tutkimustyöhön hoivan etiikkaa *(ethics of caring)*.

Tutkimuksessani tutkijanpositioni muodostui huolenpidon identiteetille, jota myös Bell ja Nutt (2002) ovat artikkelissaan pohtineet. Vaikka kyse ei ollut mistään suurista eettisistä ristiriidoista, jouduin tasapainoilemaan aiemman sosiaalityöntekijän roolini ja tutkijan positioiden välillä. Tutkimuksenteon alkuvaiheessa mietin myös sitä, tarvitsisinko kriittisen miestutkimuksen lähtökohdista ammentavana naistutkijana huolenpidon identiteettiä. Haastattelutilanteissa yllätyin, miten jotkut miehistä vetivät minua huolta pitäviin positioihin: neuvojan, terapeutin ja uskotun asemiin. Halusin pitää tutkijan roolini erillään huolenpidon positioista, mutta en ole varma onnistuinko ja olisiko se ollut edes välttämätöntä. Näin jälkeenpäin ymmärrän, että tästä kaikesta syntyi tapani haastatella miehiä myötäelävästi.

4.6 Aineistolähtöinen analyysi

Empiirisen aineiston luennassa ja tulkinnassa sovellan Pertti Alasuutarin (1989) näkemyksiä siitä, että tutkimus on arvoituksen ratkaisemista erilaisten vihjeiden ja johtolankojen avulla. Olen Amanda Coffeyn ja Paul Atkinsonin (1996, 11) tavoin sitä mieltä, että aineiston analyysi ei ole erillinen osa tutkimuksen loppuvaihetta, vaan se on jatkuvaa tutkijan ja aineiston välistä dialogia tutkimusprosessissa.

Kuten olen edellä todennut, on tutkimukseni pääaineistona haastatteluaineisto. Valokuvat, havainnot ja kotihistoriaviivat ovat haastatteluaineiston tukiaineistoa. Etnografi Sarah Pink (2001, 4–5, 96) toteaa, että kielelliset ja visuaaliset aineistot täydentävät toisiaan erilaisina tiedon muotoina. Pinkin esittämällä tavalla erilaiset

aineistot limittyvät tutkimuksessani toisiinsa. Analysoin siten valokuvia, havaintoja ja kotihistoriaviivoja osana kerrontaa.

Miesten kodista ottamillaan valokuvilla ja heidän piirtämillään kotihistoria-viivoilla on tutkimuksessani monia funktioita. Ne ovat sekä metodisia että merkityksiä koskevia. Käytin valokuvia ja kotihistoriaviivoja haastatteluissa dialogin muodostamiseksi. Aineiston analyysivaiheessa kykenin palauttamaan valokuvista visuaalisesti mieleeni miesten kodit. Kotihistoriaviivoilta kykenin hahmottamaan miehen elämänkulun aikaisista erilaisista kodin paikoista kokonaisuuden.

Analysoin tutkimusaineiston aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisen analyysin periaatteita ovat esittäneet esimerkiksi Coffey ja Atkinson (1996, 26–45). Aluksi luin litteroituja haastatteluja useita kertoja. Järjestelin laajaa tekstimassaa koodaten, kategorisoiden ja keskeisiä käsitteitä sellaisista asioista etsien, joiden tulkitsin liittyvän miesten kotikäytäntöihin ja kotiin. Muodostin kategorioita ja temaattisia kokonaisuuksia ilmiöitä toisiinsa liittävien tai erottavien ominaisuuksien perusteella. Perusanalyysiotteenani oli merkitysten kirjon hahmottaminen. Tarkastelin aineistoa myös siltä kannalta, millaisiin kohtiin merkitykset kasautuivat.

Kotikäytäntöjen kategorioiden muodostamiseksi etsin aineistosta verbejä tai muulla tavalla tekemistä kuvaavia ilmaisuja. Paikansin miesten toiminnan ja tekemisen ilmaisuja myös toisesta suunnasta; erilaisista kodin paikoista ja tiloista katsoen. Valitsin löytämistäni toiminnan kuvauksista sellaiset, jotka olivat miehille kodin kannalta merkityksellisiä. Analysoitavaksi valikoituivat toimimisen tavat, jotka antoivat kodille myönteisiä tai kielteisiä merkityksiä. En siis ollut kiinnostunut mistä tahansa miehen arkeen liittyvästä toimimisesta tai tekemisestä, kuten ansiotyöstä tai opiskelusta. Tämän jälkeen tutkin miesten kotiin liittyviä tekoja ja toimintoja siltä kannalta, mitä miehet tekivät yksin tai jonkun kanssa yhdessä. Analysoin myös sitä, kuka tai ketkä tekivät miehille jotakin kotiin liittyen.

Miesten kodille antamien merkitysten paikantamiseksi lähtökohtanani olivat sellaiset ilmiöt, joiden kautta miehet kuvasivat kotejaan. Aluksi etsin aineistosta kohtia, joissa miehet puhuivat fyysisistä kodin tiloista ja paikoista. Valitsin näistä tilallisuutta koskevista ilmaisuista analysoitavaksi sellaiset, joille miehet antoivat kodin merkityksiä. Tarkastelin aineistosta myös muita miesten kotikuvauksia. Etsin asioita, joista miehet puhuivat kodin kannalta.

Olen edellä esitellyt analyysitapani yleisen orientaation. Empiiriset luvut eroavat toisistaan analyysiotteeltaan. Tarkempi kuvaus analyysitavasta on kunkin empirialuvun alussa.

Tutkimusraportin kirjoittamisen tapa

Sovellan Coffeyn ja Atkinsonin (1996, 54–56, 193) teoriaa siitä, että tutkimusraportin kirjoittaminen on kiinteä osa analyysiä. Tämä tarkoittaa sitä, että analyysi on myös sosiaalisen ilmiön tuottamista kertomuksina tai kuvauksina. Tutkimusraporttini on vahvasti kuvaileva. Olen kirjoittanut sen analyysin pohjalta muodostettuihin teemallisiin merkityskategorioihin perustuen. Olen myös käyttänyt omia havaintojani kuvatakseni miesten koteja ja kotikäytäntöjä. Tarkoitukseni on tuottaa tiheää kuvausta miesten kotikäytännöistä, kodin arjen pienistä nyansseista ja yksityiskohdista analyysin ja johtopäätösten pohjaksi.

Olen kirjoittanut empiiriset luvut eri tavoin. Luvussa viisi aineiston analyysi ja teoria ovat vuoropuhelussa keskenään. Luvusta kuusi lähtien erotan empirian ja teorian toisistaan, jolloin teoreettinen osuus on kunkin luvun yhteenvetoluvussa. Teen tämän ratkaisun sen vuoksi, että haluan tuoda esiin miesten omaa ääntä kotikäytäntöihin ja kodille annettuihin merkityksiin liittyen. Kirjoitan hyvin empirialähtöisesti.

Tuon tutkimusraportissa esille haastateltavien omia käsitteitä ja puhumisen tapoja, jonka vuoksi olen käyttänyt suoria lainauksia miesten haastatteluista sekä miesten käyttämistä käsitteistä. Lainaukset on merkitty tekstissä *vinokirjaimin*. Olen jättänyt lainauksista pois toistoja ja huoahduksia. En ole merkinnyt tekstiin puheen taukoja. Viivat (– –) lauseen alussa tarkoittavat, että lainaus on katkaistu laajemmasta puheen kokonaisuudesta, ja osa alkuperäisestä aineisto-otteesta on jätetty pois. Valitsin haastatteluotteet sillä perusteella, miten ne mielestäni kuvaavat käsillä olevaa teemaa. Hakasulkujen [ ] sisällä oleva merkintä on lisäämäni sana, josta haastateltava puhui aiemmin, mutta ei enää toistanut sitä.

Käytän tutkimusraportissa käsitteitä *useat miehet, muutamat miehistä* ja niin edelleen. Näillä määrää ilmaisevilla sanoilla pyrin osoittamaan tarkasteltavan ilmiön yleisyyttä tutkimusaineistossa. Esimerkiksi käyttäessäni ilmaisua *muutamat miehistä* tarkoitan, että tarkasteltavana olevat kotikäytännöt eivät koske suurinta osaa tai kaikkia haastateltuja miehiä.

Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Jotta käsillä olevan tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä voitaisiin arvioida, olen edellä pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman tarkasti, miten olen tutkimukseni toteuttanut. Viittaan myös etnografi Clifford Geertzin (1973, 3–30) näkemyksiin siitä, että kvalitatiivisen tutkimuksen päämääränä on mahdollisimman tiheän kuvauksen tuottaminen. Tiheä kuvaus merkitsee empiirisen aineiston pienten asioiden kuvaamista teorian muodostamisen pohjaksi. Coffey ja Atkinson (1996, 20) puolestaan toteavat tiheän kuvauksen merkitsevän myös sitä, että samaa tutkimusaineistoa lähestytään useista eri perspektiiveistä. Ajattelen omassa tutkimuksessani tiheän kuvauksen tarkoittavan tutkimusprosessin tarkkaa kuvaamista, analyysin tiheyttä, aineiston tarkastelua useista erilaisista näkökulmista sekä tutkimusraportin kirjoittamisen tapaa miesten kotikäytäntöjä ja koteja tarkasti kuvaten.

Tutkimuksen luotettavuuden ja pätevyyden arvioimiseksi olen pyrkinyt toteuttamaan seuraavia lähtökohtia. Coffeyn ja Atkinsonin (1996, 163) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole kyse tutkimuksen edustavuudesta tai tyypillisyydestä. Tutkittavasta ilmiöstä ei ole yhtä oikeata tulkintaa. Sen sijaan laadullinen tutkimus pyrkii vangitsemaan useita versioita tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimustulosten yleistettävyyttä arvioidaan siltä kannalta, onko tutkimuksen analyysi metodisesti ja retorisesti vakuuttavaa. Empiiristä aineistoa analysoitaessa tulee kiinnittää huomiota yksityiskohtiin. Teorianmuodostuksen lähtökohtana ovat siten ne ilmiöt, jotka ovat relevantteja empiirisessä aineistossa. Tämänkaltainen työskentely edellyttää tutkijalta luovuutta ja tiivistä vuorovaikutusta empiirisen aineiston kanssa. (Coffey & Atkinson 1996, 163.) Näiden näkemysten esittämällä tavalla tutkimukseni antaa yhden rajatun näkökulman miesten koteihin ja kotikäytäntöihin.

Eettisiä kysymyksiä

Tutkimuseettisiä kysymyksiä on monia. Yksi tutkimuseettinen normi on tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus. Tämä normi toteutui tutkimuksessani hyvin. Tutkimuksen eettiset normit ovat yleisiä, mutta niitä on pohdittu erityisesti silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat jollakin tavoin haavoittuvassa

elämäntilanteessa olevat ihmiset. Erään periaatteen mukaan tutkija ei saa tutkimuksellaan vahingoittaa tutkittavia. (Bell & Nutt 2002, 76; Wiberg 2006.) Tutkimuksessani päihdehoitolaitoksen kautta tavoitettuja miehiä voi mahdollisesti pitää tutkimuksella vahingoitettavina. Siksi pyysin päihdehoitolaitoksen sosiaaliterapeutteja valitsemaan sellaisia haastateltavia, jotka olivat työntekijän arvion mukaan päihdeongelmasta toipumisen loppuvaiheessa.

Visuaalisten tutkimusmenetelmien käytössä tulee ottaa huomioon tutkittavien ja heidän elinympäristönsä tunnistettavuus (Pink 2001, 39–46). Tutkimuksessani miesten kodeistaan ottamat valokuvat ovat aineisto, jota mielestäni tulee pohtia tutkimuseettisten kysymysten kannalta. Miehet antoivat minulle luvan julkaista ottamansa valokuvat tutkimusraportissa. Vaikka valokuvat olisikin voitu käsitellä tunnistettavuuden estämiseksi, päätin etten laita tutkimusraporttiini lainkaan valokuvia ihmisistä. En halua, että miehet tai heidän läheisensä voitaisiin tunnistaa valokuvista. Tutkimusraportissani on seitsemän valokuvaa, jotka on otettu miehen kodin esineistä tai tilasta. Valitsin valokuvat siten, että ne tukevat tekemääni analyysia.

Tutkimuksen eettisyys koskee miesten tunnistettavuutta tutkimusraportista. Muutama mies uskoutui minulle joistakin elämäntilanteensa asioista toivoen, etteivät luottamuksellisesti kerrotut asiat päätyisi tutkimusraporttiin. Yksi mies kielsi haastattelusitaattiensa käytön tutkimusraportissa. Näitä pyyntöjä olen noudattanut. Olen muuttanut miesten nimet, paikkakuntien nimet sekä joitakin kerronnan yksityiskohtia haastateltavien tunnistettavuuden estämiseksi.

5 KODIN PAIKAT AJASSA

Tässä luvussa tarkastelen sitä, millaisia merkityksiä miehet antavat kodille. Millaisista kodin paikoista käsin miehet kodista kertovat? Isosta ja monimetodisesti kerätystä aineistosta analysoitavana ovat tässä luvussa miesten haastattelut. Lähestyn kotia paikan käsitteen avulla. Ymmärrän Marja-Liisa Honkasalon (2004, 60–63) tavoin, että paikka on kiinnipitävä ympäristö. Huomiota kiinnitetään siihen, miten sidos paikkaan muotoutuu. Mikä muodostuu merkitykselliseksi tilanteessa, jossa jäädään paikoilleen? Miten ihmiset toimivat, jotta ote paikkaan pitää? Honkasalo esittää, että suhde paikkaan muodostuu elettynä jatkuvuutena. Paikkasuhde syntyy ajassa muistamisen ja muistojen kautta aina uudelleen.

Aineistoa analysoidessani etsin haastatteluaineistosta kohtia, joissa miehet puhuivat kodistaan. Tarkastelin miesten puhetta kodista paikan näkökulmasta edellä määritellyn paikan käsitteen mukaisesti. Löydettyäni kodin paikkaan kietoutuvia merkityksiä muodostin niistä teemoja. Luku perustuu kodin paikkojen tematisoinnille ja miesten kotien yleiselle kuvaukselle (ks. myös luku 4.6).

Haastatteluaineistoa läpikäydessäni havaitsin, että miehet antoivat kodille mentaalisuuteen, tilallisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä merkityksiä. Analyysini perusteella muodostin kolmitasoisen kehikon näistä erilaisista kodin aspekteista. Kehikossa koti koostuu mentaalisen, spatiaalisen ja sosiaalisten suhteiden ulottuvuuksista. Tarkastelen käsitekehikon avulla haastatteluaineistosta löytämiäni, temaattisesti jäsennettyjä miesten kodin paikkoja. Millä tavoin miehille merkitykselliset kodin paikat asettuvat kodin mentaaliselle, spatiaaliselle ja sosiaalisten suhteiden tasoille?

Myös aiempi kodin tutkimus on tuonut esiin kodin moninaiset ulottuvuudet. Nämä tutkimukset tukevat empiirisiä tutkimustuloksiani. Ajattelen kodin tutkimusten esittämällä tavalla, että koti merkitsee ihmisen ja ympäristön välistä monitahoista mentaalista, sosiaalista ja tilallista suhdetta (esim. Douglas 1991; Dovey 1985; Granfelt 1998; Huttunen 2002; Vilkko 1998). Kodin mentaalinen ulottuvuus tarkoittaa ihmisen sisäistä maailmaa ja mielentilaa. Jotta tila voidaan elää kodiksi, täytyy se ottaa emotionaalisesti haltuun. Kodin paikan on tunnuttava kodilta ja kotoisalta. Kiinnitymme paikkoihin tunteiden, aistimusten, mielikuvien ja muistojen avulla. (Dovey 1985; Vilkko 2007, 18.) Kodin tilallisella aspektilla

viitataan puolestaan fyysisen paikan ja elinympäristön merkityksiin. Spatiaalinen tila ei ole koti sinänsä, vaan tila täytyy elää ja tehdä kodiksi (Vilkko 2007, 14–18). Koti muodostuu ihmisen toiminnan ja fyysisen tilan yhteenliittymästä (esim. Douglas 1991). Kotia voidaan lähestyä myös perhesuhteiden ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta (esim. Allan & Crow 1989; Holdsworth & Morgan 2005; Korvela 2003; Morgan 1996; Valentine 2001). Anni Vilkko (2001, 53; 2007, 14–18) toteaa, että koti syntyy ihmisistä, ihmisten välisestä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta sekä materiaalisesta paikasta. Kimberly Dovey (1985, 34–44) puolestaan näkee kodin dynaamisena prosessina, joka orientoi meitä maailmassa tilallisesti, ajallisesti ja sosiaalisesti.

Tematisoituani haastatteluaineiston havaitsin, etteivät miehet puhuneet vain yhdestä kodin paikasta. Koti ei myöskään rakentunut miesten haastatteluissa yhtenä suurena kodin kertomuksena. Sen sijaan miehet antoivat kodille useita kokemuksiin, fyysisiin tiloihin, ympäristöihin ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä merkityksiä.

Aika jäsensi useita miehille merkityksellisiä kodin paikkoja. Kyse oli yksilön ajan ja kodin paikkojen yhteenliittymistä. Kodin paikat voidaan sijoittaa kahdelle ajallisuuteen perustuvalle akselistolle. Yksi akselisto koostuu miesten nykyhetken kuvaukseen painottuvista kodeista. Toinen akselisto muodostuu miesten elämänkulun kodeista. Nykyhetken kuvaukseen painottuvat kodit olivat miehille haastattelujen ajankohtana, senhetkisen elämäntilanteen kannalta tärkeitä kodin paikkoja. Elämänkulun kodit olivat miesten elämänvaiheiden kannalta tärkeitä kodin paikkoja menneisyydessä tai tulevaisuudessa.

5.1 Nykyhetken kuvaukseen painottuvat kodit

Haastatteluaineiston perusteella miehillä oli nykyhetkessä monta kodin paikkaa. Koti merkitsi useita toisilleen rinnakkaisia kodin paikkoja.

5.1.1 Nykykoti

Kun miehet kertoivat kodistaan nykyisyyteen liittyen, puhuivat he *himasta, kämpästä, asunnosta, mökistä, tukikohdasta, pääkallopaikasta, piilopaikasta,*

omasta tontista tai *omasta reviiristä.* Nykyinen asunto oli miehille usein itsestään selvästi koti. Vakinainen osoite tai pitkään asuminen teki paikasta miehelle kodin.

No kyllä mulle tämä koti on, ei oo muuta ja kyllä se on aina menny sitä mukaa, että missä asuu, niin se on koti. (Teemu)

Leena: Koetko nykysin tätä paikkaa kotina vai onko se sulle sielä menneisyydessä sitten enempi tai jossain tulevaisuudessa?

Jouni: No ei ei, kyllä se nyt vasta onki koti.

Leena: Nii. Onko jotaki semmosta mikä nytte tekee sen tunteen, että nyt on hyvä olla täälä?

Jouni: No en tiijä tuota, ei sitä ossaa sillä lailla kuvitella itteensä muualle, että se on se juttu, että ei siinä kummosempaa.

Kotona oleminen ja asuminen olivat miehen kotikäytäntöjen ytimessä. Nykykoti oli miehille myös arjen rutiineja, kuten kotitöitä, sisustamista ja remontoimista. Muutamille miehistä omistaminen teki asumisen paikasta kodin. Nykykoti merkitsi miehille vapautta, päätäntävaltaa ja yksityisyyttä. Miehet liittivät monenlaisia perhesuhteita kodille antamiinsa merkityksiin. Miehen nykykoti oli myös sosiaalisesti muuttuva. Se muuttui esimerkiksi aikuistuvan nuoren muuttaessa pois kotoa tai iäkkään vanhemman terveydentilan heikentyessä.

Nykykodin teema oli haastatteluaineistossa hyvin vahva. Nykykoti rakentui miehille yksin olemisen, perhesuhteiden ja asumistilan toisiinsa kietoutuvasta kokonaisuudesta. Kun miehen nykykotia tarkastellaan kodin mentaalisen, spatiaalisen ja sosiaalisten suhteiden kehikon kautta, nykykoti asettuu kaikille näistä kodin ulottuvuuksista.

5.1.2 Kodin paikkaa ei ole missään

Leena: Missä sun koti on tällä hetkellä? Missä sä koet, että mikä paikka on sun koti?

Lasse: Ei ole olemassa kotia, ei mulla oo kotia tällä hetkellä ja se on sellanen yks juttu, mikä tietysti rassaa aika paljon.

Vaikka kukaan miehistä ei ollut haastattelujen ajankohtana asunnottomana, eivät muutamat miehistä kokeneet nykyistä asuntoaan kodiksi. Miesten mukaan kodin paikkaa ei ollut missään. Miehet antoivat asumisen paikalle vierauden ja

irrallisuuden merkityksiä. Eräät miehistä olivat puolestaan joutuneet luopumaan kodistaan avioerossa, jouduttuaan vankilaan tai evakkomatkalle sodassa.

Leena: Missä sinulle on koti?
Aarne: Ei oikeastaan missään. Mä olen Kannaksen siirtolaisia ja kun koti jäi sillon vuonna kolkytyheksän talvisodan vuoks sinne ja kai mä nyt parhaiten koen olevani kotonani tuolla kesäpaikassa.

Useat miehistä puhuivat siitä, kuinka he missä tahansa ollessaan tunsivat olevansa kuin kotonaan. Miehet kuvailivat, että koti oli itsessä. Kodin paikka sai ruumiillisuuteen, sisäiseen rauhaan ja henkiseen tasapainoon kiedottuja merkityksiä.

Mulle kyllä koti on aika paljon siellä, missä minä oon, et se on kyllä jännä. Siellä, missä mä oon reppuni kanssa, nii siellä on mun koti. Et se koti on mulle aina vaan enemmän minussa oleva nyt kun lapsetkin on isoja, niin koti on minussa oleva olotila enempi. (Matti)

Kodin spatiaalisen, mentaalisen ja sosiaalisen tasojen näkökulmista katsottuna kodin paikan puuttuminen sijoittuu mentaaliselle, mielentilaa ja kokemuksellisuutta painottavalle kodin tasolle.

5.1.3 Mökki kotina

Miesten mukaan mökki, vapaa-ajan asunto ja asuntovaunu olivat kodinomaisia paikkoja. Tutkimusten mukaan (esim. Aho & Ilola 2006) vapaa-ajan asuminen on tyypillinen suomalainen asumismuoto. Mökki on suomalaisille jonkinlainen kakkosasunto. Haastattelemilleni miehille mökki oli enemmän kuin kakkosasunto. Muutamat miehistä puhuivat mökistä mielipaikkana, jolloin he liittivät siihen kodinomaisia piirteitä.

Mulla on mökki Landelassa ja se on esimerkkinä kyllä hyvä koti. Että se on ihana paikka, että siellä ku istuu rapuilla ja kattelee laineitten liplatusta, niin se tuntuu aika kodikkaalta. (Sakke)

Mökki tarkoitti miehille vapaa-ajan kiireetöntä, omaehtoista tekemistä ja harrastamista. Eräille miehistä oli ollut tärkeää rakentaa mökki itse. Miehet kertoivat viettävänsä aikaa mökillä elämänkumppanin, lasten, lastenlasten tai hyvien kavereiden kanssa. Miehet kuvasivat mökkiä myös yksin olemisen, rauhan ja

hiljaisuuden paikkana. Vapaa-aika ja vuodenaikojen vaihtelu rytmittivät miehen mökille menemistä.

Leena: Mikä niistä [paikoista kotihistoriaviivalla] on sulle koti?
Pentti: Niin, no kyllä se on yllättävää, että se on tuo Vapaa-aikalan asunto, että siittä on tullu semmonen paikka, että kö se oli aikasemminki, että kö sinne meni, sielä oli aina se oma rauhansa, että se on se niinkö varmasti mulle se tärkein paikka tällä hetkellä.

Luontoympäristö teki miehille kesämökistä, vapaa-ajan asunnosta tai asuntovaunusta kodin. Miesten mielestä mökin piti sijaita luonnon keskellä: lähellä järveä, merta tai metsää. Luontoympäristö oli miehille kalastamisen, patikoinnin tai hiihtämisen paikka. Miehet liittivät puheessaan aistimisen ja esteettisten elämysten merkityksiä luontoympäristön merkityksiin.

Kodin mentaalisen, spatiaalisen ja sosiaalisen ulottuvuuksien kehikossa mökki sijoittuu sekä mentaaliselle että spatiaaliselle tasolle. Mökki saa kodin merkityksiä myös miehen sisäisenä mielentilana, ja jonkin verran sosiaalisiin suhteisiin liittyen.

5.1.4 Kodinomainen päihdehoitolaitos

Kaksi miehistä kuvasivat päihdehoitolaitosta *melkein kotina* tai *vähän kotina*. Vaikka miehet liittivät laitokseen joitakin kodinomaisia piirteitä, ei päihdehoitolaitos ei sijoittunut nykykodin rinnalle.

Sami: Mulla ei tällä hetkellä oo itse asiassa, että niinku koti on melkeen Syrjälässä [päihdehoitolaitos] tällä hetkellä. Ku mä oon ollu siel puol vuotta tai huomenna tulee puol vuotta, niin se tuntuu silleen vähä kodilta.

Miesten mukaan päihdehoitolaitos merkitsi päihdeongelman hoitamista ja yhteisössä asumista. Aika jäsensi paikan kodiksi määrittämistä. Mitä kauemmin päihdehoitolaitoksessa oli oltu, sitä vahvemmin siihen kiinnitettiin kodinomaisuuden merkityksiä. Miehet kuvailivat, kuinka rauha, seesteinen olo ja turvallisuuden tunne tekivät päihdehoitolaitoksesta kodinomaisen. Päihdehoitolaitos sijoittuu kodin kolmitasoisessa kehikossa mentaaliselle ja spatiaaliselle tasolle.

Leena: Mikä siinä Syrjälässä on sulle semmosta, miks se tuntuu kodilta?
Sami: Mä oon ollu siel niin pitkään, mä oon vanhin asiakas, joka siel on ollu. Sit mul on kuiteski siel yksiö ja tota se ei oo laitosmainen mun mielestä kuitenkaa

silleen. Mulla on siel rauhaa, jopa yksityisyyttäki. Sitte, ku siellä on luontoo ympärillä, sinne voi mennä. Sit ku siel on tapahtunu semmost heräämistä ja elämänmuutosta ja tosi semmosii hengellisiiki kokemuksii oikeestaan ja niin sitä jotenki on tunteet sitä paikkaa kohtaan aika paljon. Sit se on tuntunu turvallisemmalt paikalt, ku täällä ei oo oikeen menestyny, ja sit ku on halunnu noist päihteist eroon ja vähä kauemmas, niin se on tuntunu niinku siinäki mielessä.

5.1.5 Kotiympäristö

Kun miehet puhuivat kodistaan nykyisyyteen tai menneisyyteen liittyen, laajeni kodin paikka asunnon sisätilasta ulkotilaan. Esimerkiksi kerrostaloasunnon parveke tai omakotitalon piha saivat kodin merkityksiä. Miehet kertoivat parvekekukista, nurmikosta, pensaista ja puista viihtyisyyden ja kauneuden kannalta. Oma piha tai parveke mahdollisti miehelle rennon tekemisen tai levollisen olemisen. Tällaisia olivat esimerkiksi auringonotto, lukeminen tai vilvoitteleminen saunan jälkeen. Puut ja pensaat tarjosivat miehille myös näkösuojan naapureiden katseilta.

Kodin spatiaalisen, mentaalisen ja sosiaalisen kehikon näkökulmasta katsottuna kodin parveke tai pihapiiri merkityksellistyy spatiaalisella tasolla, sisä- ja ulkotilan välisenä suhteena. Parveke tai piha saavat myös mentaaliseen tasoon liittyviä merkityksiä. Myös Vilkko (1998, 30), joka on tutkinut kotia miesten ja naisten elämäkerroissa, toteaa, että miehet kuvailevat kotia tyypillisesti rakennusten ulkonäön tai pihapiirin kannalta, ylittäen kodin sisä- ja ulkotilan välisen rajan.

Miesten kuvauksissa kodin paikka liudentui kaupunkiympäristöön tai maaseutuun. Erilaisista painotuksista huolimatta maaseutu- ja kaupunkiympäristö eivät olleet miehille toistensa vastakohtia. Eräiden miesten mielestä kodin piti kuitenkin ehdottomasti sijaita kaupungissa, toiset taas pitivät maaseutua parhaimpana kotiympäristönä.

Leena: Mikä muu täällä on semmosta hyvää?

Antero: No luontohan täs on ihan ykkönen, että tää on monipolvinen ja moni-ilmeinen toi joki nimenomaan, että siin on valjastettua koskea ja valjastamatonta koskea, sitte on maaseutua, on kumpuilevaa ja on tasasta ja vehmautta piisaa, tää on hyvi sillä tavalla rehevä ympäristö ja sitte tietysti tääl pohjoispäässä niin tulee tää harjualue, josta alkaa sitte järvet, joka taas tuolta niinku lapsuuden eteläisemmäst laaksokunnasta puuttuu kokonaan, et luontohan täs on semmonen, ettei tarvi lähteä hakemaan kesämökin paikkoja, vaan nää on tässä ihan tuntumalla, vaikkei meillä mökkiä koskaan oo ollukaan, mut siit huolimatta niin.

Maaseutu jäsentyi luontona ja maisemana, mutta myös liikkumisen ja harrastamisen paikkana. Kaupunki puolestaan tarkoitti miehille palvelujen läheisyyttä, useita harrastusmahdollisuuksia ja vaivattomia liikenneyhteyksiä.

Leena: Että sulla se kodin tuntu voi olla sulle vähän laajempikin kuin tää neljän seinän?
Janne: Joo, kyllä se tekee sen kanssa, että täsmälleen sama asunto, jos ois lähiössä, nii se ei ois sama asunto, että se vaatii sitä, että mun täytyy lähtee sieltä kotoa pois, et mä voin tehdä jotain, että täältä mun ei tarvii lähtee pois tai jos mä lähden, nii mä lähden ulos ja kävelen muutaman sata metriä, nii mä oon kaupassa tai jos mun tarvii jotain muuta hakee, nii tässä on lähellä,varsinkin tohon keskustan suuntaan, nii on suurin osa palveluista.

Kodin kolmitasoisessa kehikossa kotiympäristö asettuu mentaaliselle ja spatiaaliselle tasolle. Kyse on mielentilan ja kotiympäristön välisestä suhteesta. Kotiympäristö saa kodin sisätilaa laajemman, ympäristöön sulautuneen merkityksen. Taina Rajanti (1999, 339–341) väittää, että ihmiset eivät asu erillisissä kodin yksiköissä. Jostakin kotoisin olemisen lähtökohtana on ympäristö.

5.1.6 Kotimaa, kotiseutu, sukujuuret ja kieli

Leena: Onko sulla semmosella merkitystä ku kotimaa ja tää Suomi?
Markku: Kyllä ku on viikon reissun, nii mielellään tulee kotiin, kotimaalla on aina merkitystä verenperinnön takia, kyl se on merkittävä asia kuitenki, on kyllä hyvä tulla takas Suomeen.

Miehet puhuivat kotimaasta kotiin liittyen. Sekä nykykoti että elämänkulun kodit sulautuivat miesten kuvauksissa kotimaahan. Kotimaa oli miehille juurtumista ja kiinnittymistä, Suomesta *kotoisin olemista.* Laura Huttunen (2002, 50–51) toteaa, että kodin merkitykset voivat aueta samanaikaisesti moneen suuntaan. Esimerkiksi talo tai asunto viittaa yksityisen kodin merkityksiin, kotimaa liittyy kysymyksiin omista juurista ja jostakin kotoisin olemisesta. Vilkko (1998, 28) puolestaan esittää, että kodin piiri muodostuu rengasmaisesti laajenevista, sisäkkäisistä kehistä. Ne ulottuvat kotia asuvien ihmisten toiminnasta, ajatusmaailmasta ja asumisen tilasta aina kotiseutuun ja kotimaahan asti. (ks. myös Huttunen 2002; Häyrynen 2004; Junkala 1995, 71–74; vrt. Dovey 1985, 36).

Kotimaasta poissaoleminen ja kotimaahan palaaminen tekivät miehille kotimaasta kodin. Miehet vertasivat kotimaata ja ulkomaita toisiinsa. Ulkomailla

oleminen nostatti miehen kaipuun kotimaahan. Miehet kertoivat ulkomailla ollessaan arvostavansa esimerkiksi suomalaista sosiaaliturvaa ja terveydenhuoltoa, mutta myös pieniä arkisia asioita, kuten ruisleipää ja olutta. Nämä ovat usein kulttuurisestikin kotimaalle annettuja merkityksiä. Miesten mielestä kotimaa oli turvallinen verrattuna ulkomaiden luonnonkatastrofeille tai yhteiskunnallisille uhkille. Eräät miehistä puhuivat valtiollisten rajojen ja armeijan tärkeydestä. Tällöin kotimaa sai nationalismin sävyjä, ja miehen puheessa kotimaan käsite vaihtui isänmaaksi.

Miesten kuvauksissa kotimaa supistui myös pienemmäksi. Miehet puhuivat *kotiseudusta, synnyinseudusta* tai *kotikylästä* paikkana, josta he olivat kotoisin. Kyse oli lapsuudenkodin kotiseudusta. Muutamille miehistä pitkään asuminen teki nykykodin ympäristöstä kotiseudun. Kotiseutu ilmeni maantieteellisenä paikkana sekä sukulaisuus- ja kaverisuhteiden muodostamana kokonaisuutena. Useimmat miehistä olivat muuttaneet pois kotiseudultaan, muutamat miehistä olivat jääneet kotiseudulleen asumaan. Kotiseutu jäsentyi pysyvyytenä ja tuttuutena. Kotikylän tyhjeneminen pois muuttavien kyläläisten vuoksi tai kotikaupungin talojen purkaminen olivat miesten mielestä harmillisia kotiseudun muutoksia.

Miesten mukaan sukujuuret liittyivät kotiseutuun ja jostakin paikasta kotoisin olemiseen. Sukujuuret muodostuivat perhe- ja sukulaisuussuhteiden merkitsemistä maantieteellisistä paikoista ja seuduista. Sukujuuret olivat sosiaalinen kitti, joka kiinnitti miehen kotiseutuunsa.

Miesten yhteenkuuluvaisuuden tunne kotiseutuun ilmeni myös maakuntien ja heimojen kautta. Miehet kertoivat, kuinka he murteen takia tunsivat yhteenkuuluvaisuutta johonkin heimoon tai maakuntaan. Miehet erottivat murteiden perusteella toisistaan kotoisat ja vieraat paikat. He erottivat murteiden avulla myös kotoisiksi ja mukaviksi taikka vieraiksi ja vastenmielisiksi kokemansa ihmiset toisistaan. Anna-Maria Tapaninen (1996, 374–391) väittää italialaista kylää tarkastelevassa etnografisessa tutkimuksessaan, että ihmiset merkitsevät kielenkäytön avulla yksityisen ja julkisen tilan välisiä rajoja. Tapanisen mukaan eritoten murteella on kotoisa, ruumiillinen ja sosiaalinen merkityksensä.

Kotimaa pilkkoutuu tällä tavoin pienemmiksi, sisäkkäisiksi ja moninaisiksi kodin paikoiksi. Kun kotimaata tarkastellaan kodin kolmitasoisen kehikon kautta, saa se merkityksensä mentaalisella ja spatiaalisella tasolla, miehen ja ympäristön välisenä

suhteena. Kotiseutu, sukujuuret ja kieli asettuvat puolestaan kodin mentaaliselle, spatiaaliselle ja sosiaaliselle tasolle.

5.2 Elämänkulkuun liittyvät kodit

Analysoidessani haastatteluaineistoa kodin paikan näkökulmasta havaitsin, että yksi miesten kodille antamien merkitysten taso oli miesten elämänkulkuun liittyvä. Kodin paikat miesten elämänkulussa sijoittuivat ajassa taaksepäin, menneeseen. Miesten muistot ja muisteleminen toivat esiin menneisyyden kodille annetut merkitykset. Elämänkulun kodit asettuivat myös tulevaisuuteen. Miehet ennakoivat, haaveilivat tai suunnittelivat tulevaisuuden kotejaan.

5.2.1 Lapsuudenkoti

Kun miehet kertoivat kodistaan lapsuuteen liittyen, puhuivat he lapsuudenkodista. Miesten kuvauksissa lapsuudenkoti sai eri nimiä: *kotitalo, alkukoti, peruskoti, kotikoti*. Lapsuudenkoti oli haastatteluaineistossa erittäin yleinen ja vahva teema. Miehet liittivät lapsuudenkotiin nykyisyyden, menneisyyden ja tulevaisuuden merkityksiä. Miehet puhuivat lapsuudenkodista lapsuuden elämänvaiheen kannalta.

Leena: Miksi se kotipaikka on sulle tärkee?
Väinö: Se on sen takia, minä koin, että mulla oli sikäli hyvä koti, että vaikka kasvatus oli siihen aikaa minun kotona aika vapaata, nii siitä huolimatta siihen kuulu rajoja, että sillon kun oli murrosiässä, nii jolloin on villimmillään ihminen ja hakee niitä rajojaan ja kaikkia tämmösiä, nii kyllä se nuoruus ja kaikki tämä, nii on jäänyt ihanana minun, että mä sain sen elää, vaikka siihen kuulu kesäaikana pakollista työntekoa, että se oli aina, ettei se ollut täyttä kesälomaa, osa työtä, mutta siitä huolimatta. Siellä oli ne kaverit ja tämmöset, että kun jälestäpäin muistelen, nii aika tietysti kultaa, mutta niin siitä huolimatta. Se oli kiva paikka elää, että vaikka oli niin sanotusti syrjäseudun korvessa, kirkonkylän pahanen ja muuta, nii kyllä siellä aina sitä tekemistä löyty, että keksittiin piruuksia, että se oli hyvä paikka. On tänä päivänäkin.

Miehet kertoivat kavereiden ja leikkimisen tärkeydestä. Leikkipaikat, pihat, porraskäytävät, urheilukentät, uimarannat ja polut naapurinlasten luokse olivat osa miehen lapsuudenkotia. Kodin spatiaalinen merkitys laajeni sisätilasta pihapiiriin ja lähiympäristöön.

Miehet kuvailivat lapsuudenkodin rakennusta sekä pihapiiriä ja ympäristöä. Miehet eivät kuitenkaan puhuneet lapsuudenkodista ilman sen asukkaita ja ihmisiä. Miehet kertoivat lapsuudenkodistaan ennen kaikkea ydinperhesuhteisiin liittyen. Lapsuudenkoti sai jatkuvan arjen merkityksiä. Miehet kuvasivat juuriensa ja elämänarvojensa olevan peräisin lapsuudenkodistaan. Lapsuudenkoti merkitsi siis pysyvyyttä ja perustaa, joka ulottui miesten nykyisyyteen saakka. Lapsuudenkoti ilmeni vanhempien antamana turvallisuutena, hoivana ja kasvattamisena. Miehet kertoivat lapsuudenkodistaan myös vanhempiensa riitelyn kautta. Aiemmat kodin tutkimukset (esim. Granö 2004; Junkala 1995; Juntto & Vilkko 2005; Vilkko 1998) ovat osoittaneet, että erilaisista kodeista juuri lapsuudenkoti merkitsee hyvin paljon niin naisille kuin miehillekin.

Lapsuudenkoti asettuu kaikille kolmelle kodin ulottuvuudelle: mentaaliselle, spatiaaliselle ja sosiaaliselle tasolle. Kitin kiinnittymiselle antaa miesten oma lapsuusaika.

5.2.2 Kotoinen mummola

Koti on isovanhempien luona kans ihan, mä oon aika paljon ollu sieläki niin tota, ei ihan tarkkoja muistikuvia niist oo, mut kuitenki jotain, että ihan hyvin viihdyin sieläki että, se oli juuri se ihmiset ja ympäristö kanssa, mikä sen teki merkittäväksi sen tilanteen. (Markku)

Mummola tai *mummula* merkitsi muutamille miehistä kodin paikkaa. Miesten kuvauksissa mummola sijoitettiin lapsuudenkodin rinnalle miesten menneisyyteen, lapsuuden ja nuoruuden elämänvaiheisiin. Mummola ei kuitenkaan ollut samalla tavoin kodin ytimessä kuin lapsuudenkoti. Mummola ei merkinnyt miehille jatkuvaa kodin arkea. Mummolassa käytiin tai yövyttiin viikonloppuisin. Pidemmän aikaa mummolassa oltiin lomien aikana.

Ku äiti oli töissä, niin me oltiin kesiä sitte siellä mummolassa, että sai tallustella pelloilla ja astua välillä lehmän paskaan ja sillä lailla, että tommosta oikeen maaefektiä, niin se tuntu hyvin tarpeelliselta kaupunkilaispojalle. – – Se oli semmonen tennishallin kokonen tupa, tai se tuntu pienen pojan silmissä siltä, mutta ei se tänä päivänä, kun on käyny kattoon, niin ollutkaan niin iso enää. (Sakke)

Ne miehet, joiden mummola oli sijainnut maaseudulla, kuvailivat mummolan pihapiiriä ja ympäristöä. Useimmat miehistä muistelivat mummolan sisätilaa, josta

he puhuivat isovanhempien kodin askareiden ja kotitöiden kannalta. Miehet kuvailivat myös mummon, papan ja lasten yhteisiä arjen hetkiä ja tekemisiä. Miesten mielestä isovanhemmat antoivat hoivaa ja turvallisuutta. Ennen kaikkea perhesuhteet eli isovanhemmat tekivät miehille lapsuudessa mummolasta kodin. Kodin kolmitasoisessa kehikossa mummola sijoittuu sosiaaliselle ja mentaaliselle tasolle. Mummolan paikan merkitys tuo esiin kodin spatiaalisen ulottuvuuden.

5.2.3 Ensimmäinen oma koti

Jos ajatellaan lapsuudenkodista poismuuttoa ja tuli se eka nuoruuden, niin se oli koti heti. (Väinö)

Miesten kuvauksissa asunto, johon mies muutti ensimmäistä kertaa yksin asumaan, oli vahvasti koti. Miehen ensimmäinen oma koti oli esimerkiksi vuokra-asunto, omistusasunto, kerrostaloyksiö tai solu opiskelija-asuntolassa. Miehet liittivät ensimmäisen oman kodin merkityksen nuoruuden ikävaiheeseen. Ensimmäinen oma koti nuoruudessa merkitsi miehille aikuistumista, itsenäistymistä, vapautta ja tunnetta oman elämän hallinnasta.

Ensin tietysti siellä Kaupunkilassa se ensimmäinen yksiö, sehän tuntu aika mukavalta, kun pääsi kotoo pois. – – Mä olin seittemäntoista ja pian täytin kaheksantoista, sit mä pääsin, ensin mä jouduin kulkemaan linja-autolla sinne, sitte sain oman auton, niin sitte siinä tunsi olevansa oman elämänsä herra, että sekin oli mukavaa. Olin ammattikoulussa, siellä sai palkkaa ja asunto ja auto, se oli mukavaa aikaa, tuntu itsenäistyvänsä tai mitenkä sen nyt sanos. (Teemu)

Miehet kertoivat ensimmäisestä omasta kodistaan lapsuudenkodista lähtemisen kannalta. Miehet olivat lähteneet lapsuudenkodistaan useimmiten työn tai opiskelujen takia. Muutamat miehistä kertoivat muuttaneensa lapsuudenkodin maaseutumaisemista tai pikkukaupunkiympäristöstä vieraaseen kaupunkiin.

Ensimmäinen oma koti asettuu kodin kolmitasoisessa kehikossa mentaaliselle ja spatiaaliselle tasolle. Koti saa merkityksensä miehen kokemusten kautta. Keskeistä on nuoruuden ikävaiheeseen liittyvä itsenäistymisen tunne.

5.2.4 Kodin perustaminen

Kun miehet kertoivat kodin paikoista elämänkulussaan, puhuivat he kodin perustamisesta. Useimmille miehistä kodin perustaminen liittyi perheen perustamiseen. Muutamille miehistä kodin perustaminen merkitsi parisuhteen alkuvaihetta ja kumppaneiden yhteen muuttamista.

Niin se on se ykkösaika, niinkun oman kodin perustaminen. Tultiin kahta kättä heiluttaen pienoismalleja, Kaltevassa asuttiin ja Vaakalassa kun asuttiin, niin me tehtiin kaikki huonekalutkin. Marja verhoili, minä tein lamput, parvet sinne, et se koti tehtiin omin käsin, ettei oikein mitään ostettu. (Matti)

Miesten mielestä koti alkoi siitä, kun ensimmäinen lapsi syntyi. Lapsen syntymään liittyvä kodin perustaminen tarkoitti miehille kokonaisvaltaista elämänmuutosta. Miehet puhuivat oman kodin hankkimisesta, ostamisesta tai rakentamisesta perheelle.

Ja olihan tää tietysti niinku tää Lehtevän paikka, siinä mielessä oli se koti, että sinne perustettiin ensimmäinen yhteinen koti, et sinne mentiin, et me mennään tähän ja perustetaan koti ja sitte vielä ku sinne synty lapset, niin sehän teki siitä sellasen paikan. (Lasse)

Pienten lasten elämänvaihe teki miehille kodin. Miehet muistelivat lastensa leikkimistä. He puhuivat myös kotitöiden lisääntymisestä. Joidenkin miesten mielestä koti muuttui sitovaksi lasten takia, ja miehen elämänpiiri kaventui harrastus- ja kaveripiireistä kotiin. Miehet kuvasivat muuttoa isompaan asuntoon perhekoon kasvaessa. Lasten varttuessa jouduttiin myös tekemään muutoksia kodin tilaan ja esinemaailmaan. Myös esimerkiksi Pekka Junkala (1995, 62–67) osoittaa miehiä ja kotia tarkastelevassa kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielmassaan, että perhesuhteet ja etenkin omat lapset ovat miehille kodin kannalta tärkeitä.

Tutkimukseni haastatteluaineiston analyysi osoittaa, että kodin paikan muutokset liittyvät perhesuhteiden uudelleen järjestymiseen. Koti syntyy ydinperheen muodostuessa. Kodin kolmitasoisen kehikon kautta katsottuna kodin perustaminen asettuu kodin spatiaaliselle, sosiaaliselle ja mentaaliselle tasolle.

5.2.5 Parisuhteen tai perheen koti avioerossa

Miehet puhuivat kodista avio- tai avoeron kannalta. He kertoivat parisuhteen tai perheen kodista pahana paikkana. Kyse oli kumppaneiden välisistä riidoista kodissa. Eräät miehistä kertoivat, kuinka he joutuivat avioerossa luopumaan parisuhteen tai perheen kodista. Tällöin mies saattoi muistella itse rakentamaansa omakotitaloa, omin käsin tehtyä pergolaa tai rivitaloasunnon viihtyisää pihaa. Muutamille miehistä parisuhteen tai perheen kodin päättyminen tarkoitti perheen, ennen kaikkea lasten menettämistä.

Että toisaalta siinä erossa meni, koko elämä heitti häränpyllyä ja meni kaikki, mitä sillai oli. Meni se asunto, yhteinen koti vaimon ja lasten kanssa, ja varsinki lasten kanssa, että kun se elämä muuttu niin täydellisesti. (Teemu)

Toisille miehistä avio- tai avoero merkitsi uuden kodin alkua. Miehet kertoivat, että yksin asuessa saattoi sisustaa ja tehdä kotitöitä oman mielensä mukaan. Miehellä oli erottuaan myös vapaus mennä kotoaan harrastuksiinsa.

Leena: Miten sun mielestä se [koti] on erilainen sillon ku on perhe ja lapset ja vaimo ja sitte ku on itekseen?

Sakke: Nyt koti on mun ja mua varten ja sillon se oli perheen ja perhettä varten, ihan sen koko funktio on ollu ihan erilainen, että siinä, senaikasessa kodissa se oli enemmän sisustettu ja valjastettu palvelemaan sitä perheen toimintaa ja varmasti niinku lapsia vielä enemmän ku aikuisia.

Nyt ku käy kaupassa, niin miettii, että se on sitte itelle, että mä ostan siihen omaan kotiin. (Kimmo)

Kun parisuhteen tai perheen kotia avioerossa katsotaan kodin spatiaalisen, mentaalisen ja sosiaalisen kehikon kautta, se asettuu kahdella tavoin. Miehen menettäessä avioerossa perhesuhteensa koti asettuu kolmitasoisen kehikon sosiaaliselle tasolle. Miesten puhuessa erosta uuden alkuna koti asettuu mentaaliselle ja spatiaaliselle tasolle.

5.2.6 Tulevaisuuden koti

Leena: Onko sulla haaveita, että minkälainen se sun tulevaisuuden koti olisi?

Janne: Ei oo sillai, että se nyt riippuu, että mitä töitä on ja muuta ja mihin sitä nyt menee töihin ja kaikki tämä.

Kun miehet puhuivat kodista tulevaisuuteen liittyen, antoivat he kodin paikalle monia merkityksiä. Miesten kuvauksissa tulevaisuuden koti oli osa miehen elämäntilanteen kokonaisuutta. Siihen liittyivät miehen ansiotyö, opiskelu, ammattiin valmistuminen, eläkkeelle jääminen tai lasten aikuistuminen. Tulevaisuuden kodin paikka oli miehille avoin ja vaihtoehtoinen.

Miesten puheessa tulevaisuuden koti sai tilallisia ulottuvuuksia. Omakotitalo merkitsi muutamille miehistä vahvasti tulevaisuuden kotia. Miehet visioivat, kuinka unelmien omakotitalossa olisi reilusti tilaa ja viihtyisä pihapiiri puutarhoineen. Eräiden miesten tulevaisuuden koti voisi olla kerrostalossa, jossa olisi useita huoneita ja kiva näköala ympäristöön. Muutamille miehistä perhesuhteet ja kodin tila tekivät yhdessä tulevaisuuden kodin. Miesten kuvauksissa tulevaisuuden koti muodostui omasta kodista, lapsista ja elämänkumppanista.

Sami: Vähä oon niinku haaveillu, että piha ois tosi kiva ja puutarha, vaik siin onki niin paljo työtä, mutta mulla on kuitenki niit kohtaan kiinnostusta ja sillei.

Leena: Mitä muuta sun unelmien kodissa joskus sitte ehkä on?

Sami: Tosi viihtysä olohuone ja puulattia ja kyl se voi olla kerrostalossaki, mut ku mä en oikeen tiedä, voinks mä asuu kerrostalossa vai omakotitalossa, mutta ehkä omakotitalo sitte.

Leena: Entä ihmissuhteista, onko sulle niitten suhteen jotain haaveita?

Sami: Joo, kyllä niinku lapsestaki haaveilee sillei, ja kyl mun elämänkumppani kuuluu siihen [kotiin] ehdottomasti, että molemmilla on tilaa siellä ja omat huoneetki mun mielestä.

Miehet antoivat lapsuudenkodille tulevaisuuden kodin merkityksiä. Eräät miehistä suunnittelivat, kuinka lapsuudenkodissa voisi viettää eläkepäiviä. Muutamat miettivät, kuinka lapsuudenkodissa olisi tilaa omalle perheelle, varsinkin lapsille. Yksi miehistä suunnitteli muuttavansa lapsuudenkodistaan paikan omalle yritystoiminnalleen.

Miesten näkemykset lapsuudenkodista tulevaisuuden kotina koskivat ainoastaan kodin fyysistä paikkaa. Miehet eivät suunnitelleet asuvansa lapsuudenkodissa yhdessä omien iäkkäiden vanhempiensa kanssa. Sen sijaan muutamille miehistä lapsuudenkoti tulevaisuudessa liittyi kysymyksiin vanhan ja terveydeltään huonokuntoisen vanhemman hoivasta. Miehen omat tulevaisuuden näkymät kietoutuivat monimutkaisesti lapsuudenkodin paikkaan ja vanhemman hoivan järjestämiseen.

Tulevaisuuden koti on miehille avoin ja moneen suuntaan aukeava koti. Miehen kotia koskevat haaveet ja suunnitelmat asettavat tulevaisuuden kodin mentaaliselle tasolle. Tulevaisuuden kodin spatiaalinen ulottuvuus tulee esiin lapsuudenkodin paikan merkityksinä. Kodin kolmitasoisessa kehikossa tulevaisuuden koti asettuu sosiaaliselle tasolle perhesuhteiden, erityisesti ydinperheen ja omien vanhempien kautta.

5.3 Yhteenveto. Miesten monikotisuus

Haastatteluaineiston analyysi tuo esiin, että miehillä on useita kodin paikkoja sekä nykyhetkessä että elämänkulussa. Miesten koti jäsentyy monipaikkaisena (ks. taulukko Kodin paikat liitteessä 2). Kun miehen kotia tarkastellaan ajallisuuden näkökulmasta, näyttäytyvät nykyhetken kodit rinnakkaisina, elämänkulun kodit puolestaan järjestyvät peräkkäisesti. Nämä erilaiset kodin paikat ovat miehille kuitenkin usein samanaikaisesti läsnä. Kodin paikat eivät sulje pois toisiaan, vaan ne liudentuvat toisiinsa. Aineistolähtöinen analyysini osoittaa, että miehet ovat monikotisia. Monikotisuus on tutkimuksessa havaittu myös aiemmin. Monikotisuuden käsitteellä on tutkimuskirjallisuudessa yleisemminkin kuvattu ihmisten käsityksiä kodista (Juntto & Vilkko 2005).

Tutkimuksessani miehen koti muodostuu ajan ja paikan monisyisenä kietoutumana. Miehen koti on ajallisesti jatkuva. Smart (2007, 28–29) muistuttaa, että ihmiset elävät elämänhistoriansa aikana useissa paikoissa ja tiloissa. Koti on kerrostunutta muistin, elämänhistorian ja ajan kulumisen kautta. Vilkko (2007, 19–23) puolestaan korostaa kotien moninaisuutta ja kerrostuneisuutta ajassa todeten, että kodit ovat menneiden paikkasuhteiden lävistämiä. Koti on aina suhteessa jo elettyihin koteihin, nykyisiin koteihin tai tulevaisuuden ennakoituihin koteihin. Myös Clare Holdsworth ja David Morgan (2005, 71–73) esittävät kuinka koti on jatkumo. Se rakentuu useista ajallisesti sisäkkäisistä kodeista. Koti muodostuu sekä kotia koskevista mielikuvista että asutuista kodin paikoista.

Kodin paikka saa erilaisia merkityksiä sen mukaan, mistä aikaperspektiivistä käsin haastattelemani miehet kodista puhuvat. Nykyhetken kuvaukseen painottuvat kodit näyttäytyvät konkreettisina fyysisinä paikkoina ja tiloina. Oleellista on sisätilan ja kotiympäristön välinen suhde, johon miesten tärkeät sosiaaliset suhteet

sijoittuvat. Sen sijaan elämänkulun näkökulmasta katsoen kodin paikat määrittyvät elämänvaiheina ja muutoskohtina. Kodin paikat saavat merkityksensä miehen elämänkulun muutosten sekä perheen ja lasten elämänvaiheiden kautta.

Miesten kuvauksissa kodin paikat saavat erivahvuisia merkityksiä. Jotkut paikat ovat vahvasti koteja. Varsinaisille kodeille on tyypillistä jatkuvuus ja pysyvyys asumisen ja elämisen paikkoina. Toiset kodin paikoista ovat melkein koteja. Tällöin niihin liitetään kodinomaisuutta osoittavia yksittäisiä piirteitä. Kodinomaiset paikat eivät saa jatkuvan arjen merkityksiä.

Tarkasteltaessa miehen kodin paikkoja kodin mentaalisesta, spatiaalisesta ja sosiaalisesta ulottuvuudesta koostuvan kehikon kautta, tulee esiin, että kodin mentaalinen taso on aina läsnä miehen kodille antamissa merkityksissä. Kodin paikka rakentuu mielentilan ja spatiaalisen tilan yhteenliittymänä. Koti on kokemuksellinen, miehen omista tuntemuksista ja elämismaailmasta käsin merkityksensä saava paikka. Kaikkein yleisimmin miesten kodin paikat sijoittuvat mentaalisen, spatiaalisen ja sosiaalisen tason kokonaisuuteen. (ks. taulukko Kodin tasot liitteessä 3).

Miehen koti elää akselistossa, jossa fyysisen tilan merkitys sellaisenaan on melko laaja. Kodin spatiaalinen taso ulottuu sisätilasta parvekkeelle ja pihalle, ja ne muodostavat miehen kodin välittömän elämisen tilan. Kodin sisätilasta koti laajenee seuraavalle merkitysten ulottuvuudelle, luontoympäristöön sekä maaseutu- ja kaupunkiympäristöön. Tätä vieläkin laajemmalla spatiaalisella ulottuvuudella koti saa merkityksensä sukujuurten paikkoina, maakuntina ja kotiseutuna. Kaikkein uloimpana kodin kehänä kotimaa sulkee sisäänsä nämä pienemmät kodin paikkojen ulottuvuudet. Aineistolähtöinen analyysi osoittaa, että miehen kodin spatiaalinen taso merkityksellistyy laajana, sisätilasta kotimaahan ulottuvana jatkumona.

Spatiaalisen monimuotoisuuden lisäksi myös kodin tunnun akselisto on miehille vahva. Kodin tuntu tulee esiin sekä nykyhetken että elämänkulun paikkoihin liittyen. Kodin tuntu saa miesten kuvauksissa sellaisia määritelmiä kuin yksityisyys, vapaus, rauha, turvallisuus, henkinen tasapaino, elämänhallinta ja itsenäistyminen. Tunne kodin puuttumisesta merkitsee miehille vierauden kokemuksia, juurtumattomuutta ja paikkaan kiinnittymättömyyttä. Miehet liittävät kodin tunnun merkityksiä useisiin elämänkulun kodin paikkoihin.

Kodin sosiaalinen taso saa merkityksiä, jotka osoittavat, että sosiaalisista suhteista koostuva miehen koti on moninainen. Kodin sosiaalinen taso ilmenee akselistolla, jonka toisessa ääripäässä on mies yksin, toisessa ääripäässä muut ihmiset. Mies yksin tarkoittaa kotia vailla sosiaalisia suhteita. Äärimmillään miehet liittävät kodin ja ruumiillisuuden toisiinsa. Mies kiinnittää kodille antamansa merkitykset itseensä; koti on miehessä mukana kulkeva. Perhesuhteet tekevät miehille kodin. Näitä perhesuhteita ovat ydinperhe, uusperhe, omat vanhemmat ja isovanhemmat. Omat lapset liittyvät kaikkein voimakkaimmin miehen kodille antamiin merkityksiin. Sukulaisuussuhteet asettuvat kodin kannalta perhesuhteita hieman kauemmas. Miesten kaverisuhteet eivät liity voimakkaasti kodin sosiaalisiin suhteisiin. Laajimpana kodin sosiaalisen tason merkityksellistäjänä ovat heimo ja kansalaisuus. Havainnollistan kodin tasojen merkitykset kuvion 1 avulla liitteessä 4.

Analysoidessani miesten kodille antamia merkityksiä kodin kolmitasoisen kehikon kautta, havaitsen, että koti on miehille eletty ja koettu paikka. Se saa merkityksensä välitöntä asumistilaa laajempina paikkoina ja maisemina. Miehen koti on tilallisuuden, kodin tunnun ja perhesuhteiden monimutkaisesti kietoutuva vyyhti, josta ei ole irrotettavissa yhtä ainoata kodin merkityksellistä tasoa.

Miesten monikotisuus luo perustan miesten kotikäytäntöjen tarkastelulle, johon siirrytään luvusta kuusi alkaen. Analysoin miesten kotikäytäntöjä erilaisista teoreettisista jäsennyksistä käsin. Aluksi lähestyn miesten kotikäytäntöjä tilallisuuden kannalta. Seuraavassa luvussa kiinnostuksen kohteena ovat kodin esinemaailmaan liittyvät miesten kotikäytännöt. Lopuksi tarkastelen sitä, millä tavoin sosiaaliset suhteet liittyvät miesten kotikäytäntöihin.

6 TILALLISET KOTIKÄYTÄNNÖT

Mitä haastatellut miehet tekevät kodin tilassa? Millä tavoin miehet ottavat haltuunsa kodin tilan? Tarkastelen tilaan liittyviä miehen kotikäytäntöjä kodin kolmitasoisen kehikon kautta, jossa koti muodostuu mentaalisesta, spatiaalisesta ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuudesta. Analyysini painopiste on kodin tilan ja miesten tekojen välisissä yhteenliittymissä. Samalla pohdin, kuinka kodin esinemaailma ja sosiaaliset suhteet näkyvät miesten tilallisissa kotikäytännöissä.

Luvun tutkimusaineisto koostuu miesten haastatteluista, miesten ottamista kodin merkityksellisiä puolia kuvaavista valokuvista, miesten piirtämistä kotihistoria-viivoista sekä tekemistäni havainnoista miesten kodeissa. Luvussa 4.6 mainitsemieni periaatteiden mukaisesti muodostin tilaan liittyviä miesten kotikäytäntöjä. Etsin aineistosta miesten tekemistä kuvaavia ilmaisuja. Havaitsin, että miehet kertoivat tekemisistään myös erilaisista tiloista tai paikoista käsin. Sen vuoksi etsin aineistosta kohtia, joissa miehet puhuivat esimerkiksi huoneista, eteisistä, käytävistä, pihoista, parvekkeista tai autotalleista.

Löydettyäni aineistosta miesten toimintaa ja tekoja sekä kodin tilaa kuvaavia ilmaisuja analysoin sitä, millä tavoin ne liittyivät toisiinsa. Kyse oli tiukoista tai löyhistä miesten kotikäytäntöjen ja kodin tilan yhteenliittymistä. Muodostin näistä miesten toiminnallisten kotikäytäntöjen ja kodin tilan liittymistä kategorioita.

Aineistoa analysoidessani havaitsin, että tilaan liittyvät miesten kotikäytännöt ovat arkisia, melko säännöllisesti toistuvia kodin rutiineja. Ne ovat myös hetkellisiä tekoja. Tilalliset miesten kotikäytännöt punoutuvat usein toisiinsa. Tästä yhteen-punoumasta muodostuu miehen kodin arki. Tilaan liittyvät miehen kotikäytännöt tuovat esiin useat kodin paikat miehen elämänkulussa. Luku perustuu tilallisten kotikäytäntöjen kuvaukselle.

6.1 Lukeminen, musiikin kuuntelu ja musisointi

Miehet kertoivat lukemisesta, television katselusta, musiikin kuuntelusta tai musiikin soittamisesta. Ne olivat miehille mieluisia, toistuvia kotikäytäntöjä. Lukeminen, musiikin kuuntelu ja musisointi toivat esiin lähinnä miehen nykykodin

paikat. Edellä mainitut kotikäytännöt tulivat esiin miesten haastattelujen, miesten ottamien valokuvien ja miesten kodeissa tekemieni havaintojen kautta.

Sanomalehtien lukeminen oli eräs toistuvista, arkisista miehen kotikäytännöistä. Esimerkiksi eläkkeellä oleva Aarne kertoi tyypillisen aamunsa alkavan siitä, kun sanomalehti kopsahti postiluukusta. Aarne keitti itselleen kahvit ja kahvia juodessaan hän luki päivän sanomalehden. Matti puolestaan kertoi, kuinka hänellä oli tapana käydä lähikuppiloissa tai kerrostalon kerhohuoneessa lukemassa ilmaiseksi päivän sanomalehdet. Työelämän ulkopuolella oleville miehille lukeminen antoi rytmin arkipäivälle. Ansiotyössä käyville miehille lukeminen merkitsi *itsensä nollaamista* ja rennosti ottamista työn vastapainoksi.

Myös romaanien lukeminen oli miehille mieluisaa tekemistä kotona. Kun olin pyytänyt miehiä valokuvaamaan heille tärkeitä kodin puolia, olivat monet miehistä ottaneet valokuvia kirjahyllystä ja kirjoista. Muutamat miehistä kertoivat minulle mielikirjoistaan ja mieliromaaneistaan. Lukeminen liittyi kodin esineistä nojatuolin, lukulampun, sohvan, sängyn tai keittiönpöydän merkityksiin. Miehet olivat myös ottaneet valokuvia lukemisen mielipaikoistaan, kuten omasta lukunurkkauksestaan olohuoneessa. Olohuone, keittiö tai makuuhuone olivat miehelle lukemisen mielipaikkoja kodissa.

Lukeminen liittyi miehen elämänkodeista parisuhteen tai perheen kodille annettuihin merkityksiin. Kaksi miehistä muisteli, että perheen kodissa miehelle oli ollut tärkeää lukea iltaisin lapsilleen iltasatu. Miesten ottamat valokuvat lasten sängyistä ja unileluista toivat esiin iltasadun lukemisen tärkeyden miehelle (ks. myös luku 8.9.3).

Miehet puhuivat lukemisesta, television katselusta ja radion kuuntelusta kotona toistensa yhteydessä. Miehet katsoivat televisiosta useimmiten uutisia, elokuvia, sarjoja tai urheilua. Muutamat miehistä valittivat, että tv:stä tuli kovin huonoa ohjelmaa. Radiosta kuunneltiin musiikkia tai asiaohjelmia. Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan havaitsin, että joidenkin miesten televisio tai radio oli lähes aina auki eräänlaisena taustahälynä.

Musiikkiin liittyvät miesten kotikäytännöt ilmenivät useiden eri aineistotyyppien valossa. Miehet kertoivat, että musiikin kuuntelu ja soittaminen toivat kotoisuutta. Yksi miehistä kuvasi, että musiikin kuuntelu oli hänelle mielenterveyden kannalta tärkeää. Miehet olivat ottaneet valokuvia stereoista, kaiuttimista, cd-levyistä,

kitarasta ja sähköuruista. Kun kysyin miehille tärkeistä esineistä ja tavaroista, esittelivät muutamat miehistä minulle levyjään. Esitellessään minulle kotiaan eräät miehistä pysähtyivät näyttämään tarkemmin soittimiaan tai musiikkilaitteitaan.

Nuorille miehille kunnolliset kaiuttimet ja hyvä äänentoisto olivat tärkeitä. Heidän mielestään kotona piti välillä pystyä laittamaan stereot kovalle ja kuuntelemaan musiikkia lujalla. Eräät miehistä olivat panostaneet kodin viihde-keskukseen. Se koostui esimerkiksi televisiosta, digiboxista, laajakuvanäyttöisestä televisiosta ja stereoista, joihin oli kytketty useita kaiuttimia. Eräs iäkäs mies puolestaan esitteli minulle kirpputorilta hankkimaansa toimivaa gramofonia, jolla oli hänelle rahallista ja esteettistä merkitystä. Yleensä kodin musiikkilaitteet oli sijoitettu olohuoneeseen. Muutamilla miehistä stereot olivat sekä olo- että makuuhuoneessa. Miehet kertoivat keskittyvänsä musiikin kuuntelemiseen sen sijaan, että musiikki olisi vain soinut taustalla.

Musisointi teki miehille kodin. Eräät miehistä kertoivat soittavansa kotonaan kitaraa, mandoliinia, sähköurkuja tai pianoa. Miehet musisoivat kotona yleensä yksin ja omaksi ilokseen.

Semmonen kämppä ei oo koti, mis ei voi soittaa pianoa. Mun mielest siin pitää olla sen verran niinku semmonen paikka et siel voi sen verran et tota naapureist viis, et pitää pystyy soittaan tai kuunteleen musiikkii välillä tosi kovaa. Et mulle musiikki on tosi tärkeetä. Kaiuttimet on ja stereot tuolla olkkarissa tärkeät. (Sami)

Lukeminen, television katselu, musiikin kuuntelu ja soittaminen merkitsevät miehille rentoutumista, harrastusta ja mielialan säätelyä. Ne ovat myös aistimisen kotikäytäntöjä. Lukeminen ja television katselu liittyvät visuaalisuuteen, musiikin kuuntelu ja soittaminen äänimaisemaan. Miehet kuvaavat näitä rentoutumisen ja harrastamisen kotikäytäntöjä yksin tekemisenä. Tällöin ne sijoittuvat mentaaliselle kodin tasolle.

6.2 Makoilu, lepääminen ja nukkuminen

Koti oli miehille rentoutumisen, levon ja nukkumisen paikka, mikä ilmeni useiden aineistotyyppien valossa. Kysyessäni mieheltä hänen tavallisesta arkipäivästään tai mitä hän mielellään kotonaan teki, kertoi hän makoilusta, lepäämisestä ja nukkumisesta. Kun pyysin miehiä valokuvaamaan heille merkityksellisiä kodin

puolia, olivat lähes kaikki miehet ottaneet valokuvia nykykodin tai vapaa-ajan asunnon sohvasta ja sängystä. Sohvan ja sängyn tärkeys tuli esiin myös kysyessäni mieheltä hänelle tärkeistä esineistä tai tavaroista. Miehet puhuivat *makoilusta*, *lepäämisestä* ja *nukkumisesta* huonekaluihin liittyen. Siksi tarkastelen tässä alaluvussa miesten kotikäytäntöjä sohvan ja sängyn näkökulmasta.

Sohvalla

Leena: Mille maistuu, ku on kotosaa?
Veijo: Se maistuu sohvalle ja jollekki lukemiselle esimerkiks.

Sohva oli miehille erittäin vahvasti nykykodin mielipaikka. Useat miehistä kertoivat itse ostaneensa sohvan. Mieluisan värinen sohva toi viihtyisyyttä kotiin. Miesten mielestä paras olotila kotona oli maata sohvalla. Sohvalla maaten saattoi lukea lehtiä tai kirjoja, täyttää sanaristikoita, katsoa televisiota, kuunnella musiikkia. Sohvalla voi myös mietiskellä, hengähtää tai ottaa kunnon päiväunet.

Leena: Entäs sitten vielä siitä kodin tunnusta, ku miettii omaa kehoa, nii missä kohtaa se tuntuu tai missä asennossa on kotoisasti?
Teemu: No, mä tykkään olla sohvalla maata ja istuskella tässä, että kyllä se on se paras olotila. Ja sitten no, välillä musiikkia kuunnella.

Sohvalla rentoutuminen oli miehille toistuva tai sattumanvarainen kotikäytäntö. Miesten arjessa oli kuitenkin ajallisia taitoksia, jotka tekivät sohvalla lepäämisen erityisen tärkeäksi. Sohvalla makoilun merkitys korostui miehelle ruokailun jälkeen. Ansiotyössä käyvät miehet kertoivat lepäävänsä sohvalla työpäivän jälkeen ja viikonloppuisin.

Leena: Mikä sulle on semmonen mielipaikka, ku kotonaki olet, niin missä paikassa kotona on mukava olla?
Pentti: Kyllähän se tietenki on se, kun menee töistä ja haluaa vähä oikasta, niin kyllähän se, ottaa lehen ja menee siihen sohovalle makkoileen.

Mulla on olkkarissaki musiikkilaitteet nii tykkään kuunnella ku töistä tuun niin jos satun, etten oo mittään menoja sopinu, nii pistän stereot päälle ja sohvalle, lueskelen postit ja suunnittelen sitte asioita ja tekemisiä ja niin edelleen. (Kimmo)

Miehet antoivat kodin sohvalla lepäämiselle erilasia merkityksiä toimintakykynsä ja terveydentilansa perusteella. Useimmille miehistä sohvalla lepääminen tarkoitti

valittua lepoa ja rentoutumista, toisille se oli pakkotilanne. Iäkäs ja terveydeltään huonokuntoinen Aarne kertoi olevansa sohvaan tai sänkyyn sidottu. Säryn ollessa pahimmillaan hän ei voinut muuta kuin maata. Kun haastattelin Aarnea hänen kodissaan, makasi hän haastattelujen ajan olohuoneen sohvalla, pyydellen makuuasentoaan anteeksi.

Aarne: Nythän mä oon puoli vuotta ja enemmän ku puoli vuotta oikeestaan vaan maannu sen ajan, mulla on ollu kipu niin kova.

Leena: Millä tavalla se sairaus vaikuttaa tämmöseen kotona olemiseen ja arkiseen päivään?

Aarne: Ei oikeestaan yhtään millään tavalla, paitsi että mä jouduin sitte olemaan... no, sanotaan nyt maaliskuusta tähän jouluun asti niin melkein aina pitkälläni.

Leena: Just. Miten sitä kipua vois kuvata, kun se on pahimmillaan?

Aarne: Ihan hirvee.

Leena: Minkälainen olo se on?

Aarne: Se oli siis semmonen ainoa asento, jossa saattaa tuon huumesärkylääkkeen avulla jotenkin olla, et piti olla siis kyljellään ja tämä oikea jalka kippurassa ja oli se niin helvetin hankalaa. Ja koko ajan jomotti, ei ollu siis ajoittain sitä särkyä.

Sohvalla lepääminen oli miesten oma kotikäytäntö. Keskeistä oli miehen yksinolo, vuorovaikutteinen suhde kodin esineelliseen ja materiaaliseen tilaan. Sohvalla lepääminen sai merkityksensä miehen ruumiillisuuteen ja mielentilaan liittyvänä levollisena olemisena.

Sohva oli myös miesten sosiaalisten kotikäytäntöjen ytimessä. Se toi esiin monenlaisiin miesten perhetilanteisiin liittyvän vuorovaikutuksen ja toiminnan. Miesten haastattelut, kodin merkityksiä kuvaavat valokuvat ja havaintoni miesten kodeissa kertoivat, että perheenjäsenet viettivät yhteistä aikaa, katsoivat televisiota, söivät tai vaihtoivat kuulumisia sohvalla ja sohvaryhmän nojatuoleissa istuen.

Se on just tää sohva semmone fyysinen keskus tässä asunnossa, että pääsääntösesti me täälä ollaan, sit ku ylipäätään täälä joku on, oli se sitte Aino [tyttöystävä] taikka pojat [Juhan lapset] taikka ketä nyt yleensä, niin täälä olohuoneen puolella ollaan. – – Usein me syödään, vaikka tossa on toi pöytä, mut siinä on yleensä lehtii ja kirjaa kaikkee tarpeellista, niin tässä me sit yleensä syödäänki, niinku sohvastaki näkee, tää on ihan, vaikka alun perin tässä ei pitäny syödä niinku usein päätetään. (Juha)

Kodin vieraat, kuten minutkin, vietiin usein sohvalle istumaan. Moni miehistä valitsi haastattelupaikaksi olohuoneen sohvaryhmän. Sosiaalisten kotikäytäntöjen paikkana

sohva muutti miehen ruumiin asentoa intiimistä yksinolon vaaka-asennosta istuma-asentoon.

Miehen sohvaan liittyvät kotikäytännöt kuvasivat perhesuhteita ja sukupuolten välisiä suhteita miehen elämänkulussa. Esimerkiksi Sami muisteli perheen kotia itsensä, avovaimon, ja lasten kanssa sohvalla yhdessä istumisen kannalta:

Leena: Onks siihen kotiin [perheen koti] jotain mukavaa juttuu tai niitä hetkiä, mitkä tuntu kivalta?

Sami: Juu, siellä oli niin älyttömän viihtysä olohuone, siel oli makee joskus illalla, ku lapset oli nukahtanu tai Milla nukku siin sohvalla sit jutella [avovaimon kanssa], tai se oli niinku älyttömän kodikas sillai.

Sohva oli sukupuolten välisten neuvottelujen ja ristiriitojen paikka. Esimerkiksi Markku viittasi siihen, että hänen sohvalla lepäämisestään oli ollut puhetta vaimon kanssa:

Leena: Missä sä viihdyt sillon, kun oot kotona?

Markku: Ainakin talon rouvan mukaan se on tuo sohvannurkka.

Sen Väinö kumosi näkemyksen sohvasta ainoastaan miehen paikkana kodissa:

Leena: Jotkut haastateltavat on itte tuonu sitä esille, että kun oli yhdessä [avio- tai avoliitossa], nii ei saanut mennä sohvalle, vaan piti tehdä jotakin.

Väinö: Ei mulla ollut semmosta pakottavaa tarvetta, että minä en sen tekemisen suhteen tossun alla ollut, että jos minusta tuntu, että levon tarpeessa olin, nii jos siinä [sohvalla] eksä sattu olemaan, nii menin vaikka makuuhuoneeseen.

Leena: Että hänkin otti lepoa?

Väinö: Otti kyllä samalla tavalla ja soi sen minulle vallan hyvin, että ei koskaan siitä tarvinnut kinata, että ukko makaa sohvassa. Minä kyllä varmaan hommani tein.

Sohvalla makoilu sai myös kulttuurisia, sukupuolittuneita sävyjä miehisenä kotikäytäntönä. Miehet toivat haastatteluissa itse esiin stereotyyppisen kuvan suomalaisesta uunoturhapuromaisesta miehestä sohvalla makaamassa. Tästä kuvasta he halusivat erottautua.

Se [sohva] ei niinkään edusta tuota mitä jos äkkiseltään ajattelee mitä tulee mieleen, niin perinteisesti joku miehinen juttu että tota sohva sen takia, että siinä saa vaan löhötä ja kattoo urheilua telkkarista et tietysti mää penkkiurheilua harrastan, harrastan muutenki liikuntaa ja oon kiinnostunu liikunnan tai urheilun seuraamisesta, mutta se ei oo niin intensiivistä kuitenkaan. (Kimmo)

Sängyssä

Mukavin olo, asento, olotila on kotona selällään lattialla ja x-asennossa, se on miellyttävintä. Tai sitte kyllä kirjan kanssa sängyssä, molemmat on aika kivoja. (Sakke)

Sänky oli sohvan rinnalla miehen mielipaikka nykykodissa. Jotkut miehistä eivät osanneet päättää, kumpi oli tärkeämpi: sohva vai sänky. Sänky tarkoitti miehille toistuvia ja itsestään selviä kodin rutiineja: lepoa, rentoutumista ja nukkumista. Miesten mielestä kodin tuntu syntyi siitä, kun mies meni sänkyynsä. Sänkyyn oli mukava mennä väsyneenä. Eräät miehistä kertoivat sängyn ostamisesta ja nukkumismukavuudesta. Sängyssä saattoi myös maata ja lueskella, joogata ja mietiskellä.

Nykykodin lisäksi sänky liittyi miehen elämänkulun kodin paikkoihin. Muutamat miehistä muistelivat omassa sängyssä nukkumistaan lapsuudessaan. Esimerkiksi kysyessäni kodista pahana paikkana Teemu kertoi lapsuudenkodistaan ja siitä, kuinka hän ei lapsena aina saanut nukuttua.

Mulla oli lapsuudenkodissa, isä oli semmonen viikonloppujuoppo ja sitten se oli, ei väkivaltanen, ei niin voi sanoa, mut se oli semmonen, että aina kun se oli juovuksissa, nii se halus jutella ja toimitella, että se tuli sängyn viereen istumaan, että ei se mitään, se vaan jutteli ja näin, että ei saanu nukuttua. (Teemu)

Muutamat miehistä kertoivat, että puhtaat vuodevaatteet, hyvä sänky ja hyvin nukkuminen tekivät muista paikoista kotoisia. Tällaisia paikkoja olivat esimerkiksi vankila, päihdehoitolaitos, armeija tai hotelli.

Leena: Entäpä vankilassa, millä tavalla sä sait siellä siitä paikasta kodin tuntua tai semmosta oloo, et pysty vähän oleen edes?

Sami: Tota sitte siel kaikilla on samanlaiset vaatteet ja kaikilla samanlaiset vuodevaatteet, ja tota ei niinku, nekin on muuten aika tärkeitä asioita esimerkiks tutut vuodevaatteet, mis nukkuu, et ne tuntuuki vähä yksilöllisiltä et niinku semmoset, mist itte tykkää. – – Niin sit tommoset jutut niinku just vuodevaatteist, mist me puhuttiin viimeks, ne on aika tärkeit, niinku saa olla puhtais sellasissa ja suht mukavissa sellasissa. Et se tuntus, et se olis lähimainkaan oma sänky tai silleen.

Avio- tai avoero nosti esiin sängyn moninaiset merkitykset miehelle (ks. myös luku 8.8.3). Sänky liittyi kodin muutokseen. Muutamat miehistä säilyttivät itsellään

parisuhteen aikaisen parisängyn, ja he nukkuivat siinä yksin. Seuraavassa Väinö kertoo sängystä ottamastaan valokuvasta:

Tuossa on tuo petaamaton peti, että minä otin [valokuvan siitä], että se on illalla mulle semmonen paikka, että onneksi erosta ja työpaineesta on ruvennut tuo päänuppi selviämään, että nykyään nukkuu yönsä ihan hyvin, että se on jotenkin autuaallinen tunne illalla, kun tuntuu, että nyt on tämän päivän hommat tehty ja kun työntyy tuonne punkkaan ja silmät kiinni, nii sitä ei tartte kun pari minuuttia olla, nii on toisissa maalimoissa sen jälkeen. Se oli petaamatta peti, että tuommosena se on just ihanan näkönen, että sinne on ihana sukeltaa, kun se ei oo liian siisti. Että saa mennä ja myllätä tuonne peiton alle ittensä ja sinne mennä ittensä, että en edes ruvennut petaamaan sitä sitten tarkotuksella. Että enempi houkuttelevammalta se näyttää tuossa kunnossa, kun että jos siinä on päiväpeite oikein kiristetty viimesen päälle, nii sehän on sen näkönen, ettei siihen uskalla koskea, mutta tuo on semmonen, että se ei mene rikki, vaikka sinne menee. Sitä minä ajoin tuolla takaa. Siellä on tyynyjä vähän useempi ja niitä saa laittaa mielensä mukaan, lukee vähän kirjaa, jos tuntuu, ettei niin väsynyt ole vielä, muutaman minuutin tai varttitunnin kirjaa ja se on toinen, jos levosta puhutaan, että ne on sen verran, kun ikääkin alkaa olla viiskymmentä, vaikken mikään vanhus olekaan, niin se on, tuntuu muodostuvan entistä tärkeemmäksi tuo lepo, että niihin mä panostan, että saan nukkua kunnolla ja herätä kunnolla. (Väinö)

Eräät miehistä puolestaan kertoivat hankkineensa eron jälkeen ensimmäiseksi uuden sängyn kotiinsa.

Leena: Entäpä se eka yö täällä, mistä sä sen oman paikan löysit ja miten sä teit itelles sen kotosan olon, kun ei vielä ollut sitä tavaraa kauheesti täällä?

Teemu: En tiiä, että kyllä se siitä lähti, kun mä sain sängyn heti tänne, sängyn purkasin ja kokosin ja petasin ja asettelin tavaroita paikalleen. Kyllä se kolkkoa oli, että ei se mitään mukavaakaan ollu, mut täyty ajatella, että eiköhän se tästä lähe.

Eron aiheuttama suru ja ahdistus liittyivät sängyn merkityksiin. Vuoteen intiimit ja seksuaaliset merkitykset tulivat epäsuorasti esiin joidenkin miesten haastatteluissa. Seuraavassa Kimmo kertoo valokuvasta, jonka hän oli ottanut sängystään:

Toi sänky symboloi tietyllä tavalla semmosta niinku mitä mää mietin et et elämässä ku on kriisejä, niin mulla on ollu kuitenki semmonen niinku tuohon eroonki liittyvänä juttuna, niin mulla on ollu ainut toive siinä vaiheessa, kun ero tuli päälle, että mä saisin nukuttua. Että se on hirveen tärkeetä ihmiselle että saa nukuttua, ettei tarvi lähtee mitään unilääkkeitä popsimaan tai semmosia, et pystyy niinku luonnollisesti nukkumaan. (Kimmo)

Makoilu, lepääminen ja nukkuminen ovat passiivisia miesten kotikäytäntöjä, joiden lopputuloksena ei ole näkyvää saavutusta. Ne ovat mentaalisen tason kotikäytäntöjä,

yksin tekemistä ja ruumiillisuutta. Sänky ja sohva ovat miehen yksinolon paikkoja. Ne tuovat esiin myös parisuhteen ja sosiaalisten suhteiden merkitykset.

6.3 Saunominen

Jos tuntuu siltä, niin sillon pittää lämmittää sauna. (Jouni)

Hyvin monille miehistä sauna oli kodin mielipaikka. Miesten mielestä suihkussa tai kylpyammeessa käyminen ei tuntunut samalta kuin saunominen. Saunassa tuli puhtaammaksi. Miehet kertoivat viihtyvänsä ja rentoutuvansa saunassa. Saunaan oli mukava mennä kävely- tai juoksulenkin jälkeen. Saunominen auttoi väsymykseen ja ahdistukseen. Esimerkiksi Sakke kertoi, että sauna oli hänelle *synagoga*. Vammautuneelle Sakelle saunan lämpö auttoi kipuihin. Jos mies heräsi yöllä kipuun, hän kertoi menevänsä saunan lämpöön istuskelemaan.

Omakotitaloissa ja rivitaloissa asuvilla miehillä ei ollut säännöllisiä saunapäiviä, vaan he sanoivat lämmittävänsä oman saunansa milloin vain. Miehet kävivät saunassa myös likaisuudesta riippuen tai rentoutumisen tarpeen mukaan. Kerrostalossa asuvat miehet olivat puolestaan riippuvaisia kerrostalon saunavuoroista.

Saunomisen tärkeys tuli esiin haastattelujen, miesten kodistaan ottamien valokuvien sekä havainnointini kautta. Esitellessään minulle kotiaan miehet esittelivät myös saunansa. Esimerkiksi Mikko kertoi saaneensa lahjaksi pellavaiset pefletit, löylyastian, kauhan ja lämpömittarin, jotka myös näin Mikon ottamasta saunavalokuvasta. Myös seuraava erään miehen ottama valokuva kertoo saunan tärkeydestä.

Miesten mielestä kaikkein paras sauna oli nykykodin sauna. Myös kesämökin ja lapsuudenkodin sauna olivat miehille tärkeitä. Esimerkiksi Kimmo kertoi saunovansa nykyisinkin lapsuudenkotinsa saunassa.

Leena: Onko tästä sun lapsuudenkodista joku muisto, joka tulis mieleen erityisesti?
Kimmo: Kyllä siinä on ollu tärkee aina, ja on tänä päivänäki sauna. Se on kyllä semmonen, että just sinne ku palaa, niin sauna on semmonen, minkä saa lämmittää ja käydä vähäsen saunassa ja miettiä asioita, miettiä just sitä, minne tää elämä menee ja tulevaisuutta sitte ja kaikkea selvittelee asioita, että kyl se on aina ollu semmonen itseterapian paikka mulle. Viime kesänä esimerkiks lomalla, niin kyllä mä joka päivä lämmitin saunan, joka ainut päivä.

Yksinasuvat miehet kertoivat käyvänsä saunassa yksin. Parisuhteessa tai uusperheissä elävät miehet kuvailivat saunovansa yhdessä vaimonsa kanssa. Saunassa saattoi jutella vaimon kanssa tärkeistä asioista. Löylystä oli mukavaa mennä vaimon kanssa yhdessä kodin terassille vilvoittelemaan. Saunominen oli miehille myös kyläilyn, yhdessäolon ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muoto. Eräs mies kertoi saunovansa kavereidensa kanssa yötä myöten. Miehet kilpailivat keskenään siitä, kuka kestää kovimmat löylyt. Muutamat miehistä kertoivat, että he

kävivät miesten kanssa porukalla kuntosalin saunassa treenien jälkeen. Useimpien mielestä miesten yhteiset saunaillat olivat menneisyyttä. Tästä puhuvat seuraavassa Markku ja Mikko:

Leena: Entäpä tämmöset miesten yhteset saunaillat?
Markku: Ei oo, ei oo ollu aikaan sellasta, että ne on kaikki jääny ihan taustalle, että ei oo valitettavasti ollu aikoihin enää.

Aikasemmin mekin ollaan, me ollaan harrastettu sitä pitkään, niin aikasemmin siihen litty enemmän sitä, että mentiin pelin jälkeen kaljalle sitte vielä. Pelattiin, saunottiin ja sitte mentiin vielä kaljalle. Mut tota se on, en muistakkaan millon viimeks on tehty semmosta. Me ollaan vanhettu ja kaikilla on kiireensä ja työnsä ja perheensä. (Mikko)

Saunominen on kulttuurisesti tunnistettava, tyypillinen suomalainen kotikäytäntö. Kyse on puhdistautumisen riitistä ja henkisen hyvänolon saavuttamisesta. Saunominen on osa miehen ja kodin tilan välistä suhdetta, ja ilmentää kodin mentaalista tasoa. Saunominen on myös sosiaalinen miehen kotikäytäntö. Miesten saunomistapojen muutokset näkyvät miehen elämänkulussa: perhesuhteiden solmiminen asettaa esteitä miesten yhdessä saunomiselle.

6.4 Juominen tai narkkaaminen kotona

Useat miehistä ottivat itse esille päihdekäytön kotona, jolloin alkoholin tai huumeiden käytöstä kerrottiin omaehtoisesti ja tunnustaen. Haastattelujen lisäksi miesten päihdekäyttö kotona tuli esiin miesten ottamien valokuvien sekä havaintojeni kautta.

Puhuessaan päihdekäytöstään kotona miehet kertoivat juomisesta, eräs miehistä kertoi huumeiden käyttämisestä. Miehet käyttivät eri tavoilla päihteitä kotona. Useimmat miehistä sanoivat ottavansa alkoholia silloin tällöin juhlistaakseen arkeaan, toisille alkoholinkäyttö kotona oli säännöllisempi, toistuva tapa. Miehet eivät yleensä pitäneet kotona juomistaan ongelmallisena. Kuten Aarne määritteli, kyse oli hedonistisesta elämäntavasta, joka syntyi hyvästä viinistä, ruoasta ja ystävistä.

Mä juon valkoviiniä siis jokseenkin säännöllisesti. Mut ei siitä tavaksi oo tullu, mutta en mä, en mä siis, en mä varsinaisesti ryyppää. Mä pidän valkoviinin mausta

ja jokseenkin joka ilta juon nykyään oikeestaan vaan puolisen pulloa valkoviiniä ja katkeroa sitten myöskin, mutta varsin noin säädellysti. Mä tiedän, millaista on krapula, enkä mä nyt halua itteeni semmoseen tilaan. (Aarne)

Sen sijaan muutamat miehistä kertoivat alkoholin, *viinan kanssa ylettömästi lätträämisen* tai huumeiden käytön ongelmasta. Osa näistä miehistä oli haastattelujen ajankohtana hoidossa päihdeongelmansa takia.

Miehet ottivat alkoholia yksin kotona. Alkoholin käyttö kotona oli miehille myös sosiaalisen kanssakäymisen muoto. Tällöin miehet joivat ja seurustelivat vieraiden kanssa kotona, mikä tarkoitti vapaa-ajan viettoa tai juhlimista. Kotona saatettiin myös *ottaa pohjia* ja lähteä kapakkaan.

Kun pyysin miehiä valokuvaamaan heille merkityksellisiä ja tärkeitä kodin puolia, olivat miehet ottaneet valokuvia baarikaapista, baarinurkkauksesta ja pöydällä olevasta Koskenkorva-pullosta. Noiden valokuvien kautta miehet myös kertoivat alkoholin käytöstään kotona. Esitellessään kotejaan muutamat miehistä esittelivät olohuoneessa olevan baarikaappinsa, jonka hyllyillä saattoi olla paljon erilaisia pulloja. Haastatellessani miehiä heidän kodeissaan näin erään miehen kirjahyllyssä vajaan viskipullon, ja haistoin olohuoneessa leijuvan makean viskin tuoksun.

Miesten mielestä baarikaappi oli kodin sisustuksen kannalta tärkeä, koska se toi viihtyisyyttä kotiin. Baarikaappia saatettiin esitellä vieraille. Sieltä voi halutessaan ottaa alkoholia ja sekoittaa drinkkejä itselle ja kotona käyville vieraille. Eräät miehistä olivatkin varta vasten opetelleet drinkkien sekoittamista. Yhden miehen baarikaapin sisältö oli kertynyt vuosien varrella ulkomaanmatkoilta ja tax free -myymälöistä.

Miehen päihdekäyttö kotona sai merkityksiä kodin esineinä. Miesten mielestä baarikaappi tai viinipulloteline kertoivat ongelmajuomisesta ja kohtuukäytöstä. Ongelmajuomisen mittana oli se, miten tyhjä tai täysi baarikaappi taikka viinipulloteline oli. Jos kodin baarikaapista löytyi paljon alkoholia, ei alkoholinkäyttö ollut miehen mielestä ongelmallista. Jatkuvasti tyhjänä oleva viinipulloteline sai puolestaan miehen miettimään, että hänen pitäisi rajoittaa juomistaan huomattavasti. Tällä tavoin kodin esineet osoittivat rajoja miesten päihdekäytölle.

Kodin esineiden lisäksi kodin tila loi päihteiden ongelmakäytön rajoja miehelle. Kaksi miehistä kertoi, kuinka juuri kotona yksin juominen oli saanut heidät huolestumaan omasta päihdekäytöstään. Kodin tila paljasti ongelman, ja laukaisi miehen halun hakeutua hoitoon.

Sillon ku mä asuin Kaupunkilassa, sillon mä olin melkeen enemmän kapakassa, siinä lähiökuppilassa ku kotona. Ja siinä oli itse asiassa yks syy minkä takia mun hälytyskellot rupes soimaan, ku mä muutin tänne Rauhalaan, niin täällä mä rupesin juomaan yksin kotona. Ja se oli yks semmonen iso mikä sai tavallaan myös niinku heräämään haloo, et mitäs nytten. – – Siis se, mikä pisti mulla hälytyskellot soimaan on se, et mä alkasin juomaan täällä [kotona] yksin. Koska mä en oo koskaan juonu missään yksin, missään asunnossa. Mä oon kyl silleen, et mä oon ottanu pohjia ensin ja sit lähteny tonne kapakkaan tai jonnekki yökerhoon tai jonnekki vastaavaan. Mut se, et mä en oo koskaan juonu siten, että mä oisin juonu itteni humalaan neljän seinän sisällä ja tota sitä kesti jonku parisen kuukautta, ennen ku mä tajusin, et ei helvetti et tästä ei tuu oikeesti yhtään mitään. – – Ei se koti tässä paha paikka ollu, vaan se mun oma käytös, että miksi mun piti omassa kotona yksin juoda, ku mä en ollu koskaan sitä aikasemminkaan tehny. (Ari)

Miesten mukaan rajoja juomiselle asettivat myös sosiaaliset suhteet. Teemu kertoi pyrkineensä siihen, ettei hän olisi kännissä, kun lapset tulivat isänsä luokse. Sami kuvaili, että jos hän oli käyttänyt huumeita, vanhemmat ottivat häneltä pois kotiavaimen, eivätkä päästäneet poikaansa kotiin. Eräs mies puolestaan kertoi, kuinka hänen äitinsä oli huolissaan hänen jatkuvasta juomisestaan.

Kodin tilallisuus ilmensi myös elämäntavan muutosta, raitistumista ja irrottautumista päihteistä. Esimerkiksi Sami kuvaili, kuinka hänen lopettaessaan huumeidenkäytön koko hänen huoneensa aura muuttui ahdistavasta hyväksi. Raitistuessaan Samista oli myös tärkeää hävittää huumeidenkäyttövälineet huoneen lipaston laatikoista.

Täski huoneessa, sillon ku mä lähdin täältä [päihdehoitolaitokseen], täällä oli hirveesti huumeidenkäyttövälineitä ja toi valkonen lipasto tos noin, niin laatikot oli täynnä käytettyjä ja käyttämättömiä huumeruiskuja ja silleen, mut mä oon siivonnu ne pois ja silleen tuntuu erilaiselta. (Sami)

Raitistuvat miehet määrittelivät itse uudestaan kotinsa rajat. Miesten mielestä päihteistä irrottauduttaessa oli tärkeätä asettaa kodin rajat päihteitä käyttäviin entisiin kavereihin. Miehet valitsivat keitä he päästivät kotiinsa. Kotiin ei päästetty humalaisia tai narkkaavia kavereita. Heidät koettiin uhkana. Miehet vetivät kotinsa

rajat ulko-ovella tai puhelimessa, jolloin kaverin kännissä olemisen kuuli äänestä. Kun ovet olivat kiinni, sai kotona olla rauhassa. Miehet kertoivat, kuinka he halusivat *pyhittää* ja *rauhoittaa* kotinsa juovilta tai narkkaavilta kavereilta. Näin he supistivat kotinsa entistä pienemmäksi, suojatummaksi ja yksityisemmäksi tilaksi. Koti suojeli miehiä päihdekäytöltä.

Ari: Tää ei oo koskaan ollu mikään ryyppykämppä, niinku ei muuten itse asiassa oo ollu mikään mun asunnoista, koska mä en oo koskaan itse asiassa, öö mä oon ryypänny kavereitten kans, mut mä en oo koskaan tuonu niitä kotiin, siihen mun omaan kotiin, et mä oon aina pitäny sen oman kodin sillaan, et paria kertaa lukuunottamatta niihin ei oo tullu ketään.

Leena: Miks sillä tavalla?

Ari: En mä tiijä, kai se on se, et sen haluu pitää se omana tilana tai semmosena omana turvapaikkana kuitenki.

Miehet löysivät kotona juomisesta hyviäkin puolia. Miehet joivat kotona siksi, että he viihtyivät kotona. Kotona juominen oli myös halvempaa kuin ravintolassa. Jos sammui, niin kotona mies tiesi, mihin hän sammui. Tällä tavoin koti määrittyi turvallisena alkoholin käytön paikkana, jossa saattoi menettää kontrollinsa.

Kaksi miehistä arveli, että hänen alkoholikäyttönsä oli kasvanut avio- tai avoeron jälkeen. Janne kertoi, että avioeron jälkeen hän alkoi käydä useammin baareissa, jolloin tuli käytettyä aiempaa enemmän alkoholia. Sen sijaan Sami kertoi jättäneensä avovaimonsa oman päihdeongelmansa takia. Pentti puolestaan arvioi alkoholinkäyttönsä vähentyneen avioeron jälkeen.

Ei mulla sitä ongelmaa ole ollu koskaan, että jonku verran otan, mutta tiijän sen rajan, että ei se mitenkään lisääntyny [avioeron jälkeen], mutta saatto ehkä päinvastoin, että vähempiki tuli otettua sillon. (Pentti)

Kun miesten päihdekäyttöä kotona tarkastelee elämänkulun näkökulmasta, alkoholin tai huumeiden käyttö liittyi lapsuudenkodin, parisuhteen tai perheen kodin, nykykodin, kotiympäristön, päihdehoitolaitoksen ja tulevaisuuden kodin paikkoihin. Useimmille miehistä päihdekäyttö ei jäsentänyt vahvasti kotia, sen sijaan toisille miehistä päihdekäyttö liittyi voimakkaasti elämänkulun eri koteihin. Eräiden miesten mielestä *ryyppykämpät* ja *huumeluukut* olivat kodin vastakohtia.

6.5 Rakentaminen, remontoiminen ja nikkarointi

Kodin rakentamisen, remontoinnin ja nikkaroinnin merkitykset tulivat esiin miesten haastatteluissa monin tavoin. Miehet kertoivat niistä, kun kysyin heiltä avoimen kysymyksen kodeista elämänkulussa. Kun kysyin miehiltä siitä, miten he pitivät huolta kodistaan, kertoivat he kodin remontoimisesta ja kunnostamisesta. Miesten ottamat valokuvat kertoivat itse rakennetun kodin merkityksistä. Miehet olivat valokuvanneet kotitaloaan ulkopuolelta, vapaa–ajan asunnon sisätilaa sekä luontoympäristöä.

Rakentaminen, remontointi ja nikkarointi ilmensivät useita kodin paikkoja miehen elämänkulussa. Kyse oli omakotitalon rakentamisesta kodin perustamisen vaiheessa tai tulevaisuuden ennakoimisesta mökin valmistumista odottaessa. Kodista huolta pitäminen tarkoitti miehelle nykykodin kunnossapitoa, perheen kodin remontoimista sekä lapsuudenkodin remontti- ja kunnossapitotöitä. Myös muuttamiset uuteen kotiin toivat esiin tarpeet kodin kunnostamiselle.

Muutama miehistä oli itse rakentanut omakotitalonsa tai mökkinsä. Rakentamisen taito oli opittu usein jo hyvin nuorena. Rakentamisen mallia miehet olivat saaneet lapsena esimerkiksi katsomalla tarkasti, miten kirvesmiehet rakensivat lapsuuden kotitaloa. Miesten mukaan rakentamisen taitoja oli opittu aikuisena kokemuksen kautta, jolloin työ ja tekeminen opettivat tekijäänsä. Joku oli myös katsonut kirjoista ohjeita rakentamiselle.

Miehet kertoivat kodin remontoimisesta yksin tekemisenä. Sen sijaan kodin rakentamista he kuvasivat sosiaalisten suhteiden kautta. Miehet kertoivat rakentaneensa kotia yhdessä veljen, appivanhempien, siskonmiehen tai kylän miesten kanssa, myös sisarukset olivat tehneet yhdessä talkootöitä. *Poikasena* oli toimittu isän *hanslankarina* tai *apupoikana* talon rakentamisessa. Isän kanssa yhdessä rakentaminen saattoi tehdä vapaa-ajan asunnosta miehelle kodin.

Mä oon nimittäin isän kanssa, niin rakennettiin se [vapaa-ajan asunto] viiskytluvun alussa, että mä olin sitä perustuksia lähtien rakentamassa. Siihen on kiintyny. (Aarne)

Miehet kuvasivat omakotitalon rakentamista elämänkulun huippukohtana ja nuoruudenaikaisen haaveen toteutumisena. Kodin rakentaminen saattoi merkitä miehelle kokonaista elämäntyötä. Rakentamisessa olennaista oli lopputulos,

omakotitalon tai kesämökin valmiiksi saaminen. Omakotitalo oli tärkeää saada valmiiksi kodin perustamisen vaiheessa, perheen tarpeita varten.

Leena: Entäpä sitten tää, ku piirsit tämän nykysen paikan tärkeemmäksi paikaksi, niin miksi tää koti on sulle tärkee?
Jouni: No tämä on sillon, ku on itte teheny kaikki, alusta asti puuhannu, että siinä on koko elämäntyöki sitte oikeestaan.

Joillekin miehistä omin käsin tekeminen oli tärkeää. Esimerkiksi opiskelujen vastapainoksi oli mukavaa tehdä jotain fyysistä työtä, kuten remonttihommia. Kodin remontointi tarkoitti esimerkiksi tapetoimista, maalaamista, laatoittamista sekä parkettilattioiden hiomista ja lakkaamista.

Mikä sen kivempaa on ku tommonen remonttihomma, koska siinä näkee hyvin helposti tai niinku siinä nopeesti näkee käden työn jäljet et se on silleen hirveen antosaa. (Ari)

Miesten mukaan kotona oli aina jotakin pientä korjattavaa tai laitettavaa. Kodin kunnossapitotyöt ilmenivät myös miesten aikeina ja ajatuksina.

Tässä toi vessan ovi täytys korjata. Häiritsee, ku se on rikkinäisen näkönen. Ku se ovi on rikki, et siihen pitää vähän pakkelia laittaa ja maalata sitte uudestaan. (Kimmo)

No mulla oli tuossa rikki muutama laatta tuola pesuhuoneessa ja ne pitäs liimata ja laittaa seinään ja pyykkinarut kunnolla, ku ne on niistä lähtenyt tosin niistä ruuvinreijistä repeämään. (Jouni)

Sen lisäksi, että jotkut miehistä pitivät kodin remontoimisesta ja kunnostamisesta, he arvostivat yleensäkin itse käsillä tekemistä. Yksi miehistä rakensi itse soittimia kotona, toinen teki savitöitä. Eräs miehistä kertoi rakentaneensa itse perheen kotiin huonekaluja ja erilaisia *kodin kapistuksia*. Joillekin miehistä oli elämänkulun kodin muutoissa ollut tärkeää kuljettaa mukanaan itse tehtyä piianpeiliä tai kaappikelloa. Miehet kertoivat oppineensa teknisiä käden taitoja tai miesten töitä muilta miehiltä. Jos oma isä ei ollut käden taitoja opettanut, oppia oli saatu enoilta, sediltä tai naapurin miehiltä.

Kodin tärkeitä puolia kuvaavista, miesten ottamista valokuvista näkyi kodin harrastustöiden tärkeys ja työkalujen merkitys. Haastatellessani miehiä heidän kodeissaan näin, kuinka joidenkin miesten kotien pöydillä oli levällään

harrastustöihin ja rakentamiseen tarvittavia työkaluja sekä keskeneräisiä töitä. Käden taitoja omaavat miehet kertoivat tekevänsä kodin remonttia ja kunnossapitotöitä myös muille. Jotkut miehistä olivat tapetoineet ja maalanneet sekä laatoittaneet kylpyhuoneen tuttavilleen. Eräs miehistä oli auttanut iäkästä, yksinasuvaa äitiään lapsuudenkodin kunnostamisessa.

Miesten mielestä kodin rakentaminen, remontoiminen ja kunnossapitotyöt vaativat taitoja ja osaamista. Monet miehistä kertoivat, ettei heillä ollut remontoimisen tai *teknisen värkkäämisen* taitoja. Kodin remontoiminen ei kiinnostanut, eikä töistä tullessa jaksanut alkaa maalata tai tapetoida. Joitakin miehiä kiehtoivat rakentamisen ja remontoimisen taidot, jolloin he olisivat halunneet niitä oppia. He kertoivat tekevänsä kuitenkin pienimuotoisia nikkarointihommia kotona, kuten ostettujen kalusteiden kokoamista. Miehet, jotka eivät hallinneet kodin kunnossa pitämisen taitoja, olivat sitä mieltä, että olisi pelkkää haittaa ja ajanhukkaa tehdä huonosti kodin remonttia.

En minä sellasta palavaa tarvetta koe, että jos minua kiellettäs lukemasta, se ois paljon suurempi aukko elämässä ku se, että kielletään poraamasta. (Antero)

Ne miehet, jotka eivät itse tehneet kodin kunnossapitotöitä, kertoivat maksavansa ammattimiehelle remontti- tai korjaushommista. Sen sijaan vuokra-asunnossa asuville miehille huoltomiehet tekivät kodin korjaus- ja huoltotyöt.

Miehet perustelivat asumismuodon kautta sitä, miksi he eivät remontoineet, korjanneet ja nikkaroineet kotonaan. Koska vuokralla asuva mies ei itse omistanut asuntoa, ei hän mielestään voinut, tai hänen ei kannattanut tehdä kodille juuri mitään. Myöskään uudessa omistusasunnossa ei paljoa tarvinnut tehdä, vaan kaikki oli valmiina.

Rakentamisen ja remontoimisen käytännöt olivat nimenomaan omakotitalossa tärkeitä. Miehet kuvailivat, kuinka omakotitalossa oli avioliiton aikana aina jotakin *hommia* työpäivän jälkeen, jolloin mies oli joutunut tekemään iltaan asti pientä pintaremonttia. Omakotitalon remontoiminen oli ollut miehille rasittava velvollisuus. Kodin remontoimisen tarve muuttui esimerkiksi miehen muuttaessa avioeron jälkeen yksin asumaan. Muutto omakotiasumisesta vuokralle tuntui miehestä helpottavalta: nyt ei tarvinnut enää remontoida!

No siinäki ku omakotitalossa asuttiin, niin siinä aina oli jotaki värkkäämistä, että yleensä seki, kö töistäki meni, että sen tiesi, että sielä oli jotaki, piti alakaa tekemään jotaki, että sielä oli, sillä lailla ei niinkö vertaat nykytilannetta, että se oli, että tavallaan sitä ei sillain, että yleensä se lepo jäi tosi vähälle, kö sitä muistelee niitä aikoja, että sitä teki niitä hommia sitte iltaan asti. (Pentti)

Rakentaminen ja remontoiminen ovat miesten kotikäytäntöjä, jotka antavat merkityksiä kodin tilalle. Kodin tila on muutoksen kohteena. Miehet muokkaavat ja ottavat haltuunsa kodin tilan. Rakentaminen, remontointi ja nikkarointi ovat fyysistä, konkreettista työtä, jonka lopputulos on valmista ja näkyvää. Vaikka kyse on miehen ja kodin tilan suhteesta, on rakentaminen myös muiden kanssa yhdessä tekemistä. Tällöin miesten rakentamisen käytäntöihin liittyvät sukupolvien väliset perhesuhteet, lapsuudenkodin perhesuhteet sekä sosiaaliset suhteet koti-ympäristössä. Isän ja pojan yhdessä tekeminen on olennainen osa miesten kotikäytäntöjä ja kodille antamia merkityksiä.

Rakentaminen, remontointi ja nikkarointi on maatalousyhteiskunnan perinteisen työnjaon mukaisesti nähty tyypillisinä miesten töinä. Tutkimustulosteni perusteella remontoimisen ja rakentamisen vahva merkitys miehille tyypillisenä kodin työnä näyttäisi menettäneen merkitystään. Remontoimisesta luopuminen on helpottavaa, miehet myös kertovat taitojensa puuttumisesta. Osa miehistä käyttää ostopalveluja kodin remontoimiseksi. Kyse saattaa olla kaupunkimaisesta elämäntavasta ja perinteisistä miesten töistä luopumisesta.

6.6 Pihatyöt

Saunapuita tekasen, jos ei muuta ole. (Jouni)

Kysyessäni miehiltä kotitöiden tekemisestä tai siitä, miten miehet pitivät kodistaan huolta, he kertoivat *kaikenlaisesta pihalla hommaamisesta*, kuten nurmikon leikkaamisesta, pihan siivoamisesta, lumitöistä, saunapuiden hakkaamisesta ja polttopuiden tekemisestä. Nämä miesten tekemät kodin työt kiinnittivät huomion kodin sisätilan sijasta kodin pihapiirin. Pihalla hommaamisesta kertoivat etenkin omakotitaloissa asuvat miehet.

Miehet sanoivat tekevänsä kodin pihatöitä mielellään, jotkut miehistä kertoivat tekevänsä kaikkein välttämättömimmän. Näitä kodin töitä miehet eivät kuvailleet

yksityiskohtaisemmin. Kodin pihatyöt on nähty kulttuurisesti tyypillisinä miesten töinä. Haastatellut miehet eivät kuitenkaan puhuneet kodin pihalla hommaamisesta miesten töinä.

6.7 Ansiotyö ja opiskeleminen kotona

Kysyin miehiltä heidän tavallisesta arkipäivästään. Eräät miehistä kertoivat tekevänsä palkkatyötä etätyönä kotonaan. Yksi mies oli yksityisyrittäjä, joka teki ansiotyötään pääasiassa kotonaan. Elämänkulussa muutamat miehistä olivat tuoneet töitä iltaisin parisuhteen tai perheen kotiin. Eräs heistä kertoi palaneensa loppuun liiasta työstä. Miehet kuvasivat tekevänsä ansiotyötä kotona tietokoneen ääressä ja puhelimitse. Ansiotyö kotona liittyi miehen nykykotiin sekä parisuhteen tai perheen kotiin.

Ansiotyö kotona merkitsi miehille työ- ja vapaa–ajan selkeiden rajojen hämärtymistä ja sekoittumista. Koti sai vapaa-ajan ja rennon tekemisen rinnalla tavoitteellisen ja kurinalaisen työn merkityksiä. Toisaalta kotona saattoi työskennellä joustavasti: nukkua pitkään aamulla ja tehdä töitä myöhäiseen yöhön asti. Miesten mielestä kotona oli enemmän vapautta tehdä asioita kuin työpaikalla.

Muutamat miehistä olivat opiskelijoita. He kertoivat, että tavallinen arkipäivä koostui opiskelemisesta, ja että myös kotona joutui opiskelemaan aika paljon. Miesten mukaan arki, koti ja opiskelu sekoittuivat toisiinsa. Miesten mielestä opiskelu asetti paljon ajallisia ja taloudellisia rajoituksia arjelle. Miehet pohtivat opiskelujen loppuun saattamista, tulevan työpaikan saamista ja tulevaisuuttaan. Tällä tavoin opiskelu jäsensi miehen nykykodin ja tulevaisuuden kodin paikkoja.

Miesten mielestä kotona oli rauhallista opiskella. Työt edistyivät hyvin.

Janne: Yksinolossa on se hyvä puoli, että jos aikoo tehä jotain, nii saa aikaan sitä tai saa aikaseks paljon, koska ei oo mitään häiritseviä tekijöitä sitten, että kaikki häiritsevät tekijät on semmosia, mitä sä oot valinnu, et niin. Sillon ei tarvi ottaa muita huomioon, nii sillon pystyy keskittymään just niin kauan, ku haluaa itse tehdä sitä.

Leena: Ja semmoset asiat, mihin sä haluat keskittyä?

Janne: Nyt on tuo opiskelu, että niihin on saanu tosi paljon.

Ansiotyö ja opiskelu kotona hämärsivät kodin tilallisia rajoja ja miesten tilankäyttöä kotona. Muutamilla miehistä oli erillinen työhuone, mutta useimmat miehistä tekivät ansiotyötä tai opiskelivat makuuhuoneessaan. Esimerkiksi ennen Jannen haastattelemisen aloittamista näin, kuinka Janne istui makuuhuoneensa sängyllä järjestellen opiskelupapereitaan, jotka hän oli levittänyt vuoteensa päälle. Jotkut miehistä kertoivat, kuinka he olisivat tarvinneet erillisen työhuoneen kotona. Esimerkiksi Arista tuntui hankalalta, että tietokone sijaitsi makuuhuoneessa. Arin mielestä hän ei päässyt unissakaan pois töiden tekemisestä. Mies puhui siitä, kuinka erillinen työhuone toisi selkeän eron ansiotyön ja vapaa-ajan välille kotona.

Kun miehet kertoivat ansiotyöstä tai opiskelusta kotona, esiin nousi vahvasti tietokoneen merkitys. Tietokoneen merkitykset tulivat esille myös kysyessäni miehiltä heidän mielipaikoistaan kotona. Jotkut miehistä olivat ottaneet valokuvia tietokoneesta.

Tietokone oli miehille ansiotyön ja opiskelun väline. Useimmille miehistä siitä oli huvia ja käytännön hyötyä. Miehet kertoivat viihtyvänsä ja rentoutuvansa tietokoneen ääressä. Jotkut miehistä surffasivat internetissä päivittäin, toiset harvemmin. Miehet vierailivat internetin keskustelupalstoilla tai katselivat autoja. Netistä haettiin myös tietoa, luettiin sähköpostia tai siellä maksettiin laskuja. Eräs miehistä piti messengerin ja sähköpostin kautta paljon yhteyttä ystäviinsä, jolloin tietokoneen ääni-, kuva- ja puhelinyhteydet olivat tärkeitä. Äärimmillään eräs miehistä kertoi viettävänsä aikaa tietokoneen ääressä töitä tehden ja vapaa–aikanaankin silloin, kun hänellä ei ollut seuraa kotona.

Miehet kertoivat, että tietokone oli myös muiden perheenjäsenten mielipaikka kotona. Muutamien miesten mukaan heidän lapsensa viettivät paljon aikaansa tietokoneella.

Leena: Mitenkä teijän perheessä, onko muilla omia mieluisia paikkoja [kotona]?

Markku: Lapset on huoneissaan, ku siellä on tietsikat ja pc:t, ne pyörii sielä niinkun jatkuvasti. – – En mä ees ymmärrä, mä en edes tiedä kaikkea mitä nuo mukulat voi tietää, enkä halua tietääkän niistä.

Tyttären [tietokoneen] käyttöä en rajoita, en millään tavalla, seikkailkoot missä sivuilla tahansa ja millon tahansa. Ainut vaan, että vaikka tyttö on täysikänen, jos minäkin menen turhan myöhään nukkumaan, se tarkottaa jotain kymmenen yhentoista aikaan ja tyttö istuu vielä tuossa tietokoneen ääressä, niin kyl mää aina sillon huomautan, että mee sinäki nukkumaan, että muuta rajoitusta en viitti sille,

että ainoastaan, että ei puolille öin, että mene aikasin nukkumaan, että on helpompi nousta. Mulle on ihan sama, että kyllähän tuonikänen jo tietää temput ja muut, että se kattelee kuitenki tietoo, että en minä rajoita sitä millään tavalla, pelatkoot, kirjoitelkoot, tehkööt mitä tahansa, koulutehtäviä tai mitä tahansa. Ainut rajoitus sillä on, että arki-iltasin, kun aamulla tarttee lähtee kouluun, että menis ajoissa nukkumaan. (Väinö)

Ansiotyö ja opiskelu kotona eivät olleet miehille samalla tavalla merkityksellisiä kotikäytäntöjä kuten mieluisat tekemiset ja toiminta kotona. Ansiotyö ja opiskelu olivat osa pakollista, toistuvaa kodin arkea.

6.8 Kotityöt

Olin kiinnostunut siitä, miten miehet tekivät kotitöitä, ja miten he pitivät kodistaan huolta. Kun kysyin miehiltä kotitöiden tekemisestä, kertoivat perheelliset miehet niistä niukasti. He eivät kuvailleet kotitöiden tekemisen yksityiskohtia tai käytäntöjä, vaan he saattoivat siirtyä kotitöistä puhumisesta muihin puheenaiheisiin. Yksinasuvat miehet korostivat, ettei heidän kotitöiden tekemisessään ollut mitään ongelmia. Tässä luvussa esiin nostamani miesten kotitöiden tekemisen yksityiskohtaiset kuvaukset perustuvat pääosin yksinasuvien miesten ja kahdestaan lapsensa kanssa asuvan miehen kerronnalle.

Kotitöiden omaksuminen

Miesten elämänkulussa ei ollut selkeää taitekohtaa kotitöihin ryhtymisessä. Miesten lapsuudenkodeissa oli usein vallinnut perinteinen työnjako, jolloin äiti oli huolehtinut kodista isän käydessä muualla töissä. Muutamat miehistä kuvasivat tehneensä pieniä kodin töitä lapsuudessa, kuten auttaneet äitiä roskia vieden, tiskaten tai siivoten. Miehet kertoivat, kuinka he olivat oppineet nykykodin siisteyskriteerit lapsuudessa. Kotitöistä ei oltu maksettu, eikä miehiä oltu pyydetty erikseen niitä tekemään. Sen sijaan vanhemman sukupolven miehille lapsuus saattoi merkitä kovaa työntekoa kotipiirissä, kuten polttopuiden keräämistä ja pilkkomista risusavotassa.

Monet miehistä totesivat lyhyesti, kuinka he olivat aina tehneet kaikkia kotitöitä. Kaksi miehistä viittasi ensimmäiseen omaan kotiinsa elämänkulussa, jolloin he olivat itse alkaneet tehdä kotitöitä, ja ryhtyneet ottamaan muutenkin vastuuta omasta

elämästään. Miesten mielestä siinä elämänvaiheessa, kun lapset olivat pieniä, oli kotitöitä ollut nykyistä enemmän. Miehet eivät kuvanneet tarkemmin kotityönjakoa parisuhteessa tai perheessä.

Leena: Onko se ajan mittaan muuttunu sulla kotitöitten tekeminen? Ootko tehny samalla lailla aina, vai onko jossaki elämänvaiheessa sitte tullu, että oot itte tehny enempi?
Pentti: Niin varmasti sillon, ku elettiin tuola ex-vaimon kans, niin sielä hän tietenki hoiti kodin ja siivoukset ja ruuanlaitot ja tämmöset. Sehän on muuttunu, että tuli sitte luontojaan, ko yksin asu, että net tuli, että alako yksin sitte laittaan. Tietenki mie jonku verran laittelin ruokaa sillon tuola, ko asuttiin vielä yhessä.

Koti oli lainausmerkeissä ku nukkekoti ja avovaimo hoiti lapsetkin ja kaikki ja hoiti siisteyden ja oli ruuat ja kaikki, ja minä autoin. (Väinö)

Avioliitonki aikana tuli tehtyä [kotitöitä], niin et sellasia mitään ongelmia tai siirtymiä arjen rutiineissa ei ole tapahtunu ei sinne eikä tänne, että ne on jatkuneet vaan ne samat. (Antero)

Mie oon teheny koko ajan kotitöitä sen jäläkeen ku joutu siihen souvviin, eikä ne oo palijo hiastanu itte asiassa. (Jouni)

Useimmille miehistä parisuhteen tai perheen koti ei ollut merkinnyt taitekohtaa kotitöihin ryhtymiselle. Miehet mainitsivat siitä, kuinka vaimo oli perheen kodissa hoitanut kodin, ja usein miehen oli itsekin tullut tehtyä kotitöitä avioliiton aikana. Parisuhteen tai perheen kodissa miehet eivät kertomansa mukaan olleet päävastuussa kotitöistä. Mies oli osallistunut vaimon tekemiin kotitöihin, kuten ruoanlaittoon ja siivouksiin lähinnä viikonloppuisin. Miehet kuvasivat parisuhteen tai perheen kotia puolisoiden välisinä kiistoina kotitöiden tekemisestä. Puolisoilla saattoi olla keskenään erilaiset käsitykset kodin siisteyden tasosta tai kotityön jaosta.

Tään viiden vuoden Linda-suhteenkin [ex-kumppani] kanssa, nii joka viikko täyty siis hirvee, siis [kotityöt oli] niinkun kauhee asia ja koko päivä meni hirveessä myllerryksessä ja vaikka mää kuinka koitin sanoa, että se menee luontevasti, että ei tartte ketään komentaa, niin kauheen negatiivinen ja paha asia. (Matti)

Lapseni äidin kanssa yks asia mihin kyllästyin oli siihen, että olin viikon työmatkalla ja keittiös sattu oleen, hän yksin hoiti yhtä lasta ja oli tiskikone talossa, niin viikon tiskit oli, ettei ollu ees tiskejä viittitty laittaa tiskiin, niin ku mä tulin kotiin, niin kyl ne sitte lenti koneeseen aikamoisella vauhdilla, sitte rupes tapahtuun kyllä. (Markku)

Kotitöiden yksin tekeminen tai jakaminen

Miten miehet tekivät kotitöitä yksin tai yhdessä muiden kanssa? Yksinasuvien miesten mielestä kotityöt olivat lähinnä siivoamista, tiskaamista, pyykinpesua ja ruoan laittoa. Miehet kertoivat siitä, että he *pitivät paikkoja kunnossa.* He kertoivat tekevänsä kotitöitä tilanteen mukaan. Tilanteet riippuivat kodin siivosta tai miehen omista menoista. Eräät miehistä kertoivat tekevänsä kotitöitä silloin, kun he olivat kotona. Muutama miehistä teki kotitöitä enemmän viikonloppuisin. Kun asui yksin, saattoi siivoilla saman tien tai tiskata astiat. Jos miehellä oli jotain tärkeämpää tekemistä, saattoi kotitöiden tekemistä siirtää. Yksinasuvat miehet arvostivat sitä, että he saattoivat määrätä itse tekemisensä kotonaan. Jotkut yksinasuvista kuvasivat, kuinka kotona saattoi pitää omaa järjestystä vaimosta ja lapsista riippumatta. Oli tärkeää, että kodin tavarat ja huonekalut olivat paikoillaan siten, miten mies tykkäsi.

Leena: Mitä vähä tarkemmin, jos kerrot, niin mitä kotitöitä teet ja millä tavalla?
Ari: Niin, siis oikeestaan siis kaikki mikä liittyy kodinhoitoon, pölyjen pyyhkimiseen ja ruuanlaittoon.

Leena: Miten sää pidät huolta sun kodista, että se on kunnossa?
Teemu: Siivoan ja pidän järjestystä yllä. Tiskaan, kun niitä tulee, pyrin siihen, että on puhtaat pöydät sillai. Tuossa on pyykkitupa, että mulla ei oo omaa pesukonetta.

Miehet kuitenkin vertasivat kotitöiden määrää yksinasujilla ja perheellisillä. Tällöin he muistelivat elämänkulusta perheen kotiaan. Miesten mielestä heillä ei yksinasuvina ollut paljoa kotitöitä verrattuna perheisiin. Yksinasuvalla tuli esimerkiksi vähän tiskiä, jolloin vähäiset astiat saattoi tiskata käsin. Sen sijaan silloin, kun omat lapset olivat pieniä, kodissa tarvittiin astianpesukonetta.

Perheelliset miehet kuvasivat nykyisyyttään ja kotitöitä toistuvina rutiineina. He eivät juuri kuvanneet itseään kotitöiden tekijöinä. Miehet sulauttivat oman toimijuutensa näkemykseen, että kotitöitä teki perheessä se, kuka ehti. Kukaan miehistä ei myöskään kertonut mitään vaimonsa tai puolisonsa kotitöiden tekemisestä nykykodissa. Miesten kuvaamina lapsiperheissä tai kahden hengen talouksissa ei ollut selkeää kotityön jakoa.

Leena: Entäs tommonen, onko jotaki asioita, mistä ootte sopinu [pojan kanssa], kotitöistä tai taloudenpidosta?

Jouni: No ei, ei oikiastaan, että kyllä se, ei tuossa tiskiä ole koskaan, kyllä se [poika] tiskaa ja tuon imuroinnin on tehny kyllä ja jos pidemmän matkan olen ollu, niin kyllä se on aina imuroinukki, kunnossa on talo.

Leena: Kuinka te ootte sopinu kotitöistä vai tekeekö niitä se kuka kerkeää?

Antero: No se on vähän sillä tavalla, että miellä ei ole mitään sellasta, että nyt on sun vuoro siivota tai että tää asia pitää olla näin.

Työssäkäyvät perheelliset miehet kertoivat itse tekevänsä kotihommia enemmän viikonloppuisin, kuten imuroivansa, tamppaavansa mattoja ja tyhjentävänsä pyykkikoneen. Joskus he puhuivat kotitöistä aivan kuin kotityöt olisivat tekeytyneet itsestään.

Leena: Ja ihmisillä on monenlaisia tapoja sitä arkea järjestää, eikä se oo aina niin suunnitelmallista, että miten se menee.

Antero: Aivan joo, ja tää perustuu nyt silleen, että mekin ollaan tän ikäsiä, niin ne tietynlaiset rutiinit on jo omaksuttu, että ei tarvitse sanoa, että mitä, pitääkö joskus muka siivotakin tai että sitä voi loputtomiin lykätä ja paikoista näkee, että sitä on loputtomiin lykätty, että tietyt kuviot on niinkun hallussa, että pyykit kyllä peseytyy ja ettei ne jää mihinkään kuleksimaan, että löytää ne korinsa ja näin päin pois.

Kotitöiden tekeminen ei ollut miehille konkreettista työtä. Poikkeuksena oli kahdestaan murrosikäisen tyttärensä kanssa asuva Väinö, joka puhui paljon kotitöiden tekemisensä raskaudesta.

Mä monesti sitä jopa kiroonkin, että ku rupeen tässä touhuamaan, että lauantaisinkin saattaa mennä, että jos mä lauantaisinkin tossa keittiössä rupeen pyörimään ja touhuumaan ja käyn tossa kodinhoitohuoneessa, nii siinä menee äkkiä monta tuntia. – – Pitkät työpäivät on mulla, ja sitten kun on lumityöt ja kaikki ja kun laitat ruokaa ja panet pyykkikonetta pyörimään, niin on suoranaista tympääntymistä, että se tuntuu niin, että menee päivä niin tasan tarkkaan, että ei kerkee tuohon sohvaan ees istumaan, että nyt on käynyt päinvastoin, että tuntuu joka homma vähän tökkivän ja jököttävän, mutta ne on vaan tehtävä. Ei niitä kukaan muu kuitenkaan tee. (Väinö)

Kahden miehen kodissa kävi kunnallinen kotiavustaja. Iäkäs yksinasuva Aarne kertoi, että aiemmin hänen ollessaan huonommassa kunnossa kotiavustaja oli tuonut hänelle ruoan arkipäivisin ja käynyt kerran kahdessa viikossa siivoamassa. Aarne kertoi olleensa tyytyväinen saamaansa kotiapuun. Aarnen mielestä hänellä oli oikeus kunnallisiin kotipalveluihin, koska hän oli maksanut veroja monta vuotta. Myös Aarnen aikuinen tytär oli käynyt auttamassa isäänsä kotitöissä, mutta mies oli selittänyt saavansa jo kotiapua kunnasta. Pentti, joka asui kahdestaan iäkkään ja

terveydeltään huonokuntoisen isänsä kanssa, puolestaan kertoi, että kunnallinen kotiavustaja kävi kaksi kertaa viikossa siivoamassa ja laittamassa ruokaa Pentin isälle. Isä laittoi myös itse ruokaa jonkin verran. Pentti kertoi joskus auttavansa isäänsä pyykinpesussa, ja Pentti toi töistä tullessaan isälleen kotiin ruokatarvikkeet.

Yhden yksinasuvan miehen avun tarvetta kotitöissä oli arvioitu. Matti, joka asui mielenterveyskuntoutujille tarkoitetussa vuokra-asunnossa, kertoi, että hänen luonaan oli käynyt sosiaalityöntekijä katsomassa hänen kotinsa tilannetta. Sosiaalityöntekijä oli ollut huolestunut siitä, miten Matti selviäisi asuntonsa siivoamisesta ja muuttolaatikoiden purkamisesta, joita oli asunnossa valtavasti. Näin tuon tavarapaljouden Matin kodissa haastattelujen aikana.

Leena: Et oo ketään halunnut kaveriksi tai avuksi purkamaan niitä [muuttolaatikoita]?

Matti: No, tuolla jossakin vaiheessa, kun oli mielenterveys aikanaan tai vieläkin kyllä käyn, kun tän asunnon sieltä taholta sain, niin sitten kun joskus oli maksuhäiriöitä, tai mä ilmoitin, että en voi maksaa ja se kuulosti se niiden käytäntö, että sitten sosiaalihoitaja tulee, se oli käytäntö, tulee kattomaan, mikä on kodin tilanne. Et hyvin ymmärrän, että missä kunnossa se ihminen on ja muuta ja siinä se sitten sanoi, että näyttää aika täydeltä, että voisinko mä vaikka pyytää lapsia tänne avuksi. No mitä se apu on, kun joka lappu mun pitää ite kuitenkin kattoo, kun eihän tässä pysty ees semmosta suursiivousta tekemään. No nyt saa jo matot ulos, mutta hetki sitten ei saanut mattojakaan.

Miesten kotityön valta ja lapset

Uusperheissä elävät miehet vertasivat nykykodin kotitöiden tekemistä aikaan, jolloin lapset olivat pieniä ja kotitöitä oli perheessä nykyistä enemmän. Miehet myös huomasivat, että lasten varttuessa hekin pääsivät kotitöistä entistä helpommalla. Uusperheelliset miehet kuvasivat kotitöitä perheen rutiineina. Samat kotityöt olivat jatkuneet siitä lähtien, kun lapset olivat pieniä, mutta pikkuhiljaa kotityöt olivat muuttuneet perheen rutiineiksi. Miesten mielestä uusperheen yhteisten pelisääntöjen omaksuminen kotitöiden tekemisessä vaati aikaa.

Sen sijaan, että uusperheissä elävät miehet olisivat kertoneet itsestään tai vaimostaan kotitöissä, he puhuivat paljon lasten kasvattamisesta kotitöihin sekä kotitöiden tekemisen periaatteista. Miesten lapset olivat kouluikäisiä lapsia, murrosikäisiä lapsia sekä nuoria aikuisia. Miesten mukaan vanhemmat tekivät kotityöt perheessä, mutta lasten tuli siivota omat jälkensä, siivota omat huoneensa

tai tehdä erikseen annettuja kodin tehtäviä. Omien jälkien siivoaminen kotona merkitsi ruokailun jälkeen astioiden laittamista astianpesukoneeseen ja pöydän siistimistä puhtaaksi. Kuten Markku kertoi, lasten lähtiessä aamulla kouluun heidän tuli huolehtia siitä, että oma sänky oli pedattuna, lattioilla ei saanut olla mitään rojua, huoneiden ovet tuli olla kiinni ja valot sammutettuina. Joka ensimmäisenä tuli kotiin, haki postit postilaatikosta. Mies saattoi silloin tällöin käydä katsomassa, miten lapselta sujui oman huoneen siivoaminen. Miesten näkemysten mukaan lasten kotitöiden tekemisessä oli kyse kodin perusjärjestyksen säilyttämisestä ja normaaleista kodin rutiineista. Joku miehistä taas ei halunnut vaatia lapseltaan lainkaan kotitöitä.

Jos kerran minulla on aikaa, nii minä teen nytten, että kyllä tämä aika loppuu minulta kuitenkin, että hän eläköön sitä nuoruuttaan sitten, ettei tarvi marista vanhempana, että joutu kakarana kaikki tekemään. (Väinö)

Useimpien miesten mielestä oli tärkeää opettaa lapsia omatoimisuuteen kotitöissä jo pienestä pitäen, mutta pieneltä lapselta ei saanut vaatia kovin paljoa. Miesten tavoitteena tai toiveena oli, että lapsilla olisi kotoaan pois muuttaessaan taitoja ainakin omien jälkiensä siivoamiseen.

Leena: Miten teillä on sovittu nuo kotityöt keskenään, että peseekö poika itte [pyykkinsä]?
Antero: No itse asiassa minä olen ne kyllä tehny, että olis viimeset hetket, no hän osaa nyt tollasta perussiisteyttä tos keittiössä noudattaa, mutta että esimerkiks näitten vaatteitten kans on vaan sellanen ykslinjanen, että kaikki samaan ja on sitten valmis, että mitä eroa niillä muka nyt on. Niin tuota, et kyl tässä suhteessa olen jättäny opettamatta näitä tällassii käytännön taitoja.

Miehet kuvasivat, kuinka omien jälkien siivoamisesta kotona käytiin lasten kanssa neuvotteluja. Kotitöistä tuli myös kinaa ja riitoja vanhempien ja lasten välille. Lapset eivät miesten mukaan aina suostuneet tekemään kodin töitä. Kyse oli pelisääntöjen ja periaatteiden opettelemisesta. Useimpien miesten mielestä kotityöt kuuluivat lapsen velvollisuuksiin kotona, ja niistä ei maksettu rahaa.

Uusperheissä elävät miehet kertoivat, että kotitöiden tekemisestä saattoi tulla erimielisyyttä, kun kaksi perhettä muodosti uuden kodin. Miesten mielestä riitaa aiheuttivat erityisesti vanhempien erilaiset kasvatusperiaatteet siitä, mitä lapsilta vaadittiin kodin töinä. Miehet kertoivat ratkaisseensa puolisoiden väliset

erimielisyydet esimerkiksi siten, ettei mies puuttunut kumppaninsa lapsen kotitöiden tekemiseen, vaan kumpikin huolehti vain omien lastensa tekemisistä.

Tiedetään, mitä ne [kotityöt] ovat, niin ei ole suurempaa vääntöä. Kun kaksi eri porukkaa menee yhteen, niin siinä on ollut omat vaikeutensa saada pelisäännöt selviksi, kyllä nyt alkaa olla ne suurimmat. Muuten se on ihan normaalia, että aikuisten välillä ei ole mitään, mutta se, että lapsia tulee eri osoitteista, että yhteistyö on ollut pikkuisen hankala sovittaa, mutta kyllä se nyt on mennyt. (Markku)

Antero: Meillä on ollu vähän tän nykysen avopuolison kans näköjään erilainen kasvatuskulttuuri, että mää olen pyrkiny aina siihen, että se [lapsen huone] laitetaan aika ajoin järjestykseen ja sen laittaa sitte se, joka sielä asuu. Niin hänellä on taas sitte sellanen näkökulma, että se ei mene perille se ajatus, että sen joku muu kun hän [avovaimo] laittaa järjestykseen ja sekin tapahtuu hyvin harvoin, että se on sellasen pommin jäljiltä se mentaliteetti, mutta en minä puutu siihen, ku se ei häiritse minua, eikä koske niitä tiloja missä minä olen.

Leena: Tarkotat sitä yläkerran huonetta?

Antero: Niin tää yläkerta, elikkä sen pojan huone, niin se on sellanen, että siitä sitte aina aika ajoin tää avopuoliso ja se poika käyvät sitte sellasen keskustelun, että mitenkä sen siivoamisen kanssa on, se on aikamoisen melskeen jälkeen vasta saatu aikaseks.

Miesten kotityön käytännöt ilmenevät oman, konkreettisen tekemisen sijasta kotitöiden johtamisena. Kyse on miesten kotitöiden jakamisen ja organisoimisen vallasta sekä kotitöihin kasvattamisesta ja sosiaalistamisesta. Miesten kotityön valta näyttäytyy suhteessa lapsiin. Puolisot käyvät myös keskenään kamppailua kotitöihin kasvattamisen vallasta ja auktoriteettiasemasta kodin töissä.

Siivoaminen

Leena: Jos kerrot vähän tarkemmin, että mitä se on, että pitää paikoista huolta?

Jouni: No justiin tuota tosin, että jos on jotaki remppaa ja sitä on sitte tuota siivousta.

Kotitöistä kysyessäni miehet alkoivat yleensä kertoa siivoamisesta. Yksinasuvat miehet siivosivat itse. Siivoamisen tarkkuus ja kodin siisteyskriteerit vaihtelivat paljon haastateltujen välillä. Osa yksinasuvista miehistä kertoi siivoavansa välillä, silloin kun ehti ja kun näytti siltä. Näille miehille siisteys tarkoitti sitä, että kodin paikat olivat suhteellisen siistejä, eikä lattioilla näkynyt isompia roskia. Suurpiirteisesti siivoaminen merkitsi lähinnä imuroimista tai lattialla näkyvien

villakoirien ampumista, matoista vapaiden, lattian *pälvipaikkojen pesemistä* ja pölyjen pyyhkimistä silloin tällöin. Imuroidessaan yksi miehistä kuunteli samalla korvalappustereoita. Muutamat yksinasuvista miehistä puolestaan siivosivat kotinsa säännöllisesti ja tarkasti, koska he sanoivat pitävänsä siitä, että paikat olivat siistinä. Sekä tarkasti että suurpiirteisesti siivoavien miesten mukaan siivoaminen ei saanut kestää kauaa. Miesten mielestä oli hyvä, jos asunto oli pieni, eikä siellä ollut paljoa tavaroita tai pieniä koriste-esineitä.

Se on hirvee duuni, jos on jotain pikkutavaroita hyllyt, että niitä putsaa sitten, nii siihen meni hirveesti aikaa, jos siivoo. (Janne)

Yksinasuvien miesten mukaan kodissa vallitsi miehelle mieluinen järjestys ja perussiisteys. Tavaroiden ei tarvinnut olla millilleen paikallaan, mutta toisaalta kaikki ei saanut olla hujan hajankaan. Toisen ääripään muodostivat yksinasuvat miehet, jotka kertoivat, että heidän kodeissaan vallitsi *luova* tai *hallittu kaaos*, jolloin asunto sai miesten mielestä olla asutun taikka eletyn näköinen. Näiden miesten mukaan kodista teki kodinnäköisen se, että kirjat, koriste-esineet, lasten valokuvat ja vanhat sanomalehdet olivat *sulassa sekasovussa*, ja että huoneen lattialla lojui vaatteita ja pöydillä monenlaista tavaraa. Miehistä riitti, että liikkumiseen oli vapaata lattiatilaa.

Leena: Entäpä sitte vielä, miltä koti näyttää? Mitkä asiat tuo sitä kodin tuntua?

Ari: Koti näyttää kodilta sillon, ku se näyttää asutulta elikkä ei mitään mun mielest ylettömän määrin mitään sekasta eikä mitään ylettömiä määriä mitään hirveetä steriiliä puhtauttakaan. Mun mielestä sellainen kultanen keskitie, että siellä on kuitenki se perussiisteys ja sit se, että se kumminki näyttää asutulta.

Leena: Jos sitä vähän tarkemmin sanoo, niin mitä ne semmoset asumisen jäljet kotona on?

Ari: No vähä kattoo siinä, siinä on vaatteita tuolinsangalla ja tämmöstä näin, ja sit mulla on olkkarin pöytä on aina vähä silleen, nyt tää itse asias näyttää aika tyhjältä, että siinä on yleensä paljon enempi tavaraa.

Leena: Mitä siinä sillon on, kun siinä on vähän enempi jotain?

Ari: Siinä on vähä enempi papereita, sit siin on ihan mitä vaan, siinä voi olla ihan mitä vaan.

Ku mä lueskelen lehtiä, niin mä heitän kaikki lehdet tohon lattialle, ku jos niissä on jotain semmosta mitä mä voin tarvita siitä, sit jos siinä ei oo, mullon tuos keräilyroskis, mä vien ne suoraan sinne ja sit mä tiedän, että kaikki lehdet, jotka on lattialla, niin niissä on jotain mitä tarvii, ei saa heittää veke, ja eihän tämmönen, jos jonku naisihmisen kanssa yhessä asuis, nii hullukaan semmosta kattos, että lehdet

heitellään lattialle. Nää on vähän mun arkistossa siinä samalla, nuo kirjat on sattumalta kasassa, ku mä olen niitä viemässä kirjastoon, mut mullon täälä hujan hajan kaikki kirjat. (Juha)

Kun miehet kertoivat siivoamisesta ja kodin siisteydestä, siistit kodit olivat itsestään selvyyksiä, mutta luovan tai hallitun kaaoksen kodit perusteltiin ja selitettiin. Asutun ja eletyn näköisissä kodeissa asuvat miehet kertoivat arvostavansa kodin siisteyttä, mutta he myös selittivät, että eivät aina jaksaneet siivota kotiaan. Kodin sekamelska saattoi johtua myös miehen jatkuvista lähtemisistä ja tulemisista. Eräs mies kuvaili, että kun hän tuli kotiin reissusta, heitti hän kassinsa johonkin, pakkasi taas tavaroita ja oli melkein samantien lähdössä seuraavalle reissulle.

Kodin omanlaisella järjestyksellä oli myös tarkoituksensa. Kotona nikkaroivien ja harrastustöitä tekevien miesten mielestä oli käytännöllistä, että välineet ja tavarat saattoi jättää levälleen keittiön tai olohuoneen pöydälle. Nikkarointivälineiden *hiissaaminen* kaappiin ja esille olisi ollut miesten mielestä kauheaa edestakaisin *roijaamista*. Ari kertoi, että jos hänelle tuli yhtäkkiä inspiraatio tehdä jotakin, niin kuluisi kauhea määrä energiaa hakea työvälineet taas kaapista.

Mä esimerkiks oon tuola keittiössä höylänny ihan, et oikeen höylällä vetäny sielä, että eihän tämmötteet ihan parisuhteessa onnistu, et joku höylää keittiössä jotain lankkua sielä. (Juha)

Mikä oli siivoamisen tarkoitus ja päämäärä? Miesten mielestä kotona piti olla siistiä: miehistä oli kivaa, kun kotona oli siistiä. Jotkut miehet kuvailivat kotitöiden tekemistä ja kodin paikkojen kunnossa pitämistä mukavana puuhana. Tällöin kotitöitä ei ajateltu ikävänä tekemisenä, vaan tärkeätä oli lopputulos: siisti koti. Sen sijaan joillekin miehille kotityöt olivat välttämättömiä ja vastenmielisiä. Heidän mielestään oli pakko välillä siivota kotia, jotta koti toimi.

Leena: No entäs tämmöset arkiset asiat, ku kotityöt ja tiskaamiset, siivoomiset, semmoset?

Aarne: No ne ärsyttää minua tietysti. Ne on niin tyhjänpäiväsiä, koska jos ajatellaan siivousta, niin tietää, että se pitää taas tehä uudelleen pian, ei mitään lopullista saa aikaan, enkä mä saa siitä mitään tyydytystä.

Miesten kotitöiden tekeminen tähtäsi lopputulokseen ja päämäärään. Miehet kertoivat, kuinka tiskaamisen tai lopputuloksena oleva puhtaus oli palkitsevaa. Miesten mukaan tiskatessa, pyykkiä pestessä tai ruokaa laittaessa näki heti

lopputuloksen. Tällöin miehet rinnastivat kotitöiden tekemisen nopeaan prosessiin tai urheilusuorituksiin. Kun mies pääsi suorittamisen ylitse, tuli hänelle hyvä olo. Esimerkiksi vammautunut Sakke vertasi toisiinsa pyöräilemistä ja siivoamista:

Leena: Onks siinä kotitöissä muuta kuin se, että näkee, että saa jotain aikaseks vai onks se sitä rutiinia?

Sakke: Kyllä se on niinku enemmän sitä, että mä vaan tykkään, et on siistiä ja mä en ajattele sitä tekemistä ikävänä tekemisenä, vaan mä meen siihe lopputulokseen, eli kiva, kun on siistiä. Esimerkiks se, et ku mä lähen pyöräilemään tonne, mua särkee ihan erkkinä sillei, et hyvä ku mä pystyn käveleen, nii mä tiedän, et aika moni jättäs lähtemättä mut mä tiedän, et kun mä meen sen yli sen suorittamisen, et sen jälkeen mulla on niin hyvä olo. Tässä mun mielest toimii iha sama juttu, niinku läpi elämän näis asioissa. Mä pääsen sinne sen suorittamisen yli ja ennen tekemistä mä tiedän, että siitä...se on mulle hyväks.

Kotitöitä, joista miehet eivät pitäneet tai joita he suorastaan inhosivat, olivat pölyjen pyyhkiminen, vaatteiden silittäminen ja ikkunoiden peseminen. Miehet kertoivat, että he tekivät näitä kotitöitä satunnaisesti, tai eivät lainkaan. Miehet pitivät pölyjen pyyhkimistä vaivalloisena, miesten mukaan kyse oli *taistelusta pölyä vastaan*. Monet miehistä eivät hankkineet kotiinsa pieniä koriste-esineitä tai avonaista kirjahyllyä, koska ne keräsivät pölyä ja hankaloittivat siivoamista. Ne miehet, jotka olivat pölylle allergisia, kertoivat joutuvansa pyyhkimään pölyjä tai imuroimaan kotinsa melko usein. Jotkut miehistä puolestaan eivät voineet sietää vaatteiden silittämistä, jolloin miehen tyttöystävä tai äiti silitti vaatteet. Eräs mies koki silittämisen ja vaatteiden ojentamisen kuosiinsa työläänä terveydentilansa takia. Vähän tehtynä kotityönä miehet mainitsivat myös ikkunoiden pesemisen, jota vasta suunniteltiin tai johon toivottiin omien tyttärien apua.

Kun tein haastatteluja miesten kodeissa, havaitsin kotien siisteyskriteerien moninaisuuden. Kotien siisteys miesten kertomana oli myös joskus erilaista ja jopa ristiriitaista verrattuna siihen, miltä miesten kodit mielestäni näyttivät. Jotkut miehistä kertoivat tekevänsä mielellään kaikkia kotitöitä, nauttivansa kotitöistä ja olevansa siisteysfriikkejä, mutta heidän kotinsa näyttivät minusta melko sekaisilta. Joskus taas miehen koti oli minusta hyvin siisti, vaikka mies puhui kotitöiden tekemisestä hyvin niukasti. Käydessäni miesten kodeissa arvelin, että jotkut miehistä olivat etukäteen siivonneet kotinsa ennen tuloani, joidenkin kodit taas olivat eletyn ja asutun näköisiä.

Toimivien kodinkoneiden merkitys

Kun haastattelin miehiä kotitöiden tekemisestä, tuli esiin kodinkoneiden merkitys. Miehet olivat myös ottaneet valokuvia kodinkoneista pyytäessäni heitä valokuvaamaan kodin merkityksellisiä ja tärkeitä puolia. Miehet kertoivat, että kotitöiden tekemisessä tärkeitä olivat toimivat kodinkoneet ja -laitteet, kuten pyykinpesukone, astianpesukone, sähköliesi ja imuri. Miesten mielestä kodinkoneet helpottivat kotitöiden tekemistä tai tekivät kodin työt lähes itsestään.

Leena: Entäpä täällä kotona, onko kodin tavaroita, mikkä ois tärkeetä?

Väinö: Kyllähän tärkeetä tänä päivänä on, entistä enemmän on oppinu ymmärtämään nykysiä kodinhoitotöitä helpottavia välineitä, jotka on keksitty aikoja sitten. Kun poikamies kerran olen, ni joudun itse pesemään kaikki pyykkini ja astiat tiskaamaan ja muuta, ni se tulee kyllä miettimättä ja sitä ajatellukin, jopa niinkun varautuu siihen, että ois pahan päivän varalle tilalle hankkia esimerkiksi pyykinpesukone, astianpesukone tai sitten liesi, niin ilman niitähän ei tänä päivänä pärjää. Tai pärjää, mutta vaikee on, et siinä vaikeutuu sitten kodin tehtävät, että on oppinut jo naisten työtäkin ymmärtämään, että tämmösiinkin tavaroihin kiinnitän tänä päivänä suuremman huomion.

Kodinkoneiden ja kodin laitteiden merkitys huomattiin erityisesti silloin, kun ne menivät rikki tai toimivat huonosti. Miesten mielestä esimerkiksi pyykinpesusta ilman pyykinpesukonetta ei tullut mitään, huonolla ja halvalla imurilla imuroidessa roskia joutui *metsästämään* lattioilta. Rikki menneet kodinkoneet ja -laitteet piti miesten mukaan uusia heti, joskus kodinkoneen särkyminen osoitti sen tarpeettomuuden. Eräs yksinasuva mies huomasi, ettei hän tarvinnut astianpesukonetta toisin kuin perheen kodissa ja lasten ollessa pieniä, jolloin tuli paljon likaisia astioita.

Leena: Jos vielä palaan tohon, tästä esineistä ja tavaroista, niin onko jotain semmosia kodin tavaroita, jotka on tärkeitä sulle, että mistä esimerkiks huomaa sillon, ku on rikki tai mitä tarvii ihan arkisissa kodin jutuissa?

Antero: On se tietyst kaikki sellainen, mikä liittyy tällaseen arkipäivän pyörittämiseen, että jos vessan oven lukko on rikki, jos ottaa nyt tällasen, että sehän on ilman muuta sillai, et se on korjattava tai että jos huomaa, että joku sellanen jatkuvassa käytössä oleva talousesine on rikki, niin ei sitä tarvi kuitenkaan miettiä sitä riittääkö raha siihen vai eikö riitä, niin kyl se tulee välittömästi korvattua sit toisella, et ei siinä kauan mietitä, että se on seuraavana päivänä sitte uus.

Puhtaus teki miehille kodin

Miesten mielestä kotona ei tarvinnut välttämättä olla siistiä ja paikkojen järjestyksessä, mutta puhdasta piti olla. Kotona ei saanut haista pahalle. Kodin puhtaus merkitsi miehille puhdasta keittiötä, wc:tä, saunaa ja puhtaita lattioita.

Millon pesen vessaa, joskus harvemmin innostun pesemään pesuhuonetta ja saunaa ja vessahan on pestävä useammin ihan hygienian kannalta. (Väinö)

Miehet peilasivat oman kotinsa puhtautta näkemiinsä muiden ihmisten likaisiin koteihin tai epäsiisteihin ryyppykämppiin.

Mullon niinku tiettyjä periaatteita, että mullon siis kämpässä hirveen usein sekasta, nyt on yllättävän vähän sekasta, mut sillai kyl mä siistinä pidän, niinku mikä mua eniten ällöttää niinku ihmisissä on, että niitten talouksissa on likaset keittiöt ja likaset vessat, et varsinki sillai ne pidän puhtaana. (Juha)

Kodin puhtaus tarkoitti miehille puhtaiden tilojen lisäksi myös sitä, ettei keittiön tiskipöydälle kerääntynyt likaisia astiaröykkiöitä. Yksinasuvat miehet kertoivat usein tiskaavansa astiat käsin sitä mukaa, kun tuli tiskiä, joillakin yksinasuvista *kone hoiti tiskihommat*. Myös perheelliset tai lapsensa kanssa kahdestaan asuvat miehet pitivät tärkeänä tiskien hoitamista. Miesten mielestä sekä aikuisten että lasten tuli viedä omat ruokailuvälineensä ja astiansa astianpesukoneeseen. Koneen täytyttyä sen tyhjentäminen kuului perheessä kaikille. Astioiden peseminen oli miesten kodeissa toistuva rutiini.

Pyykinpesu ja puhtaiden vaatteiden merkitys

Vaikka kotityöt eivät olleet miehille keskeisimpiä kotikäytäntöjä, nousivat kotitöistä esiin pyykinpesu ja puhtauden vaatteiden merkitys. Pyykinpesu ja puhtaat vaatteet osoittautuivat tärkeiksi useiden eri aineistotyyppien valossa. Miehet olivat ottaneet valokuvia pyykinpesukoneesta ja kuivausrummusta, pyykkituvasta sekä pyykkinarulla kuivuvista vaatteista. Kysyessäni miehiltä heille tärkeistä esineistä tai tavaroista miehet kertoivat pyykinpesukoneen tärkeydestä. Seuraava miehen ottama, kodin merkityksellisiä puolia kuvaava valokuva havainnollistaa sitä, kuinka pyykinpesu oli miehelle tärkeää.

Myös erilaisten kotiin kietoutuvien haastatteluteemojen ja haastattelukysymysten yhteydessä tuli toistuvasti esiin puhtaiden vaatteiden ja ruumiillisen hygienian merkitys.

Kun miesten pyykinpesua tarkastelee elämänkulun näkökulmasta, muutamat miehistä kertoivat oppineensa pesemään pyykkiä silloin, kun he muuttivat ensimmäiseen omaan kotiinsa. Puhtaiden vaatteiden ja pyykinpesun kriteerejä oli omaksuttu usein lapsuudenkodista äidiltä. Yksi miehistä mainitsi, kuinka hän parisuhteidenkin aikana mielellään *hoiti pyykkirumban*. Kaksi miehistä kertoi nykykodistaan, kuinka palkitsevaa oli tiskata ja pestä pyykkiä, koska heti näki, kun tuli puhdasta. Miesten pyykinpesun käytännöt olivat keskenään erilaisia. Ne vaihtelivat säännöllisistä, viikoittaisista pyykkipäivistä pyykinpesuun sitä mukaan, kun puhtaat vaatteet alkoivat loppua.

No sen on sitä, kun joku alkaa loppumaan, nii se on pestävä tai että alkaa olla niin paljon sitä pyykkii, että se on pestävä, että jos tarvii jotakin, nii se on pestävä, että se vaihtelee. Viimestään sillon, kun näyttää, että nyt loppuu, nii sillon on viimestään pestävä. (Janne)

Omakotitaloissa asuvat miehet arvostivat kotinsa kylpyhuoneessa olevaa pyykinpesukonetta. Sen sijaan useilla kerrostalossa asuvilla miehillä ei ollut omaa pesukonetta, jolloin he kehuivat taloyhtiön pyykkitupaa: siellä olivat pesukoneet, lingot, kuivurit, mankelit ja kuivaushuone. Pyykinpesu kerrostalon pyykkituvassa oli myös ilmaista.

Tässä talossa on upea toi pesutila alhaalla, eikä maksa mitään, siellä on pesukoneet, lingot, kuivurit. Mä vien sinne. Mä otan koneesta pyykit ja lingon kautta paan, ni mulla on kahen tunnin päästä ne kuivana, että siellä mä kerran viikossa, parin viikon välein käyn. – – Nyt kone tekee kaiken, musta se on nautittavaa. (Matti)

Pyykin peseminen pesutuvassa vaati miehiltä pyykkäämisen ajankohdan etukäteen suunnittelemista sen sijaan, että mies olisi vain laittanut pesukoneen pyörimään. Kahden miehen mielestä oli huono asia, että heidän vaatteitaan oli varastettu kerrostalon kuivaushuoneesta. Sen vuoksi miehet toivat vaatteensa kuivaushuoneesta kotinsa kylpyhuoneen narulle kuivumaan tai he lukitsivat kuivaushuoneen oven varmuuden vuoksi vielä omalla lukollaan.

Yksinasuvat miehet kertoivat pesevänsä itse pyykkinsä. Yhtä useamman ihmisen kodeissa pyykinpesun työnjako oli erilaista perheestä riippuen. Vanhempiensa luona asuva Sami kertoi, että äiti hoiti koko perheen pyykinpesun. Aikuisen poikansa kanssa asuva Jouni sanoi, että molemmat heistä pesivät yleensä omat pyykkinsä. Antero puolestaan kuvaili, kuinka hänen pojaltaan ei oikein sujunut pyykinpesu. Iäkkään isänsä kanssa asuva Pentti mainitsi, että hän auttoi joskus isäänsä pyykinpesussa. Lapsen varttuminen ja aikuistuminen toi odotuksia siitä, että kotona asuva lapsi pesisi itse oman pyykkinsä.

Poika kyllä laittaa omansa [puhtaat vaatteet vaatekaappiin] ja mie omani, että ja [hän] peseeki palijolti omansa, mutta että jos ne on tuola pyykissä niin mie pesen ja laitan narulle, että en pois ota kyllä, että saa ite ottaa ne sieltä. (Jouni)

Esimerkiks näitten vaatteitten [pesemisen] kans [poika] on vaan sellanen ykslinjanen, että kaikki samaan ja on sitten valmis, että mitä eroa niillä muka nyt on. (Antero)

Pyykinpesu oli myös sukupuolittunut kotikäytäntö. Kahdestaan murrosikäisen tyttönsä kanssa asuva Väinö kertoi pesevänsä molempien pyykit, mutta tyttö halusi itse pestä paremmat vaatteensa. Miehen puheessa lapsen varttuminen tytöstä aikuistuvaksi naiseksi ilmeni vaatteiden erottelemisena, erityisesti tyttären

alusvaatteista puhumisen erottamisena muista pyykkivaatteista puhumisesta. Myöskään tyttären paremmat vaatteet eivät isän mielestä kuuluneet muun pyykin joukkoon.

Liisalla on omia vaatteita, joita hän pesee itte, joita hän ei anna minun pestä. Ne on tietysti naisten omia juttuja, että Liisastakin voi jo sanoo, että nuori naisen alku on, ni toki niinkun puhutaan alusvaatteista ja muista, ni ne menee samassa koneessa, mutta hänellä on tietysti omia parempia vaatteita, jotka hän haluu, että mä onnistuin kerran pilaamaan hänen paidan, ni siitähän palautetta tuli sen myötä, että et sitten kajoo ja se meni kerralla perille, että hyvä on. (Väinö)

Miehet eivät puhuneet pyykinpesusta työnä tai eri vaiheista koostuvana kokonaisuutena. Miesten mukaan pyykinpesu oli pyykkikoneen täyttämistä ja tyhjentämistä. Muutamat miehistä kuitenkin painottivat pyykinpesussa vaatteiden lajittelemisen tärkeyttä, jotteivät vaatteet värjäytyisi. Joissakin kotitalouksissa pyykit vaikuttivat peseytyvän itsestään.

Puhtaan pyykin jatkokäsittelystä miehet kertoivat hyvin vähän. Vaatteista puhumisen myötä nousi esiin sukupuolen sekä perheenjäsenten erillisyys. Miehet eivät yleensä pitäneet vaatteiden silittämisestä, jolloin miehen tyttöystävä tai äiti silitti vaatteet. Jos mies oli pessyt aikuisen poikansa vaatteet, sai poika sai itse ottaa vaatteensa pois narulta kuivumasta, kuten edellä kävi ilmi. Toisinaan puhtaista vaa ztteista saattoi tulla kiistaa parisuhteessa. Kumppaneiden väliset vaatekiistat tiivistyivät kysymyksiksi vaatekaappien järjestyksestä tai sisällöstä.

Leena: Onko jotakin [kotitöitä] mitä sää vähempi mielellään teet?
Veijo: Pyykkien laittaminen narulta kaappiin, jos mie sen teen, niin ne on yleensä väärissä paikoissa kaikki, elikkä siihen mie en halua koskia (nauraa).

Kodin puhtauden merkitykset olivat miehille moninaisia. Kodin puhtaus jäsentyi spatiaalisena, keittiön ja wc:n tilana. Vaatteet puolestaan toivat esille kodin puhtauden materiaalisen ulottuvuuden. Kodin puhtaus merkityksellistyi miesten kotikäytännöistä siivoamisena ja pyykinpesuna. Kodin puhtaus liittyi myös miehen henkilökohtaiseen hygieniaan ja ruumiilliseen puhtauteen. Useat miehistä puhuivat puhtaiden, siistien ja silitettyjen vaatteiden tärkeydestä. Miesten mielestä oman peruspukeutumisen tuli olla siisti, etenkin kylään lähtiessä.

Että kyllä mä tykkään, että vaatteet on puhtaat. Mulla alkaa ällöttää tuol bussissaki ku, tän päivän nuoret ei oikein pese vaatteitansa, ne haisee tupakille ja paskalta

suoraan sanottuna jokku, että on ihan mustat farkut tästä näin ja et ite on aina pitäny siittä huolen, et kyl mä pesen pyykkiä monta kertaa viikossa, aina ku on tarvis. (Juha)

Puhtaat vaatteet, ruumiillinen puhtaus ja puhtaat vuodevaatteet tekivät miehille kodin myös muissa paikoissa, kuten päihdehoitolaitoksessa, armeijassa, vankilassa, metsässä tai matkoilla. Miettiessään kodin puhtauden vastakohtia Sami kertoi, kuinka päihdehoitolaitokseen hoitoon tullut likainen mies toi tullessaan pahan hajun soluasuntoon.

Nii jossain Syrjälässäki nii meillä soluun muutti sellanen tyyppi, joka niinku haisee oikeesti. Eilen me vietiin se saunaan, mut ku se tuli saunasta, nii se veti samat vaatteet päälle. Se haisee edelleen, mut sille pitää varmaan maanantaina hoitaa varusteet sielt uudet. Et tota…ne on aina semmosii, et ei niinku kotona ei sais haista, pitäs olla puhdasta. Jos ei välttämättä siistii, niin ainaki puhdasta. Se on niinku tärkeintä. (Sami)

Miehet kuvailivat, kuinka heillä matkoilla ollessaan täytyi olla mukana puhdas vaatekerta sekä peseytymis- ja hygieniavälineet. Miesten mielestä reissussa ollessa oli tärkeää päästä suihkuun tai saunaan.

6.9 Ruoanlaitto ja syöminen

Ruoanlaitto kotona oli erittäin vahva ja moneen kodin paikkaan miehen elämänkulussa kiinnittyvä kotikäytäntö. Ruoanlaitto ja ruoka näkyivät useiden haastatteluteemojen yhteydessä ja monien eri aineistojen osoittamana. Kysyessäni miehiltä heidän tavallisesta arkipäivästään kotona tai miesten kotitöiden tekemisestä sain kuulla ruoanlaitosta ja ruoasta. Kun kysyin miehiltä, miten kodin voi aistia, puhuivat he ruoasta ja ruoanlaitosta. Kun miehet kuvailivat heille tärkeitä esineitä ja tavaroita, liittivät he niiden merkityksiä ruokaan ja ruoanlaittoon.

Miesten ottamat valokuvat kodin merkityksellisistä puolista muodostivat suuren, ruoan ja ruoanlaiton merkityksistä koostuvan aineiston. Miehet olivat ottaneet näitä valokuvia useimmiten nykykodista ja vapaa-ajan asunnosta. Miehet olivat ottaneet useita valokuvia keittiöstä, ruokapöydästä tuoleineen, jääkaapista, pakastimesta, maustepurkkihyllyköistä ja reseptikirjoista. Miehet olivat valokuvanneet myös perhesuhteitaan ruoanlaittoon ja ruokaan liittyen. Valokuvat esittivät muun muassa miestä keittiön pöydän ääressä oma lapsi sylissään istuen, omia lapsia keittiön

pöydän ympärillä istumassa ja miehen tytärtä ja tytön poikaystävää keittiön hellan ääressä ruokaa laittamassa.

Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, havaitsin ruoan tarjoamisen sekä yhdessä syömisen ja juomisen merkityksen kodissa. Useimmat miehistä tarjosivat minulle kahvia tai teetä haastattelujen aikana. Ennen tuloani muutamat miehistä olivat kattaneet keittiössä kahvipöydän valmiiksi kahvikuppeineen, lautasineen ja servetteineen. Eräät miehistä kertoivat poikenneensa ennen haastatteluja lähikauppaan tai konditoriaan ostamaan tuoreita viinereitä taikka he olivat ottaneet sulamaan pakastimestaan pullaa tai kampanisuja. Sen sijaan toisten miesten kanssa joimme pelkkää kahvia tai teetä olohuoneen sohvaryhmässä istuen. Joimme kahvia yleensä haastattelujen lomassa, jolloin minidisk-nauhurilleni tallentui kahvikuppien ja lusikoiden kilistelyn ääniä, kahvin kaatamista kuppiin, *ota nyt lisää* -kehotuksia ja pulla suussa puhumista.

Kauko: Ole hyvä! (tarjoaa leivoksia)
Leena: Kiitos, kyllä kahviki riittäs.
Kauko: No mää ny ostin, tein poikkeuksen, on toki korppujaki, mutta ne on semmosia...
Leena: No kiitos, jos on näin sitte tarijolla, nii...

Toisinaan kahvihetket miesten kanssa sovittiin haastattelujen jälkeen kodin ulkopuolelle. Esimerkiksi Matti vei minut ensimmäisen haastattelukerran jälkeen lähikuppilaan kahville, toisen haastattelukerran jälkeen menimme Matin kanssa kerrostalon alakerran kerhohuoneeseen, jossa diakoniatyöntekijät myivät kahvia ja pullaa. Kahvin, teen ja leivonnaisten lisäksi myös ruoka liittyi haastattelutilanteisiin. Kiivetessäni kerrostalon portaita sovittuun haastatteluun Juhan kotioven takaa tuoksuivat vahvat mausteet ja vastalaitettu ruoka porraskäytävään saakka. Juha kertoi juuri syöneensä, ja hän olisi tarjonnut valmistamaansa ruokaa minullekin. Kahvin, teen tai ruoan tarjoaminen merkitsi vieraanvaraisuutta, tunnelman keventämistä sekä vapaamuotoista jutustelua kahvikupin ääressä varsinaisten haastattelujen päätteeksi. Kiitokseksi haastatteluista annoin miehelle yleensä kahvipaketin tai teetä.

Miehet puhuivat hyvin vähän ravintoloissa ja ulkona syömisestä, jolloin kodin ulkopuolella ruokaileminen ei ollut miesten säännöllinen kotikäytäntö. Eläkkeellä olevat miehet puolestaan kertoivat ruokailevansa useammin esimerkiksi

huoltoasemalla. Opiskelijamiehet sanoivat syövänsä opiskelijaruokalassa opiskelun aikatauluista riippuen. Eräs miehistä kertoi käyvänsä säännöllisesti työttömien ruokailuissa sekä Pelastusarmeijan ja diakonian ruokapaikoissa, koska niissä sai ruokaa edullisesti.

Ikä ja terveys määrittivät miesten tarvetta kodin ulkopuolisen ruokailun järjestämiseksi. Pentti kertoi asuvansa kahdestaan iäkkään ja terveydeltään huonokuntoisen isänsä kanssa, jolle kunnallinen kotipalvelu toi ruoan. Aarne puolestaan kertoi, että kun hän oli ollut huonossa kunnossa sairaalajakson jälkeen, hän oli saanut ruoan kunnallisesta kotipalvelusta, ja myös Aarnen aikuinen tytär oli käynyt laittamassa isälleen ruokaa.

Ruoanlaitto oli miehille kotityön sijasta mielekäs harrastus. Miehet sanoivat pitävänsä todella paljon ruoanlaitosta ja *kokkailusta* kotona. Heidän mielestään oli tylsää syödä aina samanlaista ruokaa, ja vastakohtaisesti hyvää, itse laitettua ruokaa oli kiva syödä.

Ruuanlaitto on erikseen, että en mä sitä laske kotityöks. (Janne)

Ruoanlaitossa näki nopeasti myös lopputuloksen:

Leena: Mikä siinä ruuanlaitossa on sellasta mikä tuntuu, et se on mukavaa?

Juha: Emmä tiiä, ensinnäkin se ku on hyvää ruokaa sit on kiva syödä ja sit ku sitä siinä tekee niin, ehkä se on sillai, että nyt ku on ollu tämmönen, monta vuotta opiskellu ja tekee tavallaan sitä pitkää projektia, jonka lopputulos näkyy ehkä joskus, niin siinä ruuanlaitossa se on taas niin nopeempi se sykli, että sä niinku pääset kohta tutustuun tähän omaan keitoksees ja jos se tuli hyvä niin, sä voit vielä parantaa, jos tuli huono, sitäki voi vielä parantaa.

Leena: Ja näkee nopeesti sen mitä on tehny?

Juha: Joo, juuri näin, että se on tavallaan se prosessi niin lyhyt siitä ideasta siihen valmiiseen makunautintoon.

Ruoanlaittaminen liittyi miesten puheissa myös kodin tuntuun:

Jos ei pysty tekemään ruokaa, niin mikäs koti se sitten on. (Janne)

Ruoanlaitto loi miehille kodinomaisuutta myös muualla kuin kodissa. Ruoanlaitto yhdessä vankitovereiden kanssa oli tehnyt miehelle vankilasta kodin.

Leena: Kenen kanssa te laitoitte ruokaa sitte vankilassa?

Sami: Vankitovereiden kans.

Leena: Oliks siinä ketään ohjaajaa vai saitteko te [tehä] omin päin?

Sami: Me laitettiin ihan omin päin keittiöpäädyssä. Siel oli keittiö ja levyt ja uuni ja...

Leena: Oliks siinä sääntöjä tai rajoituksia, että minkälaista ruokaa?

Sami: Ei kyl me niinku sillä, mitä sielt sai sielt kanttiinista nii ostettua niin niillä, sielt sai kananmunia ja maitoo ja jauhoja ja rahkaa ja makkaraa ja tommosta, et niistä sitte tehtiin, mut ei siel vihanneksii ollu eikä lihaa eikä tollasta. Jotain leivottiin aina ja lättyy paistettiin, pyttipannuu tehtiin. Kuitenki ne vankilan ruuat ei oo kauheen hyviä että niiden lisäksi. Sitte ku treenattiin vielä, niin syötiin sitte silleen semmost ravintoo, mikä pysty vastaan siihen kulutukseen.

Miesten ruoanlaittoon, ruokailuun ja ruokaan liittyvien kotikäytäntöjen ydinpaikka oli kodin keittiö. Keittiön merkitykset tulivat esiin miesten haastatteluissa, miehet olivat myös ottaneet useita valokuvia nykykotinsa keittiöstä. Esitellessään kotiaan jotkut miehistä pysähtyivät kertomaan keittiön tärkeydestä. Eräille miehistä oli tärkeää, että kodissa oli hyvä keittiö, joka oli tilava, reilu ja avara sekä ruoanlaittoa että oleskelua varten. Muutamille miehistä tilava keittiö oli ollut kriteeri kodin hankkimiselle.

Miesten kuvaamana keittiössä tai olohuoneessa sijaitseva ruokapöytä oli kodin mielipaikka. Ruokapöydän ääressä miehet yleensä söivät, mutta myös lukivat sanomalehtiä tai kirjoja. Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, tehtiin osa haastatteluissa keittiön ruokapöydän ääressä istuen, tai sitten siirryimme haastattelujen lomassa olohuoneesta keittiöön juomaan kahvia.

Ruoka oli miehen sosiaalisten suhteiden ydin. Ruoan avulla miehet loivat yhteisöllisyyttä. Perheellisille miehille keittiö oli ruoanlaiton lisäksi perheenjäsenten ruokailemisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen paikka. Miesten välillä oli eroavaisuuksia siinä, kuinka tiiviisti keittiö merkitsi perheenjäsenten yhdessä ruokailemista ja yhdessäoloa. Joidenkin miesten mukaan perheenjäsenet eivät aina ruokailleet yhdessä, vaan kukin otti jääkaapista ruokaa omien tulemistensa ja menemistensä mukaan. Sen sijaan Väinön mielestä hänen vähäiset, yhteiset hetkensä tyttärensä kanssa paikantuivat ruokapöydän ääreen ja yhdessä ruokailemiseen kotona.

Leena: Syötte porukalla sitten?

Väinö: Syödään, on se yhteinen hetki. Mää yritän siihen, vaikka siinähän on, yritän siihen ite itteeni käskee, vaikka se meinaa jäädä unholaan ja on jäänytkin hyvin

paljon paitsi, että ois se yhteinen hetki muutenkin, eikä vaan se ruuan hätäinen suuhun paneminen. Siinä juteltas ne päivän tapahtumat ja mitä kuuluu, sillon varsinkin kun tytär tulee koulusta ja minä töistä, nii sillon se kyllä usein tahtoo jäädä, että kumpikin hotkii hätäseen ja mut niinkun viikonloppusin, tässä [näyttää valokuvaa] on viikonloppu kysymyksessä. Sillon niinku siinä hänen poikakaverinsakin on ja minä kyselen Hannulta, kun hän on autokoulussa, että miten siellä menee ja kun on kouluun mennyt, että miten viikko on mennyt. Viikonloppusin usein on täällä, ja vaihdetaan ajatuksia.

Antero puolestaan puhui ruokailutapojen muutoksesta. Hänen lapsuudessaan oli ollut tärkeää, että ruoka-aikana kaikki olivat yhtä aikaa paikalla, kun äiti teki ruoan. Ruoka myös tehtiin tiettyyn aikaan. Nykyisin perheenjäsenten harrastusten, koulunkäynnin tai työnteon rytmittämät menemiset ja tulemiset ratkaisivat Anteron mukaan sen, milloin kukin söi mitä jääkaapista löysi. Anteron mielestä perheenjäsenten yhdessä ruokailemisen ei pitänyt olla jonkinlainen *palaverihetki*. Toisaalta kodin yhteisten ruokailuhetkien puuttuminen saattoi mielestä merkitä sitä, etteivät perheenjäsenet muodostaneet yhdessä perhettä. Ruoanlaitto ja perheenjäsenten yhteiset ruokailuajat toivat esiin perhesuhteiden tärkeyden. Esimerkiksi kahdestaan iäkkään isänsä kanssa asuva Pentti kertoi seuraavaa:

Leena: No miks sitä ei voi sitte ajatella, että oman isän kanssa perustaa kotia? Millä lailla se on eriä ku asua sitte elämänkumppanin kanssa?

Pentti: Niin, kyllähän siinä tosi suuri eroavaisuus on. (nauraa)

Leena: Tyhmiä kysymyksiä, mutta niinkö esimerkiksi?

Pentti: Kyllä se tietenki, mie oon tästä tosi palijo pois, että mie oon päivät, niinkö nykki oon, tuun yleensä tähän aikaan töistä ja aamulla lähen, että se kuitenki jääpi se kanssakäyminen hyvin vähäiseksi loppujen lopuksi, että ku töistä tulen, saatan muutaman hetken tuola istua yhessä ja sitte ruuanlaiton, ruuat laitan tuola ja hän [isä] syö sitte täälä omia aikojaan, ja että siinä sillä lailla ei tule semmosta tavallaan niinkö perhettä, että sitä elettäis siinä samassa ruoka tai miten sitä sanotaan.

Yksinasuvat miehet erosivat toisistaan siinä, kuinka paljon he itselleen ruokaa valmistivat. Osa miehistä kertoi laittavansa aika vähän *kunnon ruokaa*. Miehet lämmittivät arkisin valmisruokia mikroaaltouunissa tai söivät voileipiä, viikonloppuisin he tekivät kunnon ruokaa. Vähän ruokaa laittavat miehet kertoivat, etteivät he yleensä viitsineet laittaa ruokaa vain itselleen, koska se oli vaivalloista. Miesten mukaan he eivät osanneet valmistaa pientä määrää ruokaa itseään varten. Miehet harmittelivat, että kaupassa myytävät ruoan valmispakkaukset olivat liian

suuria, jolloin ruokaa tulisi liikaa. Sitä olisi vaikea säilyttää, ja samaa ruokaa joutuisi syömään koko viikon.

Sen sijaan jotkut yksinasuvista miehistä kertoivat laittavansa itselleenkin ruokaa. He eivät yleensä perustaneet valmisruoista, ja kertoivat tekevänsä helppotekoista, vaivatonta ja nopeasti valmistettavaa ruokaa. Jos oli jostain syystä kiire tai laiskotti, sanoivat miehet syövänsä valmisruokia. Ruoanlaitosta pitävät yksinasuvat miehet kuvasivat paljon ruoanlaittoa, valmistamiaan ruokalajeja ja mausteiden käyttöä. He kertoivat myös reseptien keräämisestä, omien ruokaideoiden soveltamisesta ja tulisten mausteiden käytöstä.

Ari: Laitan sapuskaa, mä tykkään ruuanlaitosta.
Leena: Mikä siinä ruuanlaitossa on semmosta, miksi tykkäät siitä?
Ari: Se on tota, sitä on helppo varioida ja sit siin pystyy hyvin toteen itse sen, onnistuuko siinä vai ei. Mä luen kyllä, mulla on hirvee määrä keittokirjoja, mutta mä luen reseptin korkeintaan kerran ja loppu tehdään soveltamalla.

Yksinasuvat miehet kertoivat laittavansa ruokaa myös muille ihmisille: omille, kotona käyville lapsilleen sekä kavereilleen. Miehet laittoivat ruokaa, kun muualla asuvat pienet tai kouluikäiset lapset tulivat isänsä luokse, miehet kertoivat laittavansa ruokaa myös aikuisille lapsilleen. Miehet kertoivat kokkaavansa lapsilleen esimerkiksi uunikalaa ja muusia, poronkäristystä, kanansiipiä, lasagnea, makkaraperunoita ja itse keitettyjä ranskanperunoita. Kaksi miehistä kertoi myös leipovansa itse. Esimerkiksi Teemu kertoi ottamastaan valokuvasta, jossa hänen poikansa istuivat keittiön pöydän ääressä. Etä-isänä oleva Teemu kuvaili, kuinka hän oli järjestänyt pojalleen syntymäpäiväjuhlan ensimmäistä kertaa:

Se oli joku arkipäivä, että Maritalla [ex-vaimolla] oli joku meno, ja mä hain ne hoidosta. Se oli Oskarin oikein virallinen synttäripäivä, et sillä. Et Marita järjesti sitten viikonloppuna, että Oskarin kavereita tuli ja niin päin pois. Toi oli se oikein synttäripäivä, nii laitettiin sitten vähän juhlatunnelmaa siihen. – – Toi täytekakku, nii ensimmäistä kertaa tein täytekaakun, ja se melkein onnistu aika hyvinkin, kerma meinas vaan mennä vähän kovaksi, että sitä oli sitten hankala levitellä. Kyllä se oli ihan hyvää, että pojat söi. – – Ostin vähän ilmapalloja ja serpentiinejä roikkumaan. Sit ostin sellasia kertakäyttölautasia, kun ne oli värikkäitä, nii tulee vähän väriä siihen. (Teemu)

Miehet kertoivat laittavansa ruokaa myös kotona käyville kavereilleen. Kavereille saattoi laittaa voimakkaammin maustettua ruokaa kuin omille lapsille. Ruoanlaiton avulla miehet säätelivät sosiaalisia suhteitaan.

Leena: Entäpä sitte onks siinä eroa ku sanoit, että laitat myös sitte kavereille tai ystäville [ruokaa], niin onks se erilaista ruokaa mitä pojille?

Juha: No joo, kyl se sillai, et siinä mielessä on erilaisempaa, että ehkä vähän eksoottisempia laitan kavereille, sitte tujumpia, ku eihän tommotte, no meijän jätkät syö kyl hyvin jo, ei ne kitise mistään valkosipuleista eikä pippureista. Tabascoo laittaa toinen, vanhempi ei laita kyllä mitään, mut ei tommottille pikkulapsille oikein kehtaa täräyttää vielä semmosia kunnon kastikkeita.

Perheellisten tai parisuhteessa elävien miesten kodeissa ruuanlaitossa ei ollut usein selvää työnjakoa. Miehet kertoivat laittavansa itse paljon ruokaa. Joidenkin miesten vaimot laittoivat yleensä ruokaa ja miehelle kuului kesäisin grillaaminen pihalla. Miehet mainitsivat laittavansa joskus ruokaa yhdessä tyttöystävänsä tai tyttärensä kanssa.

Miehet kuvasivat valmistavansa melkein mitä vain, esimerkiksi spagettia napolilaisittain, eksoottista ruokaa, lampaanpaistia, poronkäristystä tai porokeittoa, paistettua tai savustettua kalaa, jonkun miehen mielestä häneltä onnistuivat pihvit. Kaksi miehistä kertoi laittavansa salaattia ja kasvisruokia. Miehet arvostivat sitä, ettei ruoan valmistaminen vienyt kovin paljon aikaa, varsinkin, jos miehellä oli nälkä. Kiireisissä tilanteissa poron jauhelihasta sai erään miehen mukaan nopeasti ruokaa, kun sitä jäisenä pilkkoi ja sulatteli.

Miehet kertoivat myös ruokatarvikkeiden hankkimisesta. Miesten ruoanlaiton prosessi ulottui ruoan ostamiseen. Raaka-aineen itse hankkimisesta kertoivat porotaloudesta elantonsa saava mies sekä mies, joka kalasteli kesämökillään. Pentti, joka asui kahdestaan iäkkään ja huonokuntoisen isänsä kanssa, kertoi aina töistä tullessaan tuovansa ruokatarvikkeet isälleen.

Ruoan laittaminen oli miesten yksin tekemistä, mutta myös toista varten tekemistä. Ruoanlaitto oli miehille hoivan ja välittämisen kotikäytäntö. Tämä tuli esiin erityisesti miesten laittaessa ruokaa omille lapsilleen. Ruoan tarjoamisella osoitettiin läheisten sosiaalisten suhteiden merkitystä. Ruoan tarjoamisella tai tarjoamatta jättämisellä osoitettiin myös perhesuhteita. Voimakkaasti maustetut ruoat suhteessa mietoihin ruokiin toivat esille lapsuuden ja aikuisuuden välisen eron miesten ruoanlaiton käytännöissä.

Miesten haastatteluista, miesten ottamista valokuvista sekä miesten tärkeinä pitämistä esineistä ilmeni kodinkoneiden ja laitteiden ruoanlaittoon ja ruokaan liittyvät merkitykset. Miesten mielestä kodinkoneiden ja laitteiden tuli olla kunnossa

ja toimivia. Tällaisia tärkeitä laitteita tai tavaroita olivat terävät leikkuuveitset, vedenkeitin, kahvinkeitin, leivänpaahdin ja mikroaaltouuni, jotka helpottivat ruoan valmistamista ja lämmittämistä. Erityisen tärkeä miehille oli toimiva liesi.

Ku ruokaa laittaa niin, että jos sielä [kaverin kotona] puuttuu semmosia vehkeitä, jolla pystyy tekeen ruokaa niin mä voin sanoa, että mua häirittee se, jos on huonot puukot ja pienet kattilat ja ihan tommoset niinku perusjutut. (Juha)

Miehet olivat ottaneet useita valokuvia jääkaapin sisältä, jääkaapista ovi suljettuna ja pakastimesta. Seuraava erään miehen ottama valokuva kertoo hänelle tärkeistä kodin puolista.

Haastatellessani miehiä heidän kodeissaan ja miesten esitellessä minulle kotinsa, kolme miehistä esitteli minulle myös jääkaappinsa sisällön. Joissakin kodeissa jääkaappi toimi perheenjäsenten keskinäisen viestinnän paikkana. Perheenjäsenet olivat kiinnittäneet jääkaapin oveen muistilappuja toisilleen. Nämä muistilaput koskivat perheen arjen päivittäisiä rutiineja, ja auttoivat niiden muistamista erityisesti silloin, kun kaikki eivät olleet yhtä aikaa kotona. Jääkaapin oveen oli kiinnitetty myös muutamia valokuvia perheenjäsenistä ja sukulaisista.

Kaksi miehistä kertoi, kuinka tärkeää oli, että perheenjäsenillä oli omat ruoat jääkaapissa. Jääkaapin oven auki jääminen saattoi kertoa miehelle myös esimerkiksi isän terveydentilasta ja sen mahdollisesta heikkenemisestä.

Leena: Mitä tommosia, kun sanoit, että katot että paikat on kunnossa, niin mihin kiinnität huomiota sillon, ku sää meet sinne kotia illalla työpäivän jälkeen?

Pentti: Niin, kyllä sitä kattoo sitä isää, että onko se missä kunnossa ja tietenki vaivihkaa sitte kattoo, että onko sielä hella päälä tai jääkaapin ovet auki ja tämmöstä.

Se, kuinka täysi tai tyhjä jääkaappi oli, kertoi miesten mielestä perhesuhteista ja perheenjäsenten elämäntavoista. Esimerkiksi Lasse kertoi valokuvasta, jonka hän oli ottanut perheen kodin jääkaapista, jonka ex-puoliso oli täyttänyt. Yksinasuva Lasse vertasi valokuvassa olevaa perheen kodin jääkaappia nykykotinsa jääkaappiin, jonka oven Lasse avasi ja jonka sisällön hän minulle esitteli.

Musta toi [perheen kodin] jääkaappi kuvaa aika hyvin sitä, et sen pitää olla ääriään myöten aina, vaikka sitä ei tarvittais. Se turha kuluttaminen ja turha ostaminen ja turhan hankkiminen vähän joka asiassa, niin se ei kuulu mun kotiini, kotiajatukseen. Tossa tietysti on sellanen kontrasti [mun] tänhetkiseen jääkaappiin, että mä olin tuossa taas kaks viikkoa reissussa, mutta sitte ku mä tulin eilen kotiin, jääkaapissa ei ollu mitään muuta kun...mitäs sielä oli, puoli kiloa voita ja ketsuppipurkki ja muuten täysin tyhjä, et se kontrasti tällaseen taas niinku niin sanotusti kodin jääkaappiin missä on aina tämmösiä perustarvikkeita ja näin, niin että se on kumminki aika tärkee paikka kodille, et se toimii tää tällanenki puoli. (Lasse)

Lasse rinnasti yksin olemisen ja jääkaapin tyhjyyden sekä kumppanisuhteen ja jääkaapin runsauden toisiinsa. Jääkaappi ilmensi myös kumppaneiden elämänarvojen erilaisuutta. Sami puolestaan kertoi jääkaapin sisällön runsaudesta ja siitä, kuinka äiti oli aina täyttänyt jääkaapin perheenjäseniä varten.

Tää [valokuva] on jääkaapin sisältä. No mä kyl tunnistaisin heti et tää on meidän jääkaappi täst valokuvasta. Tietysti ne varmaa on melko samanlaisia, mut ei mulle, mä tiedän mistä löytyy mitäki, et sielt löytyy, siel on kaikkee mitä mä haluun tarvita yleensäki. Eli haluta syödä, et siel on, ja juoda. Pienest saakka on ollu sillei, että mutsi on jättäny lappuu pöydälle, että jääkaapissa on ruokaa, niin sit siihe on tottunu, että jääkaapissa on ruokaa. Esimerkiks täs ku mä oon asunu, nii mä annan mutsille ruokaraha, siis ku maksan vuokran huoneesta ja sit ruuasta. Mut et mä sit huomaan sen kyl tuolt jääkaapista, et siel on mulle ostettu ruokaa. Me syödään kuitenki faijan kanssa esimerkiks ihan erilaista ruokaa keskenään, et molemmat tunnistaa omansa, että harvoin on semmosta ikinä, et kuka on syöny mun ruuat. (Sami)

Sen sijaan Teemu oli ottanut valokuvan pakastimestaan, johon hän kertoi varaavansa ruokaa luonansa käyville, äitinsä luona asuville lapsilleen.

Leena: Sitten sulla on siinä kuva tosta?

Teemu: Pakastimesta ja siitäkin oli sun kanssa viimeks puhetta, että se oli, kun Marita [ex-vaimo]muutti tonne uuteen asuntoon, ni se ei mahtunu niille, ni mä olin

hyvin tyytyväinen, että mä sain sen, koska se on tuon ruokapuolen kanssa kätevää. Sinne voi ostaa varastoon ja sitten jos jää ylimäärästä, ni sen voi laittaa sinne. Hyvin käyttökelpoinen.

Leena: Onko sulla yleensä pakastimessa paljon vai onko siellä vähän [ruokaa]?

Teemu: Se nyt on vähän suhteellista, että ei siellä nyt kovin paljon ole, mutta aina sillai ruokaa, että jos pojat tulee yhtäkkiä käymään, ni muuten toi ruokapuoli nyt on välillä vähän semmosta, että jos jää kaupassa käymättä, ni sitten ollaan syömättä tai syödään jotain kevyempää, teetä ja leipää ja jotain pientä, mutta sitten taas jos tenavat tulee, ni niillehän nyt joskus täytyy olla, että jos ne tulee joskus ruoka-aikaan, ni sitten sieltä löytää aina ruokaa.

Leena: Mitä esimerkiks varaat sinne pakastimeen, kun haluut, että siellä on helposti saatavilla?

Teemu: Ainakin siellä on valmiskalakeittoa ja sitten pakasteseitä ja ranskanperunoita ja kalapuikkoja siellä on. Sitten nykyään sinne on ostettu lihaa vähän. Sara [tyttöystävä] tekee sitten kanasta ja possusta ruokaa sitten. Jäätelöä, semmosta.

Ruoan kotiin varastoiminen ennakoi tulevaisuutta. Jääkaapin tyhjyys puolestaan kertoi kodin arjen olevan päivä kerrallaan elämistä.

Miehet olivat ottaneet useita valokuvia maustehyllyistä, joissa oli maustepurkkeja. Maustehyllyt ja maustepurkit toivat esiin maustetun ruoan ja mausteiden merkitykset miehen ruoanlaitossa. Eräiden miesten mielestä keittiössä esillä olevat maustepurkit olivat myös visuaalisesti kivan näköisiä. Erityisesti nuoret miehet kertoivat laittavansa usein eksoottisia ruokia, kuten thaimaalaisia, intialaisia tai kiinalaisia ruokia. Näitä ruokia miehet kuvailivat maustavansa *eksoottisilla, tulisilla, vahvoilla* tai *tujuilla* mausteita, kuten chilikastikkeilla ja pippureilla. Tuliset tai vahvat mausteet olivatkin monille miehistä mieluisia. He kertoivat ostavansa mausteet itämaisista kaupoista, koska niitä ei välttämättä saanut lähikaupasta. Eräälle miehistä oli tärkeää maustehyllyn järjestys sekä se, että mausteita täytyi olla kotona saatavilla.

Mausteiden käyttö merkityksellistyy miehelle hienojakoisena ja tarkkana perehtyneisyytenä ruoanlaittoon. Koti on ruoka- ja maustevarasto, joka ennakoi tulevaisuuden kotia ja osoittaa miehen ruoanlaiton suunnitelmallisuuden. Analyysiani havainnollistaa erään miehen ottama valokuva.

Mulla on mausteita, että sen verran, että pystyy tekeen vähän kaikenlaista ruokaa, siinä ei nyt tietysti oo semmosta perinteistä maustetta, että ne on enemmän just tommosii intialaisia, nuo sopii aika pitkälle intialaiseen ruokaan nuo mausteet ja italialaiseen. Ja mä oon hommannut noita purkkeja, että ne on visuaalisesti kivan näkösii, että niitä on mukava säilyttääki jossain. (Janne)

Ruoanlaiton lisäksi ruoka itsessään teki miehille kodin monella tavoin. Kuten Sami kertoi, koti koostui omista tutuista ruoista ja pienistä aineellisista jutuista. Miesten kuvauksissa ruoka antoi kodille merkityksiä syömisenä, ruoan maistamisena ja haistamisena. Miehet hankkivat ruokaa kotiin ostamalla tai pyydystämällä, ja he varastoivat ruokaa jääkaappiin ja pakastimeen. Miehet myös tarjosivat kotonaan valmistamaansa ruokaa läheisiksi määrittyville ihmisille tai osoituksena vieraanvaraisuudesta. Miehet kertoivat ruokalajeista, joista he pitivät. Äärimmillään ruoka merkitsi miehelle kaikkea.

Kun kysyin miehiltä siitä, miltä koti maistui tai tuoksui, liittivät miehet kodin tunnun vahvasti ruoan makuihin ja tuoksuihin. Ruoan haistaminen ja maistaminen merkityksellistivät kotia. Yleensä ruoan tuoksu, ja erityisesti *kotiruoan tuoksu* tekivät miehille kodin.

Kyllä semmonen ruuan tuoksu, ihan semmonen perusruokien tuoksu, ei pitsan lämmitys, että ihan keitetään ja paistetaan ite. (Matti)

Miesten kuvauksissa ruoan aistimukset kiedottiin kokonaisvaltaisiin mielikuviin tai muistoihin. Esimerkiksi kesämökki, kalaruoan laittaminen ja ruoan tuoksu merkitsivät eräälle miehelle kodin tuntua. Toisille miehistä kodin tuntuun kietoutuva

ruoan tuoksu oli paikantumatonta. Miehet eivät tarkemmin määritelleet sitä, mistä ruoasta tai kenen laittamasta ruoasta oli kyse. Miesten kertomana kotiruoka ja ylipäätään kaikki itse tehty ruoka maistui kodilta. Esimerkiksi Matti kertoi kerrostalon rappukäytävässä haistamistaan ruoan tuoksuista.

Että tässähän, kun mä kävelen nuo portaat, niin ruoka-aikana, nii siinähän voi haistaa mitä siellä laitetaan. Siinä tulee semmonen, että tulen kotiin, mutta mä en keitä täällä tai paista, enkä laita, mutta ikään ku mä oisin keittänyt ja paistanut, kun mä kävelen tuon käytävän. (Matti)

Ruoanlaitto ja ruoka toivat esiin monet kodin paikat miehen elämänkulussa. Lapsuudenkoti ja mummola saivat kodin merkityksiä äidin ja mummon laittamina ruokina. Haastatteluissa mainittiin usein äidin leipoma lämmin pulla, joka toi miehen mieleen kodin tuoksun.

Se maku on jääny mieleen, ku muistan, että äiti teki aina mustikkapiirakkaa, niin ne ensimmäiset mustikkapiirakat, käytiin poimimassa mustikat, se oli semmonen maku, että sitä ei varmaan ikänä unoha. – – tietenki se pullan tuoksu sitte, että sai lämmintä pullaa ja maitua, niin kyllähän se oli elämys. (Pentti)

Ruoanlaiton ja ruoan merkitykset punoutuivat naiseuteen. Miehet muistelivat äidin tai mummon laittamaa ruokaa. Miehet kuvasivat hyvin aistimellisesti äidin tai mummon laittaman ruoan tuoksuja ja makuja sekä äitiä tai mummoa keittiössä lieden ääressä hääräämässä. Ruoka, ruuanlaitto ja naiset paikantuivat miehen lapsuusaikaan, lapsuudenkotiin tai mummolaan.

Miehet peilasivat ruoan merkityksiä kotimaan ja ulkomaan merkitysten kautta. Eräille miehistä kotimaiset ruoat tekivät miehelle ulkomailla kodin. Miehet myös kertoivat, kuinka ulkomailla matkustellessa ulkomaiset ruoat olivat tulleet tutuiksi. Erityisesti nuorten kaupunkilaismiesten ruokakulttuuri näytti laajentuneen kotimaan ulkopuolelle. Siitä osoittivat miesten kuvaukset ulkomailla matkustelusta, ruokailuista etnisissä ravintoloissa Suomessa sekä eksoottisten mausteiden käyttämisestä ruoanlaitossa. Kun miehet nostavat esiin ruoan erilaisuutta ja eroja, he tekevät kulttuurisia erotteluja.

Mistä miehet olivat oppineet ruoanlaittamisen taidon? Muutamat miehistä kertoivat alkaneensa opetella ruoanlaittoa muuttaessaan ensimmäiseen omaan kotiin. Monet miehistä eivät sen sijaan paikantaneet mitään varsinaista muutoskohtaa ruoanlaittoon ryhtymiselle. Miesten välillä oli eroavaisuuksia siinä,

minkä verran he kertoivat itse laittaneensa ruokaa parisuhteen tai perheen kodissa. Jotkut miehistä sanoivat laittaneensa jonkin verran itse ruokaa parisuhteen aikana, toisissa perheen kodeissa oli vallinnut perinteinen työnjako vaimon huolehtiessa ruoanlaitosta. Eräs mies kertoi alkaneensa laittaa ruokaa lapsilleen lasten ollessa pieniä. Kukaan miehistä ei kertonut olleensa päävastuussa ruoanlaitosta parisuhteen tai perheen kodissa.

Neljä miehistä kertoi ruokareseptien keräämisestä. Miehet olivat löytäneet ruokareseptejä aikakauslehdistä ja kirjoista. He olivat saaneet reseptejä myös kavereilta tai äidiltä. Käydessään ravintoloissa syömässä eräs miehistä kysyi ruokaohjeita ravintolasta, ja sovelsi niitä sitten kotona ruoanlaittoon. Kukaan miehistä ei kertonut varsinaisesti seuraavansa television ruoanlaitto-ohjelmia.

6.10 Sisustaminen, kalustaminen ja huoneiston täyttäminen

Miehet puhuivat *kodin laittamisesta, sisustamisesta, kalustamisesta* ja *huoneiston täyttämisestä.* Sisustaminen loi miesten mielestä viihtyisyyttä ja kodikkuutta kotiin. Sisustamisen avulla asunto muuttui kodiksi. Sisustamalla mies teki kodista itselleen mukavan paikan. Kyse oli muutoksen tekemisen kotikäytännöstä.

Leena: Mikä sulla on se, mikä tekee sun olon viihtysäks kotona?
Kimmo: Kyl se on ihan loppujen lopuks vaan pään sisällä oleva juttu, että tietysti sitte se, että asunto on sillei viihtysä, että kyllä nuo kaikki tuo sisustus ja tommoset niinkun liittyy siihen.

Sisustamisen käytännöt tulivat esiin haastatteluista, kodista otetuista valokuvista ja kuvauksina tärkeistä esineistä sekä miehen esitellessä minulle kotinsa. Miehet olivat ottaneet paljon valokuvia kotinsa sisätilasta huonekaluineen, esineineen ja tavaroineen. Valokuvien aiheena olivat kokonaiset huonetilat, kuten kuvat keittiöstä, olohuoneesta tai makuuhuoneesta. Jotkut kuvat oli tarkennettu huonekaluryhmiin tai yksittäisiin huonekaluihin. Tällaisia olivat valokuvat sohvasta, nojatuolista, pöydistä ja kirjahyllystä. Miehet olivat valokuvanneet myös kodin seinille kiinnitettyjä tauluja, julisteita ja valokuvia. Miehet kertoivat ottamistaan valokuvista samalla kuvaillen kodin värimaailmaa ja huonekalujen tai kodin tekstiilien hankintaa.

Sisustaminen jäsentyi suhteessa aikaan. Uuteen asuntoon muutto loi tarpeen sisustamiselle ja kalustamiselle. Koti syntyi miesten mukaan silloin, kun kalusteet

oli hankittu ja aseteltu paikoilleen asuntoon. Sen sijaan joillekin miehistä sisustaminen oli pitkän aikavälin suunnitelmallinen ja tavoitteellinen projekti. Tällöin sisustamisella oli menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus.

Miesten sisustamisen käytännöt olivat hyvin erilaisia ja moninaisia. Muutamat miehistä olivat kiinnostuneita sisustamisesta. He hallitsivat sisustamista koskevan käsitteistön, tunsivat muotoilijoiden design-tuotteet, puhuivat värisävyistä, muodoista, laadusta ja materiaaleista sekä sopivuudesta huonetilaan nähden. Erään miehen kaikki haastattelut ja kodista ottamat valokuvat perustuivat sisustamisen teemaan. Eräille miehistä sisustaminen oli tärkeää, muttei keskeisin kotikäytäntö. Toisessa ääripäässä miehet puhuivat asunnon kalustamisesta tai täyttämisestä. Lähes kaikki miehet kuitenkin puhuivat asunnon mukavaksi ja viihtyisäksi laittamisen merkityksistä, jotka tekivät paikasta miehille kodin.

Ikä tai paikalliskulttuuri ei tehnyt eroa miesten välisille sisustamisen käytännöille. Yhtä lailla viisikymppinen mies sisusti vapaa-ajan asuntoaan Pohjois-Suomessa kuin kolmikymppinen opiskelija kerrostalokaksiotaan kaupungissa. Sen sijaan sisustaminen liittyi miesten välisiin taloudellisiin eroihin. Miesten mielestä sisustaminen vaati aikaa ja rahaa. Eräät miehistä kuvasivat sisustamista hitaana ja vaivalloisena pitkän linjan suunnitelmana, jossa *piti etsimällä etsiä jotakin mieluista*. Rahan puute rajoitti sisustamista, jolloin miehen mielestä kyse oli huoneiston täyttämisestä, eikä sisustamisesta.

Miesten mukaan he eivät olleet halunneet sisustaa väliaikaisiksi kokemiaan asuntoja. Jos mies tiesi, että hän joutuisi kohta muuttamaan pois asunnosta, ei hän viitsinyt hankkia asuntoon mitään pysyvämpää. Miehet eivät myöskään sisustaneet sellaisia paikkoja, joita he eivät kokeneet kodiksi. Sen sijaan pysyväksi koetut asumisen paikat sisustettiin. Tällä tavoin sisustaminen loi kodin jatkuvuutta ja pysyvyyttä.

Miehille oli tärkeää, miltä koti näytti. Miehet käyttivätkin hyvin usein sellaisia ilmaisuja, kuin koti *miellytti silmää*, jokin kodin hankinta *pisti silmään*, verhot olivat *silmiinpistävät*, kodin piti *näyttää siistiltä, asialliselta ja muutenkin hyvännäköiseltä*. Miesten mielestä kodin piti näyttää viihtyisältä miestä itseään tai koko perhettä varten. Eräät miehistä asettuivat haastatteluissa ulkopuolisen arvioijan asemaan, jolloin he puhuivat kodistaan ulkopuolisen katsojan ja kylässä kävijän silmin. Kaksi miehistä oli huolissaan siitä, näyttikö heidän kotinsa liian naiselliselta.

Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, tein havaintoja miehen kotiympäristöstä. Uusissa kodeissa asuvat miehet sekä sisustamisesta innostuneet miehet esittelivät minulle ylpeän tuntuisesti kotejaan. Näin koteja, joissa tekstiilien ja huonekalujen värit sointuivat toisiinsa, kalliit huonekalut oli sijoiteltu mukavan näköisesti tilaan; koteja, jotka näyttivät viihtyisiltä, kauniilta ja kutsuvilta. Näin myös vähän askeettisemman näköisiä koteja, joissa näkyi sisustamisen sijasta asumisen jäljet. Joskus miesten haastatteluissa esiin tuoma sisustuksen tärkeys vaikutti minusta olevan ristiriidassa sen kanssa, miltä hänen kodissaan näytti.

Kiinnostus sisustamiseen ei merkinnyt miehille sitä, että he olisivat lukeneet sisustuslehtiä, katsoneet televisiosta sisustusohjelmia tai kiertäneet tuntitolkulla huonekalu- ja sisustusliikkeitä. Miehet sanoivat, etteivät he seuranneet sisustamisen muotivirtauksia. Sen sijaan muutamat, sisustamisesta enemmän kiinnostuneet miehet, kertoivat saaneensa jonkin verran mallia ja ideoita sisustuslehdistä ja television sisustusohjelmista. Ollessaan liikkeellä kaupungin keskustassa he saattoivat samalla poiketa sisustus- tai huonekaluliikkeissä.

Perheellisten miesten välillä oli eroavaisuuksia, kuinka yksin tai yhdessä puolisot kotiaan sisustivat. Jotkut miehet kuvasivat, että he tekivät yhdessä hankintoja kotiin. Miehet kertoivat päättävänsä itse joistakin kodin hankinnoista. Sellaisia olivat esimerkiksi sohva, kirjahylly tai lastenhuoneiden kalusteet. Muutamat miehistä olivat mielestään maksajan roolissa vaimon valitessa kotiin kalusteita ja tekstiilejä.

No kumppani ois kyllä, mun mielestä se hieroo näitä asioita, saattaa miettiä hyvinki pitkään jotaki yksityiskohtaa, empii ja pyörittelee asioita, et mulla se tehdään sekunnissa se päätös, että isot asiat tehdään sekunnissa ja pienet sitte mietitään pitempään. (Markku)

Useita miehiä harmitti, että vaimo päätti kodin hankinnoista. Miesten puheessa sisustaminen ja kodin huonekalujen järjestäminen olivat kiistoja nykyisessä parisuhteessa tai aiemmassa avioliitossa.

Kyllä sitä monta kertaa muuteltiin huonekalujärjestystä, kyllä sielä oli erimielisyyttä. (Pentti)

Aina muistutetaan, että on siitä muistutettu tähänki asti, että hankin omin lupineni vielä vääräkätisen sohvan. (Markku)

Myös aiemmat tyttöystävät tai avovaimot olivat halunneet *tunkea näppinsä* ja *omat kädenjälkensä* kodin hankintoihin ja sisustamisen väreihin. Eräs miehistä kertoi ostaneensa joitakin huonekaluja nykykotiin ihan omatoimisesti, jolloin vaimo oli moittinut häntä vääristä valinnoista. Sen sijaan muutamille miehistä parisuhteen tai perheen kodin sisustaminen oli ollut yhdentekevää, eikä miehiä oltu heidän omasta mielestään *jyrätty* tai *poljettu* kodin sisustusasioissa.

Miehet tunnistivat kulttuurisen puheen sisustamisesta naisille tyypillisenä, jonka he haastatteluissa usein itse nostivat esiin. Miehet vertasivat sisustamistaan naisen sisustamiseen, johon nähden he kokivat huonommuutta. Miesten mielestä sisustaminen vaati erityisiä taitoja, osaamista ja silmää sisustamiselle. Useiden miesten mukaan heillä ei näitä taitoja ollut. Erään miehen mukaan hänen vaimonsa sisusti kotia harkiten ja kodin kokonaisuuden huomioiden. Vaimo osasi laittaa kodin värit sävy sävyyn, vaimo myös harkitsi pitkään kodin hankintoja ja niiden yhteensopivuutta.

Muutamat miehistä tarkastelivat kotiaan ja muidenkin koteja naisten näkökulmasta. Esimerkiksi Juha arvioi kotiaan siltä kannalta, miten naisvieraat hänen kotiaan katsoisivat. Väinö puolestaan kertoi huomanneensa, että käydessään poikamieskavereidensa luona kylässä miesten kodeista puuttui *naisen käden jälki*. Osa miehistä ei erotellut miesten ja naisten välistä sisustamista toisistaan. Nämä miehet halusivat erottautua muista, tyypillisiksi määrittelemistään poikamiehistä. Esimerkkinä mainittakoon yksin asuva Ari, joka oli ylpeä hoitamistaan kukoistavista viherkasveista. Arin mielestä tyypillisessä poikamiesboksin kukkaruukussa kasvoi sen sijaan jotain *ihan omituista*.

Miesten sisustamisen käytännöt ilmensivät elämänkulun kodin paikoista nykykotia, vapaa-ajan asuntoa, kodin perustamista sekä parisuhteen tai perheen kotia.

Muutamille miehistä avio- tai avoero oli muutoskohta kodin sisustamiseen liittyen. Kun mies muutti eron jälkeen omaan asuntoonsa, oli tyhjä asunto kalustettava. Miesten mielestä juuri huonekalut ja henkilökohtaiset tavarat tekivät asunnosta kodin, ja saivat miehen kotiutumaan. Eräs miehistä kertoi alkaneensa ymmärtää eron jälkeen sen, että oli tärkeää, miltä asunto näytti. Mies oli saanut *sisustamisen fiiliksiä*. Miehet kuvasivat, kuinka he erottuaan saivat vapauden sisustaa nykykotiaan haluamallaan tavalla. Niille miehistä, jotka olivat jääneet

asumaan perheen kotiin avioeron jälkeen, koti näytti vaimon lähdettyä erilaiselta. Erään miehen mukaan koti oli vaimon lähtemisen jälkeen paljon alastomampi ja pelkistetympi kuin ennen. Juha puolestaan kertoi halunneensa jokaisen parisuhteensa päättymisen jälkeen hävittää kodistaan ne naiselliset piirteet, jotka olivat jääneet kodin tilaan sisustuksen kautta.

Sit ku mä erosin, niin mä muistan ku mä istuin tuossa keittiössä ja join kaljaa ja tuli vähän jotenki semmonen, ei se ollu mikään aggressiivinen eikä tällanen katkera eikä kitkerä ajatus, vaan tuli vaan ajatus, että nyt lähtee niinku nää naisten kädenjälki tästä kämpästä ja sit se lähti. Ei tääl oo mitään, mä vedin kaikki tapetit veke ja kaikki lattiat ja kaikki veke. Tuol oli keittiössä semmotteet laattoja seinissä, jotka oli pirun kalliita sillon ku ne laitettiin, mä revin ne sieltä veke. Tavallaan se oli joku pesäero, tilinpäätös, että nyt te naikkoset lähdette täältä kämpästä, ja sit ne lähti. Se oli tavallaan tapa päästä eroon niistä ihmisistä ja tavallaan niist suhteista, että ehkä se oli jonkunlaista tämmöstä surutyötä tai mikskä sitä nyt kukaki kutsuu. (Juha)

Huonekalut

Kodin sisustaminen oli miehille huonekalujen hankkimista. Huonekalujen hankkimisessa oli kyse kodin *perusjutuista*. Mieluisan sohvan, nojatuolin ja sängyn hankkiminen oli useille miehistä tärkeää. Myös keittiön ruokapöytä, kirjahylly, baarikaappi ja televisiotaso olivat monen miehen omia hankintoja kotiin. Miehet hankkivat huonekaluja kotiinsa huonekaluliikkeistä. Muutamat miehistä tekivät kodin hankintoja myös kirpputoreilta, lähetystoreilta, roskalavoilta tai huutokaupoista.

Miehet kertoivat hankkivansa kotiinsa sellaista, mikä tuntui itsestä hyvältä. Miehille oli erityisen tärkeää kotiin hankittavien huonekalujen, tavaroiden ja tekstiilien *käyttökelpoisuus*, *käytännöllisyys*, *käyttömukavuus* ja *toimivuus*.

Se on mun mielestä enempi semmonen, perusjuttu ja hyvin toimiva. Et ruuanlaittoon ja peseytymiseen, sit ihan löhöilyyn ja kotona olemiseen, ihan perustoiminnot, että sohva pitää olla, että voi istua ja jopa välillä rötköttääkin. Se ei oo niin nökönuukaa, että minkä värinen, toki sillä on merkitystä, mutta ei oo niin viimesen päälle, että tarvii kauaa miettiä, että sopiiko se tuohon ja tuon kanssa ja jos minä nyt maton haluaisin tuohon ostaa, niin ei minun tarvii sitä pää kallellaan päiväkausia miettiä, että käykö se tuon ja tuon kanssa, että se on enempi se kodin sisustamiseen liittyvä tavara, että jos on tarpeellista, että sitä tarvitaan ja se täyttää sen asian, mihin on tarkotettu. (Väinö)

Eihän se tietenkään huono juttu oo, jos ne [huonekalut] on kauniita ja miellyttää silmää, mut jos valita pitää, et kaunis ja käyttökelvoton tai ruma ja käyttökelponen, kyl mää otan ehdottomasti sen käyttökelposen. (Juha)

Miesten mielestä huonekalujen tuli olla kestäviä, käyttötarkoitustaan vastaavia sekä mukavia käytössä. Esimerkkeinä mainittiin hyvä sänky tai sohva. Miehet saattoivat puhua halveksien muotoilijoiden suunnittelemista tuoleista, jotka olivat vain koristeita, eikä niillä voinut istua. Muutamat miehistä panostivat huonekalujen laatuun, ja he pyrkivät suosimaan kotimaisia tuotteita. Sisustamisesta muita enemmän innostuneille miehille tärkeitä kodin hankintojen kriteereitä olivat myös väri, koko tai muoto. Huonekalujen toimivuuden lisäksi miehet kertoivat miettivänsä myös sitä, että hankinnan tulisi olla hyvännäköinen: kalusteiden piti olla silmää miellyttäviä ja omaan kotiin sopivia. Huonekalujen piti myös mahtua asumisen tilaan, eikä olla liian suuria tai pieniä. Miesten ostopäätöksiin vaikutti hinta, joten huonekalujen tuli olla yleensä kohtuuhintaisia.

Miehet tekivät kodin hankintoja käytännöllisyyden perusteella. Kotiin hankittiin sitä, mitä sieltä puuttui. Rikki menneiden huonekalujen tilalle täytyi hankkia uudet. Huonekalujen ja kodin tavaroiden käytännöllisyys merkitsi miesten mukaan ennen kaikkea siivoamisen helppoutta. Kalusteiden tuli olla helposti puhdistettavia. Miesten mielestä kotona ei saanut olla kauheasti tavaroita, ettei siivoaminen kestäisi kauan. Eräät miehistä arvelivat, että hienot pikkutavarat olivat kotona tarpeettomia, koska ne keräsivät vain pölyä ja olivat tiellä. Pölyjen pyyhkimisen vaivalloisuuden takia jotkut miehistä eivät hankkineet kotiinsa pieniä koriste-esineitä, kirjahyllyä ilman lasiovia tai katoksellista sänkyä. Muutamat miehistä pitivät pieniä koriste-esineitä naisellisina.

Jotkut miehistä sen sijaan pitivät paljon pienistä koriste-esineistä, lasista, astioista ja pienistä yksityiskohdista kotona. Nämä miehet keräsivät Arabian astioita tai vanhaa lasia kirpputoreilta. Joku oli ostanut kotiinsa vanhoja tavaroita ja antiikkia huutokaupoista.

Miehet tekivät eri tavoin ostopäätöksiä. Monet miehistä korostivat, että kodin hankintojen ostopäätökset tehtiin hyvin nopeasti, mieluummin heti. Sen sijaan sisustamisesta kiinnostuneille miehille sisustaminen oli pitkäjänteistä ja suunnitelmallista. Sisustaminen siis ennakoi tulevaisuuden kotia. Nämä miehet käyttivät aikaa mieluisten huonekalujen etsimiseen, miettivät melko pitkään

huonekalujen ja kodin tekstiilien valintaa ja suunnittelivat mielessään sitä, miten vielä jatkaisivat kodin sisustamista. Tällöin koti ei ollut sisustamisen kannalta vielä valmis.

Taulut, valokuvat

Kodin sisustaminen merkitsi miehille huonekalujen hankkimisen lisäksi *tyhjien seinien täyttämistä* tai *jotakin seinille laittamista.* Kodin paljaat seinät tuntuivat miehestä usein avonaisilta ja karuilta. Jotkut miehistä olivat *laitelleet* tai *lätkineet seinille* sitä vähäistäkin, mitä oli ollut. Miehet olivat laittaneet kotinsa seinille julisteita, tauluja, kehystettyjä valokuvia tai lehdistä leikattuja kuvia. Seinille oli ripustettu myös ulkomailta matkamuistoksi ostettuja huiveja. Joskus kuvat vielä odottivat ostamista, kehystämistä ja seinille laittamista, eikä mies ollut juuri asuntoon muuttaneena ehtinyt laittaa yhtään ruuvia tai naulaa seinään.

Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, näin monien kotien seinillä julisteita ja tauluja sekä kehystettyjä valokuvia seinillä ja kirjahyllyissä. Esitellessään kotejaan jotkut miehistä myös pysähtyivät kertomaan minulle näistä kuvista. Monet miehistä olivat ottaneet valokuvia näistä kodin merkityksellisistä kuvista.

Miehet laittoivat kotinsa seinille myös henkilökohtaisesti tärkeitä kuvia. Tällaisia kuvia olivat miehille ennen kaikkea valokuvat omasta suvusta, perheestä ja lapsista. Erityisesti valokuvat omista lapsista sekä lasten itsensä tekemät kuvat ja askartelut tekivät etä-isille kodin. Etä-isät olivat ripustaneet kotinsa seinille lastensa tekemiä piirroksia ja maalauksia, kodin ikkunalaudoilla ja kirjahyllyissä oli esillä myös lasten tekemiä askarteluja. Haastattelujen aikana näin, kuinka monien miesten kodin seinillä ja kirjahyllyissä oli valokuvia omista lapsista. Jotkut miehistä myös esittelivät minulle lastensa tekemiä maalauksia ja askarteluja. Lapset olivat tehneet maalauksia, piirroksia ja askarteluja usein isälleen lahjaksi. Eräs etä-isä oli pyytänyt poikiaan maalaamaan hänelle jotakin uuteen kotiin.

Värit, valo ja puupinta

Kodin värit ja värimaailma olivat osa miesten sisustamisen käytäntöjä. Miesten haastattelujen, heidän ottamiensa valokuvien sekä kodeista tekemieni havaintojen perusteella kodin värit eivät olleet tyypillisesti miehisiä värejä. Kun miehet kertoivat

kotinsa väreistä, puhuivat he punaisesta, punertavasta, keltaisen eri sävyistä, vaaleasta lilasta, sinisestä ja valkoisesta. Miesten mukaan pehmeät ja lämpimät värit toivat lämpöä kotiin erotuksena kylmistä väreistä. Erään miehen mielestä hänen kotinsa värimaailma koostui syksyn väreistä. Miehille mieluisat kodin värit koskivat kodin tekstiilien, huonekalujen, seinien, lattioiden ja pintojen värejä. Esimerkiksi Pentti oli erikseen tilannut kankaan nojatuolia varten ja päällystyttänyt sen sitten sohvakankaan kanssa samanvärisellä kankaalla.

Miesten mielestä luonnon materiaalit loivat viihtyisyyttä kotiin. Puu oli miehille elävää materiaalia, joka liittyi esimerkiksi miehen luontorakkauteen. Puulattia ja tumma puinen pöytä antoivat kodille ryhtiä. Muutamille miehistä kotona oli tärkeää haistaa puun tuoksu lattiasta tai seinistä, myös puulattioiden narina kuulosti kotoiselta. Myös kodin valot ja valoisuus olivat monille miehistä olennaisia. Valot olivat elementti, jolla sai miehen mielestä kodissa paljon näyttävää aikaiseksi. Eräät miehistä puhuivat kodin lämmöstä, jolloin luonnonvalo loi lämmintä turvallisuutta kotiin. Myös takkatuli oli rauhoittava elementti kotona.

Räsymatot ja verhot

Kodin tekstiileistä miehen äidin tai isoäidin kutomat räsymatot olivat miehille tärkeitä. Analyysiani havainnollistaa seuraava erään miehen hänelle merkityksellisistä kodin puolista ottama valokuva.

Kodin tekstiileistä erityisesti verhot tekivät miehille kodin. Moni miehistä otti verhot itse puheeksi. Kodin vastakohtien paikat elämänkulussa toivat esille verhojen merkityksen kodin sisustamisessa. Esimerkiksi opiskelijoiden asuttama solukämppä oli tuntunut miehestä kolkolta paikalta, koska siellä ei ollut verhojakaan.

Verhot ja tommotteet pitää olla, et se on vähän niinku armeijan meininki, jos ei oo verhoja. (Juha)

Miehet kertoivat valinneensa verhot usein keittiöön, makuuhuoneeseen tai olohuoneeseen. Miehet olivat tilanneet valmiit verhot postimyynnistä, teettäneet verhot kangaskaupassa tai naistuttava oli ommellut miehelle verhot valmiiksi. Eräs miehistä oli saanut verhot kaverinsa äidiltä. Verhot merkitsivät miehille käytännöllisyyttä. Miesten mielestä verhot piti laittaa siksi, että huoneen sai pimeäksi. Kodin ikkunat saattoivat olla niin alhaalla, että miehen oli pakko näkösuojaa saadakseen hankkia ensimmäiseksi verhot uuteen kotiin. Miehet olivat valinneet kotinsa verhot useammasta vaihtoehdosta, valintakriteerinä oli ollut kankaan väri. Jotkut halusivat soinnuttaa verhojen värin muuhun sisustukseen. Yhden miehen verhot olivat kaikkein halvimmasta kankaasta.

Viherkasvit

Leena: On ihmisiä, jokka tykkää sisustaa, nikkaroida tai remontoida, niin ootko sä niitä?
Ari: Mä tykkään hoitaa kukkia.
Leena: Sulla on täälä paljon kukkia.
Ari: Joo, mulla on aina ollu näitä kukkia hirveesti, koska mä oon sitä mieltä, että ne puhdistaa ilmaa ja ne kuitenki tuo eloa asuntoon.

Muutamat miehistä liittivät kodin sisustamiseen viherkasvit. Miesten mukaan viherkasvit toivat viihtyisyyttä, elävyyttä, raikkautta ja vihreyttä kotiin. Eräs miehistä kertoi rakastavansa viherkasveja. Miehet kertoivat hankkineensa viherkasveja itse, saaneet niitä lahjaksi äidiltä, työkavereilta tai eläkkeelle jäädessään. Viherkasvit ilmensivät useimmiten miehen nykykodin tärkeyttä. Jotkut miehistä kertoivat, että heidän koteihinsa oli aina kuulunut kukkia. Joku sen sijaan oli alkanut kiinnostua viherkasvien hoitamisesta yksin asuessaan. Viherkasvien merkityksestä kodille puhuivat eritoten yksinasuvat miehet.

Haastatellessani miehiä heidän kodeissaan, näin viherkasveja joidenkin miesten kotien ikkunalaudoilla, ruukuissa lattialla tai amppeleissa roikkumassa. Kukista pitävät miehet olivat myös valokuvanneet kotinsa viherkasveja. Ari vaikutti minusta varsinaiselta viherpeukalolta. Käydessäni Arin kotona huomasin, että hänen kotonaan oli paljon tuuheita viherkasveja olohuoneen ikkunan ääressä kukkapylväissä sekä seinillä ja kirjahyllyn päällä köynnöksinä.

Miesten mielestä kukkien hoitaminen oli vaivatonta. He kertoivat kastelevansa kukkia. Jotkut miehistä yrittivät muistaa antaa kukille myös ravinteita, vaihtaa mullan ja siirtää ne tarvittaessa isompaan ruukkuun. Eräs miehistä kertoi puhuvansa ja kiroilevansa kukilleen. Säännöllisimmin viherkasvejaan hoitava mies leikkeli kukkia ja vei ne joskus suihkuun. Teemu puolestaan oli sitä mieltä, että hänen tekokukkansa oli helppohoitoinen ja aina hyvännäköinen, eikä se karistellut lehtiä.

6.11 Parvekkeilla ja pihoilla

Kun kysyin miehiltä kodin mielipaikoista, kertoivat he pihoista ja parvekkeista. Pihat ja parvekkeet tulivat esiin miehen puheessa kysyessäni siitä, mitä miehet tekivät mielellään kotonaan. Kertoessaan vapaamuotoisesti elämänkulun kodin paikoista miehet puhuivat usein pihapiirin merkityksistä. Monet miehistä olivat myös ottaneet valokuvia kerrostaloasuntojen parvekkeista, omakotitalojen terasseista sekä kodin pihasta. Haastatellessani miehiä heidän kodeissaan havaitsin parvekkeiden ja pihojen tärkeyden miesten kotikäytännöissä. Siksi kuvaan tässä luvussa miesten kotikäytäntöjä pihojen ja parvekkeiden näkökulmasta.

Useat miehen elämänkulun kodin paikat saivat pihoihin ja parvekkeisiin liittyviä merkityksiä. Miesten kotikäytännöt pihoilla ja parvekkeilla toivat esiin nykykodin, parisuhteen tai perheen kodin, lapsuudenkodin ja tulevaisuuden kodin paikat. Eräät miehistä kaipasivat perheen kodin pihaa nurmikkoineen tai perheen kodin pihalle jäänyttä, miehen itsensä rakentamaa pergolaa. Joidenkin miesten tulevaisuuden kodin haaveena oli oma kasvimaa ja puutarha. Yksi miehistä puolestaan oli istuttanut yhdessä sukulaispojan kanssa lapsuudenkodin pihamaalle syreeneitä ja mietti, miltä ne näyttäisivät tulevaisuudessa. Vahvimmin pihat ja parvekkeet saivat kuitenkin nykykotiin liittyvien kotikäytäntöjen merkityksiä.

Kaksi miehistä puhui autotallista mielipaikkanaan. Valtaosa miehistä kuitenkin kertoi tekemisistään pihoilla ja parvekkeilla. Autotalli tai kerrostalon pysäköintipaikka on tyypillisesti määrittynyt miehiseksi kodin alueeksi. Näyttäisi siltä, että miesten mielipaikat kotona ovat muuttuneet.

Kerrostalossa asuville miehille parveke oli tärkeä paikka. Parveke saattoi olla kriteerinä asunnon hankkimisessa. Miesten mukaan parvekkeella pystyi olemaan ulkona, ja hyödyntämään kodin neliöitä. Parveke toi avaruutta kodin näköalaan ja valoisuutta kotiin. Parvekkeelle paistava aurinko toi lämpöä. Miehet olivat hankkineet parvekkeilleen pihakalusteita. Miesten mukaan talvisin parvekkeella saattoi vilvoitella saunan jälkeen ja käydä tupakalla. Kesäisin mies voisi viettää parvekkeella aikaansa paljon enemmän esimerkiksi lukien, mietiskellen, aurinkoa ottaen tai maisemia katsellen. Erään miehen mielestä parvekkeella voisi ehkä grillata kesällä. Yksi mies suunnitteli tekevänsä parvekkeesta viihtyisän paikan, jossa voisi oleskella aikaisin keväästä myöhäiseen syksyyn.

Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, näin parvekkeen tärkeyden miesten kotikäytännöissä. Esitellessään kotiaan Kimmo vei minut parvekkeelle. Hän näytti parvekkeen seinälle kiinnittämänsä ritilän ja esitteli parvekelaatikkoon kylvämiään yrttejä.

Et parveke, nytte siinä on vähä vielä systeemit kesken, mutta keväälläki on kovat suunnitelmat, että pistän sinne paljonki viherkasveja, että tulis semmonen olohuoneen jatke tai semmonen. Mä oon sinne laittanu köynnöskasveja, vähä yrttejä, sitte on tilliä ja eikun tota timjamia ja laventelia, ja pitää ostaa vähän lisää viherkasveja sitte, että se on vähän viihtysämpi. Kyllä mä siellä vietän aikaani, että istuskelen ja mietiskelen. (Kimmo)

Omakotitalon tai rivitalon terassi olivat miehillä etenkin kesäisin jatkuvassa käytössä. Miehet kuvasivat sitä, kuinka he istuskelivat kotinsa terassilla etenkin tupakalla ja saunan jälkeen. Uusperheelliset miehet viihtyivät terassilla tai parvekkeella yksin, mutta myös yhdessä vaimonsa kanssa.

Oma piha muodosti miehelle keskeisen kotiympäristön ja kodin mielipaikan. Piha oli miehille rentoutumisen ja kevyen työn paikka. Miehet *hommasivat, touhusivat* tai *puuhailivat* kotipihallaan. Muutamat miehistä kertoivat olevansa ulkona lähes aina säiden salliessa, varsinkin jos kodin sisällä ei ollut tekemistä. Jotkut pilkkoivat kodin pihapiirissä saunapuita, useimmat tekivät talvella lumitöitä. Pihalle saattoi ripustaa myös pyykkiä kuivumaan. Kotipihalla voi grillata. Eräs

miehistä harjoitteli kesäisin pihanurmikollaan golflyöntejä. Esimerkiksi Teemu kertoi elämänkulun perheen kodista ja sen pihasta:

Kyllä siellä Kotitiellä nii se takapiha, nii kesällä se oli kyllä hieno, siinä oli vähän nurmikkoa ja sen sellasta. – – Se oli niin pieni nurmikko ja se oli mukava pitää kunnossa, että oisin voinut leikata sen vaikka joka päivä. (Teemu)

Miesten kuvailemana piha oli myös lasten ja lemmikkieläinten paikka. Muutamat etä-isistä kertoivat, että he potkivat lastensa kanssa jalkapalloa pihanurmikolla. Yhdelle miehistä oma piha oli koiran takia tärkeä. Siellä koiralla oli oma paikka koppeineen ja juoksunaruineen.

Kerrostalon, rivitalon ja omakotitalon pihat saivat merkityksensä sosiaalisiin suhteisiin liittyvinä miesten kotikäytäntöinä. Kyse oli ruumiillisesta työstä ja ihmisten yhdessä tekemisestä. Esimerkiksi Kimmo kuvaili, kuinka he olivat asukkaiden kanssa talkootöinä laittaneet istutuksia ja uusineet kiveyksiä kerrostalon pihalle. Seuraavassa Markku puolestaan kertoo kodin pihasta ottamastaan valokuvasta:

Leena: Tosta pihan mylläämisestä, se on monella ajankohtasta. Ketkä teijän perheestä siellä myllää?
Markku: Kyllä se käytännössä on niin, että mä teen sen mylläämisen sen mukaan, mitä toi toinen osapuoli [avovaimo] haluaa, et sinne on istutettu vähän, viime vuonna ei tehty vielä mitään, mutta nyt on sitte istutettu vähän pensaita ja kasveja, se on se mikä siinä merkittee, ja loppu on tasasta ruohikkoa. Mä haluun sen olla, ettei siihen tuu mitään, että vähän istutuksia.

Kerrostalojen piha-alueet olivat sosiaalisen vuorovaikutuksen paikkoja. Miehet kertoivat *vaihtavansa kuulumisia* naapuriensa kanssa pihalla, joku saattoi istahtaa joksikin aikaa pihan penkille juttelemaan. Vaikka kerrostalon pihapiiri näytti miehestä viihtyisältä istutuksineen ja keinuineen, vietti mies aikaansa mieluummin omalla parvekkeellaan. Siellä sai olla omissa oloissaan.

Miehet puhuivat pihoista ja parvekkeista katsomisen kautta. Pihalla tai parvekkeella saattoi vain olla ja katsella. Miehet eivät kuitenkaan itse halunneet olla katsomisen kohteena. Muutamat miehistä kertoivat, kuinka rivitalon, kerrostalon tai omakotitalon pihalla istuskelu tuntui kuin näyteikkunassa tai näytteillä olemiselta. Miesten mielestä pihalla oli tärkeää olla siten, etteivät muut heitä nähneet. Eräät

miehistä toivoivat pihalleen näköesteitä, suojaa ja yksityisyyttä. Joku odotti pensaiden kasvavan pihan suojaksi.

Miesten kotikäytännöt pihoilla ja parvekkeilla ovat yksin tekemistä, mutta myös yhdessä toimimista. Miesten kotikäytännöt ovat joutenoloa ja rentoutumista, ruumiillista tekemistä ja sosiaalista vuorovaikutusta. Vuodenaikojen vaihtelu antaa rytmin miesten kotikäytännöille pihoilla ja parvekkeilla.

6.12 Lähtemiset ja palaamiset

Kyllä se koti mukava on, tärkiä asia, palata aina reissusta. (Jouni)

Aina on ihana tulla kotiin ja olla just siinä ja nostaa jalat pöyälle ja olla siinä. (Sakke)

Koti oli miehille lähtemisten ja tulemisten paikka. Se läpäisi miesten haastattelujen useita teemakokonaisuuksia, jolloin se ei tullut aineistosta esiin erillisenä, kysyttynä teemana. Miesten kotoa lähtemiset ja kotiin palaamiset näkyivät myös erilaisten aineistojen valossa: haastatteluaineistosta, miesten piirtämistä kotihistoriaviivoista, miesten kodistaan ottamista valokuvista sekä havainnoistani miesten kodeissa.

Miehet puhuivat yleisellä tasolla, kodin paikkoja tarkemmin määrittelemättä siitä, kuinka kotiin oli aina hyvä ja mukava tulla.

Koti on se, mihin tullaan, ja asunto on se, missä voi käydä. (Janne)

Nykykoti oli miehille rauhoittumisen paikka, kun taas vastakohtaisesti kodin ulkopuolella painallettiin menemään ja siellä oli kaikenlaista hälinää ympärillä. Miehet kertoivat myös siitä, että kun kotoa pääsi lähtemään, sitä viihtyi *tien päällä*. Miehet kuvailivat, että heidän täytyi päästä välillä pois kotoa. Miehet kertoivat kotoa lähtemisestä useimmiten yksin lähtemisenä. Kodista lähteminen merkitsi miehille vapautta.

Leena: Entäpä se, kun [koti] on oma valtakunta, niin mitä kaikkea se tarkottaa sulle?
Ari: Mm, sillä tavalla on helpompi mennä ja huseerata tuolla pitkin maailmaa, tavallaan olla ja mennä, kun mulla on joka tapauksessa tietosuus siitä, että aina on paikka mihin mennä.

Mää tarvin sen lähtemisen, et se määränpää voi olla vaikka K-kaupan parkkipaikka taikka rantakivikko jossain, että se lähteminen ja säännöllinen seikkaileminen kuuluu mun elämään, sitä mä tarvin. (Sakke)

Mut kyl tää koti on sillai, et kyllä mä viihyn tässä, mut et välillä, en mä oo ahdistunu täällä, mut täältä on kiva aina lähtee pois ja ollakki pois välillä, et sitte huomaa, et mukava on kyllä tulla sitte takasi. (Kimmo)

Miehet lähtivät kotoa kaupunkiympäristön puistoihin, uimarannoille, kahviloihin, ravintoloihin, elokuvateattereihin, kirjastoihin, kauppoihin, luistinradoille tai kuntosaleille. Kun miehet menivät luontoympäristöön, lähtivät he merelle, metsään, lenkkipoluille, hiihtoladuille, kesämökeille tai asuntovaunuille. Miehet kertoivat käyvänsä ystäviensä ja sukulaistensa luona. Miehet puhuivat myös matkustamisesta. Koti muodostui miehelle erityisen tärkeäksi työmatkoilta tai ulkomailta kotiin palatessa.

Nuoret yksinasuvat kaupunkilaismiehet kertoivat *olevansa paljon menossa* kavereidensa luona ja harrastuksissa. Miesten mukaan kotona saatettiin käydä vain vaihtamassa kamppeita, pesemässä pyykit ja pakkaamassa kassi. Muutamat miehistä olivat palkkatyönsä takia paljon poissa kotoa. Eräät miehistä kuvailivat olevansa menossa sekä palkkatyönsä että harrastustensa takia.

Työpäivät saattaa välillä olla, että aamulla seittemältä lähtee ja tullee illalla kaheksalta pois, ne on välillä semmosia, että siinä ei kerkiä sitte kotona tekemään mittään, et viikonloput sitte, että ei mitään semmosta erityisempää, että talavet mennee jääkiekon parissa aika tiiviisti, mie valamennan niitä junioreita ja sitten ite pellaan jääkiekkua, niin nehän mennee siinä sitte, että koti on välillä ikävä kyllä semmonen paikka, että täälä käyään kääntymässä. (Veijo)

Kotoa lähteminen ja tuleminen toivat esiin useat kodin paikat miehen elämänkulussa. Muuttaminen oli eräs miehen kotoa lähtemisen ja tulemisen muoto. Nuoruuden elämänvaiheessa mies oli muuttanut pois lapsuudenkodistaan. Useat miehistä olivat muuttaneet toiselle paikkakunnalle opiskelun tai ansiotyön takia. Miehet myös kertoivat muuttaneensa perhettä perustaessaan uuteen kotiin ja perhekoon kasvaessa isompaan asuntoon. Osa miehistä oli joutunut muuttamaan avio- tai avoeron takia perheen kodista omaan asuntoon.

Miehen lapsuusaika liittyi kotoa lähtemisiin ja palaamisiin. Muutamat miehistä kertoivat paenneensa lapsuudenkodistaan vanhempiensa välisiä riitoja. Miehet kuvailivat piiloutuneensa kotinsa ullakolle tai pihapuuhun rakentamaansa majaan,

eräs oli paennut vanhempiensa riitelyä mielikuvitusleikkeihinsä. Pojat pakenivat kotoaan myös mummolaan tai harrastuspaikkoihin. Miehet lähtivät lapsuudenkodistaan nuorena myös mukaville, lyhyille matkoille. Useat miehistä kertoivat mopolla ajamaan oppimisesta tai ajokortin saamisesta. Miehet kuvasivat, kuinka elämäpiiri laajeni ajotaidon avulla pihapiirin ja kotiympäristön ulkopuolelle.

Miehen kotoa lähteminen antoi myös monenlaisia merkityksiä tulevaisuuden kodille. Eräät nuorista miehistä suunnittelivat muuttavansa tulevaisuudessa ulkomaille. Muutamat keski-ikäisistä tai iäkkäistä miehistä puhuivat vanhenemisesta, eräs kuoleman odotuksesta ja kuolemaan valmistautumisesta. Yksi nuori mies puhui taivaan kodista, joka olisi hänelle se lopullinen koti. Tällöin tulevaisuuden koti merkitsi kuoleman tai hengellisen kodin määränpäätä, ja oman ruumiillisen kodin jättämistä.

Miehet pohtivat myös pakollisia ja lopullisia kotoa lähtemisiä. Näistä miehet kertoivat kaikkein voimakkaimmin yhteiskunnallisten, koko väestöä koskevien muutosten kautta. Miesten puheessa nousivat esiin sota ja muuttoliike. Iäkkäimmät miehistä olivat eläneet lapsuuttaan sota-aikana. He kuvasivat, kuinka he olivat sodan takia joutuneet jättämään kotinsa. Evakkomatkalle lähdettiin äkkiä, koko kylän väki pakeni sodan keskellä. Miehet muistelivat, kuinka äiti kasasi mukaansa vain välttämättömimmän, eikä kaikkea pystytty eikä ehditty ottamaan mukaan. Eräs mies kertoi, kuinka häneltä jäi kotiin rakkain tavaransa: isän tekemä puupyssy. Miehet kuvasivat pakenemista, pelkoa ja lopullista kotoa lähtemistä. Muutamat miehistä puolestaan kertoivat maaltapaosta ja muuttoliikkeestä Ruotsiin 1970-luvulla. Miehet puhuivat kotikylän autioitumisesta sekä siitä, kuinka omat vanhemmat ja sisarukset muuttivat Ruotsiin töiden perässä.

Täällä oli sillon kova muuttoliike sillon kuuskytä ja seittekytäluvulla, että täältä tyhyjeni kaikki. Että kyllä se nyt on ollu palijo rajumpaa se muutto, mitä sillon oli. Tietenki sillon ihimisiä lähti kerralla vähemmän pois, mutta nyt on jatkunu oikeestaan tai jatkuu vieläki, että onko se sitä laman seurausta sitte vai mitä se on. (Pentti)

Miehen kotoa lähtemiset tekivät vahvasti näkyväksi parisuhteen tai perheen kodin miehen elämänkulussa. Miesten kuvauksissa mies oli halunnut päästä pois kodista ja parisuhteesta. Muutamille miehistä oli parisuhteen aikana ollut tärkeää, että vaimo

oli päästänyt miehensä pois kotoa. Sitten kotiin oli ollut taas mukava palata. Esimerkiksi Pentti kertoi metsäreissulta paluustaan:

Leena: Voisko sitä kertoo tarkemmin jonku mukavan asian, mitä sulle on kotona tapahtunu tai mitä oot kokenu, niin mitä tulis mieleen?

Pentti: Mmm…kyllähän se tietenki, ku miettii sitä avioliiton aikaa, niin olihan siinä niitä hyviä aikoja, kyllähän se tosin oli, ku jostaki tuli, vaikka tuolta mettäreissulta, saatoin olla joskus kaks kolome päivää tuola metässä, niin kyllähän se oli semmonen, joskus oli semmonen tosi kiva tunne, että on koti, ja vaimo ja lapset, niin kyllähän ne on varmasti niitä parhaita muistoja, että ne on jääny mieleen.

Leena: Jos pikkusen tarkemmin kuvaisit sitä, että jos on tulossa mettäreissulta ja sitä on ollu, niin mitä siitä muistaa ensimmäiseksi siitä kotiintulosta?

Pentti: Mmm, kyllähän se tietenki sillon, ku asiat oli hyvin, niin tiesi, niinkö heti se ilimapiiri ja se, saatto olla ruoka valmiina sielä ja tämmöstä, että tiesi, että saunaan pääsee ja kyllä ne, ne on kuitenki semmosia asioita, että ne on jääny mieleen.

Mihin miehet sitten halusivat mennä kotoa? Miesten mielestä heidän piti päästä kotoa välillä *olusille*, *mettälle*, *harrastuksiin* tai *saunailtaan miesten kanssa*. Eräiden miesten mielestä vaimo oli rajoittanut todella paljon miehensä kotoa lähtemisiä. Miesten mukaan se ei ollut enää koti, jos kumppani asetti rajoituksia miehen menemisille ja tulemisille. Miehet kertoivat siitä, kuinka miehen harrastuksiin tai kavereiden luokse menemisestä oli tullut riitoja kumppaneiden välille.

Ex-vaimon asettamien rajoitusten lisäksi myös perheellistyminen ja lasten syntymä saattoivat sitoa miehen kotiin uudella tavalla. Esimerkiksi Antero kertoi, että lasten syntymä ja yleensäkin elo pienten lasten kanssa vaikuttivat siihen, miehen elämä muuttui kotikeskeiseksi. Miesten yhteisille harrastuksille ei ollut enää aikaa. Jotkut miehistä puolestaan kuvailivat, kuinka opiskelu- ja työkiireet veivät suuren osan miehen arjesta. Kotoa lähtemisten loppuminen saattoi merkitä myös myönteistä pysähtymistä. Kauko kertoi, että jäätyään eläkkeelle häneltä loppui kauhea kiire ja meneminen työmatkoille.

Avio- tai avoero liittyi monella tavoin miesten kotoa lähtemisiin ja tulemisiin. Muutamat miehistä kuvasivat, kuinka he avioliiton loppupuolella olivat pysytelleet mahdollisimman paljon poissa kotoa puolisoiden välisten riitojen takia. Joillekin miehistä koti muuttui eron jälkeen ahdistavaksi paikaksi, josta he halusivat olla poissa niin paljon kuin mahdollista. Miehet myös kuvasivat yksinäisyyttään kotona.

Parisuhteen tai perheen kodin sitovaksi kokeneet miehet kertoivat yksinelämisen myönteisistä puolista. Niitä olivat riippumattomuus ja kodista lähtemisen vapaus.

Yksin asuvat miehet kuvailivat, kuinka heillä nyt oli vapaus mennä pois kodistaan oman mielensä mukaan. He pystyivät liikkumaan harrastuksiensa ehdoilla. Nykyisin ei myöskään ollut pakko tulla kotiin.

Leena: No jos vielä tosta kodista yleensä, onko koti sulle tärkee paikka vai onko se vähempi tärkee? Onko kodilla merkitystä sun elämässä?

Jouni: No kyllä se sillä lailla on tärkeä, ku sinne kuitenki aina haluaa ja palaa mielellään, mutta ei ole mikään hätä sillon ainakaan nykyään kotia päin, että sitä voi jossaki kaverien tykönä yöpyä ja jossaki muualla, että ei se ole pakko tänne tulla.

Tää paikka on mulla elikkä mä voin tulla tänne koska mä haluun ja lähtee täältä koska mä haluun muualle, jos en viihdy. Se tietosuus on tärkee. (Sakke)

Se [koti] antaa tavallaan tukikohdan niille muille asioille, muut asiat on tavallaan sen ympärillä sitten. Se on siinä, että se on sijoittunut kaupunkiin se koti, nii on just se, että se on sillai tavallaan, että sen vois siinä mielessä ymmärtää tukikohdaksi, että se on keskellä, et sieltä on helppo lähtee joka suuntaan tekemään asioita ja mihinkään ei oo pitkä matka sitten. (Janne)

Eteisestä sisälle ja ulos

Tossa on toi ovi ja kynnys, missä se koti ja perheen reviiri loppuu. (Matti)

Miehen kotoa lähtemiset ja kotiin palaamiset toivat näkyväksi kodin spatiaalisuuden. Kodin eteinen oli tällainen tila. Kun pyysin miehiä valokuvaamaan heille tärkeitä kodin puolia, olivat muutamat miehistä ottaneet valokuvia kotinsa eteisestä. Miesten mukaan eteisestä alkoivat kodin rajat. Miehet asettivat eteisessä rajat kotiinsa tervetulleille tai kutsumattomille ihmisille. Eteisen tila merkitsi miehille myös tuttua ja turvallista asiaa. Kauko, joka oli vastikään palannut pitkältä ulkomaanmatkalta, kertoi eteisestä ottamastaan valokuvasta. Kaukon mukaan valokuva ilmensi *kotiintuloilmestystä*.

Kauko: No mää nyt alan tosta, ku sä kysyit sitä mun kotiintuloani. Ja ku mä tämän näyn näin edessä, vaikka oliki iltahämärä vähä jo, eikä ollu valoja mitään täällä sisällä, mutta kyllä se oli tosi mukava tunne ku näki, että kaikki on paikallaan, niin se niinkun rauhottaa sillä tavalla.

Leena: Ja se kuva on sun...?

Kauko: Se on tuolta eteisestä suoraan ku mä tulen, juu. Siinähän näkyy ihan se kaikki, mikä siinä on. No tämä yleensäkki, ku mä tuun kotiin aina, niin kyllä väkisinkin silmä hakee sen yleissilmäyksen heti tosta.

Leena: Joo. Ja onko se semmonen silmäys just, että kaikki on kunnossa?

Kauko: Niin joo, että emmä tiijä, onko se sitä, mutta eikö se oo kaikilla ihmisillä, että ku tulee kotiin, että eihän täällä kukaan oo vaan käyny, vähä semmonen että kaikki on säilyny niinku pitääki.

Teemu puolestaan kertoi kodin eteisestä ottamastaan valokuvasta ja siitä, kuinka hän oli panostanut eteisen siisteyteen.

Sitten on [valokuva] naulakosta ja eteisestä, siinä on tärkeimmät ulkovaatteet kun lähtee ja sitte semmonen, kun tulee sisään, nii tykkään, että siinä on tilaa ja henkareita, jos tulee vieraita ja jos tulee, nii ettei saa olla liian täynnä naulakko tai vastaavaa, mutta kuitenki että jos hommat täytyy olla ja kengät täytyy olla, ettei niihin tartte kompuroida. Se nyt on ensimmäinen paikka, kun tulee kotiin, nii ottaa vaatteet pois, nii sen pitää heti tuntua hyvältä ja omalta. (Teemu)

Kun pyysin miehiä valokuvaamaan heille tärkeitä kodin puolia, olivat he ottaneet valokuvia polkupyörästä, autosta, kassista, avainnipusta, lompakosta, matkapuhelimesta. Pyysin miestä valitsemaan jonkin hänelle tärkeän esineen ja tavaran. Tällöin miehet kertoivat minulle lenkkikengistä, rullaluistimista, moottoripyörästä tai golfmailoista. Miehet puhuivat näistä valokuvista, esineistä ja materiaalisista asioista kotoa lähtemisen ja matkalla olemisen kannalta.

Leena: Entä sitte, oisko näissä sun kuvissa jotain muuta, joka ois tärkeetä?

Teemu: No sitte ois puhelin, kukkarot ja avaimet, että ne on tärkeimmät henkilökohtaset asiat, että ne kun on mukana, nii sitte on aika hyvin kaikki mukana.

Leena: Kerrotko vähä lisää, että miks ne on tärkeitä olla sulle matkassa?

Teemu: No, en mä tiedä. No, avainnipussa on tietysti kaikki: asunnon avain ja auton avain ja kaikki noi ja se moottoripyörän avain ja varastojen avaimet ja avain äidin luo ja tuollaista. Ja kukkarossa on kaikki paperit ja luottokortit ja niin poispäin. Puhelinhan on sitten, että saa ihmiset kiinni ja mä saan ihmiset kiinni. – – Sitten taas sillai, kun lähtee kodista pois, nii ne on mukana, että sinänsä, mutta kyllähän kotiin jää tietysti kaikki semmonen tärkee ja henkilökohtanen. Mutta jos lähtee kotoo, lähtee vaikka Kotimaakunnassa käymään, nii riittää, että on noi ja pieni laukku vaihtovaatetta mukana ja näin päin pois.

Miesten mukaan polkupyörällä, autolla, moottoripyörällä, lenkkikengillä tai rullaluistimilla pääsi pois kotoa. Ne myös mahdollistivat liikkumisen reissussa ja matkoilla. Miehet lähtivät maailmalle ja takaisin. Kyse oli kodin ja maailman välisestä suhteesta. Esimerkiksi Sakke oli ottanut valokuvan polkupyörästään, joka oli nojallaan kodin kuistin seinää vasten.

Leena: Se tehtävä oli ottaa kuvia kodin tärkeistä puolista. Miten pyörä semmoseen kotijuttuun liittyy?

Sakke: Mm, mä en oikein tiedä, se ei varsinaisesti liity kotiin kyllä yhtään mitenkään, vaan oikeestaan keinoon päästä sieltä pois, tai mä haluan et vastapainona, eli se on niinku vastapaino. Kun on ollu kotona ja nautiskellu kotona olemisesta, niin sit on kiva lähtee muualle ja sitten vielä kivempi tulla takasi kotiin.

Kaikki miehet eivät päässeet pois kotoaan, vaikka olisivat halunneetkin. Miehen kotoa lähteminen liittyi toimintakyvyn ja terveyden merkityksiin. Esimerkiksi Aarne kertoi, että hän olisi halunnut lähteä kesäasunnolle, muttei voinut sairautensa ja säryn takia.

Myös Pentti, joka asui kahdestaan iäkkään ja terveydeltään huonokuntoisen isänsä kanssa, kertoi isänsä yksinäisyydestä ja päivittäisestä yksinolosta. Pentti kuvaili, että sairautensa takia isä ei päässyt kotipiiriä kauemmaksi. Haastatellessani Penttiä hänen kodissaan juttelin myös hänen isänsä kanssa. Pentin isän elämäntilanne teki minut surulliseksi, koska ymmärsin, kuinka sidottu hän oli kotiin ja miten yksin hän oli päivisin kotona.

Miehen kotoa lähtemiset ja kotiin palaamiset asettavat kodin paikan osaksi muiden paikkojen ja tilojen kokonaisuutta miehen elämässä. Lähtemiset ja tulemiset ovat aktiivisia miesten kotikäytäntöjä. Ne tuovat esiin miesten monikotisuuden. Miehen kotoa lähtemiset ja kotiinpaluut antavat merkityksiä nykykodille, kesämökille, kotiympäristölle, kotiseudulle, mummolalle, kodin perustamiselle, parisuhteen tai perheen kodille, tulevaisuuden kodille sekä kotimaalle.

6.13 Kodin hankkiminen ja omistaminen

Tilallisuuteen liittyvät miesten kotikäytännöt merkitsivät kodin hankkimista ja omistamista. Kodin hankkimisen ja omistamisen käytännöt tulivat esiin tutkimuksen eri aineistotyyppien valossa. Miehet kertoivat haastatteluissa kodin hankkimisesta ja omistamisesta. Kun miehet esittelivät minulle kotejaan, puhuivat muutamat miehistä kodin omistamisesta, sijainnista ja rahallisesta arvosta. Toiset puolestaan kertoivat tilanahtaudesta ja siitä, kuinka he tarvitsisivat tilavamman kodin. Kodin hankkiminen ja omistaminen toi näkyväksi miesten yhteiskuntaluokkien väliset erot.

Puhuessaan kodin hankkimisesta ja omistamisesta miehet käyttivät *asuntoa kodin* synonyyminä. Kodin hankkiminen oli miehille tärkeätä sekä nykyisyydessä että

useissa elämänkulun taitoksissa. Miehet kuvasivat kodin hankkimista vahvimmin perhesuhteiden kannalta. Kodin perustamisen vaiheessa miehen tehtävänä oli hankkia asunto perheelle. Perhekoon kasvaessa tai uusperheen aloittaessa yhteistä eloaan oli ajankohtaista järjestää suurempi koti. Kun mies muutti pois lapsuudenkodista, täytyi hänen hankkia itselleen oma koti. Osa miehistä oli avio- tai avoeron takia joutunut etsimään itselleen oman asunnon. Miehet puhuivat myös nykykodin tai mökin hankkimisesta. Muutamat miehistä haaveilivat tulevaisuuden kodista.

Miehet kertoivat oman talon ostamisesta tai vuokra-asunnon järjestämisestä. Miehet olivat etsineet asuntoa kiinteistövälityksen, vuokranvälityksen, sanomalehti-ilmoituksen tai tuttavien avulla. Miehet kuvasivat, että ennen ostopäätöstä tai vuokrasopimusta he olivat käyneet tutustumassa useisiin asuntoihin. Miesten kriteerit kodin hankkimisessa olivat asunnon hyväkuntoisuus ja tilavuus sekä asuinalueen rauhallisuus ja viihtyisyys.

Kodin hankkiminen oli miehille pitkäaikainen ja monivaiheinen prosessi. Eräille miehistä kodin löytäminen merkitsi vuosia kestäneen haaveen toteutumista. Kodin löytäminen huipentui ostopäätökseen tai vuokrasopimukseen. Useat miehistä puhuivat kodin hankkimisesta omana, järkevänä ja hyvänä ratkaisuna. Muut perheenjäsenet saattoivat olla miehen kanssa eri mieltä uuden kodin valinnasta. Tästä kertoi esimerkiksi Markku:

Leena: Sillon ku hankitte tätä asuntoo, niin oliko se semmonen teijän yhteinen projekti vai olitko sinä siinä etupäässä se, joka…?

Markku: Ei, kyl se oli yhteinen projekti, mutta mä sitten tein sen lopullisen hankintapäätöksen, koska mä omistan kuitenki yksin tän, kyl se näin on.

Leena: Lapset ei sitte sanonu siihen, vai kysyttiinkö heiltä?

Markku: No ei paljon kysytty. Tyttäreni ei välttämättä ois ollu niin ilahtunu tänne lähdöstä, mutta tänne kuitenkin lähettiin että.

Leena: Mitä hän olis toivonu?

Markku: No, ihan näin että aatteli, että tullaan pienelle paikkakunnalle, ei ilahtunu lähtemään, niinku sano suoraan, että lähetään maalle. Se on vielä vähän vaikee ikä tytöllä, mut kyllä nyt alkaa mennä se.

Kaksi miehistä kertoi kodin taloudellisesta arvosta. Koti tarkoitti kiinteää omaisuutta ja sijoituskohdetta. Tällaisen kodin voisi myös myydä tulevaisuudessa.

Leena: Onko sulle koti myös sillä tavalla arvokas, että sää sijotat siihen rahaa ja ajattelet sitä rahallista arvoa?

Markku: Kyllä, kyllä ehdottomasti, että tääkin paikka on valittu sillä tavalla, että tiedetään, että arvo nousee ja rahat saadaan varmasti pois, tää on valittu just näin, et mä en tuntenu tätä paikkakuntaa, mut kumppani sano mistä kannattaa hankkia, et sillä silmällä, jos joskus muuttaa tästä pois, saa rahansa pois.

Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, havaitsin, että jotkut kodeista olivat rahallisesti arvokkaita. Näin hulppeita, tilavia omakotitaloja tai rivitaloasuntoja viihtyisillä, vasta rakennetuilla piha-alueilla istutuksineen, kiveyksineen, lasten leikkipaikkoineen ja tilavine parkkipaikkoineen. Tällaisissa kodeissa asuvat miehet ehdottivat itse, että he voisivat esitellä minulle kotinsa. Kiersimme katsomassa sekä ylä- että alakerran jokaisen huoneen unohtamatta katsoa maisemia, jotka ikkunoista avautuivat.

Kodin omistaminen oli miehille tärkeä kotikäytäntö. Kodin omistaminen oli miesten vallan käytäntö, jota he osoittivat useilla tavoilla. Miehet kuvasivat kodin omistamista sekä nykyhetken kodin että elämänkulun kotien kannalta. Miesten mielestä kodin omistaminen tarkoitti pelkkää tietoisuutta siitä, että mies itse omisti kodin paikan. Miehet kertoivat, kuinka kaikki kotona oli omaa. Kodin omistaminen merkitsi miehille omaa rauhaa ja ennen kaikkea vapautta hallita ja määrätä kotia. Omistaminen antoi kodille pysyvyyden ja jatkuvuuden merkityksiä. Tästä kertoi esimerkiksi Mikko:

Leena: No sitten noista paikoista, missä oot asunut, niin tuo ensimmäinen oma koti tuossa, niin se oli sitten näistä nykyisistä paikoista isommalla, niin mihin kaikkeen se liitty se kodin tuntu siinä?

Mikko: Kyllä se liitty siihen omistamiseen, vaikka kyllä se oli tietysti velalla hankittu, mutta siihen, että omistaa jotain, nii siihen ajatukseen liitty jotain semmosta, että se on pysyvämpää.

Leena: Ja se pysyvyys ja se että omistaa, niin jos sää vertaat, että kun asut vuokralla, niin mitä kaikkee se sitten käytännössä merkitsee?

Mikko: Jos mä omistan asunnon, niin mä voin vaik maalata seinät kysymättä keneltäkään sitä ja sen väriseks kuin haluan, voin tehdä tämmöstä, mihin ei tarvita edes mitään taloyhtiön lupaa, niin millon haluan.

Edellinen haastattelukatkelma osoittaa, kuinka kodin omistaminen oli miehelle kodin sisätilan muuttamisen valtaa. Kodin omistamisen valta tarkoitti miehille myös asumiskustannusten kontrollia. Julkinen valta haastoi miehen kodin omistamisen vallan. Julkista valtaa edustivat vuokranantaja, taloyhtiö ja isännöitsijä.

Leena: Ja se että koti on oma, sä siitä vähän jo kerroitki, mut mitä kaikkee se sulle tarkottaa, mitä se mahdollistaa?

Markku: Se on se ku se on oma nii, kukaan ei tuu sanomaan, et nyt joudut lähteen pois sieltä, et se on ihan, mä tiedän et se on minun ja mä itte hallitsen ja määrään mitä sinne tehdään ja se antaa sen vapauden, tietää, että tähän ei voi tulla mitään yllättäviä vuokrankorotuksia ja kaikkea muita, et se on tässä asumismuodossa erittäin hyvä asia, mä pidän sitä arvossaan, tiedän miten kustannukset menee.

Miesten kodin omistamisen valta liittyi myös perhesuhteiden järjestämiseen. Miehillä oli valtaa säilyttää kotinsa tai horjuttaa muiden ihmisten kotia kodin omistamisen kautta. Esimerkiksi Juha omisti oman kotinsa lisäksi asunnon, jossa ex–vaimo ja lapset asuivat. Hän leikitteli ajatuksella mitä tapahtuisi, jos hän myisi perheen asunnon. Kodin omistaminen antoi Juhalle periaatteellisen mahdollisuuden hallita ja kontrolloida perhesuhteita.

Sehän on mun kämppä se, siis mähän sen omistan missä ne [ex-avovaimo ja lapset] asuu. Siittä on joku elatusmaksu sovittu, mut mä en oo maksanu ikinä penniäkään elatusmaksua, ku ne taas asuu ilmatteeks siinä kämpässä. – – Et jos tää ois ollu semmonen perinteinen rähinäero, mitä ne nyt ainaki ystäväpiirissä tuppaa oleen, niin jos ois halunnu olla paskamainen niin mähän olisin voinu laittaa ne veke sieltä kämpästä, laittaa sen vuokralle. Siittä sais siit kämpästä tällä hetkellä tuhat euroa kuukaudessa vuokraa. Ja sit ku vähentää siittä vastikkeet ja siis mä maksan siitä vastikkeetki tällä hetkellä edelleen, mulle jäis siit varmaan tälläki hetkellä joku viissataa kuussataa euroo käteen. Ja jos mä maksasin sitä normaalii elatusmaksua joka sinänsä on aika naurettavan pieni, niin kyl mulle vanhaa rahaa varmaan puoltoista kakstonnii jäis koko ajan fyrkkaa. Ja jos ajattelee sitä asiaa siltä kannalta että jos mä asusin sielä, niin mä voisin laittaa tän vuokralle, tästähän sais hyvin rahaa, niinku monta eri vaihtoehtoo tälle, mut niinku mä sanoin, mä en laskeskele niitä. Mulla on nyt ihan kuitenki siis tää talous kunnossa. (Juha)

Muutamat vuokralla asuvista miehistä puhuivat puolestaan asumisen kalleudesta ja asunnon ahtaudesta. Esimerkiksi opiskeleva Janne kertoi olevansa rahallisesti tiukilla: opintotuki ei kattanut elinkustannuksia ja asuminen vei melko paljon rahaa. Janne ei kuitenkaan halunnut tinkiä asumisen mukavuudesta muuttamalla pienempään ja halvempaan vuokra-asuntoon. Aivan toisessa ääripäässä oli Matin asumisen arki. Matti kertoi, että pöydällä kasvoi vuokrarästien ja maksumuistutusten pino, sillä hänellä ei aina ollut rahaa maksaa vuokraa. Asuntoaan Matti ei ollut voinut valita, vaan se oli järjestetty hänelle mielenterveyspalvelujen kautta.

Miehet ottavat kodin tilan kokonaisvaltaisesti haltuun hankkimisen ja omistamisen avulla. Kyse on monivaiheisesta prosessista: kodin hankkimisen

suunnittelusta, hankintapäätöksestä ja tulevaisuudessa mahdollisesti myymisestä. Hankkimisen ja omistamisen kotikäytännöt antavat kodille asunnon ja asumisen tilan merkityksiä. Kodin arvon voi mitata rahassa.

Kodin hankkiminen ja omistaminen ilmenee ennen kaikkea miehen itse päättämisenä ja yksin tekemisenä. Miehillä on päätäntävaltaa ja taloudellista valtaa. Kodin järjestäminen liittyy kuitenkin perhesuhteisiin. Asunnon omistamisen avulla miehet voivat säädellä perhesuhteitaan. Miehillä on kuitenkin erilainen pääsy kodin hankkimisen ja omistamisen valtaan. Omistaminen tai vuokralla asuminen tuo esiin yhteiskuntaluokan ja miesten tuloerot. Taloudellisesti hyvin toimeen tulevilla, hyväpalkkaisilla miehillä on vapaus valita ja päättää asumismuotonsa. Sen sijaan taloudellisesti heikommassa asemassa olevat miehet eivät voi ostaa ja omistaa kotiaan.

6.14 Yhteenveto. Yksin sisällä tehden

Miesten kotikäytäntöjen tarkasteleminen tilallisuuden kautta tuo esiin hyvin monenlaista miesten kotiin liittyvää tekemistä ja toimintaa. Miesten kotikäytännöt voidaan luokitella levolliseksi olemiseksi ja paikoilleen asettumiseksi sekä askareiksi, työksi ja liikkumiseksi. Miesten kotikäytännöt ovat tavoitteellisia, aktiivisia tekoja sekä toimintaa ilman näkyvää tavoitetta. Kyse on miesten toiminnan ja tuumailun käytännöistä. Koti saa ansiotyön ja opiskelun merkityksiä. Koti tarkoittaa miehelle myös nautintoja ja tarpeiden tyydyttämistä.

Monet tilaan liittyvistä miesten kotikäytännöistä ovat toistuvia arjen rutiineja ja tapoja. Coltrane (1998, 19–22) esittää, että jokapäiväiset arjen rituaalit, rutiinit ja juhlahetket ovat perhekäytäntöjä, joissa tehdään sukupuolta. Sukupuolittuneet perhekäytännöt muodostuvat tavoiksi ja säännöiksi, koska niitä vahvistetaan päivittäisinä, toistuvina rituaaleina. Arjen rutiinit näyttävät luonnollisilta ja pysyviltä, niitä voidaan myös muuttaa ja tehdä toisin. Kodin arkirutiineilla luodaan ihmisten välistä yhteisyyttä, mutta myös etäisyyttä. (ks. myös Gubrium & Holstein 1990; Jokinen 2005; Morgan 1996.)

Tilalliset kotikäytännöt ilmenevät ennen kaikkea miehen yksin tekemisenä. Kodin sisätilassa toimiminen saa merkityksensä miehen, sisätilan ja esineiden välisenä suhteena. Miehen toiminnan taustalla ovat kuitenkin perhesuhteet ja

sosiaaliset suhteet. Miehet kuvailevat yksittäisiä tilanteita, joissa he ovat yhdessä elämänkumppaninsa kanssa levollisesti sohvalla, saunan jälkeen kuistilla tai mylläävät yhdessä puutarhaa. Miehet eivät kerro kotitöistä miehen ja naisen harmonisena yhdessä tekemisenä. Sisustaminen on jossain määrin kumppaneiden yhteistä toimintaa. Kodin esinemaailmasta sänky saa parisuhteen ja seksuaalisuuden merkityksiä. Sohva on kodin sosiaalisen elämän ydin miehen ja perheenjäsenten tai kavereiden yhdessäolon paikkana. Julkinen aspekti, kuten vuokranantaja, taloyhtiö, sosiaalitoimi tai kotipalvelu asettaa jonkin verran haasteita miehen kodissa yksin toimimiselle.

Haastattelemani miehet kertovat käytännöistään kodin tilassa vahvasti aistimisena, kuten katsomisena, kuuntelemisena, haistamisena, maistamisena ja koskettamisena. Pink (2004), joka on tutkinut empiirisesti sukupuolen rakentumista kodissa toteaa, että naiset ja miehet jäsentävät kodin tilaa ja esinemaailmaa aistimalla ja puhuvat kodista aistimisen metaforien kautta. Koti merkitsee tutkimukseni miehille puhtautta. Lika on ydin, johon aistimiseen liittyvät miehen kotikäytännöt tiivistyvät. Kodin tila, miehen ruumis ja miehen vaatteet ovat asioita, joissa mies haluaa päästä eroon liasta, hajusta ja epäsiisteydestä. Miesten kerronnassa puhtauden tekeminen ja liasta eroon pyrkiminen liittävät yhteen kodin tilan ja miehen ruumiin merkitykset. Ranskalaiset Daniel Welzer-Lang ja Paul Filiod (2000) ovat etnografisessa tutkimuksessaan tarkastelleet kotia lian ja puhtauden näkökulmasta. He kiinnittävät huomiota sukupuolten välisiin eroihin. Welzer-Lang ja Filiod esittävät, että miehet aloittavat siivoamisen, pyykinpesun, tiskaamisen tai oman puhdistautumisensa sen jälkeen, kun he ovat nähneet tai haistaneet lian. Puhtauden tekeminen on miehille korjaavaa toimintaa, kun taas naiset siivoavat ennaltaehkäistäkseen likaa ja epäjärjestystä.

Miesten toimintaa lian välttämiseksi kodissaan ja ruumiissaan voi tulkita myös yksilön yhteisölliseksi rituaaliksi. Antropologi Mary Douglas (2000, 47–48, 86–92, 125–126) väittää, että lian ja puhtauden erottaminen toisistaan merkitsee yhteiskunnallisen ja kulttuurisen järjestyksen ylläpitämistä. Lika on epäjärjestystä. Kotia siivotessamme ja pyykkiä pestessämme luomme sosiaalista järjestystä. Lian poistamisella säätelemme kodin tilaa ja sen sosiaalisia suhteita. Kodin siisteys ja puhtaus ilmentävät myös yhteisön sääntöjen mukaan toimimista.

Kodin tila on miesten kotikäytäntöjen toimintaympäristö. Miehillä ei ole erillistä, selkeästi rajattua omaa aluetta kodin tilassa, vaan he ottavat teoillaan kokonaisvaltaisesti haltuunsa kodin sisätilan. Kodista ei myöskään löydy sukupuolen mukaan eriytynyttä, miehelle kuuluvaa kodin tilaa. Kyse saattaa olla kulttuurisesta muutoksesta, jolloin tyypillisesti miesten paikoiksi määrittyneet kodin ulkopuoliset tilat, kuten pihan parkkipaikka tai kodin sisätilassa olohuoneen sohva eivät ole yksinomaan miehen tiloja tai paikkoja. Kulttuurista kodin stereotypiaa rikkoo se, että miehet kasvattavat kesäkukkia parvekkeillaan tai myllläävät puutarhojaan. Keittiö on miehille mieluinen tila kodissa.

Tilaan liittyvät miesten kotikäytännöt antavat merkityksiä ennen kaikkea miehen nykyisille kodin paikoille. Miesten tilalliset kotikäytännöt ennakoivat myös tulevaisuuden kotia. Joillakin kotikäytännöistä on ajallista jatkuvuutta. Ne ketjuuntuvat sukupolvittaisina ja ne saavat yksin tekemisen lisäksi sosiaalisten suhteiden merkityksiä. Mies asettaa itsensä suvun miesten ketjuun omakotirakentamisen ja käden taitojen kautta. Kyse on erityisesti isältä pojalle -oppimisesta. Ruoanlaitto on toiminta, joka liittää miehen isoäidin ja äidin sukupolvittaiseen kotikäytäntöjen ketjuun. Lasten kotitöihin kasvattaminen puolestaan merkitsee sukupolvittaista jatkuvuutta miehen ja omien lasten välillä.

Miesten kotikäytäntöjen valta on asiantuntijuuden valtaa. Tämä on tullut esiin myös aikaisempien empiiristen kodin tutkimusten valossa. Tarkastellessaan väitös-kirjassaan kodin mediateknologioita Virve Peteri (2006, 247–256, 373–374) toteaa, että perheenjäsenten asiantuntijuus kodissa on sukupuolittunutta. Miehen asiantuntijuus liitetään kodin teknologioihin ja tekniseen osaamiseen. Vaikka naisilla ja lapsilla on omat vastuualueensa kodin teknologioista, merkitsee naisen osaaminen kodissa kotiaskareiden hallintaa. Myös tutkimukseni miehet puhuvat joistakin tilallisista kotikäytännöistä asiantuntijuutena ja taitojen hallintana. Miehet puhuvat kotikäytännöistä tiheästi ja hienosyisesti, usein pitkänä prosessina alun suunnittelemisesta valmiiseen lopputulokseen saakka. Miehet kertovat kotikäytännöistään myös oppimisena. Miesten asiantuntemuksen kotikäytäntöjä ovat asunnon ostaminen, oman talon rakentaminen, kodin remontoiminen, kotona harrastaminen, opiskelu ja ansiotyö kotona sekä ruoanlaitto.

Miehet eivät puhu kotitöistä asiantuntijuuden ja taitojen kannalta. He eivät myöskään kerro kotitöiden oppimisesta elämänkulussa, vaikka muutama miehistä

sanoo joutuneensa opettelemaan kotitöitä muuttaessaan ensimmäiseen omaan kotiin. Kotitöiden tekeminen tarkoittaa miehille pakollisia arjen rutiineita. Miehet antavat kotitöille puhtauden tekemisen ja järjestyksen ylläpitämisen merkityksiä. Kotityöt ovat usein kyseenalaistamattomia arjen rutiineja ja kodin tunnun tekemistä, pakkotahtien ja oman toiminnan yhteensovittamista (Jokinen 2005, 47). On mielenkiintoista, kuinka kotityöt muuttuvat arvostetuiksi taidoiksi silloin, kun mies puhuu lastensa kasvattamisesta kotitöihin. Mies on lapsiinsa nähden kotitöiden organisoija ja kotitöihin kasvattaja, jolloin miehellä on kotitöiden asiantuntemusta.

Sen lisäksi, että miehet luokittelevat kodin tilallisia kotikäytäntöjä asiantuntemusta ja taitoja edellyttäviksi, arvostetuiksi toiminnoiksi, he hierarkisoivat kotikäytäntöjä. Miehet arvostavat eniten taitoja vaativia kotikäytäntöjä. He sijoittavat hierarkian alimmalle tasolle kotityöt, joiden tekemistä voidaan siirtää myöhemmäksi muun tekemisen tieltä.

Sukupuolen sekä perheen tutkijat ovat kirjoittaneet kriittisesti kotitöiden sukupuolittamisesta, jolloin kotitöitä pidetään naisten töinä. Varsinkin avioliitossa olevat miehet hyötyvät epätasa-arvoisesta ja itsestään selvänä pidetystä kotityön jaosta. (Adams & Coltrane 2005, 240–241; Coltrane 1998, 20; Kimmel 2004, 113, 127–128.) Vaikka kotitöitä tehdään sukupuolen mukaisesti, naiset ja miehet puhuvat usein kotitöistä tasa-arvon kysymyksiä pohtien (Jokinen 2005, 47–48). Haastattelemieni miesten puhetta kotitöistä voi luonnehtia puolustuspuheeksi. Miehet korostavat, ettei heillä ole ollut kotitöissä mitään ongelmia tai että he ovat aina tehneet kotitöitä. Tulkitsen, että miehet tiedostavat yhteiskunnallisen puheen miesten naisia vähäisemmästä kotitöiden tekemisestä.

Kotitöiden sukupuolittuneista tekemisen tavoista poikkeaminen uhkaa perheen sukupuolijärjestystä (Adams & Coltrane 2005, 240). Tutkimuksissa on tarkasteltu sitä, miten miehen siviilisääty, ikä, ”rotu”, yhteiskuntaluokka ja koulutustaso vaikuttavat miehen kotitöiden jakamiseen parisuhteessa (esim. Kimmel 2004, 136). Tutkimukseni yksinasuvat miehet kertovat yksityiskohtaisemmin tekemistään kotitöistä kuin parisuhteessa olevat miehet, joiden puhe kotitöistä on hyvin vähäistä. Yksinasuvat miehet voivat vapaasti toteuttaa erilaisia kotitöiden tekemisen tapoja, ja he myös joutuvat itse tekemään kotitöitä.

Haastattelemani miehet eivät puhu kotitöistä naisten töinä. He eivät myöskään kerro kotitöistä tyypillisesti maskuliinisena toimintana tai miehisinä tapoina. Pink

(2004, 124–126) esittää kodin sukupuolta käsittelevässä empiirisessä tutkimuksessaan, että kotitöiden tekeminen merkitsee miehille usein tyypillistä miehistä toimintaa, äärimmillään sankaruutta. Miehet puhuvat kotitöistä rationaalisena toimintana, seikkailuna tai tutkimusmatkoina (ks. myös Rantanen 1998). Kaksi haastattelemistani miehistä kertoo kotitöiden tekemisestä viitaten joihinkin tyypillisesti miehisenä pidettyihin metaforiin, kuten rinnastamalla kotityöt ruumiillisiin liikuntasuorituksiin tai puhumalla kotitöistä sotana villakoiria vastaan.

Miehet antavat kotitöistä ainoastaan sisustamiselle naiseuteen liittyviä merkityksiä. He puhuvat sisustamisesta naisen valtana parisuhteessa. Mies kokee itsensä huonommaksi sisustajaksi, koska sisustaminen on miesten mielestä naisten asiantuntijuuden ja osaamisen aluetta. Miehet myös tunnistavat sisustamisen kulttuurisesti naisille tyypillisenä toimintana. Miehet arvioivat omaa tai toisten kotia naisvieraan näkökulmasta. Avioeron jälkeen muutamat miehistä hävittävät naisellisena pidetyn sisustuksen ja esineet kodista. Ero on alku miehen oman kodin sisustamisen vapaudelle. Sisustamisella mies tekee kodistaan toimivan ja esteettisen.

Ruoanlaitto ei merkitse miehille kotityötä, vaan harrastusta. Muista tilallisista kotikäytännöistä poiketen ruoanlaiton merkitykset liittyvät sosiaalisiin suhteisiin. Miehet osoittavat ruoanlaiton kautta perhesuhteiden ja sosiaalisten suhteiden tärkeyden. Tärkeitä ovat suhteet omiin lapsiin ja kavereihin. Ruoanlaitto on myös välittämisen tai huolenpidon osoitus. Aterioiden yhdessä syöminen on tapa, jolla perhe luo ja vahvistaa yhteisyyden tunnettaan (Coltrane 1998, 15–16). Valmistettavien ruokalajien valitseminen, ruoan tarjoaminen ja ruokailutilanteet ovat myös vallankäytön välineitä. Niiden avulla miehet erottelevat läheissuhteitaan muista sosiaalisista suhteistaan, ihmisiä ulkopuolelle sulkien ja valikoiden. Ruoanlaiton merkityksen vallankäytön välineenä ovat osoittaneet myös aiemmat teoreettiset keskustelut (Morgan 1996, 157–171) ja empiiriset tutkimukset (Autonen-Vaaraniemi 2008, 198–203; Metsomäki 2006). Bourdieun distinktion teoriaa (1984) soveltaen voi ajatella, että muutamien miesten puhe mausteiden käytöstä sekä miesten ottamat valokuvat maustepurkeista merkitsevät miesten halua erottautua muista ruokaa laittavista miehistä. Miehet tekevät mausteiden käytön avulla eroa muihin miehiin. Mausteiden käyttö tekee ruoanlaitosta hienostunutta, jopa esteettistä. Mausteita käyttävät miehet osoittavat hallitsevansa ruoanlaiton

taidon erotuksena rahvaan ruoanlaitolle, jonka tarkoituksena on nälän tyydyttäminen.

Ruoanlaitolla on miehille ajallista jatkuvuutta. Miehet kertovat ruoanlaitosta monien kodin paikkojen kautta, puhuen isoäidistä ja äidistä ruoanlaittajina ja korostaen heidän valmistamiaan ruokia. Mies liittää itsensä luontevasti tähän sukupolvittaisesti jatkuvaan, isoäidin ja äidin toiminnan muodostamaan ketjuun.

Haastattelemani perheelliset miehet kertovat, että kotityöt tekeytyvät itsestään. He eivät kerro lainkaan nykyisestä avovaimostaan kotitöiden tekijänä. Miesten mukaan perheissä ei ole jaettu kotitöitä, vaan se tekee, kuka ehtii. Kotityöt saavat miesten puheessa mystisyyden ja taianomaisuuden merkityksiä. Myös Pink (2004, 125) toteaa, että miehet puhuvat kotitöistä yliluonnollisina ja mysteerisinä prosesseina. Miehet voivat puhua kodin esineistä ikään kuin niillä olisi oma persoonallisuutensa ja toimijuutensa.

Miesten kotikäytäntöjen valta on perhesuhteista ja siviilisäädystä riippumatonta yksin tekemisen vapautta. Miehet määrittelevät itsestäänselviksi, toistuviksi rutiineiksi sellaisia toimintoja ja tekoja, jotka voisivat saada myös arjen katkaisemisen tai poikkeuksien merkityksiä. Miehet pitävät kodista lähtemistään eri elämänvaiheissa luonnollisena ja itsestään selvänä. Miesten kotikäytäntöjen valta ilmenee myös siten, että he valitsevat tekemiään kotitöitä. Miehet voivat jättää tarkempaa työtä vaativat kotityöt, kuten vaatteiden silittämisen ja viikkaamisen, pölyjen pyyhkimisen tai ikkunoiden pesemisen naisille.

Miehet asettavat itsenäisesti kodin tilalliset rajat. He laajentavat koti-käytännöillään kodin tilaa kotiympäristöön. Tällöin kodin tila on laaja ja avoin (Massey 2008). Miehet kertovat arjen ajankäytöstä ja kotiin liittyvistä erilaisista päätöksistä omana toimintanaan. Morgan (1996, 136–156) esittää, että aika ja tila ovat ydinkohtia, joiden kautta voidaan ymmärtää perhekäytäntöjä ja sukupuolisuhteiden dynamiikkaa. On väitetty, että ajankäyttö on sukupuolittunutta. Mieheyttä ja naiseutta tehdään ansiotyön, perheen ja vapaa-ajan välisinä valintoina (Whitehead 2002, 138–143).

Kulttuuriset ja ajalliset muutokset näkyvät murtumina miesten kotitöihin suhtautumisessa. Miehet puhuvat vanhempiensa perinteisestä työnjaosta kotona, ja kotitöistä naisille tyypillisinä töinä miehen lapsuusaikana. Kun miehet kertovat kotitöistä nykyisyydessä, eivät he puhu kotitöistä naisten töinä. Miehet vaikenevat

kotitöiden tekemisen prosessista, mutta he arvostavat kotitöiden lopputulosta, puhtautta. Miehet myös arvostavat kotitöitä lapsilleen opetettuina taitoina.

Miesten tilallisten kotikäytäntöjen erot ja erilaisuus ilmenevät hyvin monella tavoin. Miehet eroavat toisistaan kotitöiden tekijöinä siviilisäädyn perusteella. Yksinasuvat miehet puhuvat enemmän itsestään kotitöiden tekijöinä kuin kumppanin kanssa asuvat, perheelliset miehet. Muutoin kyse on toimintakyvyn, iän, yhteiskuntaluokan tai paikalliskulttuurin hyvin monenlaisista sukupuoleen kohdentuvista risteämistä.

Miesten tilallisia kotikäytäntöjä voidaan tarkastella myös miesten tavasta määritellä toimintaansa suhteessa kulttuurisiin miesihanteisiin ja ideaalisiin miehen malleihin. Näitä ideaalisia miehen malleja voidaan lähestyä hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen avulla (Carrigan ym. 1985, 591–594; Connell 1987, 183–186). Stephen M. Whitehead (2002, 99–110) väittää, että hegemoninen maskuliinisuus merkitsee kulttuurisesti vallitsevia, ajallisia ja paikallisia puhetapoja mieheydestä. Vallitsevat kulttuuriset mieheyden puhetavat rakentavat sukupuolieroa ja luovat sukupuolijärjestystä. Miehet käyttävät valtaa valitsemalla kulttuurisista maskuliinisuuden puhetavoista itselleen sopivia tapoja määritellä mieheyttään. Whiteheadin mukaan on olemassa myös vastadiskursseja, jotka haastavat hegemonisen maskuliinisuuden kulttuuriset puhetavat. Connell (2002, 54–55) puolestaan painottaa sitä, että sukupuolisuhteita ja suhderakenteita tuotetaan yhä uudelleen arjessa ja ihmisten sosiaalisessa toiminnassa. Sen vuoksi sukupuolisuhteita on mahdollista muuttaa. Myös yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat miesideaalien uudelleen arvioimiseen (Adams & Coltrane 2005, 231).

Osa tutkimukseni miehistä vastustaa ja haastaa kulttuurisia, hegemonisia miehen ideaaleja. Miehet tunnistavat ja tuovat puheessaan esille joidenkin kotikäytäntöjen kulttuuriset, sukupuolittuneet merkitykset. Miehet haastavat puheellaan ja puheen kautta välittyvällä toiminnallaan ruoanlaiton ja sisustamisen kulttuuriset kytkennät naiseuteen. Vaikka miehet lapsuusajassa antavat ruoanlaitolle naisten töiden merkityksen, on ruoanlaitto menettänyt merkitystään naisille kuuluvana kotityönä miehen nykyisyydessä. Miehet tiedostavat kulttuuriset odotukset siitä, että sisustaminen on naisen tehtävä kodissa. Siitä huolimatta useat miehistä puhuvat kotinsa itse sisustamisen tärkeydestä. Miehet tunnistavat omakotirakentamisen, sohvalla laiskottelun ja tyypillisen poikamiehen asunnon kulttuuriset stereotypiat.

Eräät miehistä arvostavat omakotirakentamista ja teknisiä taitoja, toisille miehistä ne ovat painolasti. Miehet voivat myös tunnustaa, että heiltä puuttuvat tekniset taidot. Miehisen talon rakentamisen ideaali on menettänyt kulttuurista merkitystään ostopalvelujen lisääntymisen myötä. Joillekin miehistä oman talon rakentaminen on muuttunut miehisestä uroteosta taakaksi (vrt. Sipilä 1994, 22–23).

Miehet eivät puhu siitä, että he menettäisivät mieheyttään toimiessaan naisellisella kodin alueella. He eivät myöskään kerro toimivansa jotenkin miestapaisesti kodissa. Sen sijaan miehet luovat tilaan liittyvillä kotikäytännöillään eroja ja erilaisuutta miesten välille. Miehet haluavat myös tehdä toisin, vaikka he tiedostavat kulttuuriset, sukupuolittuneet odotukset miehelle ja naiselle tyypillisestä toiminnasta kodissa.

7 ESINEMAAILMAN KOTIKÄYTÄNNÖT

Tässä luvussa lähestyn miesten kotikäytäntöjä esinemaailman näkökulmasta. Miten miehet toimivat kodin esineisiin liittyen? Millä tavoin esineet ja tavarat tekevät miehille kodin? Näkökulma muodostuu miehen kotikäytäntöjen ja kodin esineympäristön välisestä suhteesta. Tarkastelen miesten toimintaa esinemaailmassa kodin mentaalisen, spatiaalisen ja sosiaalisten suhteiden ulottuvuuksien kautta. Kiinnitän huomiota siihen, miten esineisiin liittyvät miesten kotikäytännöt saavat miehen mielentilaan, sosiaalisiin suhteisiin tai kodin tilaan kietoutuvia merkityksiä.

Aineiston analyysi perustuu koko tutkimusaineiston tarkastelulle. Pääaineistona on haastatteluaineisto. Etsin aluksi aineistosta esineitä ja tavaroita, joista miehet kertoivat. Katsoin myös miesten ottamia valokuvia esineiden ja tavaroiden näkökulmasta. Tämän jälkeen jäsensin esineitä koskevan aineiston ja teemoittelin sen melko yleisellä otteella esineitä luokitellen. Kysyin aineistolta muun muassa sitä, miksi esine oli miehen kotona, missä esine sijaitsi, mihin sitä käytettiin. Esineiden luokittelun ja teemoittelun keskeisinä kriteereinä olivat esineen käyttötarkoitus, hankintatapa, syy esineen omistamiseen, esineeseen liittyvä toiminta ja esineisiin liittyvät sosiaaliset suhteet (ks. myös luku 4.6).

Esineiden teemoittelun jälkeen ja analysoitavan aineiston pysyessä samana tarkastelin esineitä miesten toimintojen ja tekojen kannalta. Näkökulmani siirtyi esineiden ja miesten kotikäytäntöjen yhteenliittymiin. Tässä luvussa tarkoitan aiemmin määrittelemälläni tavalla, että miesten kotikäytännöt ovat miehen tekemistä ja toimintaa kuvaavia ilmaisuja. Muodostin esineisiin liittyvistä miesten kotikäytännöistä teemoja. Analysoidessani aineistoa havaitsin, että miehen suhde esineisiin merkityksellistyi käyttämisen tavan perusteella. Muita perusteita olivat esineen alkuperä, rahallinen arvo tai se, kuka esinettä oli käyttänyt tai kenelle se oli kuulunut.

Luku rakentuu kahdesta pääluvusta. Aluksi esittelen miehille merkitykselliset esineet ja tavarat. Sen jälkeen pohdin sitä, miten kodin tila ja sosiaaliset suhteet ovat läsnä miehen esineissä. Tarkastelu etenee kohti ydintä, esineiden kuvaamisesta miesten kotikäytäntöihin esineellisessä maailmassa.

7.1 Esineiden kuvaus

Millaisia ovat miehille tärkeät esineet, ja miksi ne ovat miehille tärkeitä? Kuvaan esineet melko yleisellä tasolla. Olen teemoitellut esineet laajemmiksi kokonaisuuksiksi niiden keskeisten ominaisuuksien perusteella.

Huonekalut

Kun kysyin miehiltä heille tärkeistä esineistä tai tavaroista, kertoivat he huonekaluista, kuten sohvasta, sängystä, nojatuolista, ruokapöydästä ja kirjahyllystä. Miehet saattoivat puhua myös huonekalujen kotona muodostamasta kokonaisuudesta, joka koostui esimerkiksi nojatuolista, lukulampusta ja stereoista. Kodin huonekalut liittyivät jokapäiväiseen arkeen ja kodin rutiineihin. Miehet puhuivat huonekaluista kodin käyttöesineinä. Huonekalut tekivät tärkeiksi monet erilaiset kodin paikat miehen elämänkulussa. Kyse oli kodin perustamisesta, parisuhteen tai perheen kodista, nykykodista sekä tulevaisuuden kodista.

Kodinkoneet ja kodin elektroniikka

Kodinkoneet, kuten jääkaappi, pakastin, pyykinpesukone, astianpesukone, liesi, mikroaaltouuni ja imuri olivat miehille merkityksellisiä esineitä. Kodinkoneet olivat miehille kodin arkea helpottavia välineitä, joiden keskeisiä ominaisuuksia olivat toimivuus, kunnollisuus ja helppokäyttöisyys.

Miehet toivat esiin kodin elektroniikan heille tärkeinä esineinä. Miehet puhuivat stereoista, kaiuttimista, radiosta, televisiosta tai kodin elektroniikan muodostamasta kotiteatterista. Muutamille miehistä kyse oli ennen kaikkea kodin kunnollisista äänentoistovälineistä musiikin kuuntelemista varten. Myös tietokone oli miehille tärkeä.

Kodinkoneet ja kodin elektroniikka saivat käyttöesineen merkityksiä, jolloin miehet toimivat esineen avulla jonkin päämäärän saavuttamiseksi. Elämänkulun kotien näkökulmasta katsoen kodinkoneet ja kodin elektroniikka olivat tärkeitä miehen nykykodissa.

Astiat, kodin tekstiilit ja viherkasvit

Astiat, kodin tekstiilit ja viherkasvit merkitsivät miehille jokapäiväisen arjen käyttöesineitä. Kolme miehistä kertoi keräilevänsä astioita niiden kauneuden ja arvokkuuden takia. Myös suvussa perintönä kulkevat astiastot, kahvipannut tai säilytyspurkit olivat miehille tärkeitä.

Kun miehet kertoivat kodin tekstiileistä, kertoivat he verhoista, matoista, vuodevaatteista ja liinavaatteista. Kodin tekstiilit saivat viihtymisen, käyttö-mukavuuden, käytännöllisyyden ja kodikkuuden merkityksiä. Miehet puhuivat kodin tekstiileistä myös esteettisesti arvioiden. Verhoista ja liinavaatteista kerrottiin kodin värimaailman ja tekstiilien toisiinsa sointumisen kannalta. Muutamille miehistä viherkasvit olivat tärkeitä, koska ne toivat kodikkuutta ja niitä oli mukava hoitaa.

Elämänkulun kannalta katsottuna astiat ja kodin tekstiilit toivat esiin lapsuudenkodin, mummolan, parisuhteen tai perheen kodin sekä nykykodin paikat. Seuraava miehen ottama valokuva kertoo, kuinka viherkasvit tekivät miehelle kodin.

Valokuvat

Valokuvat muodostivat oman kategoriansa miehille tärkeistä esineistä ja materiaalisista asioista. Kyse oli esille laitetuista, kehystetyistä valokuvista miesten kotien seinillä, hyllyillä ja kirjahyllyissä. Miehille tärkeitä valokuvia olivat myös

albumeihin laitetut valokuvat tai pahvilaatikoissa olevat, lajittelemattomat ja irralliset valokuvat.

Miehet esittelivät minulle haastattelujen aikana valokuvia ihmisistä. Kuvissa oli pieniä, kouluikäisiä tai aikuisia lapsia, mies yksin tai lastensa kanssa, omat vanhemmat tai mies sisarustensa ja vanhempiensa kanssa. Valokuvat olivat dokumentteja tilanteista, tallennetuista hetkistä ja muistoista. Valokuvat liittyivät miehen henkilökohtaiseen aikaan tai perheen aikaan. Miehille tärkeät valokuvat toivat esiin lapsuudenkodin, parisuhteen tai perheen kodin, nykykodin ja tulevaisuuden kodin paikat.

Harrastusvälineet ja harrastamiseen liittyvät esineet

Kun miehet kertoivat heille tärkeistä esineistä, puhuivat he harrastusvälineistä ja harrastamiseen liittyvistä esineistä. Ne toivat esille miesten liikunnalliset ja toiminnalliset harrastukset sekä musiikin ja lukemisen harrastamisen. Liikunnallisista ja toiminnallisista harrastuksista kertoivat esimerkiksi lenkkikengät, luistimet, rullaluistimet, golfmailat, urheilupalkinnot, metsästyskivääri, moottoripyörä ja vene. Musiikin kuuntelemisesta, musiikin soittamisesta tai lukemisesta kertoivat puolestaan CD- ja vinyylilevyt, kitara, mandoliini, sähköurut, piano sekä kirjat, sanomalehdet ja aikakauslehdet.

Harrastusvälineet ja harrastamiseen liittyvät esineet olivat viihtymisen, rentoutumisen tai liikkumisen välineitä. Ne toivat esille miehen toistuvan vapaa-ajan ja arjen rutiinien katkeamisen. Harrastamisesta kertovat esineet liittyivät ennen kaikkea miehen nykykodin, vapaa-ajan asunnon, kotiympäristön sekä parisuhteen tai perheen kodin merkityksiin.

Henkilökohtaiset esineet

Henkilökohtaiset ja omat esineet olivat miehille tärkeitä. Itse valmistaminen teki esineestä miehelle oman ja henkilökohtaisen. Miehet puhuivat myös harrastusvälineistä henkilökohtaisina esineinä.

Elämäntilanteiden muuttuminen toi esiin esineiden henkilökohtaiset merkitykset. Kun kodin irtaimistoa jaettiin avioerossa, muuttuivat perheen tai parisuhteen kodin esineet miehelle henkilökohtaisiksi esineiksi. Matkustaminen ja kotoa lähteminen

teki esineistä miehelle henkilökohtaisia ja välttämättömiä. Eräs mies esimerkiksi kertoi pakkaavansa reissua varten hygieniavälineet, puhtaan vaatekerran, kassin, avaimen, lompakon ja matkapuhelimen. Miehet saattoivat ottaa mukaansa matkalle myös kodissa käytettäviä henkilökohtaisia esineitä, kuten korvalappustereot, kirjan, kirjoitusvälineet tai kitaran. Omat esineet tekivät miehen elämänkulun kodin paikoista tärkeiksi parisuhteen tai perheen kodin, nykykodin, kotiympäristön ja kotimaan.

Itsetehdyt esineet

Itse tekeminen ja valmistaminen teki esineistä miehille tärkeitä. Itse tehdyllä esineellä oli ikään kuin käytäntöjen kaksoismerkitys: sen lisäksi, että esineellä saattoi tehdä jotakin, tuo esine oli tärkeä siksi, että se oli itse tehty. Miehet kertoivat itse valmistamistaan sekä sukulaistensa, isovanhempiensa, vanhempiensa ja lastensa tekemistä esineistä. Tällaisia olivat esimerkiksi miehen tekemä kaappikello, miehen savityöt, isoäidin kutoma ryijy, paapan käsin veistämä kello, ukin tekemä lipas, äidin kutoma räsymatto, isän tekemät uistinkelat, lasten piirustukset, maalaukset ja askartelut. Itsetehdyt esineet jäsentyivät moninaisina perhe- ja sukulaisuussuhteina.

Miehelle oli ollut tärkeätä säilyttää itsetehdyt esineet, kun hän oli muuttanut pois kotoa elämänkulun erilaisissa vaiheissa. Elämänkulun kodin paikkojen näkökulmasta katsoen itsetehdyt esineet toivat esiin lapsuudenkodin, mummolan, nykykodin ja tulevaisuuden kodin.

Kulkuvälineet

Miesten kertoessa heille tärkeistä esineistä ja tavaroista he puhuivat autosta, moottoripyörästä, moposta tai polkupyörästä. Kyse oli kulkuvälineistä, joilla saattoi lähteä pois kotoa ja laajentaa elinpiiriä kodista kauemmaksi. Kaksi miehistä ihaili omistamaansa kulkuvälinettä sen merkin ja ominaisuuksien perusteella. Kulkuvälineet merkityksellistivät ennen kaikkea miehen nykyhetken kotiympäristöä. Niiden merkitykset liittyivät myös miehen nuoruuden elämänvaiheeseen.

7.2 Kodin tila, sosiaaliset suhteet ja esineet

Esittelin edellä miehille tärkeät esineet ja tavarat. Seuraavaksi tarkastelen sitä, miten kodin tila liittyy miehille merkityksellisiin esineisiin. Tämän jälkeen siirrän fokuksen siihen, millä tavoin sosiaaliset suhteet ilmenevät miehille tärkeissä esineissä.

Kodissa, kodista poispäin

Miehille tärkeät esineet sijoittuivat kodin tilallisuuden kahdelle ulottuvuudelle: kodin sisätilaan tai kodin ulkopuolelle. Huonekalut, kodinkoneet ja kodin elektroniikka, astiat, kodin tekstiilit ja viherkasvit, valokuvat sekä itsetehdyt esineet toivat esiin miehen toistuvan arjen kodin sisätilassa. Kyse oli esinemaailman ja tilan muodostamasta asumisen paikasta. Esineiden käyttötarkoituksen ja niiden sijoittelun kannalta katsottuna miehen kodin ydin muodostui keittiöstä, olohuoneesta ja makuuhuoneesta. Kodin sisätilan esineet liittyivät useisiin kodin paikkoihin miehen elämänkulussa.

Miehen harrastusvälineiden, kulkuvälineiden sekä henkilökohtaisten matkalla tarvittavien tavaroiden käyttötarkoitus toi esiin kotiympäristön tärkeyden. Esineistä saattoi päätellä miehen tilapäistä tai pidempiaikaista poissaoloa kodista. Kotiympäristö jäsentyi vapaa-aikana ja harrastuspaikkoina miehen elämänkulun aikana.

Mies itse

Kaikki edellä kuvaillut esineet saivat merkityksensä miehen itsensä kautta. Miehet puhuivat esineistä omaa toimintaansa korostaen. Voisi olettaa, että tällainen esineistä kertomisen tapa olisi luontevaa yksinasuville miehille. Kuitenkin myös seurustelevat, uusperheelliset tai avoliitossa elävät miehet puhuivat esineistä omaa toimijuuttaan esiin tuoden. Mies itse oli kaikkein vahvimmin läsnä harrastusvälineiden, matkalla tarvittavien tavaroiden, itsetehtyjen esineiden, henkilökohtaisten esineiden sekä kulkuvälineiden merkityksissä. Myös sohva ja sänky olivat kodin esineitä, joista miehet puhuivat itsensä kautta.

Kaverit

Miehet puhuivat tärkeistä esineistään kavereihin liittyen. Kun miehet kertoivat harrastusvälineistään, puhuivat he harrastuspiirin kavereistaan. Keittiön ruokailuryhmä pöytine ja tuoleineen sekä olohuoneen sohva ja nojatuolit olivat miesten ja heidän kavereidensa vuorovaikutuksen paikkoja kodissa. Miehet puhuivat kavereihin liittyvistä esineistä lähinnä nykykodin näkökulmasta.

Kumppanit

Miehet kertoivat kodin esineistä hyvin vähän nykyisen tai aiemman kumppanin kannalta. He kuitenkin puhuivat sohvasta, sängystä ja yhdessäolemisesta kumppanin kanssa. Miesten kerronnassa valokuvat parisuhteesta tai perheestä sekä kumppanilta saadut lahjat liittyivät ex-vaimoon.

Lapset ja lapsenlapset

Miehen biologiset lapset, muutamille miehistä myös lapsenlapset liittyivät kaikkein vahvimmin esineiden merkityksiin. Tällaisia olivat lasten päiväkodissa, kerhossa tai koulussa tekemät piirustukset, maalaukset ja askartelut. Lapset olivat antaneet niitä isälleen lahjaksi tai tehneet niitä isänsä kotia varten.

Miesten omat lapset ja lastenlapset näkyivät vahvasti myös valokuvissa. Tehdessäni haastatteluja näin miehen kodin seinillä ja kirjahyllyssä valokuvia miehen lapsista tai lastenlapsista. Monet miehistä kertoivat neuvotelleensa avioerossa kumppaninsa kanssa lapsista otettujen valokuvien jakamisesta. Miehet olivat myös tutkimustani varten ottaneet valokuvia omista lapsistaan. Lasten tekemät askartelut, maalaukset ja piirustukset sekä lapsista otetut valokuvat oli laitettu esille ja nähtäväksi miehen kodissa.

Miesten kerronnassa ilmeni, että kodin esinemaailma oli muuttunut paljon lasten myötä. Kyse oli esimerkiksi vauvanvarusteiden, lelujen ja harrastusvälineiden hankkimisesta sekä lastenhuoneiden kalustamisesta.

Lapset ja kodin esinemaailma merkityksellistivät useita miehen elämänvaiheita ja erilaisia kodin paikkoja ajassa. Tällaisia olivat kodin perustaminen, lasten syntymä,

lasten varhaislapsuus, parisuhteen tai perheen koti, nykykoti sekä tulevaisuuden koti.

Isovanhemmat ja vanhemmat

Miehet puhuivat heille tärkeistä esineistä isovanhempien ja vanhempien kautta. Isovanhempien tai vanhempien esineet kulkivat perintönä suvussa, tai ne oli saatu vanhemmilta lahjaksi. Kyse oli kodin käyttöesineistä, jotka saivat merkityksensä arjen tekemisestä ja jokapäiväisistä kotikäytännöistä. Miehille oli tärkeätä, että esine oli kuulunut isovanhemmalle tai vanhemmalle, tai se oli ollut hänen käytössään. Mies saattoi myös muistella esineen sijaintia, kuten kellon paikkaa mummolan keittiön seinällä. Miehille tärkeitä esineitä olivat esimerkiksi isoäidin tai äidin kutoma räsymatto, paapan veistämä kello, ukin tekemä lipas, isän tekemät uistinkelat, isältä peritty hirvikivääri, isän sotilasmerkit, isoäidin kahvimylly ja kahvipaahdin. Elämänkulun näkökulmasta katsoen isovanhempien ja vanhempien esineet liittyivät miehen lapsuudenkotiin, mummolaan ja nykykotiin.

Isovanhempien ja vanhempien esineet saivat aikaan kietoutuvia merkityksiä. Miehet puhuivat isovanhempien ja vanhempien esineistä henkilökohtaisen ajan, perheen ajan ja sukupolven ajan näkökulmista. Miehet muistelivat vanhojen esineiden kautta omaa lapsuuttaan ja nuoruuttaan. Kyse oli myös kokonaista aikakautta tai sukupolvea jäsentävistä vanhoista esineistä ja niihin liittyvistä muistoista.

7.3 Miesten kotikäytännöt esineellisessä maailmassa

Tässä luvussa tarkasteluni perusjäsennys muodostuu esineistä. Millä tavoin miesten kotikäytännöt liittyvät esineisiin? Kiinnostuksen kohteena on myös se, miten tila, paikka ja sosiaaliset suhteet asettuvat esinemaailmassa suhteessa miesten kotikäytäntöihin.

Kodin hankintojen tekeminen ja sisustaminen

Huonekalut, kodin tekstiilit ja viherkasvit toivat esiin miesten kodin hankinnat ja sisustamisen käytännöt kodissa. Kodin hankintojen kriteereinä olivat kodin tila ja kodissa asuvien ihmisten tarpeet.

Hankkimillaan esineillä ja materiaalisilla asioilla miehet pyrkivät tekemään asumisen tilasta viihtyisän ja kodikkaan. He halusivat tehdä asunnosta kodin. Sisustaminen merkitsi kodin tilan muuttamista esinein ja kalustein. Miehet myös ottivat kodin tilan haltuun esineiden avulla. Sisustaminen sai katsomisen, arvioimisen ja suunnittelemisen merkityksiä. Miehille ei ollut yhdentekevää, mihin huoneisiin tai miten huonekalut sijoitettiin kodissa.

Sisustamiseen oon jonku verran panostanu. Mikä tuntuu ittestä hyvältä, niin semmosta. (Pentti)

Sisustaminen ja kodin hankintojen tekeminen olivat miehen yksin tekemisen kotikäytäntöjä, mutta ne olivat myös sosiaalisiin suhteisiin liittyviä kotikäytäntöjä. Yksinasuvat miehet kertoivat itse tekemistään kodin hankinnoista ja yksin sisustamisesta. Sen sijaan kumppanin kanssa yhdessä asuvat miehet puhuivat kodin hankinnoista ja sisustamisesta kumppanin kanssa yhdessä tekemisenä tai kiistelynä. Miesten puheessa kodin sisustaminen ilmeni sukupuolittuneena, naisille tyypillisenä taitona.

Jos miehet kertoivat erikseen niistä ihmisistä, keitä varten he olivat kodin hankintoja tehneet, puhuivat he omista lapsistaan. Miesten mukaan kodin esine- ja tavaramaailma muuttui eniten lasten myötä. Miehet kuvailivat varustaneensa kodin lapsia varten elämänkulun eri vaiheissa perhekoon kasvaessa ja lapsen varttuessa. Kyse oli esimerkiksi vauvanvarusteiden, sängyn, lelujen ja harrastusvälineiden hankkimisesta sekä lastenhuoneiden kalustamisesta.

Miehet varastoivat kotiin asioita ennakoiden tulevaisuutta. Tällä tavoin aika antoi liittyi miehen kotikäytäntöihin ja kodille antamiin merkityksiin. Miehet säilyttivät kotona esineitä sekä varastoivat kotiinsa ruokaa ja elintarvikkeita senhetkiseen tarpeisiin, mutta myös tulevaisuutta varten.

Kodin hankintojen tekeminen, sisustaminen ja kotiin varastoiminen kohdentuivat haastateltujen miesten kodin paikoista kodin perustamiseen, parisuhteen tai perheen kotiin, nykykotiin sekä tulevaisuuden kotiin.

Kodinkoneiden hankkiminen

Kun miesten kotikäytäntöjä katsotaan esineellisessä maailmassa, toivat kodinkoneet esille kotitöiden merkityksen. Myös huonekalut, tekstiilit ja astiat viittasivat miehen kotitöiden tekemiseen. Kodinkoneet paikansivat miehen toimijuuden kodin sisätilaan.

Miehet kertoivat kodinkoneista miehen ja koneen välisenä suhteena. He puhuivat kodinkoneista niiden käyttöominaisuuksia kuvaillen. Miehille oli myös tärkeätä, että he hankkivat kunnollisia kodinkoneita ja että kotona käytetyt koneet olivat toimivia. Miesten mukaan kodinkoneet tekivät kotityöt lähes itsestään, tarvittiin vain koneen käynnistäminen tai napin painaminen. Miehet eivät kuvailleet paljoa kotitöiden tekemisen prosessia tai itseään kotitöitä tekemässä. Kumppanin tai lasten kotitöiden tekemisestä kerrottiin hyvin vähän. Kodinkoneesta puhuttaessa hälveni myös koneen käyttämiseen liittyvä ihmisen liike ja ruumiillisuus. Kodinkoneisiin liittyvät miesten kotikäytännöt olivat koneen käyttöominaisuuksia arvioivia tekoja ilman ruumiillisen tai henkisen työn rasittavuutta.

Että joskus ku päätetään jottain ostaa, niin lähetään [avovaimon kanssa] käymään ja kattomaan yhessä, että siinä ainoo on semmonen, että meilä hella on huonosa kunnossa, niin mie kävin uuen ostamassa, ku vanha ei paista kunnolla. (Veijo)

Kodinkoneet olivat miehille välineitä puhtauden aikaansaamiseksi, lian ja epäjärjestyksen poistamiseksi. Kodinkoneiden käyttäminen oli tavoitteellista toimintaa. Kodinkoneilla saattoi hallita kodin tilaa ja niillä voi pyrkiä ottamaan kodin tila haltuun. Keskeistä oli miehen, koneen ja kodin tilan välinen suhde. Miesten elämänkulussa kodinkoneiden käyttäminen liittyi parisuhteen tai perheen kodin sekä nykykodin merkityksiin.

Levollinen oleminen

Huonekalut, kodin tekstiilit ja harrastusvälineet sekä kodin elektroniikka liittyivät miehen rentoutumiseen ja levolliseen kotina olemiseen. Arjen käyttöesineet mahdollistivat rutiininomaiset kotona olemisen tavat.

Leena: No entäpä niistä tavaroista tai asioista. Viimeks pyysin sua valitsemaan jotain sulle tärkeitä tavaroita tai asioita, nii löytykö semmosia?

Teemu: No ei oikein täältä kodista löydy mitään, mitä vois sanoo oikein tärkeeksi, muuta ku kaikki nämä peruskamat, että on keittiössä kaikkee, että pystyy tekeen ruokaa, makuuhuoneessa voi nukkua ja olohuoneessa oleilla, kattoo teeveetä ja kuunnella musiikkia. Kylpyhuone, että pääsee pesulle, ja tota varastotilaa tavaroille säilyttää.

Miehen levollinen kotona oleminen ilmeni ruumiillisina kotikäytäntöinä, kuten istumisena tai lepäämisenä. Stereot, radio, televisio, kirjat ja sanomalehdet toivat puolestaan esille aisteihin kietoutuvien kotikäytäntöjen ulottuvuuden. Sen sijaan tietokoneen avulla mies saattoi siirtyä ainakin osittain ruumiillisuuden ja kodin esinemaailman suhteesta virtuaalimaailman käytäntöihin.

Levollinen oleminen tarkoitti miehille hyvin yksityistä ja omaa kotikäytäntöä. Miehen levollisella kotona olemisella oli myös sosiaalinen ulottuvuutensa. Esimerkiksi sohvalla istumisesta miehet puhuivat kumppanin, lasten tai koko perheen kannalta. Miehen elämänkulussa levollinen kotona oleminen antoi liittyi parisuhteen tai perheen kotiin sekä nykykotiin.

Itse valmistaminen

Haastatellut miehet puhuivat esineistä itse tekemisen ja itse valmistamisen kautta, mutta myös heille läheisiin ihmisiin liittyen. Esineen itse valmistaminen ei tarkoittanut miehille raskasta työtä, vaan harrastetta ja kevyttä askaretta. Miehet osoittivat arvostavansa itse tehtyjä esineitä laittamalla niitä esille kodissa tai säilyttämällä niitä tallessa kotonaan.

Leena: Mitä muuta sulla on tärkeetä siinä, että laitat paikkaa oman näköseksi?
Sami: Täs on semmosii esineitä, jotka on ollu mulla pitkään matkassa. Ton piianpeilin mä oon tehny itte. Mä oon tehny sen yläasteella koulussa.

Useat miehistä vertasivat omia käden taitojaan sukunsa miesten osaamiseen ja taitavuuteen esineiden valmistamisessa. Suvun miesten taidot tarjosivat miehen tekemiselle samastumiskohteen ja identifioitumisperustan. Näin mies liitti oman toimintansa osaksi suvun miesten kotikäytäntöjä: sukupuolittunutta ja sukupolvittunutta itse tekemisen ja osaamisen ketjua.

Leena: Mitenkä muuten aikanaan sitten oot oppinut itte noita tekemään [käden töitä]?

Kauko: Mulla on jostakin, ehkä se on isän puolen suvusta, nii ne oli erittäin käteviä käsistään kaikki ne miehet siellä niin. Ne teki kaikennäköstä, ne saatto jopa veistää, miksi sitä sanotaan, jos puuhun veistetään joku kuva, reliefi tai mikä se on tai tämmösiä. Semmonen oli yks niistä mun veljistäni, että ne teki vaikka mitä ja yks mun serkkuni, just se joka teki niitä reliefejä, nii hänen poikansa, nii kieltämättä hän on vähän yksinkertanen tää poika, se on vanhapoika. Se on jo yli viiskymmentä pitkästi ja tämmönen jos sanotaan vähän lapsellinen, semmonen, että ei oikein tuu juttuun tuolla aikuisten maailmassa ja näin, mutta hänkin teki tuommosen pienoisleikkuupuimurin, toimii, ihan semmosen vaan, onko se nyt metri, puoltoista kokonen. Eikä oo ikään mitään kouluja käynyt.

Kodin tilallisuus näkyi itse tehdyissä esineissä monin tavoin. Useat miehille tärkeät, itse tehdyt materiaaliset asiat oli tehty kotona käyttämistä varten. Tällaisia itse tehtyjä esineitä niiden valmistajat olivat itsekin käyttäneet omassa kodissaan. Itse tehdyt esineet saattoivat olla myös miesten käytössä nykykodissa. Näin kodin esineet antoivat kodin paikalle monikerroksellisuuden ja ajallisuuden ulottuvuuksia. Elämänkulun kodin paikkojen näkökulmasta katsoen itse tekeminen liittyi miehen lapsuudenkotiin, mummolaan ja nykykotiin.

Harrastaminen

Harrastusvälineet ja harrastamiseen liittyvät esineet kertoivat miesten harrastamisesta kodissa ja kodin ulkopuolella. Miesten harrastukset voi luokitella luoviin ja taiteellisiin harrastuksiin sekä toiminnallisiin ja liikunnallisiin harrastuksiin. Harrastusvälineet ja harrastamiseen liittyvät esineet olivat käyttö-välineitä toiminnan päämäärän, kuten urheilusuorituksen, musiikkielämyksen tai lukukokemuksen saavuttamiseksi. Miehet puhuivat harrastamisesta omaehtoisena, mielekkäänä toimintana vastakohtana arjen toistettaville ja pakollisille rutiineille.

Leena: Olisitko voinu kertoo tai näyttää jotaki juttua mikä on sulle tärkee?
Ari: Mulla on tärkeitä noi savityöt, niitä ku tekee, niin se on erilaista ajatustoimintaa tai ajatusmaailmaa, et ne, emmä tiiä sitten muuten, mikä ois niinku tärkee esine.

Harrastaminen toi esiin miehen yksin tekemisen ja muiden kanssa yhdessä tekemisen ulottuvuudet. Miehet kuuntelivat musiikkia, musisoivat tai lukivat yksin kotona. Sen sijaan miehet kertoivat liikunnallisista harrastuksista ja joukkuepeleistä kavereidensa kanssa. Harrastaminen toi esiin miehen lapsuudenkodin, nuoruuden elämänvaiheen, parisuhteen tai perheen kodin sekä nykykodin tärkeyden.

Lähteminen ja matkustaminen

Harrastusvälineet, matkalla tarvittavat tavarat sekä kulkuvälineet olivat tärkeitä miesten kotoa pois lähtemisen ja matkustamisen kannalta. Miesten kotoa lähtemisissä, reissussa olemisessa ja matkustamisessa oli kyse harrastuksiin menemisestä, lomamatkoista ja työreissuista. Miehet puhuivat harrastuksiin menemisestä ja lomamatkoista toistuvan arjen katkaisijoina, työreissuista välttämättöminä matkoina elannon hankkimista varten. Miehen kotoa lähteminen jäsentyi kodin tilan ja kotiympäristön välisenä edestakaisena liikkeenä ja liikkeellä olemisena.

Miehet varustautuivat kotoa lähtemiseen erilaisin esinein ja tavaroin. Mukaan otettiin vain tarpeellista ja henkilökohtaista, eikä kaikkea mahdollista. Matkalla tarvittavat tavarat, harrastusvälineet ja kulkuvälineet merkitsivät välineitä päämäärän saavuttamiseksi: matkan tekemiseksi ja määränpäässä merkityksellisen tekemisen mahdollistamiseksi. Matkustamisen ja matkalla olemisen mahdollistavat esineet sisälsivät oletuksen sekä väliaikaisesta poissaolosta kotoa että kotiin palaamisesta.

Toho esineistöjuttuun, mul on, mä ostin lenkkarit, en viittiny niitä pöydälle nyt tähän tuoda, mutta ysikaks Englannissa, se oli ensimmäinen ulkomaanreissu, ne lenkkarit, niissä vois olla sillei tunnearvoo, että ne on kaikenmaailman ulkomaanreissuilla käyny, ne on ollu mukana. Ne on kaikilla ulkomaanreissuilla ollu mukana. Ja mä en niitä käytä esimerkiks lenkillä ollessa iha täällä yleensä, että ne tossa eteisessäki kyllä on, mut että jotenki mä säästelen niitä tavallaan, että niitten käyttöikä ois mahollisimman pitkä, että ne on niin monessa ollu mukana, että kiva on lähtee ulkomaanreissulle, ku saa ottaa ne tutut ja turvalliset lenkkarit mukaan. (Kimmo)

Miehet kertoivat kotoa poislähtemisestä omana toimintana. Miehet puhuivat myös kumppanin tai perheen kanssa yhdessä matkustamisesta ja yhteisistä lomamatkoista. Miehen elämänkulun kodin paikkojen näkökulmasta katsoen kotoa lähteminen ja matkustaminen toivat esiin parisuhteen tai perheen kodin, nykykodin, kotiympäristön ja kotimaan merkitykset.

Luopuminen, kierrättäminen ja hävittäminen

Miesten kotikäytännöt esineellisessä maailmassa merkitsivät myös esineistä luopumista. Kyse oli miesten aiemmin tärkeinä pitämistä esineistä, joista miehet

halusivat päästä eroon. Esineiden arvo ja arvostaminen muuttui. Mies uudelleenarvioi omistamansa esineen vanhaksi, kuluneeksi, tarpeettomaksi tai käyttökelvottomaksi. Miehet hävittivät, kierrättivät tai antoivat toiselle ihmiselle tarpeettomiksi muuttuneita esineitään ja tavaroitaan. Esineiden antaminen, kierrättäminen tai hävittäminen jäsentyi miehen omina käytäntöinä taikka kumppanin kanssa yhdessä tekemisenä.

Tietyt elämäntilanteet tai elämänkulun taitokset toivat esiin tarpeen arvioida esineiden arvo uudelleen. Miehet kertoivat luopuneensa tarpeettomiksi ja turhiksi käyneistä kodin tavaroita muuttaessaan entisestä kodista uuteen kotiin. Jotkut elämänkulun muutokset olivat olleet puolestaan pakollisia esineistä luopumisen tilanteita. Tällaisia olivat esimerkiksi avio- tai avoero, evakkomatkalle lähteminen ja kodin menettäminen sekä huumeidenkäyttövälineiden hävittäminen miehen raitistuttua. Miehet saattoivat kertoa näistä esineistä luopumisista surullisesti. Esineistä luopuminen liittyi miehen elämänkulun kodin paikoista lapsuudenkotiin, parisuhteen tai perheen kotiin ja nykykotiin.

Vaaliminen, säilyttäminen ja esille laittaminen

Miehet vaalivat, säilyttivät ja laittoivat kodissaan esineitä esille. Vaalittuja olivat suvussa kulkevat esineet sekä isovanhempien, vanhempien ja lasten merkityksellistämät esineet. Osa näistä esineistä oli kulkenut suvun jäseneltä toiselle. Niitä olivat käyttäneet miehille tärkeät ihmiset. Miehille vaalimisen ja esille laittamisen arvoisia olivat esineet, joita joku oli valmistanut miestä varten ja antanut ne miehelle. Muutamille miehistä tärkeitä olivat esineet, joilla oli rahallista tai esteettistä arvoa. Suurin osa miehistä puhui arvostamistaan esineistä ihmisten kautta. Tällöin esineet olivat miehille arvokkaita sen vuoksi, että ne liittyivät perhe- tai sukulaisuussuhteisiin.

Tämän [kahvimylly] oon nähnyt mummollani ihan todellisessa käytössä moneenkin kertaan, hän piti sitä polvien välissä ja veivas sitten kahvipapuja hienommaks ja täältä kaato sitten pannuun ja mää en muista ihan varmasti, että se on ollut kotona tuo kahvipannu, että en tiedä miltä periodilta se kaiken kaikkiaan on, mutta se on tinattu kuparipannu ja toki nuo on sitten sen takia rakkaita, että ne on ollu minun äitinäitini käytössä. (Väinö)

Miehet säilyttivät vaalimiaan esineitä tallessa kodin laatikoissa ja lipastoissa taikka he olivat sijoittaneet esineet näkyville ja kunniapaikoille kodissa. Esineiden vaaliminen merkityksellisti miehen elämänkulun kodin paikoista lapsuudenkotia, mummolaa, nykykotia ja tulevaisuuden kotia.

Miesten esineiden vaalimisella ja säilyttämisellä oli oma tarkoituksensa. Miehet kertoivat haluavansa säilyttää esineet, jotta he voisivat antaa ne omille lapsilleen tulevaisuudessa. Esineet saivat arvonsa sukulaisuus- ja perhesuhteiden jatkuvuutena ja ajallisena ketjuna. Se muodostui suvusta, isovanhemmista, vanhemmista, miehestä itsestään, lapsista ja lapsenlapsista. Miesten vaalimat kodin esineet toivat perhe- ja sukulaisuussuhteiden moninaisuuden lisäksi esiin kodin paikkojen monikerroksisuuden ja sisäkkäisyyden.

7.4 Yhteenveto. Toiminnan ja tuumailun yksinpelit

Huonekalut, kodinkoneet, kodin elektroniikka, astiat, kodin tekstiilit, viherkasvit, valokuvat ja itsetehdyt esineet antavat merkityksiä kodin sisätilalle. Harrastusvälineet, henkilökohtaiset esineet ja kulkuvälineet liittyvät puolestaan kotiympäristön merkityksiin. Miehille tärkeät kodin esineet voidaan luokitella tunnearvon esineiksi, arvoesineiksi, käyttöesineiksi, toiminnan välineiksi sekä perhesuhteiden merkityksiin kietoutuviksi esineiksi. Miesten esineet ovat toimivia, käytännöllisiä, esteettisiä ja kodikkaita. On yllättävää, kuinka moninaisista kodin sisätilan esineistä miehet kertoivat vastatessaan avoimeen kysymykseen, joka jätti miehille itselleen tilaa määritellä, kertoako kodin esineistä vai mistä tahansa tärkeistä esineistä. Vaikka arkiset esineet ovat usein itsestään selvyyksiä kotona (Soronen & Sotamaa 2004, 220; Vesterinen 2001, 15), ei tutkimukseni miehelle ole yhdentekevää miltä hänen kotinsa esinemaailma näyttää, ja millaisessa kotiympäristössä hän toimii.

Kodin esineiden merkitykset muuttuvat miehille ajassa. Esimerkiksi isovanhempien käyttöesineet voivat muuttua miehelle esteettisiksi esineiksi, perheen kodin esineet miehen henkilökohtaisiksi esineiksi avioeron jälkeen. Miehet puhuvat esineistä useiden elämänkulun kodin paikkojen kautta. Nykykodin ohessa miehelle tärkeät kodin esineet sijoittuvat rinnakkaisiin koteihin nykyisyydessä. Douglas (1991, 294–295) toteaa, että kodin esineet kantavat muistoja menneisyydestä. Ne

ovat eräänlainen kodin muistikone. Kodin esineiden avulla myös varaudutaan tulevaisuuteen.

Miesten kotikäytännöt esineellisessä maailmassa ilmenevät jatkuvana kodin arkena, arjen rutiineja katkaisevina harrastuksina ja matkoina poissa kotoa. Kulttuuriantropologian tutkija Ilmari Vesterinen (2001, 14–15, 21) kirjoittaa, että kun ihmiset toimivat esineiden kanssa, pelaavat he esinepelejä. Esinepelillä yritetään luoda ja ylläpitää järjestystä esineiden kaaoksessa. Esinepeli merkitsee pelaajan ja esineen välistä suhdetta. Ajattelen, että haastattelemani miehet pelaavat kodin esinepelejä, joissa he toiminnallaan rakentavat esineiden ja sukupuolen merkityksiä. Tällä tavoin näkemyksen sukupuolesta ihmisten välisinä suhderakenteina voi laajentaa sosiaalisista suhteista (Connell 2001, 34–37) ihmisen ja materiaalisen, elottoman esineympäristön väliseksi suhteeksi.

Miehille tärkeät kodin esineet eivät saa perheenjäsenten yhdessä tekemisen merkityksiä. Jos sekä yksinasuvat että perheelliset miehet puhuvat jonkun henkilökohtaisista esineistä kodissa, kertovat he omista esineistään. Miehet puhuvat jonkin verran lasten leluista ja harrastusvälineistä. Sen sijaan miehet eivät sano juuri mitään kumppaninsa henkilökohtaista esineistä kodissa. Tästä voi päätellä, että kodin esineet ovat joko miehen omia, tai ne kuuluvat kodille.

Kodin esineet kertovat sosiaalisten suhteiden merkityksistä miehelle. Miehet arvostavat kodin esineitä itsensä, suvun, isovanhempien, vanhempien, lasten tai lastenlasten kautta. Kodin esineisiin kytkeytyvät perhesuhteet ovat moninaisia. Esineet tuovat esiin miesten sosiaalisten suhteiden ajallisen jatkuvuuden. Myös aiemmat empiiriset, kodin materiaalista maailmaa tarkastelleet tutkimukset ovat osoittaneet, että perhesuhteet jatkuvat ajassa kodin esineistön kautta. Kodin esineet ilmentävät ihmisten toimintaa kodissa. (Aro 1996; Boughey 2006; Hahl 1995; Ljungström 1997.) Kodin esineet symboloivat ihmissuhteita. Niiden avulla myös rakennetaan sukupuolta ja perhesuhteita. (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton 1995; Pink 2004.)

Ihmisistä otetut valokuvat tuovat esiin perhesuhteiden tärkeyden miehille. Miehet liittävät valokuviin muistoja perheen yhteisistä tapahtumista ja arjen hetkistä. Miehet myös säilyttävät valokuvia tai he ovat laittaneet niitä esille kodissaan. Perhevalokuvien säilyttämistä, albumiin laittamista ja valokuvista kertomista pidetään kulttuurisesti naisille tyypillisenä. Naiset ylläpitävät valokuvien tai

esineiden avulla perhesiteitä ja suvun muistoja. (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton 1995, 143.) Tutkimukseni osoittaa, että myös miehillä on kodin perhesuhteita koskevan muistitiedon säilyttämisen ja tallentamisen tehtäviä. Bourdieun (1990b) tavoin ajattelen, että valokuvat ovat miehille sosiaalista pääomaa. Ne ilmentävät miesten sosiaalisten suhteiden määrää ja sitä, millaisia miesten sosiaaliset suhteet ovat.

Miesten kotikäytäntöjä esinemaailmassa voidaan tarkastella sukupuolen näkökulmasta. Kulttuuri sukupuolittaa esineitä miehisiksi tai naisellisiksi (Vesterinen 2001, 53). Onkin kiinnostavaa, että miehet eivät itse luokittele kodin esineitä miehisiksi tai naisellisiksi. Miehet kuitenkin liittävät sukupuolen merkityksiä isovanhempien tai vanhempien esineisiin. Miehet yhdistävät toisiinsa isoäidin tai äidin, kodin esineet, kotityöt ja kodin sisätilan. Isoisän tai isän esineet yhdistetään tyypillisiin miesten töihin ja harrastuksiin kotiympäristössä. Isovanhempien esineet ilmentävät käden taitoja ja ruumiillista työtä. Ne myös liitetään maatalousyhteiskunnan sukupuolen mukaiseen perinteiseen työnjakoon.

Länsimaisessa kulttuurissa kodin elektroniikkaa pidetään usein miehisenä, kodinkoneet puolestaan yhdistetään naiseuteen. Esineiden sukupuolittaminen näyttäisi noudattavan kodin tilallista jakamista miehisen rentoutumisen olohuoneeseen ja naisisten kotitöiden keittiöön. (Peteri 2006, 260–261; Soronen & Sotamaa 2004, 221.) Vaikka haastattelemilleni nuorille miehille erityisesti hyvät ja kunnolliset äänentoistolaitteet ovat kodissa tärkeitä, eivät miehet juuri anna maskuliinisia merkityksiä kodin elektroniikalle tai sen käyttämiselle. Kyse on lähinnä miesten kulttuurisesti tunnistamasta puheesta, jonka mukaan miehen kodissa täytyy olla kunnolliset stereot ja kaiuttimet. Tietokone puolestaan merkitsee miesten mukaan koko perheen yhteistä, erityisesti miehen ja lasten käyttämää informaation, viestinnän ja ajanvieton välinettä kodissa.

Kodin esineitä koskevien kulttuuristen sukupuolen stereotypioiden valossa onkin yllättävää, että miehet puhuvat paljon kodinkoneiden tärkeydestä. Miesten kerronnassa kodinkone syrjäyttää naisen kotitöiden tekijänä. Kodinkoneiden kautta mies sijoittaa itsensä keittiöön, jota hän on jo vallannut ruoanlaiton kautta omaksi toiminnan tilakseen. Miehet arvostavat kodinkoneita niiden toimivuuden ja käyttöominaisuuksien perusteella sekä kotitöiden helpottajina. Miehet eivät

kuitenkaan kuvaa itseään kodinkoneiden käyttäjinä. Miesten mukaan kodinkoneet tekevät kotityöt itse.

Miehet antavat kodin esineille esteettisiä merkityksiä. Miesten mielestä astiat ovat kodin arjessa tarvittavia käyttöesineitä, mutta ne ovat myös kauniita, keräilemisen ja säilyttämisen arvoisia. Kodin tekstiilit, kuten verhot ja vuodevaatteet merkitsevät miehille käyttömukavuutta, viihtyvyyttä ja kodikkuutta. Vesterinen (2001, 22) esittää, että ihmiset ja esineet liittyvät toisiinsa esineiden lämmön välityksellä. Tutkimukseni miehille kodin lämpimät ja pehmeät materiaalit muuttavat asumisen paikan kodiksi.

Kodin viherkasvit, puupinnat ja valaistuksen miehet kietovat luontoympäristön merkityksiin rinnastaen ne metsän puihin tai auringon valoon. Miehet tavoittelevat luontoympäristöä rakennetussa asumistilassa. Miehet myös laajentavat rakennettua tilaa luontoympäristöön. Metsän ja auringon metaforat ovat miehen vapauden kaipuuta ihmisasumuksesta villiin ja kesyttämättömään luontoon (vrt. Allister 2004).

Esineet ja tilat ovat keskeisiä vallan käytön muotoja, kuten Eräsaari (1995) on osoittanut julkisten organisaatioiden toimintaa tarkastelevassa väitöskirjassaan. Tutkimukseni tuo esiin, kuinka kodin esineet ovat hyvin monella tavoin miesten vallankäytön välineitä kodissa. Vesterisen (2001, 53) mukaan esineiden ryhmitteleminen on vallankäyttöä. Sukupuolta tehdään luokittelemalla esineitä miehisiksi tai naisellisiksi, tyttöjen tai poikien esineiksi. Kategorisoimalla esineitä rikkaan tai rahvaan esineiksi luodaan yhteiskuntaluokkien eroja. Kulttuurista valtaa on myös esineiden määrittely kulttuuri- tai arvoesineiksi erotuksena rihkamasta. (Vesterinen 2001, 53.) Myös haastattelemani miehet käyttävät valtaa esinemaailman kotikäytännöissä ja tavoissaan puhua kodin esineistä. Joidenkin miesten mukaan pienet koriste-esineet ovat mieluisia naisille, omalle tyttöystävälle tai siskolle. Eräät miehistä ompeluttavat kotinsa verhot naisystävällä. Miehet puhuvat kodin esineistä vain vähän kulttuuristen sukupuolen stereotypioiden kautta, mutta he tunnistavat jaon miehekkäisiin tai naisellisiin esineisiin. Sen sijaan jotkut miehistä haluavat erottautua tyypillisessä poikamiesboksissa yksinasuvasta miehestä. Tällöin miehet, korostamalla miesten keskinäisiä eroja ja erilaisuutta, tekevät eroa naisten sijasta miesten välille.

Kodin esineiden ostamisella, sijoittamisella, järjestämisellä ja niistä käydyillä neuvotteluilla säädellään perhesuhteita, rakennetaan sukupuolta, ja osoitetaan ihmisten henkilökohtainen reviiri kodin tilassa (Autonen-Vaaraniemi 2008; Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton 1995, 185; McNamee 1999; Soronen & Sotamaa 2004, 216). Myös haastattelemani miehet järjestävät ja kontrolloivat perhesuhteitaan kodin tilassa kodin esineiden sijoittamisella ja järjestämisellä. Sisätilan reviirien määrittelyn sijasta keskeisempää on kuitenkin kodin sisätilan ja ulkotilan välisen rajan määrittely kodin esineiden avulla. Miehet laajentavat nykyhetkessä kotiaan kotiympäristöön tai rinnakkaisiin koteihin käyttämällä henkilökohtaisia esineitään, harrastusvälineitään ja kulkuvälineitään. Myös elämänkulun eri kodeissa miehet ovat esineiden avulla määritelleet kotiaan asumisen paikkaa laajemmaksi. Miehille merkitykselliset kodin esineet osoittavat, että miehen kodin tila on väljä ja avoin. Tämä tutkimustulos on samansuuntainen kuin Mihaly Csikszentmihalyin ja Eugene Rochberg-Haltonin (1995) empiirisessä tutkimuksessa, jossa he tarkastelivat kodin esineiden merkityksiä amerikkalaisille perheille. Heidän mukaansa miehille tärkeiden kodin esineiden merkitykset ulottuvat usein kodin ulkopuolelle, kun taas naisille tärkeiden kodin esineiden merkitykset kiinnittyivät kodin sisätilaan (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton 1995, 105–112).

Esineiden käyttäminen, hallussapito ja omistaminen ovat vallankäyttöä (Vesterinen 2001, 53). Esineiden avulla miehet ottavat haltuunsa kodin tilan ja kotiympäristön. Miesten esineisiin liittyvillä kotikäytännöillä on kuitenkin eroja. Kodin esineiden ostaminen, hankkiminen, keräileminen tai periminen tuo esiin miesten väliset taloudelliset erot ja yhteiskuntaluokan. Miehen toimintakyky tai vammaisuus puolestaan kiinnittää huomion esineiden käyttämiseen sekä kotoa pois pääsemisen mahdollisuuteen. Ikä antaa kodin esineiden käyttämiselle merkityksiä. Eri esineet voivat olla tärkeitä nuorille tai vanhoille miehille. Esimerkiksi nuoret miehet puhuvat harrastusvälineiden tai uusien huonekalujen tärkeydestä, keski-ikäiset ja sitä vanhemmat miehet puolestaan suvussa perintönä kulkevista tai kirpputoreilta löydetyistä vanhoista esineistä. Miesten elämäntapojen erilaisuus ja yhteiskuntaluokka liittyvät siihen, millaisia esineitä miehet pitävät esteettisinä tai arvokkaina. Yhteiskuntaluokka vaikuttaa myös siihen, millaisia esineitä miehillä on varaa hankkia. Se tulee esiin miesten erilaisina kulutustottumuksina. Paikallis-kulttuuri voi puolestaan ilmetä esineiden käyttötarkoituksena. Siviilisääty tuo oman

sävynsä: yksinasuvat miehet puhuvat enemmän huonekasvien, tekstiilien ja pienten koriste-esineiden tärkeydestä kodissa kuin perheelliset tai parisuhteessa elävät miehet. Nämä kategorisoinnit kuitenkin sekoittuvat toisiinsa monimutkaisella tavalla.

Millaiset kodin esineiden aspektit yhdistävät miesten kerrontaa? Miehet kertovat melko yhdenmukaisesti omista käden taidoistaan ja sukulaisten käden taidoista kodin esineisiin liittyen. Miehen oman tai sukulaisten toiminnan merkitysten liittäminen kodin esineisiin häivyttää miesten väliset erot iän, toimintakyvyn, sosiaalisen aseman, asumismuodon tai paikalliskulttuurin suhteen. Tulkitsen, että kyse on osittain kulttuurisista puhetavoista ja käsityksestä, että miehen tulee olla toimiva ja aktiivinen. Tämän kulttuurisen miehen mallin voi nimetä hegemonisen maskuliinisuuden diskurssiksi, johon mies vertaa tai sopeuttaa omaa toimintaansa (Eriksson, Sandberg & Pringle 2008).

Csikszentmihalyi ja Rochberg-Halton (1995, 105–112, 141–143) tulkitsevat, että miehet vaalivat toimintaan liittyviä kodin esineitä. Tällaisia esineitä ovat urheiluvälineet, kulkuvälineet ja urheilupalkinnot. Kyse on miehisestä selviytymisestä, taidoista ja vastuusta. Miesten arvostamat kodin esineet saavat myös leikkimiseen, mielihyvään ja seikkailemiseen kietoutuvia sävyjä. Kodin esineet ovat miehille osoituksia henkilökohtaisista saavutuksista, taidoista ja vallasta. Sen sijaan naisille tärkeitä kodin esineitä ovat valokuvat, veistokset, kasvit, astiat ja tekstiilit. Näiden esineiden merkitykset kytkeytyvät tuumailuun tai tarkasteluun *(reflection)*. Naisille tärkeät kodin esineet saavat myös perhesuhteiden merkityksiä.

Csikszentmihalyin ja Rochberg-Haltonin (1995, 105–112, 141–143) näkemysten mukaisesti myös haastattelemilleni miehille tärkeät esineet voi luokitella toiminnan esineiksi tai tuumailun esineiksi. Väitän, että miesten kotikäytännöissä esinemaailmassa sekä miesten kodin esineille antamissa merkityksissä näkyvät sekä miehiset että naisiset ulottuvuudet, ja samalla myös niiden yhdistäminen luontevasti miehen omaan toimintaan. Esinepeleissä on sääntöjä, mutta esineen kanssa voi pelata lukemattoman määrän erilaisia pelejä, ja pelejä voi muunnella (Vesterinen 2001, 14–15). Vaihtoehtoisesti voi myös rikkoa esineiden kulttuurisia, sukupuolittuneita merkityksiä kuten haastattelemani miehet tekevät.

8 SOSIAALISIIN SUHTEISIIN KIETOUTUVAT KOTIKÄYTÄNNÖT

Millä tavoin ihmissuhteet tekevät miehille kodin? Tässä luvussa pohdin sitä, millaiseksi miehen koti muodostuu miehen ja hänelle merkityksellisten ihmisten (ja elollisen maailman) välisinä kotikäytäntöinä. Kyse on sosiaalisiin suhteisiin liittyvästä miehen toiminnasta ja tekemisestä. Havainnollistan näitä kysymyksiä seuraavan kuvion 2 avulla.

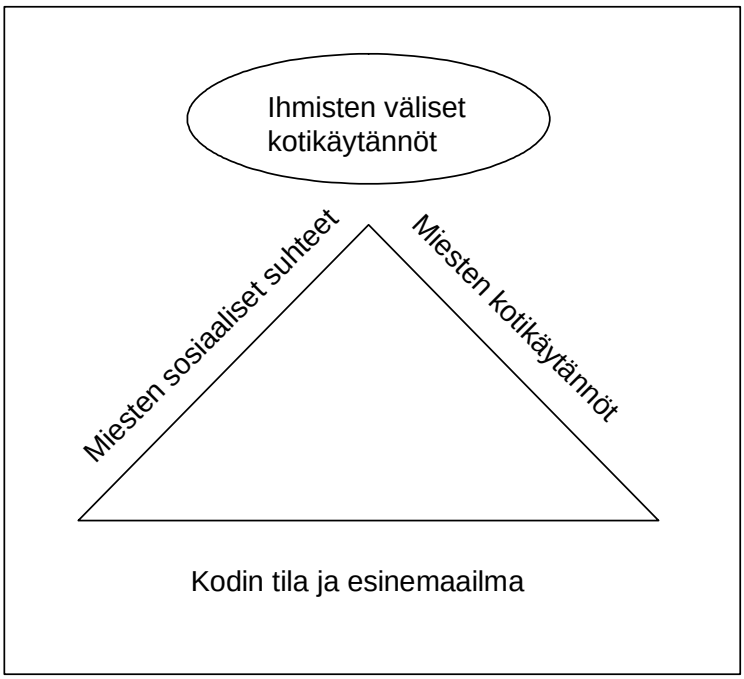

Kuvio 1. Sosiaalisiin suhteisiin liittyvät kotikäytännöt

Kuvaan kysymykset kolmiona, joka muodostuu kodin tilan ja esinemaailman, miesten kotikäytäntöjen sekä miehille merkityksellisten sosiaalisten suhteiden kokonaisuudesta. Kolmion kärki osoittaa ihmisten välisiin kotikäytäntöihin tilallisuuden ja esinemaailman asettuessa taustalle. Kodin tila ja esinemaailma eivät kuitenkaan rajaudu tarkasteluni ulkopuolelle. Ne muodostavat perustan, johon sosiaaliset suhteet ja kotikäytännöt kolmion sivuina kiinnittyvät.

Kiinnostukseni kohteena eivät ole mitkä tahansa miehen sosiaaliset suhteet, vaan ne ihmissuhteet, jotka ovat miehelle kodin kannalta tärkeitä. Tarkastelen miesten

sosiaalisiin suhteisiin liittyvää toimintaa kodin mentaalisen, spatiaalisen ja sosiaalisten suhteiden ulottuvuuksien kautta.

Tässä luvussa ymmärrän kodin tilan ja paikan aiempien lukujen määritelmien mukaisesti. Tällöin miehen koti merkitsee monikotisuutta elämänkulussa sekä spatiaalisuutta, joka ulottuu kodin sisätilasta alkunsa saavina kehinä aina kotiseutuun saakka.

Luku perustuu erityyppisten tutkimusaineistojen tarkastelulle. Aineistona ovat miesten haastattelut, miesten ottamat valokuvat, miesten piirtämät kotihistoriaviivat sekä havaintoni miesten kodeissa. Lähdin tarkastelemaan näitä aineistoja siten, että etsin niistä ilmauksia, joissa miehet kertoivat kodista. Sen jälkeen pohdin näitä kohtia siltä kannalta, kertoivatko ne joistakin ihmisistä. Nostin aineistosta esiin ne ihmiset, joista miehet kertoivat kodin näkökulmasta. Teemoittelin tämän laajan aineiston erilaisten ihmisten mukaan (ks. myös luku 4.6).

Tämän jälkeen keskityin ihmisistä ja kodista kertoviin kohtiin kotikäytäntöjen näkökulmasta. Millaisia kotikäytäntöjä oli miehen ja hänelle merkityksellisen ihmisen välillä? Havaitsin, että ihmissuhteiden ja kotikäytäntöjen yhteenkietoutumat olivat löyhiä tai kiinteitä. Kiinnitin huomiota myös siihen, millä tavoin miehen sosiaalisiin suhteisiin kietoutuvat kotikäytännöt liittyivät puolestaan yhteen kodin tilan ja esinemaailman kanssa. Tarkastelin sitä, mille kodin spatiaalisen ulottuvuuden kehistä kotia merkityksellistävät ihmissuhteet asettuivat. Tässä luvussa aineiston analyysini perustuu siis siihen, keistä ihmisistä miehet puhuivat ja millaisia olivat ihmisiin liittyvät miesten teot ja toiminnat.

Löysin paljon miehen sosiaalisia suhteita kodin teemasta kysymällä. Haastattelin miehiä avoimin kysymyksin kysyen tärkeistä kodeista elämänkulussa sekä pyytäen miestä kertomaan tavallisesta arkipäivästään. Kun miehet kertoivat kodeistaan, kertoivat he samalla myös elämänkulun kodeissa asuneista ja olleista, heille tärkeistä ihmisistä. Kysyin tarkemmin myös siitä, keitä olivat miehelle tärkeät ihmiset ja keiden seurassa hän viihtyi parhaiten.

Luku etenee siten, että aluksi tarkastelen niitä sosiaalisten suhteiden ja kotikäytäntöjen yhteenliittymiä, jotka sijoittuvat kauimmaksi kodin sisätilan merkityksistä. Luvut etenevät kodin sisätilan suuntaan, kohti voimakkaimpia ja moninaisempia sosiaalisten suhteiden ja kotikäytäntöjen yhteenkietoutumia. Luvut etenevät myös ajallisesti lähestyen miehen nykyhetkeä ja nykykotia.

8.1 Naapurit. Tervehtimistä, pientä apua, elämisen ääniä

Se on enempi semmonen hyvää päivää ja mitä kuuluu, semmosta jutustelua tuossa pihalla, mitä nyt käydään. (Väinö)

Kun miehet puhuivat naapureistaan, kerrottiin heistä useiden elämänkulun kotien kannalta. Tällaisia naapureiden merkityksellistämiä koteja olivat miehille ensimmäinen oma koti, parisuhteen tai perheen koti, nykykoti ja vapaa-ajan asunto. Naapurit tarkoittivat hieman erilaisia asioita kaupungissa tai maaseudulla asuville miehille. Kaupungissa tai kaupungin liepeillä asuvat miehet ymmärsivät naapurit heitä lähellä asuvina, oman kodin viereisinä tai samaan taloyhtiöön kuuluvina asukkaina. Kun kysyin maaseudulla asuvilta miehiltä naapureista, puhuivat he kotikyläläisistä. Naapuruus siis supistui kaupunkilaismiehille lähikotiympäristöön, maaseudun miehille naapuruus puolestaan määrittyi spatiaalisesti laajempana ja kokonaisvaltaisempana alueena, kotikylänä ja kotikyläläisyytenä.

Miehet kuvailivat naapuruussuhteitaan hyviksi, naapureita pidettiin mukavina tai naapurit olivat yhdentekeviä. Eräät miehistä saattoivat toisinaan piipahtaa naapurissa. Naapureiden väliset kotikäytännöt eivät saaneet säännöllisen kyläilyn merkityksiä.

Useimmat miehistä eivät halunneet olla naapureidensa kanssa tekemisissä, eivätkä he olleet tutustuneet naapureihinsa. Mies saattoi perustella yhteydenpidon vähäisyyttä sillä, että hänellä oli paljon kavereita ja että hän sai töissä puhua riittävästi ihmisten kanssa. Miehet kertoivat myös arvostavansa kodin rauhaa ja asumisen yksityisyyttä. Esimerkiksi kaupunkiasumisen hyväksi puoleksi osoittautui yksityisyys: kaupungissa asuessa ei tarvinnut tuntea ketään, eikä kukaan tuntenut sinua. Kodin yksityisyys ja rauha saattoi tarkoitti miehille myös sitä, että naapurit eivät olleet näköpiirissä, vaan riittävän kaukana kodista. Toisaalta naapureiden läsnäolo ja tietoisuus naapureiden olemassa olosta saattoi olla miehille tärkeää.

Se, et on se oma rauha, sen saa pitää ku haluaa, mut on myöskin muut ihmiset sitten kun haluaa, et ne on siinä. Siis tällanen ja tietynlainen vuorovaikutus ja kanssakäyminen ja tällanen naapuruston kans tietenki, mut et on se oma, mulla pitää olla tai tarvii olla poikkeuksellisen iso reviiri itellä. (Lasse)

Miesten välillä oli kuitenkin eroavaisuuksia siinä, kuinka tärkeitä naapuruussuhteet heille olivat. Yksinäisyydestään kertoneille miehille naapurit merkitsivät enemmän

kuin sellaisille miehille, jotka kertoivat kavereidensa määrästä tai seurustelusuhteestaan. Naapurit olivat tärkeitä myös työelämästä poissa oleville ja lapsiperheellisille miehille. Muutama miehistä oli pannut merkille sairaseläkkeellä olevan tai työttömän naapurinsa. Miehet saattoivat puhua naapureidensa yksinäisyydestä, ja he kertoivat menneensä yksinäisen naapurinmiehen kanssa baariin oluelle tai kahville juttuseuraksi. Eläkkeellä oleva Kauko puolestaan kuvaili, kuinka naapuruston kerrostaloissa asui melko iäkkäitä ihmisiä, jotka toisensa tavatessaan pysähtyivät aina juttelemaan. Kauko kertoi, kuinka hänellä oli tapana jutella naapureidensa kanssa ulkona, kuten ovensuussa ja pihan penkeillä. Kaukon mielestä heidän naapurustossaan oli *hyvä henki*.

Kun pyysin miehiä valokuvamaan kodin tärkeitä ja merkityksellisiä puolia, oli Matti ottanut valokuvan kerrostalon porraskäytävän nimikyltistä. Kyltissä luki mustalla pohjalla valkoisin kirjaimin kerrostalon asukkaiden nimet ja asuntojen numerot. Seuraavassa Matti kertoo ottamastaan valokuvasta:

Joo, tässä siihen kotiin ja perheeseen, niin naapurit enemmän tai vähemmän, että tämähän on tavallaan sitä sukua, mikä ennen asui yhdessä tai asui siinä kylässä tai kyläpaikassa, niin vaikka mää en näistäkään, että nämä on enempi hyvänpäivän tuttuja, mutta me asutaan edelleen samassa teltassa, kun voi aatella, että tää on raitti. Tää on kylän raitti ja tervehditään niin, että en mä osaa itseäni irrallisena, enkä sitten perhettä sitten irrallisena pitää, että se on suhteessa siihen ulkomaailmaan, että niinkun tossakin [porraskäytävässä] tultiin, nii oli varmaan vieläkin, että en ollut koskaan tavannut, mutta en mä osaa olla muutamaa sanaa vaihtamatta niinkun ihmisten kanssa, että se vaan kuuluu mulle ja sitten musta on hauska, tietysti tänne on tullut muunmaalaisiakin, mut sitten suomalaisiakin, kun on suomalaisia nimiä täällä. (Matti)

Miesten mukaan naapureiden välistä yhteydenpitoa saattoi edistää tai rajoittaa miesten naapureiden elämäntilanteiden yhteisyys tai erillisyys. Naapurissa asuvilla eläkeläisillä oli miehen mielestä vähän *erilaiset kuviot* kuin heillä työelämässä olevilla. Sen sijaan eläkkeellä oleva mies koki tulevansa *hyvin juttuun* samanikäisten naapureidensa kanssa. Jos taas nuoren miehen naapurissa asui omanikäinen, entuudestaan tuttu pariskunta, jolla oli vieläpä samankaltainen musiikkimaku, saattoi mies kokea naapurinsa itsensä kanssa samankaltaisena: musiikkia saattoi kuunnella kovalla, eikä se miehen mielestä haitannut hänen naapuriaan.

Miehille, joilla oli kouluikäisiä tai sitä pienempiä lapsia oli tärkeätä, että naapurissa asui lapsiperheitä. Näin lapsilla oli lähellä kavereita.

Ku näissä taloissa nuo lapset kulukee, että ne nyt kulukee ja tullee niinkö kottiinsa tänne, että ei ne, sinänsä tässä on aika vapaata se kulukeminen tässä ja se meneminen, ja välillä pittää sanua, että ku meet naapuriin, niin koita ees koputtaa, että et juokse suoraan kengät jalasa olohuoneeseen, että jottain sääntöjä siinäki lyyä, että kö vapaata on, mutta kuitenki tämmöstä miettiä, että ei voi nuin vain toisen kottiin mennäkkään, että kuitenki ei täälä oo ovet kellään lukosa ja meilläki on autotallit kaikki aina auki ja ei täälä lukita mittään paikkoja. (Veijo)

Sen lisäksi, että naapureiden lapset leikkivät keskenään, lähellä toisiaan asuvat lapsiperheet olivat myös perheinä tekemisissä toistensa kanssa. Tämä naapuriperheiden välinen kanssakäyminen tuli esille rivitalossa tai omakotitalossa asuvien miesten haastatteluista. Miesten mukaan naapureiden kanssa tuli vietettyä paljon aikaa, heitä saatettiin pitää myös todella hyvinä ystävinä tai perhetuttuina.

Esimerkiksi tuon naapurin kanssa meillä on aika yhteinen takapiha, elikkä sielä tehhään kaikkia, istutuksista lähtien yhessä. Talavella käyään pilikillä yhessä palijon, kuletaan yhessä palijon, että siinä on kaikkee semmosta perinteistä kanssakäymistä. (Veijo)

Muutamat miehistä kertoivat kerrostalon tai rivitalon hiekkalaatikon tärkeydestä lasten ja aikuisten naapureiden tapaamispaikkana. Kun mies oli istunut hiekkalaatikon reunalla vahtimassa pieniä lapsiaan, oli samalla tullut juteltua muiden lastensa perään katsovien naapureiden kanssa. Juuri lasten kautta aikuiset tutustuivat toisiinsa paremmin kuin itsekseen. Myös lemmikin omistaminen loi yhteyttä naapureiden välille.

Sellasta tuttavapiiriä ei ole ollu, että sillon aikasemmin oli ku asuttiin, oli pienten lasten kautta kontaktia niihin naapureihin paljon enemmän. Ku oltiin samalla hiekkalaatikolla, niin sillon saatto olla, ku se kissakin oli, että pyydettiin jotakuta toista, jolla siinä pihapiirissä myöskin oli kissa, ties mitä se tarvii, nii sovittiin, että jos käytte kerran päiväs kattomassa. (Antero)

Sekä maaseudulla että kaupungissa asuvien miesten mielestä naapureiden välinen auttaminen oli vähäistä. Miehet kertoivat tilapäisestä ja vastavuoroisesta avusta naapureiden kesken, jolloin miehen tai koko perheen ollessa poissa kotoa naapuri katsoi kodin perään, tyhjensi postilaatikon, kasteli kukkia tai ruokki kissaa. Näissä tilanteissa naapurille oli annettu oman kodin avain, mikä merkitsi luottamuksen osoitusta tutuksi tulleelle naapurille.

Justiin tämmösiä, että jos toinen on muutaman päivän poissa kotoo, niin käydään kattomassa, että toisella on koti kunnossa ja tämmöstä. Niin ja pihahommissa on joskus autettu toisiamme ja tämmöstä. (Väinö)

Naapurin *jelppaamista arkisissa asioissa* ja talkootöitä naapureiden voimin oli miesten mukaan jonkin verran. Naapurit olivat esimerkiksi talkootöinä istuttaneet kerrostalon pihalle pensaita ja kasveja sekä laittaneet yhdessä kiveykset.

Miesten mielestä naapuruston välisiin asioihin pystyi vaikuttamaan kuulumalla taloyhtiön hallitukseen. Miehen motiivina taloyhtiön hallitukseen kuulumiselle saattoi olla halu vaikuttaa asuinympäristön viihtyisyyteen sekä rakennusten kuntoon. Oli tärkeää saada piha ja pihatiet laitettua kunnollisiksi. Taloyhtiön hallitukseen kuuluminen merkitsi valtaa ja vaikuttamista, mutta myös riitelyä. Miehet kertoivat, kuinka naapurit saattoivat riidellä rajustikin taloyhtiön kokouksissa ihan mitättömistä asioista kuten siitä, saiko autonsa pysäköidä oman kodin ikkunan alle, vai täytyikö auto jättää pysäköintipaikalle. Naapureiden keskinäiset riidat vaikuttivat miesten mukaan asumisviihtyvyyteen.

Kyläilyn, naapuriavun tai naapureiden yhteisten talkootöiden sijasta naapureiden keskinäiset käytännöt olivat miehille *tervehtimistä*, *sanojen vaihtamista* ja *juttelua*. Naapurit tapasivat toisiaan ja juttelivat keskenään *omien touhujen ja tekemisten* yhteydessä, kuten postilaatikolla käydessään, pihaa hiekoittaessaan tai nurmikkoa leikatessaan. Naapureiden väliset tervehtimisen ja juttelun käytännöt ilmensivät kodin sisätilan sijasta kodin pihapiiriä ja piha-alueita.

Miehet kertoivat, kuinka naapureiden kanssa jutellessa vaihdettiin yleensä kuulumisia tai saatettiin vaihtaa pari sanaa pihahommista tai talon rakentamisesta. Miesten mielestä tervehtiminen oli vähintä, mitä naapureiden tuli toisensa kohdatessaan tehdä. Naapurin tervehtimättä jättämistä pidettiin loukkaavana ja ihmeteltävänä tekona.

Leena: Nii on semmosia naapureita, jotka ei koskaan tervehdi?

Matti: Niin, mä koitan antaa, etten väkisin, mutta mä tervehdin niitäkin, mutta ehkä en sillä tavalla, pienemmällä volyymilla tervehdin niitä, jotka ei halua antaa.

Leena: Niitäkin on sitten, jotka ei tervehdi, vaikka tervehtii itse?

Matti: No joo, siellä kun missä perheen kanssa asuin, oman perheen kanssa kakskyt vuotta Vaakalassa, nii siellä oli muutama ihminen, jotka ei tervehtinyt, ja lapsien äiti sano, että hän viis vuotta jakso ja sitten hän lopetti, mutta minä tervehdin kakskyt vuotta, koska se tuntu oudolta, että ihminen menee tohon saman rapun vastapuolta, enkä mä sano mitään. Mulle se tuntu hassulta, mutta voihan olla, että

se sitten, että mä en siinä sitten kunnioittanut hänen, voisin kuvitella, että hän on ollut ihmisten kanssa tekemisissä jossain luukulla ja ajatellut, että kun tältä sosiaaliluukulta lähden, nii en päivää sano kellekään, että siinä on jotain rankkaa tapahtunut.

Matti kertoi myös siitä, että ilman sosiaalitoimen ja diakoniatoimen järjestämää toimintaa kerrostalon kerhohuoneessa hän ei olisi tutustunut niin hyvin naapureihinsa. Sosiaalitoimi ja diakoniatoimi olivat järjestäneet kerrostalon asukkaille edullista ruokaa sekä kahvia ja pullaa kerhohuoneeseen. Matti kertoi, että kerhohuoneessa voi käydä lukemassa sanomalehtiä, ja sieltä saattoi soittaa virastopuheluja. Matti arveli, että heidän kerrostalonsa asukkaista vain murto-osa kävi päivisin töissä. Matille kerhohuoneella käyminen oli muodostunut jokapäiväiseksi rutiiniksi. Erään haastattelukerran jälkeen Matti halusi näyttää minulle kerhohuoneen, josta hän oli kertonut. Laskeuduimme hissillä alas kerrostalon kellaritiloihin. Menimme tilavaan huoneeseen, jossa näin muutaman vanhan miehen istumassa kahvia juoden ja keskenään jutellen. Miehet nyökkäsivät meille, tervehdimme puolestamme miehiä ja työntekijää, jolta ostimme kahvit ja viinerit. Istuuduimme pirtinpöydän ääreen. Kahvia juodessamme panin merkille, kuinka Matti selasi päivän sanomalehden sekä rupatteli tuttavallisesti pullaa ja kahvia myyneen naisen sekä vanhojen miesten kanssa.

Miehet kertoivat naapureistaan myös hajujen, tuoksujen ja äänien kautta. Naapurit saattoivat merkitä kerrostalon porraskäytävästä haistettavia ruoan tuoksuja. Naapurit olisivat saaneet olla miesten mielestä hajuttomia, ainakin kerrostalon porraskäytävästä tai ilmanvaihtokanavista kotiin tunkeutuva tupakanhaju tuntui joistakin miehistä vastenmieliseltä. Seuraavassa Kauko kertoo ottamastaan valokuvasta, joka oli hänen kotinsa eteisestä.

Kyllähän se [eteisen ovi] vaimentaa noita rappuääniä ja samaten sieltä ei kuulu sinne nii, mutta yks on se, että näissä vanhoissa taloissa se ilmastointi on sellanen, että jos toi väliovi ei oo kiinni, nii rapusta käy veto tänne sisäänpäin ja siel on semmonen pariskunta, joka polttaa hirveesti ja rapussa on aina se savu, ja se vetää tänne. Mutta ku tuo väliovi on kiinni, niin sillon se ei saa sitä vetoa tänne, et siinä on kyllä käytännön tekijöitä. (Kauko)

Naapurit merkitsivät miehille meteliä ja melua sekä toiveita naapureiden hiljaisuudesta ja äänettömyydestä. Asumismuodosta riippumatta naapureiden kotien porraskäytäviltä tai pihoilta kantautuvat äänet saatettiin kokea häiritsevinä. Häiritseviä naapureita olivat miehen mielestä esimerkiksi kerrostalon alakerran

alkoholiongelmaiset vuokralaiset, jotka pitivät *kauheaa meteliä* porraskäytävässä, toisin kuin he osakkeenomistajat, jollaiseksi mies itsensä määritteli. Muutamia miehistä ärsytti koiran jatkuva haukkuminen. Jotkut miehistä eivät puolestaan kestäneet kuunnella naapurista kantautuvia talon rakentamisen ääniä.

Elikkä nää kaivoprojektit ja vasaroinnit ja poraus ja koirien haukkumiset ja muut, niin ne häirittee mun viihtymistä, että nää äänet, ettei ne kuulu, en haluais kuulla niitä kotonani. (Sakke)

Eräät miehistä olivat toisinaan kiinnittäneet huomiota naapuriasunnosta kuuluviin elämisen ääniin. Esimerkiksi rivitaloasunnossa saattoi yöllä kuulua seinän läpi naapurin pariskunnan riitelyä ja tappelua. Mies kertoi panneensa ikkunasta merkille, kuinka poliisiauto oli käynyt muutamia kertoja kyseisen naapurin luona. Erään miehen mukaan hänen asumassaan kerrostalossa oli jatkuvasti levotonta, mutta siihen oli tottunut. Levottomuus tarkoitti sitä, että poliisi ja palokunta kävi talossa lähes joka päivä. Koska miehen naapureina asui vankilasta vapautuneita, huumeiden käyttäjiä ja rikollisia, oli mies miettinyt mahdollisuutta, että joku voisi tunkeutua hänen kotiinsa. Hänen asuntonsa ovessa olikin turvalukko. Mies kertoi, että hänen muuttaessaan kerrostaloon oli hänen muuttolaatikoitaan varastettu hissistä. Miehen mielestä kuka tahansa hänen naapureistaan saattoi olla potentiaalinen varas.

Miehet olivat usein tietoisia siitä, keitä tai millaisia ihmisiä asui heidän naapurissaan. Esimerkiksi silloin, kun uusi asuintalo oli täyttynyt pikkuhiljaa uusista asukkaista, oli heidän muuttamistaan vähän seurattu. Uusien asukkaiden lisäksi myös ulkomaista syntyperää olevat naapuriperheet ja heidän etninen taustansa saatettiin mainita haastatteluissa.

Miesten kuvaukset tuovat esiin asuinalueiden eriytymisen. Ihmiset asuvat erilaisissa asuinympäristöissä sosiaaliluokkansa mukaisesti. Alaluokkaan kuuluvat ihmiset asuvat vuokrataloalueilla, jotka näyttävät muuttuvan yhä vaikeammiksi. Myöskään tutkimukseni miehillä ei ole yhtäläisiä resursseja valita kotiympäristöään. Osa miehistä tekee eroa naapureihinsa yhteiskuntaluokan perusteella. Miehet arvioivat naapureitaan moraalisesti: naapurit ovat hyviä tai huonoja sosiaalisesta asemastaan riippuen.

8.2 Kaverit. Harrastaminen, seura ja puhuminen

Kaverit ja ystävät olivat miehille hyvin tärkeitä. Miehet alkoivat puhua kavereistaan esimerkiksi silloin, kun kysyin miehen tavallisesta arkipäivästä tai siitä keiden seurassa hän viihtyi parhaiten. Miesten ystävyyssuhteiden määrä vaihteli. Eräät miehistä kertoivat, että heillä oli paljon kavereita, laaja ystäväverkosto ja aika paljon ihmissuhteita, joidenkin miesten mielestä heille taas riitti muutama hyvä ystävä. Kaksi miehistä kertoi, että tärkeintä elämässä olivat toimivat ihmissuhteet.

Miesten kaverit saattoivat olla kotiseudulla asuvia ystäviä. Lapsuuden kaverit olivat olleet lähinnä naapurin lapsia ja koulukavereita. Miehet nimesivät nykyhetken kavereikseen harrastuskaverit, opiskelukaverit, työkaverit tai inttikaverit. Kavereita oli löydetty myös päihdeongelman hoitokuvioista. Jotkut miehistä pitivät sukulaisiaan kavereinaan. Miehet puhuivat ystävistään yleensä sukupuolettomasti.

Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, havaitsin itse kavereiden tärkeyden miehille. Muutama haastattelu keskeytyi miehen matkapuhelimen soimiseen tai tekstiviestien piippaamiseen.

Kaverit pisti vaan [tekstiviestiä], että pistä viestiä ku voi tulla, et tehdään tää [haastattelu] niin kauan ku täs menee. (Lasse)

Kaverit tekivät kodin lapsuudessa

Kun kysyin miehiltä kodeista elämänkulussa ja pyysin heitä merkitsemään kodin paikkoja kotihistoriaviivalle, kertoivat miehet lapsuudenkodista kavereiden, leikkien ja lapsuusajan kautta. Miesten lapsuudenkaverit olivat naapurin lapsia ja koulukavereita. Jonkin verran leikittiin myös omien sisarusten kanssa. Miesten lapsuudessa lapsuudenkodin pihapiiri ja kotiympäristö saivat kavereihin liittyviä merkityksiä.

Miehet kertoivat kuinka lapsuudessa kavereiden kanssa *leikittiin, pelailtiin, kisailtiin, touhuttiin, mellastettiin, juostiin ulkona* tai *ajettiin mopolla kotikylän raittia*. Kaksi miehistä kertoi kuuluneensa jengeihin, joissa *elettiin melkoista elämää*, esiteltiin omia voimia ja tehtiin pahoja asioita, kuten näpistettiin kaupasta ja kiusattiin muita. Miehet arvostivat sitä, jos heillä oli lapsuudessaan ollut paljon kavereita.

Ei minulla sillä tavalla lämpösiä muistoja ole oikein siitä [lapsuuden]kodista, että pikemminkin ikäviä, että niitä ei haluais muistella, että mieluummin se, että jos lapsuudenkotia piti mukavana paikkana, nii se menee varmaan siihen, että se oli niin tuttu paikka ja paljon kavereita ympärillä. Että oli semmosia, oli kaveripiiri siinä. (Teemu)

Semmonen pieni kyläyhteisö, jossa kaikki tuntee toisensa lapsuudesta asti oppinut tuntemaan ja ne ystävät oli sitten semmosia, joiden kanssa oli kansakoulusta asti pukerrettu yhdessä ja oli touhuttu ja mellastettu ja kaiken näköstä, mitä nyt lapsuuteen kuulu. (Väinö)

Lapsuudenajan kaverisuhteet olivat säilyneet joidenkin miesten nykyisyyteen saakka. Lapsuudenaikaisista ystävistä puhuttiin usein pitkäaikaisina tai kaikista parhaimpina kavereina, tai kyse oli kokonaisesta kaveripiiristä. Miehet kertoivat tapaavansa lapsuudenaikaisia kavereitaan kotiseudulla ja pitävänsä heihin muutoinkin yhteyttä.

Miehet olivat löytäneet ystäviä ja kavereita myös nykyiseltä asuinseudulta. Joidenkin miesten mielestä nykyinen asuinpaikka tuntui kotoisalta eritoten ystäväpiirin takia.

Tämäkin on tullut kodiks vuosien myötä, että mä oon sen verran pitkään täällä asunut. Ruvennut jo ystäviä kertymään ja pitempi aika. (Väinö)

Moni miehistä oli saanut uusia kavereita harrastusten myötä esimerkiksi kuntosalilta, sählyporukoista, jääkiekosta, golfista, sulkapallosta, kansantanssista, purjehduksesta, moottoripyöräilystä, petanquesta tai bändeistä. Yleensä harrastusporukat olivat muodostuneet miesten kesken, toisissa porukoissa oli mukana myös naisia.

On se kyllä semmonen laji että kyllä sielä tutustuuki tosi palijo toisiin ihmisiin ja just että se golffarit on oma porukkansa että se on semmonen yhteenkuuluvaisuuden tunne. (Pentti)

Miehet eivät yleensä olleet paljoa tekemisissä työkavereidensa kanssa. Poikkeuksen muodosti eläkkeelle jäänyt Kauko, jolle työkaverit olivat hyvin tärkeitä. Kaukon mukaan nämä kaverit olivat vielä työelämässä tai itsekin eläköityneitä miehiä ja naisia. Kauko kertoi, kuinka he pitivät yhteyttä toisiinsa puhelimitse. He myös tapasivat toisiaan säännöllisesti erään tavaratalon kahvilassa. Kauko kuvaili, kuinka he tavatessaan kyselivät toistensa kuulumisia, puhuivat maailman tapahtumista sekä

pohtivat vanhan firman tapahtumia. Nämä kahvilatapaamiset eläkkeelle jääneiden työkavereiden kesken olivat Kaukon mukaan neljä vuotta jatkunut perinne.

Miehet, jotka olivat päihdeongelman takia hoidossa, kertoivat saaneensa hyviä kavereita laitoshoidon toipumiskuvioista sekä päihdeongelmaisten oma-apuryhmistä. Miehet kertoivat tapaavansa kavereitaan hoidon ulkopuolellakin, koska elämä ei saanut olla pelkkää toipumista ja sairastamista. He olivat järjestäneet illanistujaisia ja yhteisiä retkiä sekä pitäneet muutenkin yhteyttä.

Uusperheellisille miehille ystävyyssuhteet merkitsivät perheiden välistä kanssakäymistä ja kyläilyä. Omista ystävyyssuhteista kertomisen lisäksi uusperheelliset miehet saattoivat kertoa myös siitä, kuinka avopuolisolla kävi heidän kotonaan paljon tuttuja ja omilla lapsilla kävi kavereita kylässä. Myös yksinasuvien miesten tärkeät ystävyyssuhteet saattoivat olla perheitä, joilla oli lapsia.

Kun nuoret ja keski-ikäiset miehet kertoivat harrastuksista kavereiden kesken ja uusien kaverien löytämisestä, kertoivat vanhat miehet puolestaan kaveripiirinsä harvenemisesta ja ystäviensä kuolemasta. Iäkkäät miehet kuvailivat myös vaikeuksia tavata kavereitaan, koska miehet eivät enää jaksaneet matkustella toistensa luokse. Esimerkiksi Aarne muisteli, kuinka hänen paras miespuolinen ystävänsä kuoli jo 1980-luvun lopussa. Aarne kertoi ystävästään, kuinka he pelasivat säännöllisesti yhdessä shakkia puhelimitse, koska ystävä asui kaukana.

Puhuminen, juttelu ja keskusteleminen

Miesten käytännöt kavereiden kanssa olivat *juttelua, puhumista* ja *keskustelua*. Miehet erottivat yleisemmän juttelun, niitä näitä -puhumisen tai kavereiden kanssa *turisemisen* syvällisimmistä keskusteluista. Samalla miehet tekivät eron kavereiden ja muutaman läheisemmän ystävän välillä. Miehet soittelivat ja laittoivat tekstiviestejä toisilleen matkapuhelimella. Muutamat miehistä pitivät yhtyettä kavereihinsa sähköpostitse ja messengerillä. Eräs miehistä puolestaan kertoi kirjoittavansa kirjeitä ja lähettävänsä kortteja kavereilleen. Miehet tapasivat kavereitaan harrastuspaikoissa, kahviloissa tai kuppiloissa.

Miehet kertoivat, kuinka muutaman parhaan ystävän kanssa saattoi puhua avoimesti ja asioista niiden oikeilla nimillä. Hyvien kavereiden kanssa puhuminen piti miehen hengissä ja mielen kunnossa. Miesten parhaimmat kaverit olivat miehiä,

joillekin sekä miehiä että naisia. Kavereiden välinen keskinäinen auttaminen oli miesten mukaan harvinaista.

Hyviä ystäviähän on, niitähän on, ystäviä on paljon ja hyviä ystäviä on jonku verran ja nehän on pysyny aina matkassa kaikissa elämänkäänteissä hyvät ystävät, että kaveripiiri vaihtuu välillä, mutta ystäväthän pyssyy, ja nehän on sitte, että tuli sieltä mitä tahansa, niin siitähän ne ystävät erottuu, että kaikkooko ne vai ei. (Veijo)

Mul on muutama, sanotaan kolme kappaletta semmosia erittäin hyviä ystäviä ja ne on kaikki naisia. Siin on sellanen, no mä en tiedä miks, en tiedä miks näin on, mutta näin se vaan on, et se on jostain syystä ja sitte nää niin kun miespuoliset kaverit, keitä nyt on muutama, niin niistä oikeestaan mä en, niitä mä nimitän kavereiks kuitenkin. Niitten kans siinä on jonkunlainen muuri välissä, et se ei oikeestaan yhtä lukuunottamatta tai pari semmosta on, mitä voi ehkä nimittää jollain lailla ystäväks, mutta ne on kavereita, kun mitään muuta, ettei tämmösiä niinkun syvällisiä tuntoja ei kyllä jaeta. (Lasse)

Kyläily

Mä oon sillai aika tarkka, että ei oo oikein kylätuttuja, että en mä haluu kutsua kotiin ketään. (Teemu)

Koti ei ollut miehille kyläilyn paikka. Useimmat miehistä kertoivat, että heidän kotonaan kävi aika vähän vieraita. Miesten mukaan he olivat itse harvemmin kotona harrastustensa tai palkkatyönsä takia. Eräät miehistä kuvailivat itsensä vähän erakoksi. He halusivat olla kotona omissa oloissaan. Jotkut miehistä kertoivat valikoivansa seuransa aika tarkkaan. ”*Kotona on oma rauha, ja siellä ovat ne ihmiset, jotka koetaan emotionaalisesti merkityksellisinä”*, kuten Antero sanoi.

Missä miehet sitten tapasivat kavereitaan ja ystäviään? Eräät miehistä kertoivat käyvänsä kavereidensa kanssa joskus baarissa kaljalla. Muutamat miehistä tekivät kavereidensa kanssa reissuja ja ulkomaanmatkoja. Kaksi miehistä kuitenkin korosti, ettei heitä kiinnostanut *rymyäminen äijäporukalla*.

Esimerkiks jos kaljalle haluu lähtee, nii kyl heti pari soittoo soittaa niin heti joku tämmöne kaljakaveri löytyy tai tämmötteet tai johonki lenkille, elokuviin tai mihkä tahansa, mut enemmän mä haluan olla yksin, ku se, että mä haluan aktiivisesti ketään seurakseni. (Juha)

Kysellään sillon tällön kuulumisia ja käydään sitte, harvemmin me sitte istahdetaan, istutaan, käydään kahvilla, käydään kaljalla, et istutaan rauhassa ja sitte jutellaan asioita harvakseltaan, tämmösiä tapaamisia. (Lasse)

Oli joitakin erityisiä tilanteita, jolloin miehet tapasivat kotona kavereitaan ja ystäviään. Tällaisia olivat miesten mukaan erilaiset juhlat: *tuparit*, *pippalot* tai *hipat*. Esimerkiksi Markku kertoi, kuinka heidän kotonaan oli vietetty tupaantuliaisia perheen muuttaessa uuteen kotiin. Kotiin oli kutsuttu tuttavia, työkollegoita ja avopuolison ystäviä. Markun mukaan tupareissa oli ollut reipasta meininkiä: illalla aloitettiin ja seuraavaan aamuun meni. Markku kertoi, että he olivat varoittaneet naapureitaan etukäteen heidän kodistaan kuuluvasta metelistä. Miehet juhlivat kotonaan myös syntymäpäiväänsä tai he ottivat vastaan uutta vuotta kavereidensa kanssa. Uusperheelliset miehet kertoivat siitä, kuinka heidän kotonaan kävi toisinaan pariskuntia kylässä.

Yhteisöasuminen

Yhdellä miehistä oli kokemuksia yhteisöasumisesta. Eräs mies suunnitteli lähitulevaisuudessa asuvansa kommuunissa. Miesten mielestä kommuuniasuminen tarkoitti seuraa ja läheisyyttä. Ystävät olisivat aivan lähellä ja auttaisivat toisiaan, mutta miehellä olisi myös oma yksityisyytensä. Miesten mukaan yhteisöasumisessa toisen huomioon ottaminen vaati aika paljon opettelua.

Toinen mistä mä puhuin näistä hyvistä ystävistä, niin hän on kans vähän sillai, ei nyt oo akuutti asuntotilanne, mutta on kumminki sillai, haluais toisenlaiseen asuntoon ja silläkin on kaks lasta mukana ja sit on hänen yks kaverinsa, joka nyt tähän tuleekin [kotiin] käymään niin, meil on oikeestaan tällanen ajatusmaailma, et me löydettäs jostain tällanen lainausmerkeissä kommuuni, mihkä me mahduttais kaikki kolme ruokakuntaa saman katon alle, en tiedä onko se mahdollista ja löytyykö semmosta taloo, mut nyt mennään yhtä kattoon kyllä. (Lasse)

Yksinäisyys

Koska haastateltavat olivat eronneita miehiä, ja avioeroon usein liitetään yksinäisyys ja sosiaalisten suhteiden katkeaminen, kysyin miehiltä yksinäisyydestä. Suurin osa miehistä kertoi, etteivät he olleet yksinäisiä. Miehet eivät myöskään olleet kokeneet yksinäisyyttä elämänkulussa. Miesten mukaan heillä oli paljon tai riittävästi kavereita, tuttuja sekä joitakin oikein hyviä ystäviä. Neljä miehistä kertoi kokevansa välillä yksinäisyyttä. Yksinäisyydestään kertoneilla miehillä saattoi olla kuitenkin paljon hyviä kavereita.

Leena: Mites sun kohdalla se yksinäisyys? Mitä se on merkinny ja miltä se tuntuu?

Lasse: Se on aika semmonen, mä nautin yksinäisyydestä, siis sillai niin kun yksinolosta. Mä nautin hyvin paljon yksinolosta, mä tarvin sitä yksinoloo paljon. Mut kyl siinä välillä on tullu sellasia yksinäisyyden hetkiä, et sitä kaipais, että pitäs olla joku ihminen siinä lähellä. Kuitenkin siinä on niinku tavallaan ristiriitasia tunteita.

Yksinäisyys merkityksellistyi näille miehille eri tavoin. Muutamille miehistä yksinäisyys merkitsi parisuhteen puuttumista tai sen katkeamista avioerossa. Eräs etä-isä kertoi kokevansa yksinäisyyttä silloin, kun lapset lähtivät isänsä luota. Miehet kuvailivat, että yksinäiseltä saattoi tuntua eritoten iltaisin sekä juhlapyhinä, kuten jouluna ja pääsiäisenä. Esimerkiksi iäkäs, yksinasuva Kauko kertoi, että hänellä oli paljon hyviä ystäviä ja pitkäaikainen seurustelukumppani, mutta siitä huolimatta hän koki yksinäisyyttä toisinaan. Kauko olisi halunnut nähdä erityisesti omia aikuisia lapsiaan. Matti puolestaan kuvaili painajaismaista yksinäisyyden kokemistaan elämänkulussa, avioerojen jälkeen:

Matti: Ooksä nähnyt ton Kubrickin Avaruusseikkailu kakstuhattayks?

Leena: Joo.

Matti: Niin siinä on semmonen kohta, missä ne monoliitit, semmoset niinkun hautapaaden näköset kivet menee niinkun avaruudessa, niin semmonen, sillä on nimikin, kosminen yksinäisyys, semmonen olo, että ei oo ketään missään, on hiljasuutta ja menee se monoliitti tuolla tyhjässä avaruudessa, että ei oo ennen eikä jälkeen eikä sillä hetkellä ketään, on vaan yksin ja se on helvetillinen olotila, et vaikka tuossa naapurissa olis ihmisiä, niin se on niin helvetin vahva, et se niinkun murskaa alleen.

Kun miesten yksinäisyyden kuvauksia tarkastelee tilallisuuden näkökulmasta, ne paikantuivat miehen kotiin. Juuri kodin tilaan odotettiin jonkun tulevan tai jäävän.

8.3 Sisarten ja veljien yhteydenpito

Useimmilla miehistä oli sisaruksia. Miehet eivät juuri puhuneet kodista sisarusten kautta. Kertoessaan perhe- ja sukulaisuussuhteistaan miehet mainitsivat usein sisaruksensa, ja luettelivat heidän lukumääränsä. Miehet muistelivat jonkin verran lapsuutensa kodin arkea sisarusten kanssa yhdessä leikkimisenä. Nykyisyydestään miehet puhuivat siten, että he pitivät yhteyttä siskojensa ja veljiensä kanssa. Usein kuulumisia vaihdettiin puhelimitse. Myös kylässä käytiin puolin ja toisin. Miehet

erosivat toisistaan siinä, kuinka läheisissä tai etäisissä väleissä he nykyisin olivat siskojensa ja/tai veljiensä kanssa.

Miehet tapasivat harvemmin niitä siskojaan ja veljiään, jotka asuivat kauempana Suomessa tai ulkomailla. Kun sisarukset tapasivat toisiaan harvoin pitkien välimatkojen takia, jäätiin kylään pidemmäksi aikaa.

8.4 Isovanhemmat. Läsnä oleminen ja yhdessä tekeminen

Empiirisessä luvussa viisi todetaan, että mummola merkitsi miehille kotia. Kyse oli spatiaalisen tilan ja perhesuhteiden yhteenkietoutumasta. Tässä luvussa kysyn sitä, millä tavoin ihmisten väliset kotikäytännöt tekivät miehelle mummolasta kodin.

Isovanhemmat tekivät kodin lapsuudessa

Miesten mukaan mummolan paikka, omat isovanhemmat sekä miehen lapsuusaika tekivät miehille kodin. Isovanhemmuuden merkitysten liittäminen miehen lapsuusaikaan saattoi johtua siitä, että useimpien miesten isovanhemmat olivat kuolleet vuosia sitten. Miehet eivät kuvanneet isovanhempiaan tarkasti. Sen sijaan miehet puhuivat isovanhemmistaan pienten muistikuvien kautta. Miesten mukaan he eivät muistaneet kaikkea isovanhemmistaan, varsinkaan silloin, jos isovanhempi oli kuollut miehen ollessa lapsi.

Mulla on käyny isovanhempien kanssa, molempien mummujen ja ukkien kanssa huono tuuri, niinku kävi myös omien vanhempien, että kaikki on kuollu liian aikasin. (Väinö)

Kun miehet kertoivat isovanhemmistaan, käyttivät he heistä sanoja *mummo, mummu, mumma, äitinäiti, isoäiti* sekä *vaari, ukki, pappa, paappa, äitinisä, isoisä*. Miehet tarkensivat usein sitä, olivatko isovanhemmat miehen isovanhempia äidin puolelta vai isän puolelta. Eräs miehistä puhui omasta tädistään mummona. Yhden miehen mielestä ukin veli oli tuntunut ukkia läheisemmältä.

Useille miehistä mummola ei ollut kotoisa ilman mummoa ja pappaa. Tällöin koti merkityksellistyi isovanhempien *läsnäolona* ja *olemassaolona*. Miehet kertoivat isovanhemmistaan myös *isovanhempien kanssa yhdessä olemisena*, *mukana olemisena* sekä *yhdessä tekemisenä*. Tästä kertoi esimerkiksi Pentti:

No kyllä ne tietenki on jääny mieleen, kö sielä oli semmonen lampi, missä käytiin aina kokemassa katiskoja ja kalaa pyytämässä, ne on jääny, se oli mamma matkassa ja pappa matkassa, että ne on semmosia, mikkä on jääny mieleen ja siihen aikaan hillaa poimittiin, ja on jääny mieleen, kö tuota nehän poimi hilloja myyntiin siitä sitte ja mie olin sielä tietenki mukana sitte pikkupoikana ja mulla oli jääny mieleen, mulla oli semmonen pieni, mikä se nyt oli, miksi niitä sanothin, maitokannu tai joku semmonen, että on jääny mieleen, että mie sain sillon ensimmäisen ja oman rahan sillon, ku me saimma sen astian kerättyä aina täyteen päivässä ja mie muistan, että oikeen mulle annettiin raha kouraan, se on siittä jääny niin mieleen. (Pentti)

Mummola liittyi miesten kuvauksissa naiseuteen, naisten töihin ja ruoan merkityksiin. Miehet muistelivat isoäitiään arkiaskareissaan mummolan sisätilassa. Miehet kuvailivat, kuinka mummo leipoi ja laittoi ruokaa leivinuunin ääressä. Mummo myös hoiti miestä ja hänen sisaruksiaan lapsena, kun oma äiti oli töissä. Miesten kuvauksissa mummo oli työteliäs, turvallinen ja huolehtiva.

Varsinkin se mun täti, karjalaismummo, nii voiko parempaa leipuria olla ku hän oli. Ne karjalaiset piirakat kun teki, pieni tumma ihminen kun teki, nii tukka heilu ja jauhot lenti, mutta kyllä tuli valmista ja hyvää. Hän oli kyllä semmonen täti, että semmosia ei löydy ja hän leipo paljon. (Kauko)

Mummo oli miehille myös kasvattaja sekä arvojen ja moraalin siirtäjä. Henkisestä arvomaailmasta muodostuva sukupolvinen side lapsenlapsen ja isovanhemman välillä saattoi ulottua miehen lapsuudesta aikuisuuteen, ja ennakoida jatkumista miehen omassa, lapsiinsa kohdentuvassa vanhemmuudessa.

Ja sitten mummola oli hirveen tärkee paikka mulle. Mummu opetti mulle paljo elämästä ja maailmasta, vaikka olin aika pieni sillon, mutta melkeen väittäsin, että huomattava osuus siitä hyvyydestä mikä minussa on, nii on mummun ansiota ja siitä kiitoksia hänelle, että se on ollut hieno juttu, että on tavannu, tai saanu tuntea niin ihanan ihmisen, että se antaa paljo. Toivottavasti pystyn sitten ihan siirtään sitä eteenpäi jollekki ja luultavasti pystyn, koska on pari hienoa lasta tulossa. (Sakke)

Miesten muistoissa mummot saivat kodin ja äidillisyyden merkityksiä. Miehet puhuivat isovanhempiensa kodista mummolana, ei vaikkapa pappalana. Esimerkiksi Pentille mummolan paikan merkitys muuttui mummon kuoltua.

Pentti: Mie olin varmaan siinä jotaki kymmenen…no se mamma kuoli sillon, olinko mie yheksän, kymmenen vuotias, että tavallaan sillon oli niinkö se, no olin mie muutamia kesiä sitte papan kans sielä. Se tietenki muuttuko ko se mamma kuoli, että se ei sitte ollu ennään samanlainen paikka.

Leena: Mmm. Millä tavalla se muuttu sitte sen jälkeen, ku mamma kuoli? Miksi se ei ennään tuntunu samalta?

Pentti: Niin se, tietenki se, ku sitä ei ollu ennään sitä naisenpuolta ei ollu ennään sielä, että tietenki mie olin tottunu siihen, että mamma sielä laitto paikat kuntoon, laitto ruuat ja muut, että se tavallaan oli semmonen, se on varmaan ollu koti sillon mulle, että se on ollu semmonen, mie oon sen aistinu sillä lailla.

Miehet kertoivat lapsuusajastaan myös isoisän tai papan kannalta. Miehet sijoittivat muistoissaan isoisät ja papat mummolan sisätilan ulkopuolelle: pihapiiriin tai luontoympäristöön. Isoisästä kerrottiin tekemisen ja taitojen oppimisen kautta. Kyse oli taitojen opettamisesta, mutta myös isovanhemman ja lapsen yhdessä tekemisestä. Eräs mies kertoi esimerkiksi siitä, kuinka ukin veli oli opettanut hänelle lapsena metsähommia. Muutamat miehistä kuvailivat, kuinka pappa oli opettanut metsällä ja kalassa kulkemista, lintujen tunnistamista ja metsästystä. Erityinen ilonaihe pojalle oli, että hän sai ajaa papan mopolla.

Ainoastaan yksi miehistä kertoi isoisästä mummolan sisätilaan liittyen. Tässä kuvauksessa vaari oli kuitenkin läsnä olevan sijasta poissa oleva.

Sakke: Sit tietysti vaarillaki oli oma paikka [mummolassa] siinä missä se oli, mutta vaari jäi vähä semmoseks etäisemmäks persoonaks, koska hän oli haavoittunu sodassa ja hän ei ollu oikein niinku sosiaalisesti sanotaanko avautunu ihminen, että hän eli omassa maailmassa ja ei sitte sillain tullu tutuks.

Leena: Just. Oliks sun vaarilla joku tietty paikka, mikä oli hälle mieluinen?

Sakke: Joo. Tuvan pirtin pöydän päässä pelas pasianssia tai katteli kalenteria, tota almanakkaa, raapusteli sinne pikku merkintöjä, kuunteli semmosta tuhat vuotta vanhaa radioo.

Leena: Sää muistat tosi hyvin tommosina mielikuvina niitä.

Sakke: Ja Mennenin tuoksu, se oli niinku Mennenin tuoksu. Hänellä oli Menneniä siellä pikku kaapissa radion alla, missä oli korttipakat ja almanakat viimesinä vuosina.

Miehet kuvasivat isovanhempiaan jonkin verran nykyisyyden näkökulmasta. Tällöin miehet puhuivat heistä sairauden ja sairauden aiheuttamien muutosten kannalta. Esimerkiksi Kauko kertoi mummoksi kokemastaan tädistään, joka sairastui dementiaan. Kaukon mukaan hänen mummonsa oli vielä kahdeksankymmentä-vuotiaana kulkenut lastensa *huusholleja* siivoamassa. Sitten mummolla oli yhtäkkiä alkanut muisti pätkiä: ovet jäivät auki ja hellat päälle. Seuraavassa Kauko kertoo mummostaan, joka asui nykyisin hoitokodissa:

Kyllä hän nyt on ollu siellä [hoitokodissa], viis vuotta nyt siellä varmastikin. Mää käyn häntä katsomassa sillai, että nyt mää oon käyny harvemmin, kun hän ei enää tunne ja selvästi hän on laitostunut niin paljon, että hän selvästikin pelkää jo muita ku niitä hoitajia, että se on tullu tämmöseks vähäsen, että hän omille lapsilleenkin, kun eilen eiku toissailtana keskustelin yhen niistä kanssa, kun oli käynyt katsomassa, nii ei antanu koskeekaan häneen ollenkaan.

Leena: Miltä se tuntuu semmonen muutos?

Kauko: No kyllä nyt kun siihen on saanut kasvaa vähän, nii se ei enää tunnu niin pahalta, mutta alkuun kun huomasin, että nyt rupee muisti pätkimään, nii sen tuntu kyllä ikävältä. Kun hän oli niin onnellinen ihminen ja semmonen, mutta nyt sen jo pystyy ohittamaan, että se on näin.

Isovanhemmat ja kodin esineet

Kun pyysin miehiä kertomaan heille tärkeistä esineistä tai tavaroista, kertoivat he kotinsa esineistä isovanhempiinsa liittyen. Muutamat miehistä olivat toista haastattelukertaa varten myös valinneet näytettäväksi tällaisen esineen. Lisäksi isovanhempien esineet näkyivät miesten ottamissa, kodin merkityksellisiä puolia kuvaavissa valokuvissa.

Miehet kertoivat, että isovanhemmille kuuluneet esineet kulkivat suvussa perintönä. Eräs miehistä oli saanut isovanhemmalle kuuluneen esineen äidiltään, yksi miehistä oli ottanut itselleen kuolinpesästä jonkin isovanhemmille kuuluneen, mutta muiden sukulaisten arvottomana pitäneen esineen. Miehet usein kuvailivat missä mummolan huoneessa esine oli ollut sijoitettuna. Miehet kuvasivat isovanhempiensa esineitä jonkin pienen tilannekuvan kautta. Miehet myös puhuivat esineistä isovanhempaansa työnsä ääressä muistellen. Kertoessaan esineestä mies liitti siihen vuosiluvun tai vuosikymmenen.

Juuri se, että esine oli ollut mummulassa isovanhempien käytössä tai että isovanhemmat olivat sen omistaneet, teki esineestä miehille tärkeän. Muutamat miehistä kertoivat muistavansa ja nähneensä ihan tarkkaan, miten nuo tavarat olivat olleet käytössä mummolassa. Esitellessään minulle isovanhemmilleen kuulunutta esinettä mies saattoi samalla kuvailla tuon esineen käyttötapaa.

Miehet korostivat, ettei isovanhempien esineillä ollut heille rahallista arvoa. Sen sijaan esineen teki miehelle arvokkaaksi muisto mummosta tai isoisästä. Jos miehen isovanhemmat olivat kuolleet, isovanhemmuus eli vahvasti tavaroihin ja esineisiin liitettyinä muistoina. Erään miehen mukaan tavarat merkitsivät *jonkinlaista sidettä oman elämän lähtökotiin*, mummolaan. Miehet kertoivat, että oli tärkeää säilyttää

isoisältä tai isoäidiltä perinnöksi saadut esineet, koska nuo *tavarat kulkivat heidän suvussaan*. Miehen tehtävänä oli puolestaan säilyttää isovanhemmilta perimänsä esineet ja antaa ne omille lapsilleen.

Sanotaan että ku kysytään usein, että jos tulis tulipalo ja pääset pelastautumaan ja on pikkasen aikaa tempasta jotain mukaan, nii melkein nämä lähtis ja muut sais jäädä. Jotenkin tunne sitoutuu näihin niin paljon mukaan, että ne on arvokkaampia että jotku tietokoneet, nii niillä ei oo mitään merkitystä näihin verrattuna, että näitä ei voi rahassa mitata, ja mä haluan nämä lapsilleni antaa eteenpäin sitten. Niitten todellista ikää en tiedä, miten vanhoja ne on. (Väinö)

Haastatellessani miehiä heidän kodeissaan miehet näyttivät, kuinka he olivat laittaneet isovanhempiensa esineitä kotinsa seinälle tai kirjahyllylle. Muutamat miehistä kertoivat säilyttävänsä isovanhempiensa esineitä tallessa lipaston laatikossa. Tällä tavoin esineet toivat isovanhempien merkityksen läsnä olevaksi miehen nykykodissa ikään kuin kahtena sisäkkäisenä kotina: mummolana ja nykykotina. Miehen koti rakentui esineellisen maailman ja perhesuhteiden yhteenkietoutumana. Esineet ilmensivät sukupolvien jatkuvuutta.

Oman suvun merkitys miehille tuli esiin valokuvien kautta. Esimerkiksi Jouni kertoi, että hänellä oli pahvilaatikossa paljon valokuvia sukulaisista, etenkin omista vanhemmista. Useat miehistä aikoivat antaa säilyttämänsä valokuvat sukulaisista omille lapsilleen. Suku ja perhe olivat valokuvien myötä läsnä miehen nykykodissa.

Tuossahan valokuvien ja maalausten kautta tuli näitä ihmisiä ja eihän täällä oo ketään muuta. (Matti)

Mull on se suunnitelma, että ku mä puhuin siitä Feng Shui kirjasta sillon, ku lähit viimeksi, niin siitä jutusta, niin siihenhän liittyy esimerkiksi kuvat sillain, että suku ja perhe voi olla tai tarviiki olla läsnä kuvina ja mä aina suunnittelen, et mä laitan niitä kuvia tohon seinälle. (Mikko)

Isoisä ja kodin esineet

Kertoessaan isoisänsä esineistä miehet puhuivat samalla isoisän työstä, jota he arvostivat. Kyse oli paapan käsin veistämästä hienosta kellosta tai ukin tekemästä lippaasta.

Ja tämä on minun äitinisän tekemä tämmönen lipas. Samana vuonna, se on täällä sisäpuolella että katotaan mitä tässä sanotaan, että samana vuonna kun minä oon syntynyt, nii ukki on tehny tämän lippaan. Tämä on viiskytkuus vuodelta, tää on

minun ukin tekemä lipas, että hän oli puuseppä, teki huonekalut ja kaikki ite. (Väinö)

Miehet saattoivat rinnastaa omin käsin tekemisensä aiemman sukupolven miesten käsityötaitoihin. Esineiden itse valmistaminen merkitsi sukupolven miesten kädentaitojen jatkumoa. Mies myös samastui suvun miehiin. Esimerkiksi Juha kertoi korjanneensa isoisovanhempiensa sohvan, joka oli ollut Juhan mielestä ihan romu ja polttopuiksi menossa. Juha arveli, että sohva oli jonkun puusepän käsintekemä hieno huonekalu, joka oli ollut kauan heidän suvussaan.

Leena: Sen arvokkuus sulle rahallisena?
Juha: Ei rahana, vaan nimenomaan se, että sillä on pitkä historia tässä suvussa ja sitte se, että sen on ite korjannut, palasista kasannut ja jotenki se on aika ihmeellistä, että sukulaiset piti hulluna, että mitä järkee on tällasta romua ruveta kasaamaan.

Esineiden mukana myös suvun kertomukset isovanhemmista kulkivat perintönä sukupolvelta toiselle. Muutamien miesten kuvauksista tuli esiin, että isovanhemmille kuuluneet esineet kantoivat mukanaan suvun taakkoja ja salaisuuksia. Esimerkiksi Mikko puhui isoisältään perinnöksi saamastaan kahviastiastosta ja isoisästään. Mikon mielestä isoisä oli jäänyt hänelle hyvin etäiseksi, koska hänen isänsä ja isoisänsä välit olivat olleet monimutkaiset ja vaikeat. Mikko kertoi saaneensa tietää, että isoisä oli jättänyt isoäidin ja perustanut uuden perheen. Mikko arveli, että siksi hän ei paljoa tavannut isoisäänsä. Mikko kuitenkin arvosti isoisältään perinnöksi jäänyttä kahviastiastoa.

Mulla on mun isoisältä perintönä saatu Lemmikki-kahvikuppiastiasto. En mä oo niitä käyttänyt, mutta ne on minulla laatikossa. Ne jotenki sillai merkitsee jotain enemmän, koska ne on isoisältä ja ne on vanhoja ja sit se valmistus on aloitettu uudestaan, että Arabian. (Mikko)

Isoäiti ja esineet

Miehille tärkeitä isoäidiltä perittyjä esineitä ja tavaroita olivat esimerkiksi isoäidin vanha peili, isoäidin kutoma ryijy, mummon kahvipapujen paahdin ja mummon kahvimylly. Esimerkiksi Markku kertoi ottamistaan kotia koskevista valokuvista, joihin oli kuvattuna isoäidin peili ja isoäidin kutoma ryijy.

Sit täälä on toinen mikä on eteisessä, toinen muistoesine isoäidiltä, isoäidin vanha peili, sen oon halunnu pitää itselläni tossa tallessa niin se on muistoja seitkytluvulta kans Kaupunkilan suunnalta, niin sen takia se on otettu tänne meille käyttöön. – – Täs kuvassa on tää perintöryijy, mun isoäidin tekemä ryijy seitkytluvulla, et sen takia se on pantu seinälle, et se on vähä kunniapaikalla siinä. (Markku)

Miesten kuvauksissa isoäidin esineet saattoivat liittyä kokonaisen ajanjakson, lapsuusajan merkityksiin. Miehet kertoivat isoäidin esineistä kädentöinä ja käden taitoina, mutta myös mummon antamana hoivana ja turvallisuutena. Tästä kertoi esimerkiksi Väinö:

Mä nyt vasta pysähdyn sitä miettii, kun sä esitit tuon [kysymyksen], että mikä tunne niihin liittyy. Se jotenkin tuntuu, että ensimmäisenä tulee semmonen turvallisuuden tunne mieleen, kun muistelee sitäkin aikaa, kun mummu pyöritti tuota [kahvimyllyä], ja mehän oltiin välillä mummun luona, ku eihän siihen aikaan ollu mitään päivähoitoo, nii oltiin, että mummu toimi hoitotätinä meille ja ainahan se mummolassa hoito hyvää on. Sitä kautta varmaan se turvallisuus ja lämpö varmaan. Ne on sellasia tunteita, jotka siinä nivoutuu näihin esineisiin, että ehkä se sitä on, tulis ensimmäisenä mieleen. Ne on sellasia miellyttäviä, lämpimiä tunteita, en osaa eritellä oikein. (Väinö)

Isovanhemmat suvun sidoksena

Isovanhempien esineet toivat esille suvun merkityksen. Puhuessaan isovanhemmilleen kuuluneista esineistä miehet viittasivat usein laajemmin sukuunsa. Miesten mielestä oli tärkeää säilyttää esineitä ja siirtää niitä sukupolvelta toiselle. Suku rakentui suvussa kulkevien esineiden kautta.

Eräille miehistä isovanhemmat olivat konkreettisesti olleet sidos omaan sukuun. Nämä miehet kertoivat, että omat sukujuuret ja niistä tietäminen oli tärkeää. Omat sukujuuret olivat alkaneet kiinnostaa erityisesti keski-ikäisiä miehiä. Miesten mukaan omat isovanhemmat olivat antaneet heille muistelutietoa kotiseudusta ja sukujuurista. Esimerkiksi Markku, jonka suku oli kotoisin sodassa menetetyn Karjalan alueelta ja jolle karjalaisuus ja omat sukujuuret olivat tärkeitä, kuvaili kuinka isovanhemmat olivat siirtäneet suvun muistoja hänelle eteenpäin *verenperintönä*. Isovanhemmat olivat kertoneet lapsenlapselleen, miten kotiseudulla oli eletty aiemmin. Sen sijaan Veijo harmitteli, ettei ketään ollut enää kertomassa hänen suvustaan.

Mie oon myöhemmin nyt alakanu sitä selevittään isän taustoja ja isän juuria, mutta ku ei sielä oo oikeen kettään ennään kertomasa, se on vielä semmonen toinen huono

asia. – – Että miks se on semmonen määrätty levoton olo koko ajan ja se tullee tuolta isän puolelta, että ko sielä on niin palijo semmosia epäselevyyksiä, mistä ei oo ikinä puhuttu, eikä oo kerrottu, niin se on varmaan semmonen, että sitä haluaa selevittää ja saaha ne juuret seleville, että mitä sielä on ja ketä ja missä on asunu ja ollu, kaikki semmoset. (Veijo)

Tällä tavoin isovanhemmat olivat suvun, sukujuurten ja kotiseutua koskevan muistitiedon säilyttäjiä ja kertojia. Kun sukujuuret katkesivat ihmisten kuollessa, kuka kantoi puhumalla suvun henkistä perintöä? Isovanhemmat muodostivat miehen ja suvun välisen yhteyden.

8.5 Vanhemmat ja kotikäytännöt

Tässä luvussa tarkastelen sitä, millä tavoin miesten ja heidän vanhempiensa väliset käytännöt tekivät kodin. Kiinnitän huomiota myös siihen, millaisia merkityksiä vanhemmat antavat kodille.

8.5.1 Äidin ja kodin yhteenkietouma

Kysyin miehiltä kotoisista asioista tai tapahtumista ja kotia koskevista muistoista. Lähes kaikki miehistä kertoivat lapsuudenkodistaan ja omasta äidistään kotona. Lapsuudenkodin muistoissa äiti sijoitettiin kotiin. Osa miehistä kertoi, että äiti oli kotona ja isä kävi kodin ulkopuolella töissä. Erään miehen mielestä hänen äitinsä oli kiireinen yksinhuoltajaäiti. Miehet muistelivat lapsuudenkodin äitiään työteliäänä ja ahkerana.

Kun olin kymmenenvuotiaana, isä oli matkoilla ja sisaret oli missä oli ja sitten äiti oli pannut takkaan tulen ja ulkona paukku pakkanen ja sitten sytytti jalkalampun ja alko parsii sukkia. Mä sitä hetken katoin ja menin sitten viereen ja rupesin kanssa parsimaan ja siitä saakka sekin tekeminen oli hirveen kivaa ja tykkään parsia, että joku siinä oleva, että korkeintaan se tuli napsahteli siinä, sitten se pakkasen äänet puutalossa ja sitten se työkalujen ääni, tekemisen ääni, niistä mä tykkään. (Matti)

Kun miehet puhuivat äidistään lapsuudenkodissa, liitettiin äitiys keittiöön ja ruuanlaittoon. Miesten mukaan *äiti hääräsi keittiössä*. Useat miehistä muistelivat äidin leipomaa pullaa tai laittamaa ruokaa. Äiti, ruoka, ruuanlaitto ja lapsuudenkodin tila tekivät miehille kodin lapsuudessa.

Joku ihan tämmönen perinteinen, että on lauantai siivouspäivä ja äiti leipo pullaa ja mä sain uuden Aku Ankan taskukirjan ja tämmöstä. (Mikko)

Lapsuudenkodin äiti oli miesten kuvauksissa kasvattaja. Miehet muistelivat, kuinka oma äiti oli innostanut ja vienyt poikansa harrastuksiin sekä sytyttänyt liikunnasta pitämisen, joka oli kestänyt nykypäivään saakka. Miehet kertoivat äidiltä lapsuudessaan saamistaan elämänarvoista, joita toteutettiin vielä nykypäivänäkin. Jotkut miehistä kuvailivat äidiltään saamaansa huolenpitoa ja arvostamista. Ne liitettiin lapsuudenkodin turvallisuuteen.

Mä oon hirveen tyytyväinen siihe omaan lapsuuteen, että minkälaisia eväitä mä oon sieltä kuitenki saanu tähä elämiseen, että nyt kun viime kerralla, vaik sanoinki varmaa monta kertaa, että oon kristillisen kotikasvatuksen saanu, et semmonen arvomaailma, moraaliarvot tulee hyvinki paljo sitä kautta ja huomaan niinku tänä päivänäki, että toimin niitten arvojen kautta sitte. (Kimmo)

Se koti oli hirveen turvallinen paikka, lapsuudenkoti. Että mähän olin varsin vauhdikas ja kerkeevä nuorukainen aikanaan ja siitä huolimatta äiti sano aina, että teet mitä pahaa tai mitä tahansa maailmassa, nii tuut aina kotiin. Kotiin voit aina tulla ja se on hirveen tärkeetä. (Sakke)

Kaikki miehet eivät kuitenkaan muistelleet äitiään arvostaen. Eräät miehistä kuvailivat äitiään kylmäksi, etäiseksi ja kaikkea muuta kuin äidilliseksi. Äitinsä sijasta miehet puhuivat äidilliseksi kokemastaan tädistä taikka perheen taloudenhoitajasta.

Kun miehet kertoivat nykyhetkestä ja äidistään, kertoivat muutamat miehistä jonkin verran auttavansa äitiään. Eräs miehistä auttoi iäkästä, lapsuudenkodissa yksin asuvaa äitiään miesten töissä, joihin äiti silloin tällöin pyysi apua. Muutamien miesten mukaan oma äiti asui niin kaukana, ettei häntä voinut auttaa. Toiset miehistä kertoivat äitinsä olevan niin nuori, ettei hän tarvinnut mitään apua. Äidit puolestaan huolehtivat aikuisia poikiaan jonkin verran. Esimerkiksi opiskeleva Janne kertoi, että hänen äitinsä toisinaan lähetti ruokapaketteja ja rahaa.

Kun taloudellinen tilanne on mikä on, niin joskus tulee, [äiti] tuo ruokaa ja tollai, että se on ihan vapaaehtosta. Haluu tehä kakkuja ja tollai. (Janne)

Äidin antama hoiva ja huolenpito toivat esiin useat kodin paikat miehen elämänkulussa. Miehet yhdistivät äidin erityisesti lapsuudenkodin ja nykykodin

merkityksiin. Äidistä puhuttiin myös ajallisesti jatkuvan huolenpidon ja hoivan kautta.

Leena: Onko siinä lapsuudenkodissa niitä ihmisiä, joitten takia se on tärkee, vai onko se enempi se rakennus siinä, joka on se kotipaikka?

Jouni: Kyllähän äiti on ollu tärkiä varmasti ihmisistä.

Leena: Niin. Voisko sitä vähä tarkemmin kertoo, että millä lailla koet äidin tärkeänä?

Jouni: No en tiijä tuota, totta se on huolehtinu kaikesta, ku vieläki vissiin huolehtii lasten, lastenlasten ja lastenlastenlasten hommista.

Leena: Ja se äiti tuolla kodin puolessa on semmonen ihminen vieläki?

Jouni: Kyllä se tärkiä on vieläki kyllä.

Äiti ja kodin esineet

Miehet kertoivat nykykodista äitiin liittyvien esineiden ja tavaroiden kannalta. Tämä tuli esiin miesten haastatteluissa, miesten piirtämissä kotihistoriaviivoissa sekä miesten ottamissa, kodin merkityksistä kertovissa valokuvissa.

Äidin kutoma räsymatto tai vanha kahvipurkki lapsuudenkodin keittiöstä olivat esineitä, jotka toivat miehen mieleen äidin. Ne olivat esillä miehen nykykodissa. Mies kuvaili nähneensä, kuinka äiti oli käyttänyt esinettä lapsuudenkodissa. Mikko puolestaan kertoi nykykotinsa keittiöstä ottamastaan valokuvasta. Mikko näytti valokuvasta pitkää, riemunkirjavaa mattoa ja kertoi, että hänen äitinsä oli kutonut sen hänelle.

No näkyy siinä tietenki äidin tekemä räsymatto, joka on semmosta, tykkään sitä väristä ja sit se, että se on äidin tekemä. (Mikko)

8.5.2 Isän ja pojan kesken

Miehet kuvailivat lapsuudenkotiaan ja isäänsä. Miehet kertoivat hyvin arvostaen siitä, kuinka isä oli järjestänyt kodin perheelleen. Muutamat miehistä kuvailivat omakotitaloa rakentaneen isänsä uurastusta. Useat miehistä muistelivat lapsuuttaan ja nuoruuttaan isän ja pojan yhdessä tekemisenä. Yhdessä tekemisen paikka oli kodin pihapiiri tai kotiympäristö. Kolme miehistä kertoi olleensa isän apupoikana kotitalon rakennushommissa, esimerkiksi lautoja kantamassa ja naulaamassa. Miehet myös muistelivat isänsä antamia elämänohjeita ja työn tekemisen

periaatteita. Miehet kertoivat isän kanssa yhdessä harrastamisesta, kuten metsällä tai kalassa käymisestä.

Leena: Minkälainen sun isä oli? Voisko häntä vähän tarkemmin kuvata, että minkälaisena hänet oot tuntenu?

Aarne: No, se oli kesäsin mun kalakaverini ja sit sillä oli semmonen vähän sarkastinen huumorintaju. Et se tiesi hyvin, et mä poltin tupakkia, mutta kun mä en oppikoulun aikana sitä tietenkään saanu polttaa avoimesti, nii se laitto mut aina, ku mentiin järvelle, nii soutamaan. Perusteli sitä sillä, että ku sinä et polta, niin sinä voit soutaa ku minä poltan piippua, niin mun pitää olla rauhassa täällä perässä. Tämmöstä huumoria, joka oli ja meil oli iha mukava isä-poikasuhde.

Kolme miehistä kertoi lapsuudenkodistaan isän puuttumisen kannalta. Isän puuttumisesta puhuivat ne miehet, joiden isä oli kuollut miehen ollessa vauva tai aivan pieni lapsi. Sen sijaan vanhimmat miehistä kertoivat siitä, kuinka isä oli ollut poissa kotoa sotarintamalla. Miesten mielestä isä olisi kuulunut kotiin. Osa miehistä kertoi enosta, sedästään tai naapurin miehestä, joka oli heidän mielestään vähän korvannut puuttuvaa isäsuhdetta.

Kun miehet pohtivat isänä olemistaan nykyisyydessä tai sitä, millainen isä mies voisi olla tulevaisuudessa, vertasivat he isyyttään omaan isäänsä. Jotkut miehistä samastuivat omaan isäänsä ja toivoivat olevansa samanlainen isä lapsilleen kuin oma isä oli pojalleen. Toiset miehistä taas halusivat olla lapsilleen erilainen isä kuin heidän oma isänsä oli ollut. Miehet puhuivat omasta isästään arvostaen, joskus syyttäen.

Mä oon sanonu aina joskus, jos kysytään multa, että minkälainen isä mä haluun olla mun omille lapsille, nii mä sanon aina, et mä haluun olla kaikkea muuta tai et mä haluun olla kaikkee sitä, mitä mun isä ei ollu mulle. Mun isälle taas se päihde oli niin helvetin tärkee. Siis mun isä oli alkoholisti, nii se tota, se on semmonen et ku hän ei ikinä opettanu mulle mitään, eikä ollu läsnä, niin tota se on helppo vastata, et mä haluun olla kaikkea sitä, mitä isä ei ollu mulle. (Ari)

Leena: Mikä se semmonen täydellinen isä voi olla?

Väinö: Täydellinen isä ois semmonen, että jonka minä kokisin, että jos isä eläis, nii se ois semmonen. Se ei tarttis mitään muuta olla, kun semmonen rakastava, turvallinen isä. Siihen ei välttämättä kuulu tiettyjä harrastuksia, tiettyjä tekemisiä, vaan se on rakastava, semmonen anteeksiantava, hyväksyvä isä. Rajoja asettava ja huolta pitävä isä.

Miehet kertoivat myös nykyhetkestään ja isästään, jolloin he puhuivat isän tapaamisesta ja puhelinsoitoista. Eräät miehistä eivät pitäneet kumpaankaan

vanhempaansa juurikaan yhteyttä. Miehet pohtivat itsensä ja isänsä vanhenemista sekä arvioivat uudelleen isäsuhdettaan.

Se [oma isäsuhde] on varmaan ollu tosi kipee joskus ja silleen, mut se on uskomatonta et se yhä on, eikä oo miesvihaa eikä oo isää kohtaan vihaa eikä eikä tota, et miten me ollaan kasvettu monista jutuista silleen ja löydetty toisemme kuitenki vielä uudestaan. (Sami)

Isä ja kodin esineet

Kun miehet kertoivat heille tärkeistä esineistä ja tavaroista, puhuivat he niistä isäänsä liittyen. Tällöin omassa kodissaan asuva isä tai jo edesmennyt isä tuli läsnä olevaksi miehen nykykodin esineiden ja tavaroiden kautta.

Miehet kertoivat isältä peritystä seinäkellosta, hirvikivääristä tai isän tekemistä uistinkeloista. Esimerkiksi Arille isä tuli mieleen perinnöksi jääneistä, isän keräämistä pienistä koriste-esineistä. Ari oli laittanut ne olohuoneensa kirjahyllyyn. Kauko puolestaan arvosti sodassa kaatuneen isänsä sotilasmerkkejä sekä sotarintamalla olleiden miesten tekemiä puhdetöitä. Kauko kertoi saaneensa isänsä sotilasmerkit äidiltään. Kaukon äiti oli kertonut pojalleen, että sodassa kaatuneelta isältä ei saatu mitään tavaroita takaisin kotiin. Vain sotilasmerkit jäivät. Kauko säilytti isänsä sotilasmerkkejä lipaston laatikossa. Seuraavassa Kauko kertoo kirpputoreilta löytämistään, miesten sota-aikana rintamalla valmistamista puhdetöistä:

Leena: Jos vielä palataan näihin esineisiin ja tavaroihin, nii viimeks kerroit niistä sota-ajan puhdetöistä, mitä rintamalla miehet on tehnyt ja oot keräillyt, niin miks just niitä?
Kauko: No ehkä se johtuu just siitä, että ku mun isä kaatu sodassa, että mä koin ne sillä tavalla läheiseks, että niihin liittyy historiaa, että ne on niissä oloissa tehty siellä rintamalla ja oisko se jotenkin vähän semmoista, että kun tiedän tosiaan, että nää isän puolen miehet oli käteviä käsistään kaikki tekemään, nii siinä tulee sitten jotain kompensaatiota sille. Mullahan ei isästä oo mitään kokemusta.

Muutamat miehistä myös hakivat näytettäväksi valokuvia omasta isästään. Miehet puhuivat valokuvissa olevasta isästään hyvin lämpimästi. Seuraavassa Jouni kertoo vuosia sitten kuolleesta isästään ja valokuvasta, jossa Jouni seisoi lapsena yhdessä isänsä kanssa.

Se [isä] on tässä [valokuvassa] viiskytävuotias, mie en ole ikinä niin vanhan näkönen ku isä, tuossa olen mie, se on kuuskytä vuonna otettu nämä kuvat ja isä on ollu sillon tuota, se on ollu nelekytäyheksänvuotias, tuota mie oon ollu sitte kuus vuotta. (Jouni)

8.5.3 Yhdessä asuminen ja huolenpito

Tässä luvussa koti saa erilaisiin asumismuotoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja huolenpidon käytäntöihin liittyviä merkityksiä. Koti rakentuu ihmisten välillisinä tilallisina etäisyyksinä: lähellä tai kaukana olemisena.

Lapsuudenkoti tulevaisuuden kotina

Lapsuudenkoti on tietysti lapsuudenkoti, et se oli niitä mikä on ja sillä tavalla se tulevaisuuden visioissa se tulee olemaan mun kotini jossain vaiheessa, mä tiedän sen. (Lasse)

Se on ihan täysin mahdollista ja oikeestaan se on todennäköstä, että koska mun äitini on tällä hetkellä jo päälle seittemänkymmentä, ja hän ei enää kauan jaksa sitä pihaa hoitaa, nii ilmeisesti se kumminki se talo jää sitte viime kädessä mulle. Et siinä vaiheessa ku hänestä jo aika jättää tai hän päättää siitä luopua, nii varmaan sitte siinä kohtaa ostan pois sen. Koska muut sisarukset, mä luulen, et he ei haluu sitä ittellensä, nii se on luonnollista, et se tulee mulle. (Ari)

Eräillä miehistä oli tulevaisuudennäkymiä lapsuudenkodistaan. Lapsuudenkoti sai menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi tulevaisuuden kodin merkityksiä. Miehet suunnittelivat ja ennakoivat sitä, miten he tulevaisuudessa asuisivat lapsuuden-kodissaan. Miehet kuvasivat lapsuudenkotia tulevaisuuden kotina itsestään selvästi ja luonnollisesti omana paikkanaan. He suunnittelivat tulevaisuuttaan ilman lapsuudenkodissa sillä hetkellä asuvia, omia ikääntyneitä vanhempiaan. Muutamille miehistä lapsuudenkoti oli nykyisyydessä vapaa-ajan asunto. Jotkut ennakoivat viettävänsä eläkepäiviään lapsuudenkodissaan. Lasse puolestaan suunnitteli lapsuudenkodista paikkaa omalle yritystoiminnalle.

Tää nykynen, missä mun vanhemmat vielä asuu, niin musta ois hauska säilyttää se sellasena ikään ku lomapaikkana, et emmä usko, no ehkä jos eläkeikään saakka elää ja niin edelleen, sit vois käydä. (Mikko)

Mut sit mullon se, mun äitini asuu täällä yksin, ja hän on sanonu, ett hän ei siellä kauaa viitti yksin kyllä asua ja sinne ei ketään muuta oo menossa ja mullon haave asua ite siellä jossain vaiheessa ja ruveta tekeen sielä sit jonkutyyppistä

yritystoimintaa tai vastaavaa tähän luontomatkailuun liittyen ja elikkä siinä niinku, täs on tää, mää nään tän tämmösenä, tällasena ympyränä tän. (Lasse)

Muutama miehistä kuvitteli, että jos hänellä olisi tulevaisuudessa vaimo ja lapsia, asuisivat he miehen lapsuudenkodissa. Tämänkaltaisia suunnitelmia oli varsinkin niillä miehillä, jotka kertoivat, ettei heillä ollut varaa omakotitalon ostamiseen. Eräät miehistä visioivat tarkemmin sitä, kuinka monta huonetta lapsuudenkotiin remontoitaisiin perhettä varten. Olisi tärkeää, että lapsilla olisi omat huoneensa.

Olis semmonen perhe joka, siinä [kotitalossa] olis hyvät puitteet asua semmosen, siis oma perhe, mies vaimo ja lapsi, että tämmöstä mie lähinnä tarkotan. (Pentti)

Periaattees työhuone ja sitten muita huoneita, et periaattees mun äiti asuu semmoses asunnossa, missä on kolme huonetta, olohuone ja sit on kaks makuuhuonetta ja sauna ja keittiö, mut se että tota tavallaan täytyy ajatella, että jos tulee lapsia, niin se yks huone menee sille mukelolle ja missä sä teet sitte töitä. (Ari)

Kysymyksiä yhdessä asumisesta

Yksi miehistä asui haastattelujen ajankohtana lapsuudenkodissa kahdestaan iäkkään isänsä kanssa. Muutamat miehistä kertoivat lapsuudenkodissa yksin asuvasta, iäkkäästä äidistään. Kiinnostuin tästä teemasta haastattelujen kuluessa. Kysyinkin miehiltä sitä, voisiko mies ajatella asuvansa yhdessä iäkkään vanhempansa kanssa lapsuudenkodissaan.

Leena: No mitä sä ajattelit siitä, jos asusit yhessä äitin kanssa?
Ari: No en varmasti asu.
Leena: Miksi et?
Ari: En, ei siit tuu, ei siit tuu yhtään mitään.
Leena: No kerro vähä tarkemmin.
Ari: Kaks tällasta jääräpäisellä luonteella varustettuu ihmistä niin ei sovi saman katon alle.

No sitte ois ollu oikeestaan varmaan ainoa vaihtoehto, et oisin muuttanu sillai väliaikasesti takasin lapsuudenkotiini, tonne maalle, et siel on valtavan iso talo, missä on kyllä on kakskin asuntoa, et sinne, sielä tilaa ois ollu kyllä siihen, mut se että mä en, en halunnu tavallaan niinku saman katon alle äitini kans tässä vaiheessa, tässä tilanteessa, että se ois ollu liian, nyt tarvii olla yksin. (Lasse)

Miehet eivät *missään nimessä* halunneet *saman katon alle* iäkkään vanhempansa kanssa. Miesten mukaan lapsuudenkoti ei ollut enää sama paikka kuin lapsena, vaan

mies tunsi olonsa siellä vieraaksi. Miesten mielestä kotitalossa saattoi käydä kylässä, mutta pidemmäksi aikaa sinne ei voinut jäädä. Miehet selittivät kokemaansa vierautta siten, ettei mies ollut enää pitkään aikaan asunut lapsuudenkodissaan. Lapsuudenkoti oli ollut vanhemman yksinasuma jo kauan. Miehen mielestä yksinasuvan äidin tavarat ja asiat olivat hyvin tarkassa järjestyksessä, eikä niitä saanut mennä sekoittamaan. Tällä tavoin miehet antoivat lapsuudenkodille kotoisuuden sijasta vierauden merkityksiä.

Miesten kuvauksissa esteeksi aikuisen pojan ja iäkkään äidin yhdessä asumiselle muodostui vanhemman ja lapsen välinen suhde. Miesten mielestä äiti kohteli aikuista poikaansa edelleenkin lapsena. Vanheneminen ei ollut tuonut siihen mitään muutosta.

Ku se äitin rooli, niin ei se katoo mihinkään, niin äiti on äiti, vaikka sä oot minkä ikänen tai ite oisit minkä ikänen tahansa. (Ari)

Miehet arvelivat, että jos aikuinen poika asuisi yhdessä iäkkään vanhempansa kanssa, mies menettäisi oman yksityisyytensä. Erään miehen mielestä olisi rasittavaa, että äiti seuraisi hänen tekemisiään ja menojaan.

Vaikka sielä [lapsuudenkodissa] on kaks asuntoa olemassa, mut et se semmonen oman yksityisyyden pitäminen ei sielä ois mahdollista kuitenkaan. (Lasse)

Kodin tarjoaminen ja yhdessä asuminen

Muutamat miehistä olivat muuttaneet vanhempansa tai vanhempiensa kotiin elämänkulun muutoksissa. Esimerkiksi Sami, joka oli nuori aikuinen, asui keski-ikäisten vanhempiensa luona. Sami kertoi muuttaneensa heidän luokseen vapauduttuaan vankilasta.

Sami: Sit ku mä pääsin vankilasta mulla ei ollu omaa kämppää, sit tulin tähän asumaan.

Leena: Joo. Oliks se sulle ihan ittestään selvä juttu, et tulet tähän vai oliko vaihtoehtoja?

Sami: No joo, mut tota kyl mä halusin tulla tähän. Et sielt vankilasta se oli vähä niinku pehmeempi lasku. Sit vanhemmille se kävi et tota tosin tietyil ehdoilla, ku mulla on ollu tota päihdeongelmaa.

Sami kertoi, että myös hänen siskonsa, joka asui omassa kodissaan ja jolla oli vaikeuksia avoliitossaan, oli muuttanut väliaikaisesti asumaan vanhempiensa luokse. Veli ja sisar jakoivat jonkin aikaa saman huoneen. Tällä tavoin kodin tilan ja perhesuhteiden yhteenliittymä antoi kodille turvallisuuden ja huolenpidon merkityksiä. Kodin tarjoaminen oli keino auttaa ja pitää huolta perheenjäsenistä elämän taitekohdissa. Toisaalta voi kysyä, merkitsikö paluu vanhempien luokse regressiota: miehen taantumista lapseksi, joka etsii turvaa vanhemmistaan.

Perään katsominen, tuen antaminen ja hoitaminen

Kun kysyin miehiltä tavallisesta arkipäivästä kotona, kolme miehistä alkoi kertoa vanhan ja terveydeltään huonokuntoisen vanhemman huolenpidosta. Miehet ottivat aiheen itse esiin. Miehet eivät itse puhuneet hoivasta tai huolenpidosta, vaan vanhemman kanssa *yhdessä asumisesta*, *perään katsomisesta*, *tuen antamisesta* tai *hoitamisesta*. Tällä tavoin koti sai yhdessä asumisen ja hoivan merkityksiä. Koti hoivan paikkana toi esiin miehen elämänkulussa lapsuudenkodin, nykykodin ja tulevaisuuden kodin tärkeyden.

Miehet kertoivat, kuinka sisarukset olivat keskenään jutelleet vanhempansa hoitamisen ja kotona asumisen järjestämisestä. Erityisesti maaseudulla asuville miehille ratkaisut elinkeinon jatkamisesta, vanhan ja sairaan vanhemman hoitamisesta sekä lapsuudenkodin tulevaisuudesta liittyivät toisiinsa. Näistä asioista keskusteltiin vanhemman ja sisarusten kanssa siinä vaiheessa, kun oli aika päättää maatilan sukupolvenvaihdoksesta. Tästä kertoi esimerkiksi Lasse, joka ei halunnut jäädä kotitaloon hoitamaan äitiään ja mummoaan:

Lasse: Mun äitini ja mummoni oli suunnitellu, että minusta tulee maanviljelijä ja jatkan, et mä jään vaan hoitaan sinne kahta vaan, niinku hoidan vanhat naiset ja jään maanviljelijäks sinne. Ja sit ku mä en siihen suostunukkaan se oli aika, heillä meni sitte suunnitelmat pieleen.

Leena: Mitä kaikkee siihen ois kuulunu, oisko siihen kuulunu ihan semmosta fyysistä hoivaa ja tämmöstä asioista huolehtimista vai puhuttiinko niitä koskaan silleen?

Lasse: No joo mun äitinihän hoiti mummun, mikä oli sillai viimeiset vuodet, ettei se itte päässy, kyl se justiin kävi, pääsi käveleen sängystä vessaan, muttei mitään muuta, niin mun äiti hoiti oman työnsä ohella sen siinä vieressä, sivussa, siis ilman mitään korvauksia, tälleen hoiti kotona sen hautaan asti, niin siihenhän se rupeski meneen siihen, että mun pitää jakaa äitini kans sitä taakkaa siitä mummon hoitamisesta, mun mummoni, hänen äitinsä hoitamisesta ja mä en sit siihen, niinku sanoin, etten nyt ihan, ei se nyt ihan noin käy, et mul on kyl oma elämäni edessä ja

et en mä jää, et mä en voi ruveta sitoutuun siihen toiseen ihmiseen tässä tilanteessa, et siinä vaiheessa mä rupesin tekeen sitä pesäeroo, ku se rupes, mulla rupes oleen rooli sitten myös siinä kahden aikuisen ihmisen hoita... tai enemmän sen mummon hoitamisessa.

Sen sijaan keski-ikäinen Pentti asui kahdestaan vanhan ja terveydeltään huonokuntoisen isänsä kanssa lapsuudenkodissaan maaseudulla. Kun he asuivat yhdessä, katsoi Pentti samalla isänsä perään. Pentin mielestä hänen isänsä koki turvallisuutta heidän yhdessä asumisestaan. Pentti mainitsi, että isä sai apua kotiavustajilta, jotka kävivät pari kertaa viikossa siivoamassa ja laittamassa ruokaa.

Vanhempansa lähellä asumisesta ja kotona auttamisesta kertoi puolestaan Jouni. Hän kertoi hoitavansa vanhaa, dementoitunutta isäpuoltaan Untoa, joka asui kahdestaan Jounin äidin kanssa kotitalossa. Jouni oli sopinut isäpuolen hoitamisesta vuorotellen siskojensa kanssa. Jouni oli eronnut ja yksinasuva, Jounin siskot puolestaan perheellisiä ja työssäkäyviä. Päivisin Untoa hoiti kodinhoitaja. Sen sijaan öisin kotitalossa tarvittiin apua, jotta vanhukset olisivat saaneet nukutuksi. Sisaruksista kukin vuorollaan yöpyi vanhempiensa kotitalossa, ja katsoi Unton perään öisin.

Me oomma sielä [äidin ja isäpuolen kotona] vuorotellen, mie olin sielä viime yönä vahtaamassa vähäsen, saavat nukkua ja meitä on kuus lasta tässä, vuorotellen sitten vahataan. Sehän [Unto] oli pitkään sairaalassaki, monta kuukautta, mutta kyllä se toipu siitä, että nyt pystyy olemaan kotonaki, mutta että se saattaa yöllä alakaa köpötteleen, saattaa lähtiä karkuunki, jos sielä ei ole kettään sielä. (Jouni)

Jouni: No kyllä se [Unto] tuota joo vessassaki täytyy, jos se kupisee siinä ja se, ettei se lähe ulos karkaan jonnekki, se saattaa olla lähössä johonki kotia, se on Takakylästä kotosi, että saattaa olla kotiin lähössä tai johonki tekkee lähtöä ja tosi huono on ollu nukkuun, mutta nyt nukku kyllä yllättäin hyvin, nousi ylös kahen aikaan ja mie peittelin sen sitte.

Leena: Just. Se on kai aika katkonaista ittelle sitte?

Jouni: No kyllä, että oikeestaan me uluko-ovelle pantiin penkki poikithain, että se kolisee sitte, jos se ulos pyrkii, sisällä saa sitte kupista, että jos ei herrää, niin.

Kun isäpuolen sairaus oli pahimmillaan, olisi Jouni laittanut hänet mieluummin johonkin hoitopaikkaan. Jounin mielestä Untoa oli kuitenkin hankala laittaa kirkonkylällä sijaitsevaan vanhainkotiin. Häntä pitäisi käydä siellä jatkuvasti katsomassa, ja syrjäkylältä oli kirkonkylälle pitkä matka. Jounin mukaan vanhainkodista ei myöskään niin vain saanut hoitopaikkaa, koska sinne oli paljon vanhuksia jonossa. Jounin mielestä syrjäkylälläkin saisi olla vanhustenhoitoa.

Yksinhän täälä nököttävät vanhukset, jokka vain pystyvät kotona olla. (Jouni)

Kysyin miehiltä, miksi he pitivät huolta tai hoitivat vanhempaansa. Miehet perustelivat ratkaisujaan itsestäänselvyyksinä: totta kai aikuinen mies piti huolta isästään, koska isä oli pitänyt hänestä huolta lapsena. Yksi miehistä sanoi, että hänellä oli siihen kyllä aikaa.

Iäkkään ja terveydeltään huonokuntoisen vanhemman hoivan järjestäminen, lapsuudenkodin kohtalo sekä miehen omat tulevaisuuden suunnitelmat punoutuivat miesten kuvauksissa ristiriitaisesti toisiinsa. Miehet kuvailivat sitä, kuinka vaikeaa ratkaisujen tekeminen oli. Tästä kertoi esimerkiksi Pentti:

Hän [isä] on joskus sitä sanonu, että miten hän tässä, mutta mie oon kuiten sanonu, että kyllä met [sisarukset] ainaki täältä tukea annamme niin kauan, ku pystyt olemaan. (Pentti)

Tietenki se huolettaa tuo isän kohtalo, ku se on jo vanha mies, että kuinka kauan se pysyy tuossa, että pystyy olemaan tuola, että mullakin niinkö on tarkotus, ku tämä työhommakaan ei kestä varmasti enää kovin montaa vuotta, että mullaki on tarkotus sitte, että mieki tuota, tavallaan niinkö tuonne Kaupunkilaan oon vähän kallistumassa, että mieki sinne ehkä muutan sitte kö heitän tämän työhomman pois, että se varmasti tulee se Kaupunkila sitte olemaan sitte se ykköspaikka mulla tässä tulevaisuuessa, että varmasti sitte ja Vapaa-aikalan asunto on sitte se, ja varmasti tuo kotipaikka, että sielä sitte kesäsin luultavasti tulee sielä oltua. (Pentti)

Miehen vanhemmalleen antama hoiva on arkista huolenpitoa sekä yhdessä tai lähellä asumista. Kodissa läsnä oleminen merkitsee tukea ja turvallisuutta. Aikuisen lapsen vanhempansa luokse muuttaminen tai vanhemman kodissa säännöllisesti käyminen mahdollistaa sen, että vanhus voi jatkaa asumista omassa kodissaan.

Vanheneminen ja kuoleman läheisyys

Oon paljon noita aikasemmin tapahtuneita asioita ja lapsuutta kovasti miettiny viime aikoina, kun vanhemmat on niin vanhoja. Ne voi toisaalta elää vielä pitkäänki, mut toisaalta ne on jo sen ikäsiä, et ne voi kuolla melkein millon tahansa, niin sen takia oon varmaan miettiny sitä lapsuutta. (Mikko)

Monet miehistä ottivat itse puheeksi omien vanhempiensa ikääntymisen. Miesten mukaan vanheneminen merkitsi vanhemman terveydentilan ja fyysisten voimien heikkenemistä, elinpiirin kaventumista kotiin sekä kuoleman läheisyyttä. Monet miehistä näkivät kuoleman elämään kuuluvana ja luonnollisena asiana.

Ettei mulla esimerkiks [suhteet] omiin vanhempiin sillain, enemmän ne on etäset suhteet ku läheiset, että ku jokku kaverit on ihan paniikissa ku niitten vanhemmat sairastuu taikka kuolee, mutta emmää usko, et sitte ku mun vanhemmat kuolee, ei sil oo mitään sinänsä vaikutusta, johtuu jo pelkästään siitäki, että mää en kuolemaa sillai hirveen pahana asiana pidä, et se nyt tulee jokaiselle ennemmin taikka myöhemmin, se on vähä samanlainen juttu ku moni muukin, että ihmiset syntyy ja kuolee, that's it. (Juha)

Viimeisen kerran kotona

Yhtäkkiä kun joku on pois tiiäksää noin vaan, että ei oo enää. Että yöllä menin nukkuun ja sitten aamulla sitä [isää] ei ollu enää missään. (Janne)

Miehet liittivät oman vanhemman kuoleman kodille antamiinsa merkityksiin. Muutamat miehistä muistelivat kotia elämänkulussa isän tai äidin kuoleman kautta. Kun miehet kertoivat isänsä tai äitinsä kuolemasta, kertoivat he usein tarkasti kuoleman ajankohdan sekä syyn vanhemman kuolemaan. Miehet kertoivat vanhempansa kuolemasta surullisesti.

Monet miehistä muistelivat vanhempaansa kuolemaa viimeisen kerran kannalta. Miehet kertoivat isän *viimeisestä lähdöstä kotoa* sairaalaan tai tilanteesta, jolloin koko perhe oli *viimeisen kerran yhdessä* ennen äidin kuolemaa. Kun pyysin miehiä valokuvaamaan merkityksellisiä kodin puolia, oli Pentti ottanut valokuvan lapsuudenkodistaan ulkoapäin, pihalta katsoen. Tämän valokuvan synnyttämistä ajatuksista kertoessaan Pentti muisteli myös erästä toista valokuvaa: isän syntymäpäivillä otettua valokuvaa lapsuudenkodin portailla seisovasta perheestä. Pentti kertoi äitinsä sairaudesta ja kuolemasta.

Me otettiin kerran kuva, meitä oli, kaikki sattu oleen, meijän lapset oli, isä ja äiti ja kaikki lapset, otettiin kuva tässä portailla, ja se oli varmaan viimenen vuosi, ku äiti oli enää elossa. Semmonen ajatus siittä [valokuvasta] tulee mieleen. – – Sillon tuntu tosi pahalta tai sen tiesi sillon syksyllä, ettei se äiti tuosta ennää seleviä, että niinkö pikkuhilijaa alako siihen valamistautua ja että sen kuitenki tiesi siinä vaiheessa. Että kyllä äiti tosi läheinen oli, että kyllä se tosi paljo kosketti sillon, että kyllä siinä meni aikaa, ennenkö siihen tottu. (Pentti)

8.6 Lemmikkieläimet. Seuraa ja lenkkikavereita

Leena: Entäpä noista kodin äänistä, tulisko niistä sulle jotain mieleen, mitkä susta tuntuu kotosalta?

Ari: Nyt mulla on noi kaks hamsteria, ne rapisee aina, ja varsinki yöaikana.

Leena: Et se on susta ihan semmosta kotosaa?

Ari: On joo. Ja sit se, et mulla on aina ollu itsellä koira tai toisen [tyttöystävä] kodissa on koira, nii se ei mua haittaa, jos eläin täällä tassuttelee, se kuuluu kuvioon.

Lemmikkieläimet tekivät miehille kodin. Yhdeksän miestä kertoi lemmikeistään. Lemmikkien merkitys kodin kannalta tuli esiin useiden aineistotyyppien valossa. Kun kysyin miehiltä, mistä kodin tuntu tulee tai mitkä asiat miehestä tuntuivat kotoisalta, alkoivat miehet alkoivat kertoa lemmikkieläimistään. Myös havaintoni miesten kodeissa sekä miesten ottamat valokuvat kodin tärkeistä puoleista kertoivat lemmikeistä. Miehet kuvailivat lemmikkieläintään *rakkaaksi*, *hirveän tärkeäksi*, *mukavaksi* tai *kivaksi kaveriksi*. Lemmikkieläimet tekivät tärkeiksi useat kodin paikat miehen elämänkulussa: lapsuudenkodin, parisuhteen tai perheen kodin, nykykodin ja tulevaisuuden kodin. Miehet kuvailivat yksityiskohtaisesti lemmikkieläimensä elintapoja, luonnetta, yksittäisiä tempauksia tai arkisia tekemisiä kotona. Muutamat miehistä ennakoivat lemmikkinsä eliniän lyhyyttä ja sitä, kuinka kissa tai koira ehtisi muodostua miehelle kovin tärkeäksi.

Haastattelin miehiä heidän kodeissaan, jolloin myös näin lemmikkieläimiä miehen kotona. Useimmissa haastattelutilanteissa miesten lemmikeistä ei voinut olla keskustelematta, koska ne ottivat liikkumisellaan tai äänillään vahvasti haltuunsa kodin tilaa ja veivät käyttäytymisellään miehen huomiota. Soittaessani erään miehen asunnon ovikelloa oven takaa kuului koiran haukkumista. Oven avautuessa ovenraosta työntyi aivan ensimmäiseksi koiran nuuskiva kuono, koira myös seurasi minua tassunkynnet rapisten ja häntä heiluen eteisestä peremmälle olohuoneeseen. Kun haastattelin Teemua hänen kotinsa olohuoneessa näin, kuinka kissa kiipeili notkeasti pitkin sohvanreunuksia, hypähteli pehmein tassuin syliini ja käveli kerta toisensa jälkeen yli olohuoneen pöydällä nauhoittavan minidisk-laitteeni, jota yritin varjella sammumiselta. Arin haastattelu puolestaan keskeytyi, koska Arin kissa oli menossa tekemään tarpeitaan kukkaruukkuun. Ari nosti kissansa kiireesti

kukkaruukusta ja komensi sitä. Kun aloin haastatella Samia hänen huoneessaan, osoitti Sami minulle ystävällisesti istumapaikaksi tv-tuolia. Tuolissa nukkui kerällä perheen pieni koira, jota en tuolia lähestyessäni aluksi huomannut. Koira ärisi minulle uhkaavasti nukkumapaikaltaan, mutta Sami nosti koiran päättäväisesti viereensä sängylle. Siellä se huokaisten käpertyi kerälle Samin kainaloon.

Havaitsin haastattelujen aikana, kuinka miehet puhumisensa lomassa juttelivat lemmikeilleen ja silittivät niitä. Huomasin, että lemmikkieläimistä puhuminen oli tärkeää kodin teeman kannalta. Ne myös läsnäolollaan vapauttivat haastattelujen tunnelmaa.

Muutamat miehistä olivat ottaneet valokuvia koirastaan. Ari sanoi, että hän olisi voinut ottaa valokuvia hamstereistaan. Yhdessä valokuvassa nukkui pienikokoinen koira kerällä miehen vuoteessa. Toisissa valokuvissa istui suuri koira kodin takapihalla koppinsa edustalla juoksunaruun kytkettynä, pää kallellaan ja korvat hörössä tarkkaavaisesti kameraan katsoen.

Leena: Ja sitte oli toi yks kuva sitte, pitäs kattoo vielä vähä tarkemmin.

Sakke: Lenkkikaveri on siinä, joo.

Leena: Minkä ikänen koira?

Sakke: Rekku on kymmenen vuotta, juuri täytti viime viikolla tai joskus tässä näihin aikoihin. Lenkkikaveri, ilonen koira, että se nyt on, kaveri se lähinnä on. Tuntuu, että on aina seuraa, ei oo yksin, en ole yksin, että Rekku on seurassa.

Leena: Millä tavalla koirassa voi olla kodin tuntua tai kotiin liittyvä asia?

Sakke: No se jää aina ikävöimään ku mä lähen ja on innoissaan vastassa ku mä tulen. Että se kuuluu kotiin, että silleen sitä vähä haikeena lähtee, ku se pää kallellaan kattoo, silmät levällään, minnekä sitä taas mennään. Mutta sitte, ku tulee takasi, niin se on ilosena ja lähetään käveleen, jos pystyy.

Miesten mielestä lemmikki oli tärkeä miehen kotiinpaluun ja kotoa lähtemisen tilanteissa. Lemmikistä oli miehille seuraa: sen kanssa saattoi leikkiä ja sen elintapoja oli mukava tarkkailla. Lemmikin voi ottaa mukaan kaveriksi lenkille. Miesten mukaan lemmikkieläimiä oli hoidettava, mutta niistä oli myös riesaa. Kun mies oli itse reissussa ja poissa kotoa, joutui hän järjestämään lemmikilleen hoitopaikan. Miehet kertoivat, että koiran tai kissan hoitamisessa auttoivat esimerkiksi veli, kaverit, ex-vaimo tai naapuri. Erityisesti yksinasuvat miehet kertoivat, että vaikka kotona oli yksin, lemmikin kanssa ei tuntunut yksinäiseltä.

Leena: Minkälaista kodin tuntuu voi lemmikkieläimestä saada? Millä tavalla se on tärkeetä?

Ari: Siinä saa seuraa, eikä siinä oo koskaan tekemisestä puute. Et kyllähän taas niinku noittenki [hamsterit] kanssa, niiden kanssa voi leikkiä ja seurustella, et noista toinen, mikä on kesy, sehän on irrallaan, sosiaalinen eläin, fiksu.

Eräät miehistä kertoivat lemmikkieläimen tärkeydestä elämäntilanteissa, joissa koti tyhjeni perheenjäsenistä. Esimerkiksi Jouni kertoi elämänkulun kodistaan, jolloin samaan ajankohtaan sattui avioero ja vaimon lähteminen sekä aikuistuvien lasten kotoa poismuuttaminen. Jounin mielestä hän ei olisi selvinnyt kodin tyhjenemisestä ilman koiraansa.

Mulla muuttu kaikki muuttu sillain, että se oli ihan hirviä justiinsa sillon, tässähän oli ollu hirviä hyörinä kuule tuota, ku oli nämä viis lasta, ne oli tavallaan vielä kaikki, no se poika oli jollaki lailla, kyllähän seki viikonloppusin pörräs tässä ja koira oli ja kaikennäköstä ja sitte ku tuli se ero sillon syksyllä, nii poika lähti armeijaan, se vanhin ja kaks poikaa meni kaupunkiin kouluun ja tämä poromiespoikaki lähti lähikylään kouluun, jonka tavallaan ois pitäny olla tässä kotona, mutta sekin hoksas sen koulun sitte lähtiä käymään ja se tyttö meni, ettei tänne jääny ku tuo koira minun kaveriksi, se oli kyllä kova paikka. (Jouni)

Kun yksinasuvat miehet arvostivat lemmikkieläintä yksinäisyyden lievittäjänä kodissa, kertoivat perheelliset miehet puolestaan hankkineensa lemmikin lapsilleen. Etä-isänä oleva Teemu aikoi hankkia nykykotiinsa kissan:

Leena: Miksi päätit hankkia kissan?

Teemu: No koiraa oon kans miettinyt, että ois seuraa ja lapsille, että ne näkis vähän eläimen ja elämän kasvavan, saisivat leikkiä ja. Mutta koira sitte taas, nii se vaatii niin paljon töitä, että pitää niin ulkoiluttaa ja sitten se voi ruveta haukkumaan täällä ja sen sellasta, että kissa on sitten ehkä helpompi, että saa nähdä, miten sen kanssa rupee menemään.

Haastatellessani Teemua toisen kerran hänen kotonaan näin, että hänen kotiinsa oli tullut uusi kissa. Teemun mielestä kissa ei ollut vielä kotiutunut, vaan se vasta totutteli uuteen asuntoon. Teemu oli ostanut kissalle raapimispuun, leluja, ruoka-astian ja hiekkalaatikon. Teemu suunnitteli, että kun lapset tulevat hänen luokseen ensi viikonloppuna, he voisivat yhdessä keksiä kissalle nimen. Teemu aikoi ostaa kissalle valjaat, jotta lapset voisivat taluttaa kissaa pihalla. Etä-isänä oleva Sakke puolestaan kertoi, kuinka isänsä luokse tullessaan hänen lapsensa menivät aina ensimmäiseksi moikkaamaan koiraa. Sakke kertoi koiralleen järjestämästään syntymäpäiväjuhlasta:

Mä tein sille semmosen tötteröhatun ja kirjoitin siihen ”Rekku kymmenen vuotta” ja tein nakkiyllätyksen sille, pätkin nakkeja sen kuppiin ja laitoin erkalla sille sen synttärihatun päähän ja otin kuvia siitä. Se oli aika vaikuttavan näkönen (nauraa). Tytöt [Saken lapset] oli kattomas, juhlimas Rekun synttäreitä. (Sakke)

Useimmilla miehistä oli lemmikkinään koira tai kissa, muutamilla miehistä oli useampi lemmikkieläin. Eräät miehistä, joilla ei ollut lemmikkiä nykykodissa, saattoivat muistella lemmikkiään vuosikymmentenkin takaa. Esimerkiksi eläkkeellä oleva, yksinasuva Kauko muisteli lapsuudenkotinsa kissaa:

Se oli kyllä jännä se kissa, se oli ihmeellinen kissa, kun se leikattiinkin se kissa, nii se eläinlääkäri sano, että ei oo tämmöstä kissaa tavannu. Se oli pikimusta se kissa, Noki nimeltään. Eikä se kenenkään muun syliin tullut ku mun syliin, ei se viihtynyt kenenkään muun sylissä ku mun sylissä. (Kauko)

Miesten mielestä tilanteet, joissa he olivat joutuneet luopumaan lemmikistään, olivat olleet kovia paikkoja. Eräs tällainen tilanne oli avioero. Jannen mukaan oli luonnollista, että heidän koiransa jäivät avioerossa ex-vaimolle, koska Janne muutti avioeron jälkeen ulkomaille. Sen sijaan Pentti kertoi todella vaikeasta päätöksestään jättää koira avioerossa vaimolle, koska se oli ollut miehen metsästyskoirana aivan nuoruudesta asti. Pentti kertoi kuitenkin käyttäneensä koiraa vielä avioeronkin jälkeen metsällä. Sakke puolestaan ei edes halunnut ajatella sitä vaihtoehtoa, ettei hän pystyisi pitämään koiraansa. Saken mukaan Rekku oli aina muuttanut hänen mukanaan kodista toiseen oman koppinsa kanssa.

Kysyin miehiltä millaisissa paikoissa lemmikkieläin sai olla kotona. Miesten mukaan lemmikit saivat mennä kotona yleensä mihin vain tai sitten niiden paikka määrittyi niiden omien tarvikkeiden ja lelujen mukaan. Rajankäyntiä lemmikin paikasta kotona aiheutti se, saiko lemmikkieläin mennä makuuhuoneeseen ja sänkyyn. Jotkut miehistä eivät päästäneet kissaa tai koiraa sänkyynsä, koska elämistä lähti karvoja ja varisi hiekkaa. Toiset miehistä sen sijaan pitivät siitä, että lemmikki nukkui vuoteessa miehen vieressä.

Lemmikkieläimet ilmensivät läsnäolollaan miehen kodin sisätilaa ja kotiympäristöä. Miesten kotikäytännöt lemmikin kanssa olivat levollista olemista, lenkkeilyä ja hoivaamista. Äärimmillään lemmikki oli miehelle kaverin tai perheenjäsenen korvike. Tällöin miehet liittivät eläimeen inhimillisiä piirteitä.

8.7 Nykyinen kumppani ja koti

Puhuessaan arkielämästään miehet alkoivat usein oma-aloitteisesti kertoa nykyisestä elämänkumppanistaan. He myös kertoivat mahdollista kumppania koskevista haaveistaan ja toiveistaan. Kumppaniaan he kutsuivat *kaveriksi, seurustelu-kumppaniksi, avovaimoksi, avokumppaniksi, puolisoksi, tyttöystäväksi, naisystäväksi, emännäksi, talon rouvaksi* tai he puhuivat kumppanista hänen nimellään. Oma kumppani oli miehille hyvin tärkeä. Tästä kertoi esimerkiksi Sami:

Toi tyttöystävä nyt mikä mul on niin on ruvennu meneen tosi hyvin ja on silleen semmonen, ku on tullu noit tunteita ku on selvinny ja raitistunu, niin on ihan niinku olis rakastunu tai niinku rakastunu uudestaan tai pitkästä aikaa tai silleen, tosi makeelta ja hyvältä tuntuu. (Sami)

Osa miehistä asui kodissaan yksin, eikä heillä ollut seurustelukumppania. Muutamat miehistä asuivat yksin ja heidän kumppaninsa asui omassa kodissaan yksin tai yhdessä lastensa kanssa. Jotkut miehistä elivät avoliitossa lapsineen, toiset miehistä olivat perustaneet uusperheen.

Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan, olivat miehet kotonaan useimmiten yksin. Tapasin kuitenkin muutaman miehen elämänkumppanin. Erään miehen tyttöystävä oli kylässä miehen luona sen takia, että mies oli unohtanut sopimamme haastatteluajan. Yhden haastattelun loppuvaiheessa miehen avovaimo tuli kotiin ruokakasseja kantaen. Tavatessani miehen kumppanin kättelimme toisemme ja minä esittelin itseni ja tutkimustehtäväni. Yleensä miehen naisystävä meni haastattelujen ajaksi pois kotoa tai sulkeutui toiseen huoneeseen tekemään jotakin.

Kysyin miehiltä siitä, mitä nykyinen kumppani merkitsi miehelle kodin kannalta. Halusin myös tietää, miten avovaimo toi miehelle kodin tuntua. Miesten kuvauksissa nykyinen kumppani liittyi kotiin hyvin ohuesti. Miesten piirtämistä kotihistoriaviivoista ei myöskään löytynyt nykykumppanin ja kodin välisiä kytköksiä. Miesten mukaan koti oli koti, seurusteli sitä taikka ei. Miehet kielsivät parisuhteen merkityksen kodille.

Kyllähän tuossa ois tuo koti ilman niitä ihmisiikin, että ei se ihmisistä oo kiinni, että kyllä se koti on siinä. (Janne)

Mulle sen oman asunnon merkitys ei kauheesti muutu siitä, asuuks siinä joku toinen mun kanssa vai ei, et kyl se pysyy melkein samana. (Ari)

Tykkään olla ja asua yksin, ettei se oo se, että ihan yhtä hyvin tuntee kodiksi sillai, ettei siihen se ihmissuhde vaikuta. (Teemu)

Ainoastaan Matti kietoi kumppanuussuhteen kodille antamiinsa merkityksiin. Matti puhui aiemmista katkenneista kumppanisuhteistaan ja viittasi yleisemminkin parisuhteen ja kodin kytkökseen.

Mulle parisuhde on koti myöskin hyvin vahvasti. (Matti)

Miesten ottamista, kodin tärkeitä puolia kuvaavista valokuvista puuttuivat kokonaan valokuvat miehen entisistä tai nykyisistä kumppaneista. Sami oli valokuvannut tyttöystäväänsä, mutta hän otti kuvat itselleen perustellen samalla, että ne eivät liittyneet *kotijuttuun*. Teemu oli ottanut kaksi valokuvaa Sarasta, joka asui hänen kanssaan. Teemun mielestä noissa kahdessa valokuvassa ei oikein ollut kotiin liittyvää, vaan ne oli tullut lähinnä räpsittyä. Teemu perusteli valokuvien ottamista Saran toiveina.

Siinä on Sarasta vaan kuva. Ja kyllä se oli muistaakseni silleen, että Sara oli vähän, että enkö mä kuvaa häntä ollenkaan, vähän sellastakin. (Teemu)

Saattaa olla, että avio- tai avioeron kokeminen ja edellisen kumppanisuhteen katkeaminen tekevät miehestä varovaisen nykyisessä kumppanuussuhteessa. Miehet saattavat pelätä sitoutumista kumppaniinsa, jos entisen parisuhteen päättyminen merkitsi menetystä. Ehkä jotkut näistä miehistä eivät halunneet myöntää kumppaninsa tärkeyttä kodin kannalta.

Yksin tai yhdessä tekeminen

Miehet kertoivat nykykumppanistaan jonkin verran kodin sisustamisen ja lasten kasvattamisen kannalta. Kun uusperheelliset tai avoliitossa elävät miehet kertoivat nykyhetkestään ja kotitöistä, eivät he puhuneet lainkaan kumppanistaan kotitöiden tekijänä. Miehet eivät kertoneet kumppaneiden välisestä kotityönjaosta tai kuvanneet tarkemmin sitä, kuka teki kotona mitäkin. Miesten kuvauksissa kumppani oli kotitöiden tekijänä näkymätön ja itsestäänselvyys.

Miehet kuvailivat jonkin verran yhdessä tekemistään kumppaninsa kanssa. Yhdessä tekemisen käytäntöjä olivat esimerkiksi kotipihan laittaminen, harrastukset ja lomamatkoilla käyminen. Useat miehistä kertoivat levollisesta yhdessä olemisesta kotona kumppaninsa kanssa.

Tässä me [avopuolison kanssa] nyt istuskellaan tässä kuviossa, että hän on siinä [sohvalla] ja minä istuskelen tässä [nojatuolissa], ettei meillä sen kummempii harrastuspaikkoja tässä ole, se mitä lueskellaan, telkkarii katotaan, ollaan tässä ja sitte makuuhuone on toinen, missä tuota sit ollaan. (Antero)

Koska en kysynyt miehiltä seksuaalisuudesta, jäi seksuaalisuus kodin ja kumppanuussuhteiden merkitysten kannalta näkymättömäksi. Sängystä kertoessaan muutamat miehistä viittasivat epäsuorasti kumppanuussuhteen, seksuaalisuuden ja kodin yhteenliittymään (ks. myös luku 6).

Yhdessä tai erillään asuminen

Että hänen kanssaan vois viettää aikaa ja ois hyvä yhdessä, ettei välttämättä tarttis hänen muuttaa tänne, eikä minun hänen luokseen. (Väinö)

Sekä seurustelevat että elämänkumppania harkitsevat miehet olivat sitä mieltä, että kumppanin kanssa ei välttämättä tarvinnut asua yhdessä. Esimerkiksi Juha kertoi, että hänen naisystävänsä lapsineen asui omassa kodissaan. Juha sanoi menevänsä töiden jälkeen naisystävänsä luokse tai vaihtoehtoisesti hän tuli yksin omaan kotiinsa vähän tilanteesta tai mielialasta riippuen.

Kyl mää jotenki tykkään, et on se tavallaan se oma semmonen, ei se nyt pakopaikka, mut oma mesta mihkä voi mennä, tavallaan semmonen oma reviiri ja sillain, etten mä tiedä, kyllä se jotenki sillai se ero ehkä vaikuttaa, että ku sen tietää, että se kuitenki aina tietyllä lailla se suhde muuttuu ja se tilanne kiristyy, sit ku siinä kaiket päivät toistensa naamaa kattelee, niin ehkä siinä joku tämmönen pelko on taustalla, emmä tiedä. Toisaalta tää on ihan näppärä, ku se Aino on kans eronnu ja sen ex-äijä asuu täälä Kaupunkilassa ja lapset on siinä joka toinen viikonloppu, niin tää on ihan käytännöllinenki tää kämppä, et me ollaan tässä viikonloppusin ja käydään tossa jossaki kapakassa taikka elokuvissa ja tää on vähän niinku luksusihmisillä on kato tommonen maaseutuasunto ja sit kaupunkiasunto tää. (Juha)

Aarne ja Kauko puolestaan kertoivat kypsän iän kumppanuussuhteista. Aarne kertoi olleensa yhdessä naisystävänsä kanssa kolmisenkymmentä vuotta, Kauko sanoi seurustelleensa kumppaninsa kanssa nelisen vuotta. Kumpikin miehistä asui omassa kodissaan, ja heidän kumppaninsa tahoillaan omissa kodeissaan. Miesten mukaan

oman kumppanin kanssa yhdessä oleminen ei ollut kovin tiivistä. Miesten kuvauksissa kumppanista erillään asuminen antoi miehelle väljyyttä ja etäisyyttä parisuhteeseen.

Mä viihdyn kyllä hyvin yksinänikin ja nähtävästi tää mun naisystävä on vähän samanlainen ku minä, että me kumpikin nautitaan siis siitä, että saa olla aika rauhassa yksinään, ettei meillä ole mitään suurta tarvetta aina olla yhdessä, vaikka ollaanki aika paljo, varsinki kesäsin ollaan oltu [yhdessä]. (Aarne)

Onhan mulla ystävä tuossa kadun toisella puolella että hän on, vaikka me eletään kumminkin niin omaa elämää, niin miten siinä ois hyvä vertailu, no esimerkiks, että aniharvoin me viikollakin syödään yhdessä, että kumpikin laittaa omat eväät, että se on tämmöstä näin, mutta että ollaan kumminkin yhteyttä pidetty aina. (Kauko)

Myös avoliitossa eläminen liittyi kysymyksiin arjen erillisyydestä ja välimatkasta parisuhteessa. Yhteisen asumisen tilan jakaminen kumppanin kanssa ei välttämättä merkinnyt parisuhteen sitovuutta, läheisyyttä tai rakkautta.

Me tän avopuolison kans ollaan paitsi että meil on sama työ, meil on sama koti, sama vapaa-aika, niin että hyvin paljon sitä tulee sitte oltua tällä tavalla kahdestansa ja sitte taas hän on jonku verran sillä tavalla, ehkä naiset enemmän onki sitä, että ne on toisissa ihmisissä kiinni, et mie olen siitä joskus sitte jo sanonukkin, että joskus niin ei ole aina välttämätöntä lähteä, että jos mä lähden jossakin käymään, ei tarvi lähteä välttämättä minun kanssa, tai jos minä lähden jonnekin, ei pidä loukkaantua jos minä en pyydäkkään mukaa, ku menen nyt käymään Isomarketissa ja ostan sieltä sitä ja sitä niin tuota et hänelle se on selvästi merkityksellisempi asia että ollaan yhdessä ja sitä pitäs nyt sitä yhdessäoloa olla ehkä enemmän ku meikäläisen sietoraja aina antaa myötenkään, että siinä on sitte aina sellasia tiettyjä kuormitustekijöitä sen suhteen, että se ei enää välttämättä palvele yhdessäoloa se suuri ja runsas yhdessäolo. (Antero)

Näitä asioita pohti myös hiljattain eronnut Teemu, jonka luokse Sara oli muuttanut lyhyen tuttavuuden jälkeen. Teemu ei mielestään elänyt avoliitossa. Teemu väitti, ettei hänen kotielämänsä ollut kauheasti muuttunut sen jälkeen, kun Sara oli muuttanut hänen asuntoonsa. Teemu sanoi haluavansa pitää oman elämänsä siten, ettei hänen tarvinnut päättää kenenkään muun kanssa asioista tai huolehtia kenestäkään muusta kuin itsestä.

Leena: Mitä hän [Sara] sulle merkitsee tällä hetkellä?

Teemu: Semmosta kaveria tässä.

Leena: Onko hän samalla tavalla kaveri sulle kun kuka tahansa, onko siinä mitään eroa?

Teemu: Ei, on se kyllä silleen vähän tärkeempi ja että ollaanhan me nyt sillai mies ja nainen, että on sillai intiimiä kanssakäymistä ja tällasta tota, mutta sitten taas, että kyllä me ollaan puheet semmosista sormuksista jätetty, että eletään nyt vaan tässä pikkuhiljaa eteenpäin ja katotaan tulevaisuudessa, että mitä tapahtuu.

Yksin tai yhdessä asuminen valintana

Kysyin miesten mielipiteitä yksinasumisesta, avoliitosta ja avioliitosta. Miehet punnitsivat yksin tai kumppanin kanssa yhdessä asumisen hyviä ja huonoja puolia. Miehet arvostivat yksinasumisen täydellistä vapautta, päätäntävaltaa ja omaa rauhaa. Miesten mukaan täydellinen vapaus oli sitä, että kaikista asioista saattoi päättää itse, kotoa oli vapaus lähteä omien menojen ja harrastusten mukaan ja kotona sai olla siten, ettei kukaan ollut määräämässä mitä pitäisi tehdä. Vapauttaan arvostavat yksinasuvat miehet olivat tyytyväisiä senhetkiseen elämäntilanteeseensa, eivätkä he halunneet yhteistä kotia kumppanin kanssa.

On tässä tietenki vuosien varrella ollu tyttöystäviä, mutta ei oo sillä lailla, että olis halunnu perustaa yhteisen kodin, että ei oo vielä sillain ei oo tullu tilannetta eteen ja miten sitä, sitä ensin tuntu, tavallaan sitä niinkö haki että löytäs kumppanin, että nyt ku on ollu nää vuojet yksin, niin sitä tavallaan on tosi vaikia lähtiä perustaan sitä yhteistä, onko sen nyt koti vai mikä se nyt on, yhteistä taloutta. (Pentti)

Muutamat yksinasuvista miehistä kertoivat kaipaavansa ihmissuhdetta ja toisen ihmisen läheisyyttä. Miesten mukaan seurustelun aloittamisen kynnystä nostivat pettymykset aiemmissa parisuhteissa. Eräs pettymyksistä parisuhteessa oli miehille avioero. Eräät miehistä kertoivat kumppanin etsimisestä ja sopivan kumppanin löytämisen vaikeudesta. Kaikkia naisia ei oltu huolittu, joihin oli tutustuttu. Kumppania ei myöskään otettu noin vain.

Miehet pohtivat kumppanin kanssa yhdessä asumisen hyviä puolia. Miehet perustelivat kumppanin kanssa yhdessä asumista läheisyyden, hellyyden ja seksuaalisten tarpeiden kautta. Kyse oli myös käytännöllisistä asioista. Miesten mielestä kumppanin kanssa yhdessä asuminen merkitsi sitä, ettei tarvinnut huolehtia yksin kaikesta.

Leena: Entäpä yhdessä olemisen kanssa?

Janne: Kyllä se sillai helpottaa niinkun käytännön elämistä huomattavasti, et voi jättää jotain asioita tekemättä ja että ehditkö sä tekee nämä tai tällai näin, ettei tarvii ite kaikesta huolehtia ja näin edespäin.

Miehet punnitsivat kumppanin kanssa yhdessä asumista vahvasti taloudellisesta näkökulmasta. Miesten mukaan yksinasumisen huonoja puolia oli se, että kaikki piti maksaa itse. Eräät miehistä pelkäsivät, että yhteen muutettuaan kumppani eläisi miehen kustannuksella.

Kumppanisuhde merkitsee miehille yhteistä tai erillistä kodin arkea. Kyse on myös kodin tilan yhdessä jakamisesta tai erillään olemisesta. Miesten kuvauksissa kumppanisuhde saa rationaalisen harkinnan ja laskelmoinnin ulottuvuuksia. Tunnesuhteen sijasta parisuhde ilmenee taloudellisena suhteena, miehen omana päätöksenä ja valintana. Keskeistä miehelle on yksityisyyden säilyttäminen parisuhteessa. Vaikka miehet kiistävät kumppanin ja kodin yhteyden, liittävät he kumppanin kotiin epäsuorasti ja itsestään selvästi. Kumppani on läsnä miehen kodissa kodin tilaa asuvana tai kodissa käyvänä. Kotikäytännöistä tulee esiin jonkin verran miehen ja kumppanin yhdessä tekeminen. Tällöin koti saa tunnesuhteiden paikan merkityksiä. Kumppanin kotikäytännöistä vaikeneminen peittää kumppanin merkityksen kotia luovana ja tekevänä toimijana. Kodin keskeinen toimija on mies itse. Vaimo, avovaimo tai tyttöystävä ei ole miehen kodin ytimessä.

Kumppani ja kodin esineet

Kun haastattelin miehiä heidän kodeissaan ja loin useamman haastattelukerran aikana yleissilmäyksen miehen kotiin, en kiinnittänyt huomiotani miehen kumppanin esineisiin tai tavaroihin. Mistäpä olisinkaan voinut tietää, mitkä esineistä kuuluivat kodissa asuvalle miehelle tai naiselle? Arvelin kuitenkin, että esimerkiksi vaatenaulakon hengarissa riippuva pitkä talvitakki sekä lattialla olevat korolliset talvisaappaat ja sirot pikkukengät saattoivat kertoa naisen tai miestä pienemmän henkilön asumisesta tai pidempiaikaisesta läsnäolosta miehen kodissa.

Miehet eivät myöskään esitelleet minulle kumppanilleen kuuluvia kodin esineitä tai tavaroita. Tästä päättelin, että miehelle ja kumppanille kaikki kotona oli yhteistä. Poikkeuksen teki Markku, joka otti esiin keittiön vitriinikaapista kahvikupin. Hän näytti vitriinikaappia, jonka lasin takaa näin kauniin kukkakuvioisen posliiniastiaston lautasineen, kuppeineen ja kulhoineen. Markku kertoi, että hänen avovaimonsa piti Ruusu-astiastosta ja keräsi sitä. Markku sanoi täydentävänsä astiastoa vähitellen. Antamalla vaimolleen lahjaksi esineitä joista hän piti mies osoitti tunteitaan. Astiat olivat osa kumppaneiden välistä vuorovaikutusta.

8.8 Aiempi kumppani ja koti

Kun pyysin miehiä piirtämään kotihistoriaviivansa ja merkitsemään tuohon viivalle kodin paikat, kertoivat miehet kodin perustamisesta, yhteisestä kodista, lapsista sekä aiemmasta elämänkumppanistaan. Kysyessäni miehiltä kodista pahana paikkana ja huonoja tai ikäviä kokemuksia kodista, puhuivat miehet aiemmasta kumppanistaan, avioerosta ja kodista. Miehet kertoivat kumppanistaan kodin perustamisen, parisuhteen tai perheen kodin ja nykykodin kannalta.

Jokaisella miehistä oli ollut elämänkulussaan kumppani, jonka kanssa hän oli asunut yhdessä pidemmän aikaa. Kertoessaan aiemmasta elämänkumppanistaan miehet puhuivat *tyttöystävästä, vaimosta, entisestä vaimosta, ex-vaimosta*, *exästä, emännästä, kumppanista, toisesta osapuolesta, toisesta puoliskosta, vastapuolesta, toisesta ihmisestä* tai *lasten äidistä*. Miehet puhuivat ex-puolisostaan myös hänen nimellään. Ne miehet, joilla oli ollut useita katkenneita kumppanuussuhteita, kertoivat kipeimmäksi kokemastaan erosta, viimeisimmästä erosta tai yhteisten lasten äidistä eroamisesta. Mitä kauemmin avio- tai avoerosta oli kulunut aikaa, sitä vähemmän miehet kertoivat aiemmasta kumppanistaan. Uudessa kumppanuus-suhteessa elävät miehet muistelivat yleensä hyvin niukasti aiempaa kumppaniaan. Äskettäin eronneet miehet puhuivat aiemmasta kumppanistaan hyvin paljon. Jos avioero oli ollut erityisen katkera ja riitaisa, mies muisteli aiempaa kumppaniaan kymmeniä vuosia eroamisen jälkeen.

Kun miehet kertoivat kumppanistaan eroamisesta, puhuivat he eroamisesta asioita todeten, sarkastisesti tai joskus humoristisesti. Joidenkin miesten avio- tai avoerosta kysyminen tuntui minusta vaikealta, koska miehet olivat itkuisia kertoessaan erostaan.

Kyllä se [ero] kipeä asia on, että oonhan mä tietysti tottunu sen kanssa jo vähä elämään, mutta varsinkin sitten näin kun keskustellaan, niin nousee pintaan nää asiat. Mä sanoinkin, että tulee monta kertaa paha mieli, kun näistä puhuu. (Kauko)

Yhteen muuttaminen

Missä vaiheessa elämänkulkua aiempi kumppani ja koti liittyivät toisiinsa ensimmäisen kerran miesten kuvaamina? Useimpien miesten mielestä koti alkoi kumppanin kanssa siitä, että *päädyttiin yhteen asumaan* tai *muutettiin yhteen*.

Seurustelu muuttui *yhteiselämäksi*. Yhteen muuttaminen merkitsi miehelle yhteisen vuokra- tai omistusasunnon hankkimista. Seuraavassa Teemu kertoo piirtämästään kotihistoriaviivasta:

Leena: Näistä paikoista missä oot asunu, niin mitkä niistä on tuntunu kodilta?
Teemu: Paikkalassa on yks rivitalo, nii se on kyllä hyvä, siitä on mukavat muistot, että se oli mukava asunto, nätti ja lähellä järvee ja semmosta ja oltiin sillon vielä kahestaan ja oli pari koiraa.

8.8.1 Kodin, vaimon ja lasten yhteenkietouma

Useille miehistä koti alkoi lapsen syntymästä. Miehet kertoivat varsinkin ensimmäisen lapsen syntymästä ja kodista. Miehet myös merkitsivät kotihistoria-viivalle muita suuremmilla palloilla ne kodin paikat, joista he puhuivat lasten syntymän kannalta. Miehet kuvasivat lapsen syntymää elämän kohokohtana ja perhe-elämän alkamisena. He eivät kuvanneet jatkuvaa arkea ja lasten hoitamista.

Sitte ku tää seurustelu alko ja se avioliitto tuli niin sitte pääs, pannaan vähän isompi piste että tää nyt on tämmösenä elämänkäänteenä, ku tämmönen perhe perustettiin. (Antero)

Miehet kertoivat lapsen syntymästä kodin tilallisuuteen liittyen. Kun lapsi syntyi, hankki mies perheelle omistusasunnon, rakensi omakotitalon tai perhe muutti entistä tilavampaan vuokra-asuntoon. Perheen perustaminen oli miehelle elämänvaihe, jossa kodin tila, lapsen syntymä ja kumppani kiedottiin tiukasti toisiinsa.

Kyllä se varmasti oli se kokonaan, että ne lapset oli siinä ympärillä ja vaimo, kyllähän se oli kuitenki se. Sehän oikiastaan tosi palijo yhisti sillon ku sai oman talon valamiiksi, että samaten se mökkiki, ku lapset oli sillon sielä mukana. (Pentti)

Leena: Voisitko vähän tarkemmin sanoa tuosta, ku sanoit että perustitte kotia, niin mitä se sillon merkitsi?
Lasse: Siis mä tarkotan lähinnä sitä ajatusmaailmaa, et mennään siihen, et me ollaan menty naimisiin, muutetaan tällaseen ensimmäiseen omistusasuntoon, mikä tietysti omalla laillaan on iso ratkasu siihen yhteiselämään se että otetaan yhteisesti lainaa jotain asuntoo varten ja sitten syntyy ensimmäinen laps, niin se on sellanen mikä sitoo siihen, kietoo aika hyvin kiinni tähän tiettyyn paikkaan ja kyllä se ajatusmaailma sillon oli, että siinä pysytään varmasti aika kauan.

Hyvät hetket

Miehet eivät kuvailleet juurikaan yhteisen kodin arkea aiemman kumppaninsa kanssa. Palkkatyönsä takia paljon poissa kotoa olleet miehet mainitsivat, että ex-vaimo hoiti siivoukset, ruuanlaitot sekä kaupassa käymiset. Useimmat miehistä kertoivat osallistuneensa kotitöiden tekemiseen. Kaksi miehistä kertoi, että ex-vaimo oli käynyt palkkatyössä ja mies oli hoitanut lapsia kotona.

Jatkuvan arjen sijasta miehet kertoivat *hyvistä hetkistä* ja *hyvistä ajoista* aiemman kumppanin kanssa. Miesten mukaan *yhdessä tehtiin kotia*, kuten hankittiin kotiin huonekaluja ja sisustettin kotia. Kodin perustamisen vaiheessa oli miesten mielestä kotona paljon tekemistä ja puuhattavaa. Seuraavassa Väinö kertoo ex-vaimostaan ja kodista:

Minähän elin silloin, kun minä tein tämän talon ja silloinkin vielä kun asuttiin vuokralla, niin elämäni onnellisinta aikaa sikäli, että oli semmonen vaimo, joka hoiti kodin tosi hyvin ja itte tein töitä vähän turhankin paljon ja viikonloppuja vietettiin yhdessä, mitä nyt millonkin touhuttiin ja koti oli lainausmerkeissä kun nukkekoti ja avovaimo hoiti lapsetkin ja kaikki ja hoiti siisteyden ja oli ruuat kaikki ja minä autoin ja kaikki meni tiptop, kunnes se alko romahtaa se pilvilinna. (Väinö)

Miesten mielestä eräs hyvistä hetkistä aiemman kumppanin kanssa oli kotona yhdessä oleminen. Tällaisia olivat esimerkiksi istuminen vaimon kanssa kahdestaan takkatulen ääressä. Sami puolestaan muisteli kotoisaa hetkeä, jolloin hän istui sohvalla yhdessä tyttöystävänsä ja hänen lastensa kanssa.

Sami: Siinäkin oli hetkensä, et välil se oli niinku, kyl me riideltiin ku me molemmat käytettiin päihteitä, mut siinäki oli hetkensä silleen jokaisessa päivässä. Ei kai sitä muuten olis jatkettu silleen.
Leena: Just. Onks siihen kotiin jotain mukavaa juttuu tai niitä hetkiä, mitkä tuntu kivalta?
Sami: Juu, siellä oli niin älyttömän viihtysä olohuone, siel oli makee joskus illalla ku lapset oli nukahtanu tai Milla nukku siin sohvalla sit jutella tai se oli älyttömän kodikasta sillai.

8.8.2 Riitelemisen käytännöt

Kun kysyin miehiltä kotiin liittyviä ikäviä tai pahoja asioita, muistelivat miehet kotia pahana paikkana kumppanien välisen riitelyn kannalta. Miehet eivät puhuneet väkivallasta kumppanuussuhteessa, vaikka kysyin siitä miehiltä erikseen. Miesten

mukaan aiemman kumppanin kanssa riitely oli *sanaharkkaa, huutamista, mykkäkoulua, kiristämistä ja kädenvääntöä.* Riitaa tuli kotitöiden tekemisestä, kodin järjestyksestä, kodin hankinnoista tai miehen menemisistä ja harrastuksista. Joidenkin miesten mielestä riitely oli jatkunut vuosikausia. Miehet kuvailivat, että ex-vaimo tai entinen tyttöystävä käytti riitelyssä sanallisia keinoja. Jotta kodin ilmapiiri olisi säilynyt hyvänä, kertoivat muutamat miehistä alistuneensa kumppaninsa tahtoon.

Kumppaneiden välinen riitely sai vahvasti monenlaisia kodin tilallisuuteen liittyviä merkityksiä. Miesten kuvauksissa naiset riitelivät sanojen avulla, miehet perääntyivät ja poistuivat kotoa. Eräät miehistä kuvailivat, että he riitelyn seurauksena lähtivät ulos kodista ovet paukkuen kävelemään ja rauhoittumaan. Jotkut miehistä kertoivat pitkittäneensä kotiin tulemista. Tästä kertoivat esimerkiksi Markku ja Pentti:

Leena: Millä tavalla te riitelitte?
Markku: Toinen osapuoli huuti ja minä kuuntelin, ja sit mä lähdin ovesta ulos aikani ku sitä kuuntelin.

Kö oli niitä huonoja aikoja, niin se oli tämä työpaikka kuitenki, sitä kuitenki täälä sitte viivytti ja viivytti sitä kotiin menoa, että mahollisimman vähä tarvis olla. (Pentti)

Miesten kuvaamana kumppanit riitelivät kodin tilassa. Miehet kietoivat riitelemisen merkitykset myös kodin tilan merkitysten muuttumiseen. Miehet kertoivat parisuhteessa kokemastaan pahasta olosta ja vierauden tunteesta kodin tilaan liittyen. Miesten mukaan riitely vaikutti miehen kotona viihtymiseen. Asumisen paikka ei enää tuntunut miehestä kodilta. Miesten kuvauksissa mies tunsi olevansa *vieras* tai *ulkopuolinen* omassa kodissaan.

Miesten mielestä eräs kumppaneiden välisten riitojen aihe oli se, että mies oli paljon poissa kotoa työn tai harrastusten takia. Miehet kuvailivat, kuinka ”eksä” ei ymmärtänyt miehensä menemisiä. Esimerkiksi Veijo kertoi, kuinka kodista tuli hänelle vastenmielinen paikka silloin, kun kumppani alkoi rajoittaa hänen menemisiään ja tulemisiaan. Veijon mielestä siitä alkoivat heidän parisuhteensa vaikeudetkin. Kumppaneiden välinen eripura paikantui miesten kertomana kodin tilaan ja miehen kotiintulon hetkeen.

Leena: Mites tommosia ikäviä muistoja tai asioita, mitkä liittyy kotiin? Koti semmosena pahana paikkana?

Sakke: Nii joo, kyllä se sillä lailla, että koska meijä suhde ei toiminu, nii sitte, ku mä tulin jostain mun retkeltä, nii mä koin olevani vieras mies kodissani, niinku outo ilmestys ja mua ei laskettu mukaan tavallaan siihen perheeseen jotenki, että vaimo yritti eristää mua. Mä koin sen jotenki niin. Ku mun mielest mua ois pitäny odottaa niinku kunniakuja (nauraa) ja "kiva ku tulit kotii" tyyppisesti mua kannattais kohdella, jos haluaa mun kans elää.

Miehet myös kuvittelivat sitä, miltä vaimosta oli mahtanut tuntua miehen jatkuva meneminen ja poissaoleminen kotoa.

Kyllähän se oli varmaan toiselle ihmiselle aika vaikeeta, että mikäs kaveri se tuo on, ko se mennee viikot töissä ja viikonloput pelireissuilla. (Veijo)

Tuli vaan sitte mieleen ku on paljo ollu pois kotoa, että miten se vaimoki on joutunu yksin olla sitte lasten kanssa sillä lailla, ei se sillä lailla rapeaa oo sekään. (Jouni)

Vaikka miehet muistelivat kotia pahana paikkana parisuhteen riitojen kannalta ja vaikka he moittivat entistä kumppaniaan, arvostivat monet miehistä entistä vaimoaan kodista huolehtijana, kotitöiden tekijänä ja lasten äitinä.

8.8.3 Avio- tai avoero ja koti

Miesten avio- tai avoeroihin liittyvät elämäntilanteet olivat hyvin moninaisia. Jotkut miehistä kuvasivat tulleensa jätetyiksi erossa. Osa miehistä oli sen sijaan itse hakenut avioeroa tai lähtenyt avoliitosta. Miten avio- tai avoero liittyi miesten kodille antamiin merkityksiin? Eron ja kodin yhteenliittymät voidaan jakaa kolmeksi teemaksi: ero ei ollut kodin muutos, ero oli suuri elämänmuutos, ero oli uuden elämän alku.

Ero ei ollut kodin muutos

Suurin osa miehistä painotti sitä, että avio- tai avoero ei merkinnyt heille kodin menettämistä. Miesten mukaan parisuhteen päättyminen ei merkinnyt kodin muutosta, vaan muutosta perhesuhteissa. Tästä kertoivat samansuuntaisesti sekä perheen kotiin yksin asumaan jääneet miehet että perheen kodista pois muuttaneet miehet. Eräät miehistä pitivät avioeroa suurempana kodin muutoksena kodin menettämistä sodassa, päihdeongelmaa vastaan taistelemista tai opiskelu-

paikkakunnalle muuttamista itsenäistymisineen ja elämänpiirin muutoksineen. Useimmat miehistä eivät kuvanneet parisuhteen purkautumista kriisinä. Sen sijaan he puhuivat erosta pettymisen ja epäonnistumisen kannalta.

Onhan se tietysti, että on eronnut tyttöystävästä ja vaimosta ja muuta, että ei vaan onnistu noissa asioissa, että onhan ne sillä tavalla myös henkilökohtaisia pettymyksiä, että ei oo saanu hoidettua asioita itse, toinen, ei kumpikaan, yhdessä tai erikseen pystynyt järjestään niitä. (Janne)

Ero suurena elämänmuutoksena

Muutamille miehistä avio- tai avoero merkitsi rajua elämänmuutosta. He kuvailivat muutosta kodin ja perhesuhteiden yhteenliittymän kannalta. Kumppaninsa aloitteesta eronneet miehet kertoivat, kuinka elämä muuttui kertaheitolla: mies menetti erossa kotinsa, vaimonsa ja lapsensa. Useat miehistä kertoivat menettäneensä kotinsa erossa sen vuoksi, että lapset jäivät erossa äidille. Joillekin miehille suurin järkytys oli ollut se, että ex-vaimo oli heti eron jälkeen löytänyt uuden kumppanin. Kaksi miehistä kertoi useista, traumaattisiksi kokemistaan parisuhteiden katkeamisista. Esimerkiksi Matti puhui eroihin liittyen mielen-terveytensä pettämisestä, psykiatrisista sairaalahoidoistaan, yksinäisyydestään, asumisestaan yömajoissa sekä yöpymisistään kerrostalojen kellareissa ja porttikäytävissä.

Oon eronnu perheestä, lasten äidistä yheksänkymmentä, sen jälkeen ollu kolme pitempää suhdetta, kaks vuotta tai kaks ja puoli vuotta, viis vuotta ja kaks vuotta, ja nyt viimenen päätty kesällä, että mää aina katon peilistä, että tää Matti on yhteinen nimittäjä, miten tää ei vaan kestä. Että kakskyt vuotta, kaks vuotta, viis vuotta, kaks vuotta, että välillä mää sitten itken, märehdin pari vuotta. (Matti)

Eron kipeänä kokeneet miehet arvelivat elämänsä sujuvan nykyisin hyvin tai ihan hyvin. Miehet kertoivat päässeensä masennuksensa yli jatkamalla vain elämäänsä. Myös ansiotyö, harrastukset ja kaverit olivat auttaneet miestä sopeutumaan uuteen elämäntilanteeseen. Muutamat miehistä muistelivat, että alkuajat avioeron jälkeen olivat vaikeita, mutta vuosien kuluminen oli tasapainottanut elämää.

Ero uuden elämän alkuna

Eräät miehistä puhuivat avio- tai avoerosta helpotuksena ja mahdollisuutena. Tästä kertoivat sekä jätetyt miehet että itse kumppaninsa jättäneet miehet. Jos kumppanuussuhteen viimeiset vuodet oli riidelty, ero merkitsi riitelyn päättymistä ja asiat saatettiin päätökseensä. Miesten kuvauksissa kipeältäkin tuntunut avioero oli uuden elämän alku ja uusi mahdollisuus. Tästä kertoi esimerkiksi Lasse:

Kyllä mä koen edelleenki tällä hetkellä, koko elämäni sillai tietyllä tavalla elämän parasta aikaa. Vaikka tää tilanne nyt on mitä on, niin silti kyl mä niinku koen sen, että mä oon päässy niin paljosta eteenpäin ja sillai on monta isoo ovee auennu ja sillai tulevaisuudessa on paljon valosia visioita ja mul on semmonen tunne siitä tulevaisuudesta erittäin positiivinen, niin kyl mä koen, että mä täs tällä hetkellä elän erittäin hyvää aikaa. (Lasse)

Miehet puhuivat erosta myös oppimiskokemuksena. Miehet kertoivat oppineensa jotakin edellisestä parisuhteestaan. Eräs miehistä toivoi, ettei hän tekisi enää samoja virheitä.

Kokemus on jollain tavalla käsitelty ja käyty läpi ja opittu mitä siinä oppimista on ja toivon mukaan on oikeesti oppinu vähäse jotain itestäni ja elämästä. (Sakke)

Kodin tyhjeneminen perhesuhteista

Miesten kuvauksissa koti tyhjeni erossa lapsista ja kumppanista. Muutamat miehistä kuvailivat, että koti muuttui eron jälkeen kolkoksi, autioksi ja ahdistavaksi paikaksi. Miesten mielestä kotiin ei ollut hyvä tulla. Miehet kertoivat, että asunto muuttui kuitenkin ajan kuluessa uudelleen kodiksi. Esimerkiksi Väinö kertoi, että hän jäi eron jälkeen asumaan perheen kotiin kahdestaan lapsensa kanssa.

Kun tuli lopullinen ero, nii koti vähäksi aikaa muuttu entistä enemmän tuskastuttavalle ja sanotaan semmosen, että ensimmäisen erovuoden aikana, nii meni yli puoli vuotta ennenkuin koti alko pikkuhiljaa tuntumaan omalta kodilta. – –Kun olin oppinut siihen, että kotona kumppani jonka kanssa jakoi elämän murheita, iloja ja suruja, ja kun tämmönen äkkiä hävisi pois, niin se tuntui tyhjältä, ettei koti enää ollutkaan semmoinen paikka, mikä se oli ollut. (Väinö)

Irtiottoyrityksiä kodista ja kumppanisuhteesta

Miehet kuvasivat myös tilanteita, joissa oli epäselvyyttä kumppanuussuhteen jatkumisesta. Jompikumpi puolisoista asui vaihtelevasti kotona. Lähtöä kodista tehtiin useampaan kertaan. Esimerkiksi Aarne kertoi, että hän yritti päästä eroon ex-vaimostaan, mutta tämä seurasi Aarnea hänen muuttaessaan yhteisestä kodista muualle. Väinö puolestaan kuvaili eronsa epäselvyyttä. Väinön vaimo oli viikkoja poissa kotoa, pari viikkoa kotona, ja taas sovittiin yhteiselon jatkamisesta. Lopulta Väinön vaimo häipyi pysyvästi, ja Väinön mukaan hän oli vieläkin sillä reissulla. Lasse sen sijaan kertoi, kuinka hän ennen avioeropäätöksen tekemistä oli muuttanut useita kertoja pois perheen kodista ja yrittänyt irti parisuhteesta. Hän kertoi palanneensa aina takaisin. Vasta kolmannen kerran kotoa lähdettyään Lasse mielestään pääsi oikeasti irti parisuhteesta.

Yhdessä asuminen virallisen avioeron jälkeen

Se ei vaan ollut semmosta lämpöä, että se oli sellasta, että vaan asuu jonkun kanssa sitten. (Janne)

Kun kysyin miehiltä kokemuksia kodista pahana paikkana, kertoi viisi miehistä yhdessä asumisestaan ex-kumppanin kanssa virallisen avioeron jälkeen. Virallisen eron jälkeen yhdessä asumista oli kestänyt muutaman viikon, muutamia kuukausia tai vuoden ajan. Miesten mielestä kyse oli asumisen järjestämisestä siksi ajaksi, kun se oli järkevää ja tarpeellista. Ex-puolisot saattoivat asua eron jälkeen yhdessä sen takia, että yhteisen omakotitalon myyminen vei aikaa. Eräs miehistä puolestaan kertoi, että he asuivat vaimon kanssa yhdessä eron jälkeen kokeillakseen vielä parisuhteen onnistumista.

Että mun ei kannattanut kahdeks viikkoo asumaan jonnekin, kun mä olin lähdössä joka tapauksessa muualle ja kun se ei ollut se ongelma, että olis paree, että lähet kävelemään ovesta kummallekaan, nii sit vaan järjesti sen sillai, että toisella on osoite muualla. Sai tällasen virallisen puolen täytettyä asiasta. (Janne)

Kun ei meilläkää ollu mitään myrskyjä eikä semmosta katkeruutta eikä mitään isoja mullistuksia sillai tunnetasolla, että se asuminen yhdessä, vaikka oltiin jo erottu, nii ei ollu musta hankalaa, että se oli käytännön järjestely sen aikaa, ku se oli järkevää. (Sakke)

Vaikka me asuttiin samassa asunnossa, niin jokseenkin erillään asuttiin siinä vaiheessa. (Aarne)

Miesten mukaan ihmissuhde oli loppunut ja yhteiselämä päättynyt, mutta kuitenkin asuttiin saman katon alla. Muutamat miehistä kuvailivat, kuinka ex-kumppanit välttelivät toisiaan samassa asunnossa, tekivät omia asioitaan ja nukkuivat eri huoneissa. Eräs mies kertoi asuneensa olohuoneessa. Miesten mielestä yhdessä asuminen aiemman kumppanin kanssa oli asumista ilman tunteita ja emotionaalista lämpöä. Äärimmillään miehet kuvasivat sitä ahdistavaksi ja stressaavaksi.

Yhteishuoltajuuden käytännöt

Suurimmalla osalla miehistä oli lastensa yhteishuoltajuus. Useimpien miesten mielestä yhteishuoltajuus ei aiheuttanut riitoja kumppaneiden välille. Miehet toivat esiin, ettei lasten yhteishuoltajuudesta oltu edes neuvoteltu vanhempien kesken, vaan se oli itsestään selvää. Miehet kertoivat, että lapset tulivat säännöllisesti isänsä luokse viikonlopuksi tai joka toiseksi viikonlopuksi sekä lomilla. Miehet saivat mielestään tavata lapsiaan niin usein kuin halusivat.

Kaksi miehistä kertoi siitä, että vanhempien riitaiset välit vaikuttivat lasten tapaamisiin. Eräs miehistä ei halunnut nähdä lainkaan ex-kumppaniaan. Mies kertoi, että siksi lapsen äitinsä tapaaminen oli järjestetty omalla tavallaan. Aluksi isä vei lapsen omien vanhempiensa luokse. Sieltä äiti sitten haki lapsen luokseen.

Yhteisen kodin jakaminen

Kun miehet puhuivat yhteistä kotia koskevista päätöksistä avioerossa, muuttui koti miesten kuvauksissa *asunnoksi, taloksi*, *kiinteistöksi* tai *omaisuudeksi*. Kotia koskevat ratkaisut olivat moninaisia. Koti laitettiin myyntiin, ex-vaimo tai mies jäi kotiin lasten kanssa asumaan tai mies jäi yksin perheen kotiin. Miesten mielestä tärkeintä erossa oli turvata lapsille koti.

Avioero toi esiin kodin taloudelliset merkitykset. Miehet kertoivat esimerkiksi lainavaroin hankitusta omakotitalosta tai rivitaloasunnosta, josta kumppaneilla oli usein jäljellä maksamatonta velkaa pankille. Miesten mielestä arvokkaan kiinteistön myyminen oli stressaavaa. Muutama mies kertoi pohtineensa sitä, oliko hänellä varaa lunastaa omakotitalo itselleen ja rahaa asua siinä yksin.

Eräille miehistä omistusasunnon jakaminen avioerossa oli suuri asia. Nämä miehet puhuivat kodista omaisuutena. Varsinkin silloin, jos kumppaneilla oli omistusasunnon lisäksi muuta omaisuutta, oli omaisuuden jakamisesta *väännetty kättä* kumppaneiden kesken. Neuvotteluissa oli tarvittu myös asianajajan apua ositussopimuksen laatimiseksi.

Esineiden jakaminen

Se niinku mallattiin suurin piirtein paperilla, että tos on noin paljon ja tos noin paljon ja jos jotain tarvi, niin siitä sai ottaa. (Antero)

Mä otin sen verran, että mä sain sen [kodin] jotenkin kalustettua. (Aarne)

Miehet kertoivat kodin tavaroiden ja esineiden jakamisesta erossa kumppanin kanssa. Miehet puhuivat esimerkiksi *sohvasta, pöydästä, tuoleista, kirjahyllystä, tv-tasosta, kenkäkaapista, tauluista, valokuvista, pussilakanoista, lakanoista, pyyhkeistä, verhoista, astioista, haarukoista* ja *veitsistä, televisiosta, mikroaaltouunista, pakastimesta, stereoista* ja *autosta*. Miehet myös ryhmittelivät kodin esineet ja tavarat kertoen *kodin irtaimistosta, huonekaluista, astiastosta, liinavaatteistosta, taloustavaroista* sekä *kodin elektronisista laitteista*.

Miesten mielestä tavaroiden ja esineiden jakamisesta ei tarvinnut tapella, vaan kodin tavaroiden jakaminen sujui helposti. Suurin osa miehistä arvoi, että irtaimisto jaettiin tasapuolisesti kumppanin kanssa. Muutama miehistä kertoi laatineensa paperille listan kodin tavaroista. Eräät miehistä olivat tehneet ositussopimuksen asianajajan avulla. Useimmille miehistä kodin tavaroiden jakaminen erossa ei ollut tärkeää. Yhteisesti saaduista häälahjoista ei kiistelty. Esimerkiksi Aarne kertoi, ettei hän oikeastaan tiennyt mitä kaikkea *tilpehööriä* kotona oli. Aarnen mielestä hänen ex-vaimonsa, joka oli ollut kotirouvana ja kotona lasten kanssa, oli paremmin perillä siitä, mitä kaikkea he omistivat. Aarne kertoi, että vaimo oli erotilanteessa lajitellut liinavaatteita kahteen pakkaan. Aarne arveli, että jakaminen oli mennyt tasan, joten hän ei ollut puuttunut siihen.

Miesten mukaan yhteisen kodin tavarat jaettiin sillä perusteella, että kumpikin sai itselleen itse hankkimansa tavarat. Miesten mielestä neuvottelemattakin oli selvää, että oman suvun puolelta perityt tavarat, omilta vanhemmilta saadut tavarat tai lapsuudesta asti mukana seuranneet esineet sai ottaa itselleen. Jos esimerkiksi

televisioita tai autoja oli kodissa kaksi, kumpikin puolisoista sai yhden. Kumpikin puolisoista otti itselleen sen, minkä katsoi tarpeelliseksi *arjen pyörittämisen kannalta*.

Se kumppaneista, joka jäi yhteiseen kotiin asumaan, sai kodin irtaimistoineen päivineen. Kun mies muutti pois yhteisestä kodista, otti hän sieltä vain kaikkein välttämättömimmät asiat, kuten astiat ja liinavaatteet. Miehestä oli tärkeää ottaa mukaansa myös henkilökohtaisia tavaroita kuten *vaatteet, cd-levyt, kirjat, stereot, tietokone, metsästysaseet, vene, urheilupalkinnot, palkintokaappi, baarikaappi* tai *itse hankitut huonekalut*.

Kodin tavaroiden ja esineiden määrä toi esiin miesten yhteiskuntaluokkien erot. Toisilla miehistä yhteisessä kodissa oli paljon tavaraa, toisilla sen sijaan vähemmän jaettavaa. Yhden miehen mielestä molemmat kumppaneista olivat tyhjätaskuja, jolloin kodissa ei ollut paljon jakamista. Saattaa olla, että vähän oli helpompi jakaa kuin paljon.

Yhteiseen kotiin hankittujen tavaroiden sijaan miehet puhuivat uusien kodin tavaroiden hankkimisesta ja ostamisesta. Erään miehen mielestä kodin elektroniset laitteet olivat nykyisin sen hintaisia, että niitä pystyi itse kukin hankkimaan. Muutamat miehistä totesivat, etteivät pussilakanat, verhot ja pyyhkeet maksaneet paljon, jolloin niitä ei tarvinnut ottaa itselle yhteisestä kodista.

Miehet perustelivat tavaroiden ja esineiden jättämistä yhteiseen kotiin myös käytännöllisillä tekijöillä. Eräät miehistä kertoivat luopuneensa jostakin huonekalusta siksi, että se oli hankalasti kuljetettava. Miehet eivät olleet jaksaneet alkaa mietiskellä *vanhan roinan* edestakaisin kuskaamista. Olisi helpompaa ostaa vanhan roinan tilalle uutta.

Miehet perustelivat omaisuuden jakamisen sopuisuutta sillä, ettei heidän kodissaan ollut arvoesineitä tai niin kalliita tavaroita, että niistä olisi kannattanut riidellä. Kuitenkin eräs miehistä kertoi huomanneensa, että vaimo oli ottanut kodista itselleen aika arvokastakin tavaraa, kuten perintönä saamansa vanhat huonekalut taikka todella hienot taulut. Yksi mies arveli saaneensa avioerossa ne huonokuntoiset huonekalut, joista vaimo olisi muutenkin luopunut. Joidenkin miesten mielestä yhteisen kodin tavarat olivat jo kulahtaneita ja vanhoja, eikä niillä olisi ollut miehelle mitään käyttöä.

Leena: Sä halusit, että ne [tavarat] jää [sulle]?

Jouni: No emmie halunnu kyllä, mutta eihän nuita vanhoja räsyjä, mihin niitä kukhan viemään, ei meilä ainakaan semmosta ollu.

Ne miehet, joilla oli lapsia, kertoivat jakaneensa kodin tavarat lastensa parasta ajatellen. Muutamat miehistä sanoivat jättäneensä erossa lähes kaiken lastensa äidille. Esimerkiksi Antero pohti, että jos kaiken olisi laittanut puoliksi, niin vanha koti olisi muuttanut ilmettä. Anteron mielestä lapsille oli parempi, ettei koti muuttunut paljon avioerossa. Miehet halusivat säilyttää kodin mahdollisimman ennallaan lasten takia. Kyse oli kodin jatkuvuudesta esineinä ja tavaroina.

Lasse: Kyl tämmönen kaikki tavallaan niin ku yhteisesti hommattu ja yhteisesti hommatut tavarat, kyl ne varmaan suunnilleen jää kaikki sinne.

Leena: Mitä sä arvelet, miksi?

Lasse: No mul ei välttämättä edes halua saada niitä mukaan. Ja toinen on, mä haluun sellasta, niin kun niitten kautta tietynlaista pysyvyyttä lapsille, se on niin kun yks.

Leena: Tarkotat siis?

Lasse: Siis sellasta, että koska kumminkin koti nyt tavallaan niin kun lasten näkökulmasta, koti on aika rikki ja isä on lähteny pois niin, semmosta, että pysyy se heidän ympäristö sitte kumminkin mahollisimman ennallaan, se oma ympäristö. Mutta toisaalta, en mä ny oikeen keksiny, että ei mulla oo halujakaan niille tavaroille välttämättä, mitä siellä on.

Teemu puolestaan kertoi, että koska lapset jäivät asumaan äitinsä kanssa, niin ex-vaimolle kuuluivat paremmat huonekalut ja parempi auto kuin hänelle.

Että mäkin sitten sain perustarpeet ja astiat ja kaikennäköstä pientä ja lakanoita ja pyyhkeitä ehkä jonkun neljäsosan, kolmasosan, et kyllähän sitä sillai. Tietysti Maritalle [ex-vaimo] jäi kaikkee enemmän ja niin päin pois, mutta kyllähän niitä sinne jäi enemmän asumaankin, että ei se ollut meille mitenkään semmonen ongelma jakaa, että mä pidin sitä silleen itsestään selvänä, että mä saan vaan semmosen tarpeellisen ja Marita jää sinne [kotiin] lasten kanssa, nii niille saa jäädä enemmän vastaavasti. (Teemu)

Miehet puhuivat myös tavaroista, joita he olisivat halunneet ottaa mukaansa yhteisestä kodista, mutta olivat kuitenkin jättäneet ne kotiin lapsilleen.

Koska ne [stereot] oli kuitenki sinne kotiin duunattu semmosel ajatuksella ja silleen, et niist olis iloo. – – Kelasin, et lapsil pitää kuiteski olla stereot että lapset voi kuunnella. (Sami)

Tietenki siinä oli yks, mie tehin tuota semmosen kaappikellon joskus tuola kansalaisopiston puukurssilla, että sen mie olisin halunnu sieltä matkaan, mutta sitte siittäki sovittiin, että se jää lapsille muistoksi, että mie sitte arvelin, että se on parempi että se on sitte sielä. (Pentti)

Erästä miestä yhteisen kodin tavarat olivat seuranneet yllättäen vielä vuosia avioeron jälkeenkin. Matti kertoi, kuinka hänen ex-vaimonsa oli lähettänyt hänelle vuosia eron jälkeen ison määrän kaikenlaista tavaraa. Kun haastattelin Mattia hänen asunnossaan, huomasin vähän järkyttyneenä, että huone oli täynnä toistensa päälle pinottuja, suuria avonaisia pahvilaatikoita, joissa oli röykkiöittäin papereita, kirjoja ynnä muuta tavaraa. Tuon tavaramäärän keskellä pystyi tuskin kävelemään tai löytämään pahvilaatikoiden seasta istumapaikkaa itselleen. Jälkikäteen lähetettyjen tavaroiden ja esineiden avulla aiempi kumppani teki lopullisen pesäeron entiseen mieheensä.

Vaikka siitä erosta siitä lasten äidistä on viistoista vuotta, ni mä luulen, että hän muutti, ni tuossa rupes tulemaan viime vuoden puolella ja vuoden vaihteessa, ni neljä kymmenen kilon laatikkoa kellarista, joissa on papereita joita oli kaatopaikalle menossa ja sitten siellä oli poikien vanhoja vaatteita, niin että sitten kun sitä tulee kaikennäköistä paperitöhkää, niin sitä on pakko kattoo joka lippu ja lappu. – – Mä en ymmärrä, miks Tuula [ex-vaimo]niitä lähetti, poikien vanhoja, ajattele hyviä vanhoja t-paitoja, vanhoja vaatteita, kenkiä, niitä mä sain. Yks säätiö sitten haki, oliko niitä neljä jätesäkillistä vaatteita ja kenkiä pois, että jos oisit kattonu puoli vuotta sitten, ni tuossa [lattialla] oli keko. Mä oon tyytyväinen, että tässähän on metrin väli, että mä oon tehnyt töitä täällä, mä oon siitä ihan ylpeä siitä. Mä oon saanu tosta siis tommosen pinon häipymään puolen vuoden aikana. (Matti)

Erossa säilytetyt tai tuhotut tavarat

Useimmat miehistä kertoivat, että he eivät olleet hävittäneet mitään tavaroita avio- tai avoerossa. Miesten mielestä noihin tavaroihin ei liittynyt voimakkaita muistoja. Erään miehen mukaan erosta oli kulunut jo niin paljon aikaa, ettei häntä haitannut, vaikka hänen nykykodissaan oli kumppanuussuhteen aikaisesta kodista verhot. Yhden miehen mielestä kumppanilta saadut kirjeet eivät häirinneet, koska ne olivat kellarissa.

Valokuvat parisuhteen ajalta toivat esiin aiemman kumppanin merkityksen. Muutamat miehistä kertoivat säilyttäneensä kumppanista tai kumppanista ja miehestä otetut valokuvat. Yksi miehistä perusteli, että koska noita kuvia tuli harvoin katsottua, ei niistä tullut hänelle paha mieli. Joidenkin miesten mielestä

valokuvat entisistä kumppaneista olivat tärkeitä dokumentteja miehen omasta, menneestä ajasta. Sen sijaan joillekin miehistä aiemmasta kumppanista kertovat valokuvat herättivät hyvin ristiriitaisia tunteita. Eräs mies kertoi repineensä itsestään ja ex-vaimosta otetut valokuvat.

Monet miehistä kertoivat erossa vaatineensa itselleen valokuvia omista lapsistaan. Eräs miehistä, joka odotti ex-kumppaninsa laittavan valokuvat vielä järjestykseen, toivoi saavansa valokuvia lapsista sekä perheen retkistä ja lomareissuista. Miehet aikoivat myös säilyttää lapsista otetut valokuvat lapsille itselleen.

Kyllä niinkö valokuviaki mitä halus, niin sain matkaan, mitä siinä oli muutamia kuvia, mitä oli lapsista ja tolla tavalla. (Pentti)

Yhteiset valokuvat, nii meidän kahden yhteisiin, nii mä en oikeestaan niitä edes halua, en mä edes halua niitä. Et se on sitte lapset on, lasten kuvat on sitten eri juttu. (Lasse)

Muutamille miehistä avioliiton aikainen parisänky toi mieleen entisen kumppanin (ks. myös luku 6.2). Sänky liittyi parisuhteen ja seksuaalisuuden merkityksiin. Jouni kertoi hävittäneensä parisängyn avioeronsa jälkeen:

Leena: Joskus ihmiset luopuu niistä tavaroista sitte ku jos muistuttaa jostaki.
Jouni: No sängystä mie luovuin, että tuota mie vaihoin sängyn, löin tulheen sen entisen sängyn.
Leena: Pilkoitko kirveellä?
Jouni: Moottorisahalla löin tulheen tuonne patjoineen päivineen.
Leena: Niin. Se liittyy, oliko se sun avioliiton aikanen sänky?
Jouni: Se tuota, se oli niinku semmonen tekosyy sille, että mun selekä on ollu kipiänä ja mie, että jos se johtuu niistä patjoista, saattaa niin johtuakki, se oli hyvä syy vaihtaa sillon ihan oikiastikin.

Kolme miehistä oli hävittänyt joitakin vaatteita eron yhteydessä. Miehet puhuivat vaatteista turhina ja tarpeettomina. Pentti kertoi, että avioerossa meni todella paljon vaatteita ja sen tapaista tavaraa kaatopaikalle. Kimmo puolestaan kuvaili erotessaan panneensa joitakin vaatteitaan Unisefin keräykseen. Kimmon mukaan osa noista vaatteista oli aiemman kumppanin hänelle ostamia lahjoja, ja siten ehkä vähän tunnesidonnaisia.

Erossa parisuhteen tai perheen kodin yhteiset esineet muuttuvat kumppaneiden omiksi, henkilökohtaisiksi esineiksi. Eron kannalta miehille tärkeitä esineitä ja materiaalisia asioita ovat valokuvat ja sänky. Miehet liittävät niihin muistoja entisestä kumppanista. Ajan kuluminen heikentää esineisiin liitettyjen muistojen ja tunteiden voimaa. Valokuvia voidaan laittaa kehyksiin ja kodissa katseltavaksi, mutta entisistä kumppaneista otetut valokuvat piilotetaan pois näkyvistä. Kodin tila tuo esiin tai kätkee sosiaalisten suhteiden merkityksiä.

8.9 Lapset tekevät kodin

Tässä luvussa tarkastelen sitä, millaisia ovat lapsiin liittyvät miehen kotikäytännöt. Kiinnitän huomiota myös siihen, millaisia merkityksiä miehet antavat kodille lasten kautta.

8.9.1 Lapsen syntyminen ja pienten lasten elämänvaihe

Pyysin miestä piirtämään paperille kotihistoriaviivan ja merkitsemään viivalle ne asumisen paikat, jotka olivat hänelle koteja. Miesten piirroksista ja haastattelu-puheesta tuli esiin, että omat lapset liittyivät voimakkaimmin ja moninaisimmin miesten kodille antamiin merkityksiin. Lasten tärkeys kodin kannalta ilmeni myös miesten ottamista valokuvista sekä tekemistäni havainnoista miesten kodeissa. Lapset tekivät miehille monista elämänkulun paikoista kodin. Lapset myös liittyivät monella tavoin miehen kotikäytäntöihin.

Kun miehet puhuivat erilaisista kodin paikoista elämänkulussa, muistelivat he kotia oman lapsen syntymän kautta. Lapsen syntymä ja koti tulivat esiin miesten kuvauksissa myös silloin, kun kysyin miehiltä elämän huippukohdista. Monen miehen mielestä oman lapsen syntymä oli ehdottomasti ollut miehen elämän hienoin hetki. Eräille miehistä myös lapsen ristiäiset oli ollut tärkeä kodin tapahtuma.

Leena: Millon itse koti olis muuttunu eniten tai paljon?
Antero: Sillon, ku se avioliitto on aikanaan solmittu ja poika on syntyny, nii se on ehdottomasti se kaikkein suurin vaihe, että sitä edeltävät muutokset on ollu verrattuna niin huomattavan pieniä, vähäisiä ja helppoja.

Miehet kertoivat kodista ja lapsista myös kokonaisena elämänvaiheena. Miesten mielestä koti syntyi perhettä perustettaessa. Miehet puhuivat parisuhteen, lasten ja oman kodin kokonaisuudesta. Koti sai merkityksensä perhesuhteiden ja tilan yhteenkietoutumana.

Leena: Voiko sitä vielä tarkemmin sanoo, että miks se juuri tuntu kodilta enempi?
Pentti: No tietenki, ku sitä miettii, niin tietenki sitä, lapset sielä kasvo ja eli sitä normaali perhe-elämää, niin kyllähän se, kuitenki sielä tärkeimpänä on sielä se.

Paikkalassa nyt sitte kuitenki lasten kanssa tuli asuttua yhdessä semmosta sanosko nyt niinku perhe-elämää, et sen merkitys on aika iso. (Juha)

Varsinkin pienten lasten elämänvaihe oli miesten mielestä elämän ydinaikaa. Ajan kuluminenkaan ei pyyhkinyt pienten lasten merkitystä miehen kodille. Seuraavassa vanhimmat haastatelluista miehistä muistelevat kotia ja pieniä lapsia:

Kyllähän se niin on, että kun lapset on lapsia vielä, siis tarkotan pieniä lapsia tavallaan, ainahan ne lapsina pysyy, mutta kyllähän ne sen perheen tekee ja se on silloin täyttä elämää niin kuin sanotaan. (Kauko)

No ehkä sillon, ku lapset oli pieniä, nii sillon se oma asunto oli koti. (Aarne)

No kyllähän tää Kaupunkila-aika, kun omat lapset kasvoi siellä, niin onhan se ehdottomasti ykkönen tietysti, että suunnilleen samanlainen kun se siellä Pohjoisessa lapsuudenkoti, Pohjan kaupunki, sitten se Kaupunkila, niin kyllähän tää omien lasten kasvu, ei sen edelle mene mikään. (Matti)

Miehet eivät nostaneet esiin pienten lasten elämänvaiheesta ja kodista mitään kohokohtia. Sen sijaan miehet kertoivat, että se oli sitä *normaalia arkea*. Miesten kuvauksissa normaali arki oli lasten kanssa kotona yhdessä olemista. Miehet myös kertoivat siitä, kuinka lapset *leikkivät, touhusivat tai puuhailivat* kotona. Lasten touhuamisista miehet puhuivat jollain tavalla ulkopuolisina ihmetellen. Muutamat miehistä kuvasivat lastensa leikkimisen ääniä:

Leena: Entä sitte noista kodin äänistä, niin onko semmosia mitkä tuntuu kivalta, että ku oot kotona tai joskus aikasemmin jotain kotosia ääniä?
Jouni: Mitähän ne net sitte olis? Se oli semmosta kotimaista puolituntista, ku lapset oli pieniä.
Leena: Mm. Radiostako tarkotat?
Jouni: Ei ku lapset.

Leena: Lasten ääniä, niin. Tarkotat sitä, ku itte olit pieni?

Jouni: Nii no seki, mutta se, ku omat lapset on ollu pieniä.

Leena: Just, joo. Voiko sitä tarkemmin sanoo, että missä tilanteissa?

Jouni: No se oli leikeissä, se oli hirviä mekkala, ku ne leikki koko ajan, saatto tapella ja vaikka mitä, sillä laillahan ne lapset leikkii.

Leena: Entäpä niitä mukavia kodin ääniä?

Teemu: Joku keittiön kolina ja ruuanlaitto ja semmosta.

Leena: Mitä vähän tarkemmin, mistä se kolina voi tulla?

Teemu: Siitä kun ruokaa tekee, sitten taas toisaalta, kun lapset leikkii, nauraa, innostuu leikkimään kahestaan tai sillai ja sitten itelle on kans leikkiminen.

Kodin ääniä on yks semmonen ko tyttö soittelee tai laulelee, se on semmonen yks kodin ääni varmaan. (Veijo)

8.9.2 Lasten läsnäolo muuttaa kodin tilaa

Miesten kuvauksissa lapset liittyivät kodin tilallisuuden merkityksiin. Muutamat isistä kertoivat siitä, kuinka he menettivät avio- tai avoerossa kotinsa ja perheensä lasten menettämisen myötä. Miehet eivät kuvanneet parisuhteen katkeamista kodin ja perheen menettämisenä.

Kun oli ekaks menny parisuhde ja lapset jääny sinne ja koti mennyt ja sitte meni periaatteessa se isyyski siinä, mä muistan kyllä, että mitäs virkaa mulla nyt enää on, kun pojilla on uus isäkin, että ei tässä oo mitään. (Teemu)

Leena: Miten sitten kotien suhteen semmosta suurimpia sellaisia muutoskohtia, jossa sun suhde kotiin on muuttunut, niin mitä niistä vois sanoa?

Matti: No tietysti toi kun jouduin lähtemään siitä Kaupunkilasta siitä perheen luota, se oli merkittävä.

Leena: Eli se avioero.

Matti: Niin, se perhe, jossa oli lapset. Se oli tietysti semmonen järkyttävin, joka sitten romautti ja tipautti mut useammaksi vuodeksi ihan.

Miehet kuvasivat lasten menettämistä erossa kodin tilan tyhjenemisenä. Esimerkiksi Markku kuvaili, kuinka hänen kotinsa hajosi lapsen jäädessä erossa äidille. Markku kertoi taistelleensa lapsensa huoltajuudesta ex-avovaimonsa kanssa useita vuosia. Viimein Markku sai lapsensa huoltajuuden itselleen. Markun mielestä koti muodostui siitä, kun lapsi muutti hänen luokseen pysyvästi asumaan.

Leena: Voiks sitä sanoa, että missä vaiheessa se kotiympäristö sulle sitte tuli ja mistä jutuista se sulle tuli?

Markku: No siin on yks syy, ku mä sain lapsen takasin.

Etä-isät kertoivat lastensa tapaamisista kodin kannalta. Kun lapset saapuivat isänsä luokse, asunto muuttui miehelle *kämpästä kodiksi*. Lapset tekivät läsnäolollaan miehelle kodin. Esimerkiksi Juha kertoi ottamastaan, kodin tärkeitä puolia kuvaavasta valokuvasta. Valokuvassa olivat Juhan lapset, jotka olivat tulleet isänsä kotiin.

Leena: Voisitko sä kertoo niistä kuvista, että ku pyysin ottaan sua kuvia sulle tärkeistä kodin puolista, niin miks otit juuri ne?

Juha: No tässä ne itse asiassa on ne kodin tärkeet puolet, että niinku täs on jo ennenki todettu, että tää nyt on vaan semmonen kämppä missä ollaan, mut sit ku pojat täälä on, nii tässä on jotain enemmän semmosta kodinomasuutta ja varsinki tää kuva, missä noi nyt pelailevat, että tää kuvaa nyt parhaiten sitä mitä täälä pääsääntösesti tapahtuu, että on sekasta ja äijät pelaa pleikkaria.

Etä-isät kuvailivat ristiriitaisesti tilannetta, jossa lapset lähtivät isänsä luota. Isät kertoivat ikävästään ja surustaan. He puhuivat lapsen lähtemisestä myös helpotuksena. Etä-isät kuvasivat, että yksin ollessa sai tehdä mitä halusi, eikä lapsista tarvinnut huolehtia. Lasten lähteminen etä-isänsä kodista merkitsi miehelle yhtäältä menetystä, toisaalta vapautta ja riippumattomuutta.

Kyllä sitä nykyään sillai itsekkäästi aattelee ja näin, nii elämä on sillai rauhallisempaa ja mukavempaa ja mä tykkään olla silleen paljon itsekseni ja tehä omaan tahtiin kaikkee, että kyllä se niinkun on. Että helpompaa on, kun ei oo lapsia ja sitä perhe-elämää enää, mutta en mä sitä sitten tiedä, onko se hyvä, että kumpi parempi olis. Että kyllähän se on niin, että ajattelee, että ennemmin ois jatkanut sitä vanhaa elämää kuin tätä. Et sillai, vaikka töitä on ja rankempaa, mutta kyllä se antoikin enemmän, että kun niitten lasten kanssa oli koko ajan. (Teemu)

Kodin tilan ja esinemaailman muuttaminen lasten takia

Kun kysyin miehiltä sitä, milloin itse koti oli muuttunut kaikkein eniten, puhuivat miehet kodin muutoksista ja lapsista elämänkulun eri vaiheissa. Miehet kertoivat kodin tilan ja esinemaailman muuttamisesta lastensa takia.

Kun ensimmäinen lapsi syntyi, täytyi miesten mielestä kotona muuttaa kaikkea. Varsinkin kodin esinemaailmaa jouduttiin muuttamaan ja täydentämään lasta varten. Esimerkiksi Teemu muisteli, kuinka ensimmäisen lapsen syntyessä heidän

kodissaan ei ollut lainkaan juoksevaa vettä. Teemun mielestä kaikki muuttui vaikeammaksi: nyt vettä tarvittiin vauvan pyllyn pesemiseen vaipanvaihdon yhteydessä. Miehet luettelivat, että vauvalle piti hankkia muun muassa pinnasänky, hoitopöytä, lastenvaunut ja auton turvaistuin. Myös kahdelle tarkoitettu auto täytyi vaihtaa entistä tilavampaan.

Leena: Noista kodeista, missä oot elämän varrella asunut, nii millon niistä on joku muuttunut ittessään eniten?

Teemu: Ehkä lasten tulon myötä, että se on varmaan yksittäinen, että jos voi sanoa, että kun ollaan asuttu, niin kyllä se on muuttanut eniten.

Leena: Millä tavalla se sun mielestä on näkynyt tai tuntunut?

Teemu: En mä oikein osaa sanoo, sillai kaikki muuttu niin kun lapsia tulee.

Leena: Voisko jotakin esimerkiks sanoo?

Teemu: Pitää hommata sillai tavaroita, mitä siihen vauvaan kuuluu ja kun se kasvaa, nii pitää miettiä turvallisuusjuttuja, sähköjuttuja tai näitä pistorasioita ja tällasia.

Kun lapset kasvoivat, täytyi miesten mukaan monia kodin tavaroita hankkia varttuvalle lapselle sopiviksi. Eräät miehistä muistelivat, kuinka lapsen kasvaessa kotiin kertyi kaikenlaista tarpeetonta ja turhaa, esimerkiksi muovikassikaupalla pieneksi jääneitä pojan vaatteita. Lasten kasvaessa vähän isommiksi oli myös kodin tilaa muutettava. Miehet kuvailivat, kuinka taloon rakennettiin lisää huoneita, kodin huonejärjestystä muutettiin, huoneita tapetoitiin ja sisustettiin varttuvien lasten tarpeisiin. Tästä kertoi esimerkiksi Jouni:

No tässä, tämä on ihan, tuntuu että ihan hyvänkokonen talo, mutta ku oli kuus lasta, niin tuntu joskus, että oli liian pieniki, että tuota lisähuoneja tuonne varastoon tehtiin, mutta nyt niitä jou'utaan varmasti purkaan pois. (Jouni)

Etä-isät kertoivat lapsiin liittyvistä kodin tilan ja esinemaailman muutoksista nykyhetken kannalta. Etä-isät kuvailivat, kuinka he olivat hankkineet kotiinsa lapsille tavaroita sekä miettineet lasten omaa tilaa kodissaan. Isien mielestä tärkein hankinta lapsille oli oma vuode.

Pikkupojille on tärkee toi kerrossänky, mut se on tärkeetä sen takia, että pojilla on omat sängyt, ja niillä on kotosa tulla tänne. (Juha)

Leena: Onko lapsille joku oma tila, missä he tykkää olla?

Teemu: Ei oikeestaan oo, ei mitään semmosta omaa.

Leena: Saako he olla sitten ihan missä vain?

Teemu: Joo, kyllä. Ens alkuun mä ostin tommosen jenkkisängyn, että levitän sitten kun he tulee, että kaks patjaa tonne ja päällipatja siihen sivuun. Siellä he tykkäs pomppia sitten, että oli kuin trampoliini. Se on vähän erinäkönen, että se on muutaman kuukauden vanha, mutta kyllä se näyttää vanhemmalta, kun siinä on pompittu.

Etä-isät kertoivat ostaneensa lapsilleen kaupasta leluja ja tavaroita. Muutamat miehistä olivat ottaneet niitä perheen kodista mukaansa avioeron jälkeen. Miehet pohtivat, että heidän lapsillaan oli kaksi kotia, joissa lapsilla oli *omia juttujaan*. Isänsä kotiin tullessaan lapset toivat mukana omia tavaroitaan, kuten unikaverin, kirjan, sählymailan tai pleikkaripelejä.

8.9.3 Isyyden käytännöt

Tässä luvussa tarkastelen sitä, mitä isät tekivät lastensa vuoksi tai lapsiaan varten. Kiinnostuksen kohteena on myös se, mitä isät ja lapset tekivät yhdessä. Näkökulma rajautuu isien tekoihin ja toimintaan.

Haastattelin hyvin monenlaisia isiä: uusperheen isiä, etä-isiä, isäpuolia, päihdeongelmasta toipuvia isiä, vankilasta vapautuvaa isää, nuoria isiä ja iäkkäitä isiä. Isät kertoivat vauvoista, pienistä lapsista, alle kouluikäisistä lapsista, vammaisesta lapsesta, murrosikäisistä lapsista, aikuistuvista nuorista ja aikuisista lapsista. Muutamat miehistä kertoivat myös lapsenlapsistaan. Muutamilla miehistä ei ollut lapsia, yksi miehistä ei halunnut isäksi.

Kun miehet kertoivat lapsistaan, käyttivät sellaisia sanoja kuin *tenavat, mukelot, skidi, kälämit, pikkupojat*. Tällaisia hellittely- ja kutsumanimiä saivat kouluikäiset tai sitä pienemmät omat lapset. Varsinkin aikuistuvista nuorista ja aikuisista lapsista miehet kertoivat näiden omilla etunimillä. Isät kertoivat teoistaan ja toiminnastaan lastensa kanssa monien elämänkulun vaiheiden kannalta.

Useimpien miesten lapset olivat olleet pieniä kauan aikaa sitten. Miehet muistelivat lapsen syntymää ja lapsen varhaislapsuutta iloisena asiana. Miehet eivät kuitenkaan kuvailleet itseään lapsiaan hoitamassa. Miesten kuvauksissa vanhemmat sulautuivat toisiinsa, tai lasten hoitamisesta puhuttiin passiivissa.

Lapsethan sen aikatauluttaa niin tiiviisti sillon ku ne on pieniä, että se on yhtä vahtimista ja sitte syöttämistä ja nukuttamista. (Antero)

Muutamat miehistä painottivat pienten lasten kanssa viettämänsä ajan määrää. Eräät isistä puhuivat lapsensa varhaislapsuudesta itsekeskeisesti. He kuvailivat, kuinka mies oli joutunut luopumaan harrastuksistaan ja kodin ulkopuolisista menoistaan pienten lastensa takia.

Kaksi miehistä muisteli koti-isänä olemistaan. Koti-isät kertoivat hoitaneensa lapsiaan kotona päivisin, kun vaimo kävi töissä. Miehet korostivat, että koti-isäksi jääminen oli ollut miehelle tärkeä oma valinta ja ratkaisu. Tästä kertoi esimerkiksi Matti:

Kyllähän tuota nää, vaikka ne vei ehkä sitten työpanoksesta pois, että mä olin lasten kanssa hyvinkin paljon, nii enhän mä niitä vuosia vois antaa pois, että seittemän kaheksan vuotta olin hiekkalaatikolla, nii enhän mä niitä anna pois. Kun mulla tuli itelle jossain vaiheessa semmonen tuntu, että sen takia ehkä jäin tänne lasten kanssa, koska mun oma isäsuhde on ollut niin huono, että hän oli kakssataa matkatyövuorokautta pois, nii kun ensimmäinen poika synty, nii yhtäkkiä havahduin, kun vaimo oli sopinut päivähoitopaikan, ja eihän sillon ollu kun muutama kuukausi äitiyslomaa ja sitte lapsi hoitoon, nii mulla oli siellä Tehtaalla ihan hyvä paikka suunnittelussa, nii siinä mulla vaan naksahti, että ellen nyt tutustu tuohon poikaan, nii mä en tunne sitä ikinä. Ja mä sanoin itteni irti, lähin käveleen ja sitten työt löyty mistä löyty. Että kaks niinkun päätöstä, että Pohjosen koulusta lähdin kesken sen ja sitten toi, että mä jäin sinne kotiin tekemään töitä, että kaks tosi tärkeetä. (Matti)

Vammaisen lapsen isä Kauko kuvasi yksityiskohtaisesti pienen lapsensa hoitamista. Kauko muisteli, miten he olivat vaimonsa kanssa taistelleet lapsensa henkiinjäämisen puolesta. Kauko kertoi, että hän käytti lastaan sairaalassa. Kun lapselle tehtiin ikävimpiä kokeita ja muuta ei voinut, niin hänen tehtävänään oli pitää edes kiinni lapsesta. Kauko kuvaili myös kehitelleensä ja rakentaneensa lapselleen apuvälineitä hänen vammansa takia.

Sanoinkin sen vaimolle, että tehään kaikki mitä ikinä voidaan pojan eteen, että mieluummin yli, kun että myöhemmin päivitellään, että oliskohan sitäkin pitänyt yrittää vielä. Että kaikki mahollinen tehtiin, mitä silloin voitiin. (Kauko)

Isät kuvailivat yhdessä tekemistään kouluikäisten tai sitä nuorempien lastensa kanssa nykyisyydessä. Etä-isät kertoivat uusperheellisiä isiä tarkemmin yhdessä tekemisestä lastensa kanssa. Tämä eroavaisuus saattoi johtua siitä, että viikonloppuisät näkivät vähemmän lapsen arkea. Isät kertoivat touhuavansa lastensa kanssa kaikenlaista. He esimerkiksi leikkivät, pelasivat pleikkaria, katsoivat televisiosta piirrettyjä tai askartelivat yhdessä. Talvisin oltiin yhdessä pihalla

pulkkamäessä tai kesäisin potkimassa palloa. Miesten kuvauksissa isät ja lapset kävivät elokuvissa, uimassa, kalastamassa, pyöräilemässä, pelaamassa sählyä tai jääkiekkoa. Miehet korostivat, että lasten kanssa yhdessä oleminen oli *tavallista* tai *normaalia arkea*. Miesten mukaan lapset viihtyivät paljon myös omien kavereidensa seurassa.

Leena: Mitä tykkäätte tehä yhessä [lapsen kanssa]?
Mikko: No tietysti koska tota se nyt enimmäkseen ehkä on sitä viikonloppuolemista, semmoista oleilua ja käydään kävelemässä ja kaupassa ja tämmösiä aika arkisia asioita kuitenkin sillonkin. Ja pojan koulu on tässä aika lähellä, että kyl se tällä viikollaki oli aika usein, sit täältä menee kouluun. Käydään elokuvissa ja ...

Miesten mielestä pelkästään isän ja lapsen yhdessä oleminen oli tärkeää. Miehet puhuivat myös lapsen lähellä olemisestaan. Isä esimerkiksi luki, katsoi televisiota, laittoi ruokaa tai tiskasi. Samaan aikaan lapsi leikki itsekseen tai sisarukset leikkivät keskenään.

Leena: Ihan lopuksi vielä jos palaa tohon, sä puhuit tämmösestä sisäisestä rauhasta joka sulla liittyy kodin tuntuun, niin miten sä parhaiten saat tai milloinka koet sitä sisäistä rauhaa? Onko sulla semmosia hetkiä ja tilanteita?

Mikko: Sillon ku poika on täällä, niin sillon tulee semmosia hetkiä aina välillä, ku se puuhailee jotain omiaan ja mä ehkä lueskelen tai tiskailen tai jotain muuta tämmöstä ihan arkista, niin siitä tulee semmonen syvä rauha välillä.

Isät kertoivat, että he innostivat ja veivät lapsiaan harrastuksiin. Moni miehistä kertoi hankkineensa lapselleen harrastusvälineet. Erityisen tärkeää miehille oli lasten koulunkäynnin ja opiskelun tukeminen. Isä halusi auttaa nuorta myös ammatin saamisessa. Kyse oli henkisestä ja taloudellisesta tuesta. Esimerkiksi Kauko muisteli prässänneensä kovasti vammaista poikaansa koulunkäyntiin ja opiskelujen jatkamiseen. Kauko kehui, että hänen poikansa innostuikin opiskelusta ja luki itsensä hyvään ammattiin. Sen sijaan Markku kertoi nykyhetken elämäntilanteestaan ja siitä, kuinka hän auttoi tytärtään läksyjen tekemisessä:

Leena: Mitä sulle isyys merkitsee ihan käytännössä?
Markku: Se on ihan toivottu ollu kyllä ja tota, kyl se vastuuta merkitsee kuitenki, että se on, halutaan hoitaa se jälkikasvun eteenpäinmeno, niin se on sitä.
Leena: Esimerkiks tärkeitä juttuja, että jälkikasvulla menee asiat hyvin?

Markku: Että se hoitaa omat velvollisuutensa, et koulunkäynti menee, et se on mulle, mua itseä ei niin paljon vanhemmat kyenny siinä auttaan, että tiedän kuitenki itse ja autan, että lapset pääsee parhaiten eteenpäin, et sitä turvataan, että sillä on hyvät edellytykset pyrkii sinne minne se haluaa. – – Mä tuen näis matemaattisis aineissa, et ne mä valvon, että lapsi pärjää loistavasti, mutta matematiikassa kuitenki osallistun siihen asiaan mielellään.

Kun miehet kertoivat ottamistaan valokuvista, joissa näkyi pehmoleluja tai lasten kirjoja, muistelivat he menneisyyttään ja iltasadun lukemistaan lapselle (ks. myös luku 6.1). Iltasadun lukeminen oli ollut isän ja lapsen yhteisiä, säännöllisesti toistuvia hetkiä perheen kodissa. Tällaisista ottamistaan valokuvista kertoivat Lasse ja Matti:

No sillai arkisia juttuja, että tämmönen, yleisesti ottaen aika usein se nukkumaan meneminen ja iltasadun lukeminen ja sillai, et se on ollu mun ja lasten yhteinen homma aika isossa määrin, et sitähän ei nyt tällä hetkellä oo, et se on sellanen yks iso yhteistapahtuma mikä on aina, mikä on jääny pois. (Lasse)

Kirjat kuuluu, sadut, kun lapset oli pieniä, niin satujen lukeminen ja sitten johdattaa, semmoset yhteiset hetket. – – Perhe on yhdessä olemista ja toisille lukemista ja se on se syli, missä lapset, ne hetket, missä lapset on ja sitten luetaan sitä satua. (Matti)

Pyysin miestä kuvailemaan hänen tavallista arkipäiväänsä. Muutamat isistä kertoivat omasta arjestaan perheen arjen kannalta. Eräät miehistä kuvailivat tyypillistä arkipäiväänsä lasten päivärytmin ja tekemisten kautta. Tällaisia olivat esimerkiksi lasten aamulla herääminen, lasten kouluun lähteminen ja lasten harrastuksiin meneminen. Esimerkiksi Veijo kertoi omasta tavallisesta arkipäivästään lapsensa tekemisiä kuvaillen:

No arkinen tavallinen päivä on aika palijo semmonen, että ku tyttö on läksyt teheny se luultavasti häippäsee tästä saman tien ja menee kavereitten luo tai kavereita tullee tähän. Se on tytöllä aika semmonen rytmi, että se sillä perustuu se meneminen aika palijo kavereihin ja sitten tyttöystävä tuo Aino on semmonen, joka urheilee palijo, käy aika palijo sitte, että kulukee lenkillä töitten jäläkeen ja sitte kylläpä se sittä aika palijo on semmosta, jos kaikki täsä ollaan, niin ehkä videoita katotaan, televisiota katotaan, siinä se aika sitten mennee. (Veijo)

Miehet kertoivat myös aikuisista, muualla asuvista lapsistaan ja lapsenlapsistaan. Miehet kertoivat tapaavansa heitä. Yhteyttä pidettiin myös puhelimitse. Kaksi vanhinta miestä puhui siitä, kuinka he näkivät liian harvoin aikuisia lapsiaan. He

toivoivat, että lapset kävisivät isänsä luona useammin kylässä tai edes soittaisivat. Tästä kertoi esimerkiksi Kauko:

Kauko: Viime vuonna ne [tyttäret] kävi kaks kertaa mun luona, että syntymäpäivänä ja joulun edellä ja mä sanoin, että mä en mitään arvoo anna näille käynneille, että mää arvostaisin paljon enempi, että jos te tulisitte yllättäen joku ilta ja että kattokaas, että tulin ja keitätkös kahvit. Nii se ois mulle paljon mieluisampi, kun että kun allakassa lukee.

Leena: Ootko sitä heiltä koskaan kysynyt, että miksi tällä tavalla?

Kauko: En oo kysynyt, että oon vaan sanonut suoraan tän oman mielipiteeni. Sitten kun mä oon joskus kysynyt sitä, että vois sitä joskus puhelimellakin soittaa, nii ei kerkeä, kun on kiire. Nii että on se tosi kiire.

Isyyden käytännöt ilmenivät myös lasten kasvattamisena. Miesten mielestä lapsia tuli kasvattaa siten, että heille asetettiin selkeät säännöt ja rajat. Lasten tuli myös kunnioittaa aikuisia. Eräs isistä korosti, että vanhempien täytyi pitää kiinni lapsille lupaamistaan asioista. Miesten mukaan *sana, puhe ja keskustelu* olivat *konstit* rajojen asettamisessa lapsille. Useimmat miehistä eivät hyväksyneet lasten fyysistä kurittamista. Isät kertoivat kasvattavansa lapsiaan myös omien kokemustensa avulla. Miehet halusivat opettaa lapsilleen sitä, mitä he itse osasivat. Miesten mielestä lasten kasvattaminen perustui tietynlaisille elämänarvoille.

Kyl mä koitan olla sellanen tietynlainen miehen malli ja sit se joka pitää ne rajat niille kuitenkin. Ehkä sitten välillä lapset voi kokee niin ku tietyllä tavalla ankarana, mutta koska jos mä asetan rajan johonki, nii se raja on siinä. (Lasse)

Äidin tehtävä on tavallaan luoda semmosta perusturvaa ja isän tehtävä on tavallaan rikkoo sitä perusturvaa, ettei lapsista tuu sitte nössyköitä ja aikamiespoikia. (Juha)

Isät asettivat eri ikäisille lapsilleen eri tavoin rajoja. Pienten lasten isät kertoivat huolehtivansa siitä, että läksyt tulisivat tehtyä, nukkumaan mentäisiin ajoissa tai että leikkien pelivuoroista pidettäisiin sisarusten kesken kiinni. Erään isän murrosikäisillä lapsilla ei ollut mitään asiaa isänsä baarikaapille. Nuoren alkoholinkäyttö ja tupakointi mietityttivät aikuistuvien nuorten isiä.

Kun kysyin miehiltä siitä, mitä isyys heille merkitsee, puhuivat he isyydestä vastuuna ja vastuunkantamisena lapsista. Isien mielestä vastuu merkitsi lasten perään katsomista ja isän läsnäoloa lapsen arjessa. Esimerkiksi Veijo puhui oman ansiotyönsä, kodin ja lapsen tarpeiden yhteensovittamisen vaikeudesta ja tärkeydestä.

Leena: Mitä isyys sulle merkitsee, isänä oleminen?

Veijo: No vastuuta, vastuutahan se merkittee aika palijo tietenki ja sanotaan jos työasioita ja muita miettii, ja emännällä on jottain reissuja, niin kyllä se tullee nuo omat työasiat tehtyä sillain, että on ajoissa kotona, ja kyllähän sitä yrittää ja pyrkii työn puitteissa mahollisimman palijo, että sais kotia sitä aikaa, että jos emännän kans kahestaan oltais, niin ehkä sitä ei niin palijo ajattelis. Että kyllä se on, jos lapsi on, niin se pitää ajatella niin, että tässä on oltava enemmän ja enemmän, elikkä kotona oltava. Kyllä omia menoja pittää perua, että ne pittää nykyään asettaa tärkeysjärijestykseen enemmän ja enemmän, että töissä ku on, niin tässähän ois menoja ja sais mennä koko ajan, mutta kyllähän ne on semmosia, että tytär on kuiten kymmenenvuotias, niin kyllä ne omat menot saa nyt jäähä, että ne ei oo tällä hetkellä niin maailman tärkeitä. Ja kyllähän sitä pyrkii ja yrittää siinä työn puitteissa saaha tähän kottiin mahollisimman palijo sitä aikaa, että jos emännän kans kahestaan oltais, niin ehkä sitä ei sillai niin palijo aattelis, että kyllä kö sitä lapsi on, niin pakko sitä on ajatella, että tässä sitä on oltava, oltava enemmän ja enemmän.

Muutamien keski-ikäisten ja iäkkäiden miesten mielestä isyys oli vanhemmuuden sijaan pikemminkin kaveruutta. He arvostivat sitä, että aikuiset lapset uskoivat isälleen omia huolia ja murheitaan. Miesten mielestä oli tärkeää puhua vaikeista asioista lastensa kanssa.

Leena: Entäpä isyys, mitä se sulle merkitsee, voitko sitä silleen vähän kuvailla?

Jouni: No en tiijä tuota, aika tärkiä hommahan se on kyllä, sillä lailla ehkä tuota enempi kaveriki olen nuille lapsille ku isä, en tiijä, mutta kuitenki että sillä lailla olen sanonu, ettei mikhän asia ole niin semppä, etteikö sitä voi sanua isälle ja kertua.

Etä-isät eivät pohtineet etä-isänä olemista tai isyyden muuttumista avioeron jälkeen. Vaikutti siltä, että etä-isien ja lasten arki sujui omalla rutiinillaan. Sen sijaan Samille etä-isyys oli moninkertaista päihdeongelman, avoeron ja vankilassa olemisen takia. Sami kertoi isyyteen heräämisestään ja uusista kokemuksistaan. Ollessaan vankilassa Sami oli keskustellut isyydestään vankilan sosiaalityöntekijän kanssa. Nyt kun Sami oli hoitanut päihdeongelmaansa ja ollut selvin päin, kertoi hän alkaneensa pikkuhiljaa tutustua poikaansa. Seuraavassa Sami kertoo valokuvasta, jossa hän istuu keittiön pöydän ääressä poikansa kanssa:

Leena: Sä oot ittekki isä. Mitä se sulle merkitsee?

Sami: No viime viikonlopun jälkeen taas enemmän ja nyt raitistumisen kokemuksen myötä nii oli ensimmäinen viikonloppu, jotenki musta tuntu että Jesse [Samin lapsi] oli kasvanu isoks pojaks että sen kans pysty jutteleen jutuista ja sitte ku ne heitti mut ja Miian tonne Landelaan sillon ja mun mutsin luona, sitte ku ne oli tullu tänne,

mulle tuli kyllä heti ikävä. Ja me oltiin [Jessen kanssa] tässä näin [keittiönpöydän ääressä] sunnuntaiaamuna tässä aamupalalla ja me istuttiin tos vierekkäin ja se [Jesse] sano et meidän pitää aina istuu vierekkäin, tiedätsä miks, miks, koska sä oot mun isäni (nauraa). Se tuntu tosi siistiltä. Että vaikka ei itte tajuu sitä että niin sitä tuleeki antaneeks semmosta ihan erityistä huomioo, mitä lapsi varmaan huomaa ettei se saa keltään muulta, että se tajuukin, että toi tyyppi suhtautuu muhun vähän eri tavalla ja sit se hakee sille jonku selityksen ja se on siinä, et se on mun isä.

Riittämätön isä

Kun miehet kertoivat isyydestään, nousivat esiin syyllisyys ja isänä olemisen riittämättömyys. Saattaa olla, että isyyteensä tyytyväisten miesten ei tarvinnut jakaa kokemuksiaan hyvästä isyydestä. Miesten mielestä heidän lapsillaan ei ollut sellaista isää, jollainen isän pitäisi olla ja mitä mies itse haluaisi olla. Eräät miehistä sanoivat, ettei heillä ollut riittävästi aikaa omille lapsilleen. Jotkut kertoivat laiminlyöneensä perhettään. Miehet olivat mielestään liian paljon poissa kotoa opiskelun tai työn takia. Muutama miehistä koki olevansa riittämätön isä mielenterveysongelmiensa tai päihdeongelmiensa takia. Useat miehistä olivat huolissaan siitä, miten avioero oli vaikuttanut omiin lapsiin. Miehet peilasivat isänä olemisen riittämättömyyttä myös kulttuuriseen kuvaan, jolloin he puhuivat *täydellisestä isyydestä* sekä *ihanneisästä*.

8.9.4 Lapsen kodista muuton kynnyksellä

Miehet puhuivat murrosikäisistä tai sitä vanhemmista kotona asuvista lapsistaan iän kannalta. Miehet viittasivat, että lapsi oli *jo tuon ikäinen, sen ikäinen* tai lapsella oli *vaikea ikä*. Miehet kuvasivat kodin muutosta lasten varttumisen kautta. Lapsiin liittyvä kodin muutos sai perhesuhteisiin ja kodin tilaan kietoutuvia merkityksiä. Miehet joutuivat arvioimaan uudelleen kotiaan ja perhesuhteitaan.

Isät kuvailivat kuinka murrosikäiset lapset viihtyivät paljon omissa oloissaan ja omissa huoneissaan. Lapsilla kävi myös paljon kavereita kylässä. Miesten mielestä oma huone oli lapsen valtakunta ja lapset ainakin yrittivät määrätä omaa huonettaan. Oman huoneen muuttuminen lapsen valtakunnaksi näkyi miesten mukaan siten, että lapsi oli kiinnittänyt oveensa kaikenlaisia kieltolappuja ja kylttejä: ”*pääsy kielletty, koputa oveen kolme kertaa, ei saa tulla, huoneessani noudatetaan seuraavia sääntöjä”*. Lapsen huoneen ovi oli myös useimmiten kiinni, jopa lukossa. Eräs isä kertoi, kuinka veljeksetkään eivät menneet ilman lupaa toistensa huoneisiin, vaan he vaihtoivat keskenään Aku Ankan huoneen kynnyksellä. Isät sanoivat käyvänsä

joskus katsomassa, että lapsen huone pysyisi järjestyksessä. Miesten mielestä oli ihan normaalia, että lapsi halusi jossain iässä näyttää määräysvaltaansa kotona. Sitä vanhempienkin tuli kunnioittaa, vaikka se heitä välillä vähän ärsyttikin. Miesten mielestä vanhemmat viettivät aiempaa vähemmän aikaa lastensa huoneissa.

Minä käyn sielä [lapsen huoneessa] hyvin harvoin, että se on justiinsa siinä iässä, et ovessa on useita plakaatteja, joissa on sitte ohje, miten sinne huoneeseen sitte pääsee. (Antero)

Moni miehistä esitteli minulle kotiaan. Miehet esittelivät usein myös lastensa huoneet. Kun pyysin miehiä valokuvamaan heille tärkeitä kodin puolia, olivat muutamat miehistä ottaneet valokuvia lastensa huoneista. Esimerkiksi Markku kertoi ottamastaan valokuvasta, jossa oven kynnykseltä avautui näkymä tyttären huoneeseen.

No sit on ylhäältä haluttu kuvata toi ihan vaan tyttären huoneesta, totta kai se on, tyttö asuu sielä, se on merkittävä asia mulle tietysti, että hän on sielä, vaan niinku vilaus siitä valtakunnan ovesta, minne ei oo lupa mennäkään, että se on sinänsä tekijänä sielä. – – No kyl se muuttu täs kymmenen ikävuoden, yhdentoista kahdentoista vuoden jälkeen niin se alko tulla semmosta tietynnäköstä, että on niinku oma valtakunta, toi ovi on kiinni ja lukossa, että joskus vähän tympii, mut olkoon nyt sitte, ei se nyt niin haittaa. (Markku)

Miehet olivat huomanneet, että murrosikäiset lapset ja aikuistuvat nuoret olivat alkaneet olla entistä enemmän poissa kotoa. Miehet kuvasivat, että murrosikäisille alkoi tulla omia menoja ja kavereita. Muutamat miehistä kertoivat myös aikuistuvan lapsensa seurustelukumppaneista. Miehet puhuivat siitä, kuinka nuoren tyttö- tai poikakaveri oli alkanut viettää aikaansa heidän kodissaan. Eräät isistä kertoivat mielipiteitään nuoren seurustelusta sekä arvioivat sitä, millainen olisi kunnollinen seurustelukumppani. Miesten mielestä lasten varttumisen huomasi myös siitä, että lapset eivät enää halunneet lähteä vanhempiensa kanssa lomamatkoille tai perheen yhteisille retkille.

[Tytär] sano, että hän lähtee mieluummin vaikka kavereiden kanssa, että ei enää tuon ikänen tyttö lähe isänsä kanssa kahestaan, että jos hän ois pienempi, nii vois varmaan lähtee. (Väinö)

Poikakin on ton ikänen jo, niin se ei juurikaan oo meijän kans enää näille matkoille lähteny. (Antero)

Tällä tavoin murrosikäiset lapset ja aikuistuvat nuoret tekivät irtiottoja vanhemmistaan ja kodista. Lapset irrottautuivat vähitellen vanhemmistaan kodin tilassa oman huoneen avulla.

Kysyin miehiltä myös heidän ajatuksiaan tulevaisuudenkodista. Miehet kuvasivat tulevaisuuden kotia aikuistuvan nuoren pois muuttamisena. Miesten mielestä se oli *odotettu, toivottu, helpottava, hyväksytty, luonteva ja luonnollinen prosessi.*

Leena: Entäpä tommosta tulevaisuutta sitte vähän. Ooksää miettiny eteenpäin kodin kannalta ja tälleen?
Markku: Ainaki mä nyt oon aatellu ainaki kymmenen vuotta olla tässä paikkaa, että lapset lähtee eteenpäin kohta.

Rupesin jo tulevaisuutta miettimään, että mitenkähän sitten kun Liisa lähtee, et miten sitten. (Väinö)

Miehet puhuivat lapsen kotoa pois lähtemisestä lapsen parhaana. Miesten mielestä lapsen oli oman etunsa takia lähdettävä perheen kodista ja vanhempiensa luota. Aikuistuvan nuoren oli aloitettava oma elämänsä. Miehet kuvasivat, että isän tehtävänä oli tukea nuorta lähtemään pois kotoa. Nuoren oli aloitettava oma elämänsä, lähdettävä töihin tai opiskelemaan.

Nyt se [poika] on hakenu sitä työhommaa, eikä sitä täältä pohjosesta löyvy, se joutuu varmaan lähtemään johonki syksyllä. Mie olen sitä sievästi häädelly siinä, että se on lähettävä töitä kattomaan. (Jouni)

On toivottavaakin et [tytär] lähtee sitten, mä oon toivonu et hän ei tänne jää, vaan Kaupunkila tai joku tämmönen, missä on sitte korkeakoulu, et sen verran on suunniteltu, et ei mitään muuta. (Markku)

Vaikka omat lapset olivat miehille hyvin tärkeitä, kokivat he lasten kotona olemisen myös sitovaksi sekä taloudelliseksi ja henkiseksi rasitteeksi. Tästä puhuivat sekä etä-isät että uusperheessä elävät isät. Miehet ennakoivat lastensa kotoa lähtemistä vapautena ja riippumattomuutena. Miesten mukaan lapsista vapautuminen tarkoittaisi kotitöiden vähenemistä, miehen vapaa-ajan lisääntymistä ja harrastuksiin pääsemistä.

Se on käyny monta kertaa mielessä, että kun Liisa lähtee maailmalle, niin miten vapaa minä olisin, miten tosissaan vapaa ihminen minä olisin tekemään mitä tahansa. Minä saan tehdä omia asunnon kannalta, toimeentulon kannalta mitä ratkasuja tahansa. Minun ei tarvitsis kun oma nuppini pitää kunnossa ja omat

tarpeet täyttää, enkä olis kellekää tilivelvollinen ja se tuntuu kieltämättä houkuttelevalta, että on näissä omat hyvät ja huonot puolensa. – – Eikö tää perkele lopu koskaan, että kasvais tuo tyttö, ni ei tarviis huolehtia kuin itsestä ja tuota se on se ääripää siinä, että menis aika sen verran nopeesti, että tyttökin ois jo ammatissaan, että ei tarviis huolehtia kenestäkään muusta. (Väinö)

Jos ei mulla ois lapsia, määhän voisin tehä ihan mitä tahansa, ei mun ois pakko olla edes tällä hetkellä Suomessa, ei mulla oo semmosta sisäistä pakkoo olla missään tai olla olematta, mutta nyt ku on lapset, ehän mä nyt voi lähtee mihkään humputteleen, niinku mä sanoin, sit ku ne on aikusia se on ihan eri juttu, et sit ku ne ei sillai aktiivisesti tarvi, totta kai lapset tarvii vanhempiaan aina, mutta pitää opettaa ne semmosiks, että ne pärjää ihan 15-20 –vuotiaina sillain suhteellisen paljon ilman vanhempiaan. Ja sen jälkeen oon tavallaan, en tahdo sanoa, et lapset sitoo mua, mut oon tietyllä lailla vapaa. (Juha)

Leena: Kun lapset alkaa tulla aikuseksi ja se on semmosta muutosta sunki arjessa, niin voisko sitä vähän tarkemmin kertoo, että mitä se merkitsee ja mistä siinä on kyse?

Antero: Siinähän on kyse siitä, että ku lapset on pienempiä, niin siinä se läsnäolon tarve on sillon toisenlainen ja sitte taas kun tulee siihen, poikaki täyttää jo kaksikymmentä, tyttö kaheksantoista, niin ne on sillä tavalla kuitenki itsenäistynyt, että se tarkottaa sitä, ja sitte sellasta omaa tilaa on ihan toisel tavalla, ettei tarvi niin sanotusti vahtia ja kulkea tai kuljettaa, et ne menee ihan ominpäin, varsinki kun tää tyttö nyt sitte asuu enimmäkseen äitinsä kanssa ja sitte käy sitä koulua nii se on jo sitä lapsuutta seuraava vaihe menossa, että se on sellanen tietysti, että siinä niitä nuoruuden aikasia ehkä jotain harrastus tai tällasia kuvioita voi sitte ottaa enemmän tai ei tarvi huolehtia siitä, että onko ruokaa pöydässä tai onko ruokaa kaapissa tai onko sitä ollenkaan ja kuka sen laittaa niin se on näist vapautumista, pystyy keskittyyn taas, tai on sellanen aika, et voi keskittyä sit itsenäisempään.

Uusperheelliset isät ennakoivat, että lasten kotoa poismuutettua olisi aikaa omalle parisuhteelle:

Se [nuorten poismuutto kotoa] on tietysti ihan ymmärrettävää, hyväksyttävää ja tuettavaa, että näinhän se pitää ollakin. Välillä toivoisi, että muuttaisivat, että saisi olla rauhassa, mutta se on hyvä, että me saadaan olla joka toinen viikonloppu pariskuntana kahdestaan. (Markku)

Miehet arvelivat, että nuoren poismuutto kotoa ajoittuisi koulun lopettamiseen, kuten lukion päättämiseen tai ammattikoulutuksen saamiseen. Muutamat miehistä pohtivat, että lapsi lähtisi kotoaan tultuaan täysi-ikäiseksi.

Aikuistuvan nuoren kotoa muuttamisen ajankohta liittyi kysymyksiin rahasta. Vaikka tytär olisi halunnut jo muuttaa pois kotoaan, ei se Väinön mukaan ollut mahdollista, koska isän rahat eivät riittäneet asunnon hankkimiseen tytölle. Eräs

miehistä sen sijaan toivoi, etteivät hänen lapsensa, vaikka se miehen mielestä yleistä nykyään olikin, enää kolmikymppisinä *roikkuisi vanhempiensa rahoissa*.

Muutamat miehistä puhuivat siitä, että nuorten muutettua pois kotoaan eivät miehet enää aikoneet puuttua heidän elämäänsä. Tällä tavoin miehet vapauttivat lapsensa vanhempiensa määräysvallasta.

Enhän minä paimenna heitä [omia aikuisia lapsia] enkä mitenkään sillai, että kyllä heillä on täys vapaus sillai, että periaate on se, että kun mä ite oon niin nuorena joutunu lähtee maailmalle ja vastaamaan kaikesta, nii mä aina oon sanonu perheessä, että kun te lähdette ulkopuolelle, nii saatte ihan vapaasti touhuta kuten haluatte, että minä en tule sotkemaan teidän asioitanne. (Kauko)

Kyllä se sit ku ne täysikäsiä on, niin sitte ne saavat touhuta mitä touhuavat. Mulla on semmonen aika selkee periaate, että ei tässä mistään siittä oo kyse, että ku kaheksantoista täyttää, niin pihalle potkitaan kokonaan, mut kyllä mää oon sitä mieltä, että ku aikusia ovat, niin sitte saavat tehä mitä ite lystäävät, se ei sitte enää mulle kuulu siinä vaiheessa. (Juha)

Kaksin lapsensa kanssa omakotitalossa asuvat isät kertoivat pulmatilanteesta. Lapsen muuttaessa pois mies ei halunnut jäädä kotiinsa yksin asumaan. Talo olisi liian suuri ja kallis yhdelle. Miehet joutuivat arvioimaan uudestaan suhdettaan kodin tilaan:

Jouni: Että sielä ei tiijä sitte miten se elämä viepi, että tämmöstä taloa meikäläinen ei kyllä tartte.

Leena: Nii, että miksi et?

Jouni: Nii, että ko mie yksin ja helevetinmoinen lukaali, niin eihän sitä, vaikka ohan se nyt sama missä sitä assuu, että ei tässä ole järkiä mihinkhän rivitalloonkaan muuttaa, ei ainakaan oo sitä elämää, mutta että tuota en ossaa sanoa vielä, miten ne asiat edistyy sielä tulevaisuuessa.

Tääkin [omakotitalo] alkaa olla niin iso, että jos tyttö lähtee maalimalle vuoden parin sisään, ni viittinkö mä tässä yksin kauan olla. Jos sattuu, ettei tähän kumppania ole tulossa, ni pienempikin asunto poikamiehelle riittäs. (Väinö)

8.9.5 Lapsen parhaaksi toimiminen

Miehet kertoivat toimineensa lastensa parhaaksi monissa kotia koskevissa ratkaisuissa ja valintatilanteissa. Miehet järjestivät ja varmistivat lapsilleen kodin erilaisissa elämänkulun muutoksissa.

Kauko: Se mun täytyy sanoo tässä vaiheessa, että kaikki lapset mulle on tärkeitä ja kaikkeni tein sillon, vaikka sanotaan, että aina roiskuu kun rapataan, nii kaikkeni tein perheen eteen, koska mulla sitä kotia ei koskaan ollu lapsena, nii mä pidin siitä huolen, että vaikka resursseja ei kovin paljoa ollut, mutta sen minkä pystyin tarjoamaan lapsille ja perheelle, nii kaikkeni tein sen eteen.

Leena: Mikä siinä on ollut semmosta tärkeetä, mitä oot halunnu tarjota?

Kauko: No kyllä se on ihan se, että on se turvallinen koti, ei mitään ylenpalttista, koska mistäs sitä oliskaan, mutta että ne perusasiat ois kaikki kunnossa.

Lapsen syntyessä oli miesten mielestä tärkeää hankkia muodostuvalle perheelle koti. Jos lapsia saatiin enemmän, oli miesten mukaan aika muuttaa entistä tilavampaan kotiin. Muutamat miehistä kertoivat rakentaneensa omakotitalon perhekoon kasvaessa. Miehet puhuivat myös siitä, että he olivat auttaneet aikuistuvaa lastaan kodin hankkimisessa. Seuraavissa aineisto-otteissa Kauko muistelee menneisyyttä ja Juha suunnittelee tulevaisuutta lasten kodin hankkimisen kannalta:

Ja mä sanoin, että niin pitkään kun sä poikamiehenä keikut, niin niin pitkään mulla on sulle aina oma kämppä ja huone, ja sillä mä sen Kaupunkilan asunnon otin. (Kauko)

Mä oon jossaki vaiheessa ajatellu sitäki, et jos pojat tulee Kaupunkilaan asumaan, niin ne voi ihan hyvin asuu täälä näin, että tästä [asunnosta] tulee enemmän heidän kämppänsä, että mä niinkun siirryn siihen taka-alalle, et näin mää oon sitä mielessäni funtsinu. (Juha)

Kun miehet olivat punninneet eri vaihtoehtoja uudesta kodista, kertoivat he usein valinneensa lapsilleen sopivan kodin. Miehet arvostivat eritoten asuinpaikkaa, jonka naapurissa asui muita lapsiperheitä. Silloin lapselle oli lähellä kavereita.

[Löyty] nopiasti mieluinen paikka ja mukavat naapurit ja sitte lapsiperheitä palijo assuu tässä ympärillä, niin tää on tytöllekki hyvä paikka olla. (Veijo)

Koti oli lasten tapaamisten kannalta keskeinen erovanhemmuuden käytäntöjen paikka. Eron jälkeen koti muuttui perhesuhteiden jakamasta, pysyvästä asumisen tilasta toisistaan erillään asuvien ihmisten kohtaamispaikaksi. Miesten mielestä heidän lapsillaan täytyi olla hyvä koti eron jälkeen. Kaksi etä-isistä pohti sitä, että heillä piti olla kunnollinen koti lastensa tapaamista varten. Lasse kertoi, ettei hän halunnut tavata lapsiaan nykyisessä väliaikaisessa asunnossaan. Lasse kertoi tapaavansa lapsiaan oman äitinsä luona, lasten mummolassa, *”jottei lasten tarvitsisi nähdä kuinka kassit kädessä heidän isänsä eli tällä hetkellä”*. Matti puolestaan

muisteli, että asunnottomana ollessaan hänellä ei ollut lainkaan lasten tapaamis-paikkaa. Matti kertoi yöpyneensä yömajassa ja kerrostalon porraskäytävissä.

Suurelan päiväsairaalasta sitten, missä mä olin, nii sieltä kysyttiin sitten, että kun mä olin tuolla yömajassa, että haluunko mä asuntoa, nii mä sanoin, että haluan, että vaikka mä tosi nihkeesti yhteiskunnan apuun tukeudun, että mulle oli jotenkin häpeällistä mennä sinne yömajaan, mut että enhän mä voi lapsiakaan tavata, kun mulla ei oo asuntoo, nii ne kysy, että haluunko, nii sitten Ylilästä. Että siinä hetken olin sitten yhteiskunnan henkseleissä. (Matti)

Etä-isät korostivat halunneensa avio- tai avoeron jälkeen asua lähellä omia lapsiaan. Kaksi miehistä piti hyvänä asiana sitä, että aiempi kumppani asui lähellä miehen kotia. Kun vanhemmat asuivat lähellä toisiaan, ei lapsia tarvinnut lähteä viemään tai hakemaan autolla. Lyhyet välimatkat toivat miesten mielestä joustavuutta lapsen tapaamisiin. Tästä kertoi esimerkiksi Teemu:

Lasten tapaamisesta ei olla sen kummemmin sovittu, että onneks meillä on tosi hyvät välit Maritan kanssa, että ei oo mitään ongelmia sen suhteen ja ne asuu tosiaan tossa puolen kilometrin päässä tossa tällä hetkellä, että voi soittaa, että pojat haluais mennä pihalle, että meeksä niitten kanssa, ja sen [Maritan] isällä, kun muutto oli tossa, nii se [eksä] kävi siellä siivoomassa ja tyhjentämässä, nii se toi niitä poikia hetkeksi tähän ja sitten sillä on välillä iltatöitä itelläkin, jos mulla on aamuvuoroviikko, nii sitten mä pääsen, voin hakee pojat hoidosta ja nuorempi poika on tossa päiväkodissa. (Teemu)

Mitä pienemmästä lapsesta oli kyse, sitä voimakkaammin etä-isä puhui lapsensa lähellä asumisen tärkeydestä.

Olen mä ajatellu että mä muuttasin takasin [synnyinseudulle], mut siel ei oo oikein mitään reaalisia mahollisuuksia, että niinku työ ja sit toisaalta poika on täällä, nii sen takia ainakaan tässä vaiheessa, ku on ton ikänen lapsi, nii en lähde. (Mikko)

Muutamat etä-isistä kertoivat säilyttäneensä hyvät välit aiempaan kumppaniinsa lastensa takia. Eräs miehistä kertoi olevansa tekemisissä ”eksänsä” kanssa lastenlastensa vuoksi.

Leena: Voiko sitä sanoo, että ootteko te ystäviä vai mistä se johtuu, että ootte tekemisissä?

Mikko: No se johtuu ihan siitä, että meillä on yhteinen lapsi. Aika vaikee kuvitella, että oltais väleissä tai kauheesti tekemisissä muuten kun että on se lapsi, joka ikäänkuin aiheuttaa sen.

Meillä meni siinä mielessä tosi hyvin, että tietenki ku on noita lapsenlapsia se yhistää sitte että haluaa, niittenki takia on sitte parempi näin, että on hyvät välit. (Pentti)

Kodin ja vanhemmuuden jatkumisen turvaaminen lapselle avio- tai avoeron jälkeen oli miehille tärkeä asia. Mikseivät miehet sitten olleet jääneet asumaan lastensa kanssa tai ottaneet lapsiaan luokseen asumaan? Useimpien miesten lapset olivat jääneet eron jälkeen asumaan äitinsä kanssa perheen kotiin miehen muuttaessa muualle. Miesten kuvauksissa lasten jääminen äidille oli hyvin itsestään selvä asia, jota ei kyseenalaistettu. Miehet kertoivat, etteivät he usein edes olleet neuvotelleet ex-puolisonsa tai lastensa kanssa siitä, jäisivätkö lapset erossa isälle. Miehet korostivat, kuinka lapsen ja erityisesti pienen lapsen paras paikka oli oman äidin luona. Koti, äitiys ja lapset punoutuivat toisiinsa luonnollisesti. Mies sulki itsensä sen kodin ja lasten ulkopuolelle.

Leena: Oliko siinä erityisiä syitä sitten, miks poika jäi äidille asumaan?

Mikko: No se oli sillon kaksvuotias ja kyl se tuntu sillon luonnollisemmalta se sen ikänen lapsi asuu kuitenki pääasiassa äidin luona, et siinä vaiheessa sitä ei oikein lapselta vielä voi kysyä, että kumman luona haluat asua.

Mun mielestä lasten pitää äitinsä kans asua, emmä tiä, mulla on vaan tämmönen, ei sitä kukaan oo sanonu eikä opettanu, mutta tää vaan on jotenki tämmönen fiilari mulla tullu, että ky se mun mielestä on jotenki luontevampaa. (Juha)

Kyse oli miesten vapauden tarpeesta, oman tilan tarpeesta ja mukavuudenhalusta. Mielikuvat yksinhuoltajuudesta merkitsivät miehille toisaalta rankkaa ja sitovaa yksin toimimista. Toisaalta he kuitenkin puhuivat lastensa menettämisestä ja kaipaamisesta.

Leena: Entäpä toi, että lapset jäi äidille, niin miksi?

Lasse: No toinen syy on se, että mä oon pitkiä pätkiä pois sielä koulussa ja ehkä toinen syy on se, että mä kaipaan sitä yksinäisyyttä ja ihan yksinoloa, että ehkä en, karua myöntää itellekki, mutta ehkä mä en niin hirvee perhetyyppi sitte, et mä viihtysin sillai niin paljon siinä, mitä tietysti normit vaatii nykyaikana.

Leena: Miksi lapset jäi äitille, eikä lähteny sun mukaan?

Teemu: No kyllä se oli ihan sillai sanomattakin selvää, vaikka mä oon tullu tosi hyvin toimeen lasten kanssa ja hoitanu ja näin, mutta kyllä se ois silti, että ei me siitä oikein edes keskusteltu. Enkä mä sitten välttämättä ois halunnutkaan, liian rankkaa ois niitä yksin hoitaa.

Kolme miehistä sen sijaan kuvasi, että lapset oli riistetty heiltä erossa. Miesten mielestä kulttuuriset ajattelutavat ja yhteiskunnallinen järjestelmä olivat syynä siihen, että lapset jäivät erossa isän sijasta äidille. Tällöin yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät pitivät yllä käsitystä hyvästä äitiydestä.

Leena: Miks teillä oli sitten niin, että lapset jäi äidin kanssa ja sä lähdit?

Juha: Emmä tiä, se on enemmän ehkä miten sen ny sanos, enemmän ehkä tämmönen yhteiskunnan ja tän sosiaalisen järjestelmän tuotos, että yleensähän ne niin jää. Että jos ei äiti oo täysin juoppo ja renttu ja käytä huumeita.

Eräät miehistä kritisoivat viranomaisia ja tiettyjä ammattiryhmiä isien syrjimisestä. He puhuivat erityisesti sosiaalityöntekijöistä.

Sinä aikana, ku lapsi oli äitinsä luona, kukaan ei ollu kiinnostunu saako lapsi tavata isäänsä, mutta nyt sitte ku se muutti isänsä luokse kaikki nää sosiaalitantat itki sitä, että miten se tapaa äitiänsä, mä sanoin, että mua ei kiinnosta jos se tapaa se tapaa, et tota vaikka se oli ku todettiin, ku sielä kävi valvojat, että ihan siivottomissa olosuhteissa lapsi oli joutunu olemaan, niin tää viranomaisasenne on kyllä edelleenki, et kyl tää Suomi on sosiaalitanttojen maa, kyllä mä lämpeen siitä aina ku muistan, että mut ku faktat lyötiin pöytään, eihän ne voinu muuta ku todeta, että näinhän asia on, että lausunnot oli puoltavia tähän asiaan. (Markku)

Muutamat miehistä olivat jääneet lastensa kanssa perheen kotiin asumaan. Miehet perustelivat lasten kanssa yhdessä asumistaan lasten tahtona. Miehet kertoivat, että lapsi oli itse halunnut jäädä isänsä luokse asumaan. Miesten kuvauksissa isällä oli äitiä paremmat taloudelliset edellytykset turvata lapsilleen koti ja arkielämä. Miehellä oli ollut esimerkiksi varaa lunastaa perheen koti itselleen.

Leena: Miksi lapset jäi sinun luo asumaan?

Antero: No siinä oli lähinnä sellanen käytännön asia, että se oli iso asunto ja niillä oli siinä omat huoneet ja sitte taas tää vaimo muutti vuokralle ensin yksiöön ja sitte hänellä oli se miesystävä ja siinä oli sitä seurusteluaikaa, niin sitte hän vuokras kaksion ja lähinnä sen tilantarpeen takia, että kun niilläki oli sitä kamaa ja välinettä ja tavaraa, niin se oli sellanen pohja, ja sitte tietysti mitä minä pidin tärkeänä on se, että ei tulis kauhean paljon sellaisia muutoksia, että tulis jotain keinotekosii asetelmiin, että se tytön huone säilytettiin sellaisena ja pojan huone säilytettiin sellasenaan, ja ne sai käyttää niitä niinku ennenkin.

Miehet perustelivat erilaisia kotia koskevia ratkaisujaan erossa, että he toimivat niissä lastensa parhaaksi. Näitä tilanteita olivat miehen muuttaminen pois perheen kodista tai miehen jääminen asumaan lastensa kanssa perheen kotiin. Miesten mukaan kaikkein tärkeintä erossa oli kodin säilyttäminen ja turvaaminen lapsille.

Miesten mielestä oli ensiarvoista, että vanhempien erotessa lasten elämässä tapahtui mahdollisimman vähän muutoksia. Miehille oli tärkeätä *saada lasten arki jatkumaan ja pyörimään* erosta huolimatta.

Minä olin kovasti huolissani siitä, et mitenkäs tää lasten kannalta, et se oli minusta sen eron kaikkein ikävin puoli, että ei meillä aikusina ihmisinä siinä ollu sen kummemmasta kyse, että niinkun ajattelee sitä, että jos lapsilta koti lähtee alta, niin minusta tuntu sillä tavalla, että se oli se ikävin asia, että mitenkä niiden asiat, miten ne sen kokee. (Antero)

Niillä [lapsilla] se tavallaan se arki jatkuu semmosenaan, et vaikken mä nyt siinä ookkaan, että ne ymmärtää sen, et mä en oo pysyvästi häipyny mihkään niitten elämästä, että niillä semmonen perusturvallisuus säilyy siinä, tietenki mukaan lukien kaikki ruuat ja että saa nukuttua ja tälleen näin. (Juha)

Miehet myös kuvasivat jakaneensa perheen kodin tavaroita ja esineitä erossa lastensa parhaaksi. Eräät miehistä kertoivat, etteivät he lastensa takia halunneet jakaa kodin irtaimistoa tasan puolisoiden kesken. Jos mies olisi vienyt perheen kodista huonekaluja tai paljon muita kotiin kuuluvia tavaroita, olisi koti miehen mielestä muuttunut liikaa lasten kannalta.

Kun mä lähdin, ja meillä oli se omistusasunto, nii kaikki jäi siihen, että jos ruvetaan jakamaan, nii lapset joutuu siitä muuttamaan kanssa, että ei mulla muuta kuin reppu selkään ja vaatteet päälle. (Matti)

Mä pidin sitä silleen itsestään selvänä, että mä saan vaan semmosen tarpeellisen ja ex-vaimo jää sinne lasten kanssa, nii niille saa jäädä enemmän vastaavasti. – – No kyllä se meillä meni sillai, kun mä sain tietää, että mä sain kerrostaloasunnon, nii kateltiin vaan sillai, että mä sillai pärjään, että sain jotain ja sit kyl mä sitä aattelin kans, että ei niin, jos ihan kaikki ois laittanut puoliksi, nii kyllä se ois muuttanut ilmettä se vanha koti, että lapsia aattelin siinä sillai, että parempi niille, että ei oikein tuu niin kauheen isoja muutoksia ja onneks meillä oli niitä huonekaluja, että tästäkin sai ihan, että niille jäi ihan mukavasti. (Teemu)

Lasse: No, mul ei välttämättä edes halua saada niitä [tavaroita perheen kodista] mukaan. Ja toinen on mä haluun sellasta, niin kun niitten kautta tietynlaista pysyvyyttä lapsille, se on niin kun yks.

Leena: Tarkotat siis?

Lasse: Siis sellasta, että koska kumminkin koti nyt tavallaan niin kun lasten näkökulmasta, koti on aika rikki ja isä on lähteny pois niin, semmosta, että pysyy se heidän ympäristö sitte kumminkin mahollisimman ennallaan, se oma ympäristö. Mutta toisaalta, en mä ny oikeen keksiny, että ei mulla oo halujakaan niille tavaroille välttämättä, mitä siellä on.

Miesten kuvauksissa koti tuli säilyttää lapsille erossa mahdollisimman ennallaan. Koti sai turvallisuuden ja arjen jatkuvuuden merkityksiä lasten kannalta. Kodin jatkuvuuden turvaaminen lapsille erossa merkitsi kodin tilallisuuteen ja esineympäristöön liittyvää miehen toimimista ja ratkaisuja.

Miehet puhuivat kodin turvaamisesta lapsilleen myös kotiympäristön kannalta. Miesten kuvaamana lapsen kotiympäristö muodostui kavereista, päivähoitopaikasta ja koulusta. Lapsen nykykoti oli osa tätä kotiympäristöä. Miehet perustelivat omaa lähtemistään perheen kodista sillä, että kotiympäristön *hajottaminen* tai *rikki repiminen* erossa olisi ollut vahingollista lapsille.

Leena: Mut sä lähdit siitä paikasta pois, miks niin että he jäi?

Juha: Joo, siel oli kaikki lasten kaverit ja kaikki tommotteet systeemit ja mä oon aika semmonen käytännöllinen ihminen, et jos otetaan semmonen järki-tunneasteikko, niin mä toimin enemmän sielä järkipuolella, joka ei tietenkään tarkota ettenkö joskus toimisi tunnepuolella tai etteikö tunteita olis, mut mä aattelen sen jotenki käytännöllisesti, että helpompihan niitten sielä on olla ku lähteä sitte nyt taas ettiin kämppää ja kaikki uusiks. Oli lasten hoitopaikat ja kaikki tommoset, hyvät hoitajat ja tolleen noin, siin on koulut lähellä ja sen taki se kämppä niinku alun perin ostettiinki, että siin on kaikki just tämmötteet lasten kannalta hommat lähellä, niin mä ajattelin, että mitä nyt repiin palasiks koko systeemii.

Mä olin taloudellisesti hyvin toimeentuleva, niin aattelin, että se on parempi et lapsella, tai siinä oli lähinnä lapsen edun turvaaminen, eikä mikään muu, että lapsella on hyvä ympäristö. (Markku)

Leena: Millä perusteella vaimo jäi lasten kanssa siihen asuntoon ja sä lähdit?

Teemu: Siks varmaan, että lapsilla oli kavereita siinä, sillai niinkun niiden takia, että niitten elämä ei siitä häiriintyny enempää tai että ois ollu isompi muutos, jos en ois muuttanu siitä johonkin, eikä mulla ois ollu rahaa siinä yksin olla sitten. Ei se ois sopinu.

Leena: Miks sinä lähdit ja miksi lapset ja vaimo jäi siihen asuntoon? Miks näinpäin?

Lasse: No me, mun mielestä siinä ei oikeestaan muuta vaihtoehtoo käyny varmaan ees mielessä. Et sillai, et mä tiesin, että mä en, siis se oli niinkun, tavallaan mä tiesin, että mä en lasten kans voi, tietysti toi koulu tekee osansa, että oon pitkiä pätkiä pois, mut se, että lapsilla se asunto mikä on sielä niin se on lasten koti, ja niitten ei tarvi sieltä mihinkään lähtee ja se oli sitte se, että kyllä se oli mulle jotenki niin looginen ratkasu, että sitä ei varmaan ees mietitty.

Kaiken kaikkiaan miehet kertoivat olleensa avioerossa tavattoman huolissaan omista lapsistaan ja pelänneensä avioeron vaikutuksia lapsiin. Muutamat miehistä olisivat

halunneet lykätä erosuunnitelmia siihen saakka, kunnes lapset olisivat isompia tai aikuisia.

Vielä just kun on tietysti kesken näitä asioita, että niinku nää lapset on se isoin murhe siinä, et miten tää niinku lasten kans yhteiselo sitte hoidetaan. (Lasse)

Et ehdottomasti mun elämän kovin paikka on se, ku joutu lapsille kertoon, ettei enää tuu takasin. (Juha)

Se oli ainoo tekijä, joka ensinnäkin viivytti mun avioeroa, mä mietin koko ajan että missä iässä niitten lasten pitäs olla, että mä voisin ottaa eron, eikä...eihän semmosta ikää tulekaan. (Aarne)

Toivoinki sitä, et jos siinä jotenki sitte voitais olla niin kauan, että lapset tulis vähän vanhemmiks. (Antero)

Miesten lastensa parhaaksi toimiminen avioeron kotia koskevissa asioissa on ristiriitaista. Toisaalta miesten käytännöt ilmenevät aktiivisuutena: miehet ovat jalomielisiä ja uhrautuvia lastensa takia. Toisaalta miesten käytännöt ovat passiivisia: miehet vetäytyvät ja antavat periksi. He luopuvat kodista ja lapsista erossa. Tällöin miehet perustelevat lastensa ja kodin menettämistä itsensä ulkopuolisilla asioilla ja toimijoilla. He eivät puhu siitä, mitä mies olisi näissä tilanteissa itse voinut tehdä, jottei hän menettäisi lapsiaan ja perheen kotia.

8.9.6 Valokuvat, piirustukset ja askartelut

Omat lapset tekivät erilaisten esineiden ja materiaalisten asioiden kautta miehelle kodin. Lapset liittyivät miehen kodille antamiin merkityksiin valokuvien, piirustusten, maalausten ja askartelujen kautta.

Valokuvat lapsista kodissa

Tehdessäni haastatteluja miesten kodeissa näin siellä valokuvia lapsista. Kuvat olivat olohuoneen seinällä tai kirjahyllyssä. Lapsiaiheisia valokuvia oli sekä etäisien että uusperheellisten miesten kodeissa. Valokuvat olivat kouluikäisistä tai sitä pienemmistä lapsista. Näin myös joitakin vauvakuvia. Lapsiaiheiset valokuvat olivat usein kehystettyjä, värillisiä potrettikuvia. Ilmeisesti nämä valokuvat oli otettu koulussa, päiväkodissa tai valokuvaamossa. Miehet kertoivat, että valokuvat olivat

miehen omista lapsista. Muutamat miehistä olivat laittaneet esille myös valokuvia kummilapsistaan.

Miesten ottamat valokuvat lapsista ja leluista

Kun pyysin miehiä tutkimustani varten valokuvaamaan heille tärkeitä kodin puolia, olivat he ottaneet valokuvia omista lapsistaan, lasten piirustuksista ja maalauksista, lasten leluista ja tavaroista sekä lasten huoneista ja sängyistä. Miehet eivät olleet valokuvanneet kodin kannalta muita ihmisiä kuin omia lapsiaan.

Valokuvien lapset olivat pieniä lapsia, kouluikäisiä tai murrosikäisiä lapsia. He olivat poikia ja tyttöjä. Lapset olivat valokuvissa isänsä kotona. He olivat keittiössä, olohuoneessa tai makuuhuoneen vaatekomerossa. Miehet olivat valokuvanneet lapsiaan leikkimässä tai syömässä. Joissakin valokuvissa isä istui lapsensa kanssa. Lapset olivat arkivaatteissaan, kuten verryttelyhousuissa, kalsareissa ja t-paidassa taikka farkuissa, collegepaidassa ja sukkasillaan.

Tarkastellessani tutkimuksen valokuva-aineistoa katsoin esimerkiksi Teemun ottamaa valokuvaa pojastaan. Valokuvassa poika istui etä-isänsä kodissa vaatekomeron lattialla. Vaatekomeron ovi oli auki. Pojan takana näkyi hyllyjä, joilla oli kaikenlaista tavaraa ja vaatteita. Hyllyjen alla oli kenkiä ja saappaita, lattialla oli pölynimuri ja vaatteita roikkui tangoilla henkareissa. Lattialla istuvalla pojalla oli toisessa kädessään ruuvimeisseli ja toisessa kädessään jokin esine. Poika katsoi tarkasti kädessään olevaa esinettä, jota hän näytti ruuvaavan auki ruuvimeisselillä. Pojan edessä lattialla oli kaadettuna ruuveja, muttereita ja kaikenlaista pikkutavaraa. Pojan vieressä oli avoimena iso metallinen työkalupakki. Näin Teemu kertoi ottamastaan valokuvasta:

Teemu: Atte on sitten tossa [vaatekomerossa], joka on mulla varastona, missä on mulla kaikki työkalut, nii mä toin sille töistä semmosen vanhan laskukoneen, nii se sitä saa ruuvata ja hajottaa.

Leena: Tarkat hommat.

Teemu: Joo, se oli innostunut, pari iltaa viihty, tykkää ruuvata.

Leena: Sää annat hänen käyttää sun työkalujakin sitten?

Teemu: Joo, kyllä mää sille laitoin oman paikan ja pistin työkaluja esille. Se oli sen verstas hetken aikaa.

Miesten lapsistaan ottamat valokuvat kertoivat ruoanlaiton ja yhdessä ruokailemisen kotikäytännöistä. Eräs mies oli esimerkiksi ottanut useita valokuvia murrosikäisestä tytöstään ja hänen poikaystävästään, jotka olivat keittiössä laittamassa ruokaa. Nuoret seisoivat hellan ääressä aivan liki toisiaan, kumpikin omaa kattilaansa kauhalla hämmentäen. Tiskipöydällä näkyi avattu spagettipussi ja maustepurkkeja. Erään toisen miehen valokuvissa istui isä poika sylissään keittiössä, ruokapöydän ääressä. Pöydällä näkyivät lautaset ja lasit, joista oli syöty ja juotu. Keskellä pöytää oli vadillinen karjalanpiirakoita. Yksi miehistä oli puolestaan ottanut valokuvia pojastaan, joka istui etä-isänsä kodin keittiössä ruokatason päällä. Arvelin valokuvassa näkyvästä puoleksi juodusta mehulasillisesta, keksinpalasista pöydällä, pojan kädessä olevasta haukatusta keksistä sekä pojan ruskeantahmaisista suupielistä, että hän oli juuri syönyt välipalaa.

Miehet olivat ottaneet valokuvia myös lastensa leluista ja tavaroista. Tällaisia olivat esimerkiksi valokuvat nukeista, pehmoleluista, unikavereista, pikkuautoista ja kirjoista. Näihin valokuviin liittyen muutamat miehistä kertoivat iltasadun lukemisesta lapselleen (ks. luku 8.9.3). Seuraava miehen ottama valokuva havainnollistaa analyysiani.

Valokuvien aiheista saattoi päätellä, mitä lapset tekivät kodissa tai yhdessä isänsä kanssa. Miesten ottamat valokuvat toivat esiin lapset ja kodin jatkuvan arjen. Kyse oli arkisista kotikäytännöistä. Kodin arjesta kertoivat valokuvien tilanteet, lasten toiminta kodin sisätilassa sekä lasten vaatetus. Kun miehet puhuivat ottamistaan valokuvista, kertoivat he lastensa tekemisistä sekä tunteistaan lapsiaan kohtaan.

Lasten piirustukset, maalaukset ja askartelut

Kysyin miehiltä heille tärkeistä esineistä ja tavaroista. Etä-isät kertoivat lastensa piirustuksista, maalauksista ja askarteluista. Lapset olivat tehneet niitä kotona, koulussa, päiväkerhossa tai päiväkodissa. Etä-isät usein näyttivät minulle lastensa tekemiä töitä. He olivat myös ottaneet niistä valokuvia. Ne olivat esillä miesten kodeissa. Miesten mielestä lasten maalaukset, piirustukset ja askartelut olivat tärkeitä siksi, että ne muistuttivat lapsista koko ajan. Eräät miehistä ajattelivat, että lapsille itselleenkin olisi tärkeää nähdä piirtämiään kuvia isänsä kodin seinillä. Seuraavassa Teemu kuvailee ottamaansa valokuvaa lastensa vesiväritöistä, jotka oli kiinnitetty keittiön seinälle:

Aten kuvasta mä en oikein muista enää, kyllä se toimitti mitä siinä on tapahtunut, mutta en mä enää muista, koska se on niin pieni, että sen kuvat on vielä tommosia, että ei niistä oikein saa selvää. Oskari piirsi tommosen maiseman, autoja, se on sateenkaari menee siinä ja sitten on taivas ja myrskypilviä ja salamoita tulee tuhkatiheään tuohon maahan ja aurinko pilkistää. (Teemu)

8.10 Yhteenveto. Läheissuhteet tekevät kodin

Tutkimukseni eronneilla miehillä on monenlaisia tärkeitä sosiaalisia suhteita. Tämä rikkoo näkemyksiä miesten yksinäisyydestä avio- tai avoeron jälkeen. Koti merkitsee miehille vahvasti monenlaisiin ihmissuhteisiin ja elolliseen ympäristöön liittyvää tekemistä ja toimintaa. Koti on miehille perhesuhteita ja läheisiksi koettuja sosiaalisia suhteita. Myös lemmikkieläimet ovat miehille kodin kannalta tärkeitä. Connellin (2002, 8–9, 54–55) mukaan sukupuoli on ennen kaikkea suhteita, joissa yksilöt ja ryhmät toimivat. Ihmisten välisiä sukupuolisuhteita ja yhteiskunnallista sukupuolijärjestystä rakennetaan jokapäiväisessä arjessa ja sosiaalisessa elämässä. Morgan (2001, 223) puolestaan esittää, että sukupuolta tehdään vahvasti

perhesuhteissa. Myös omassa tutkimuksessani tulee esiin, että miesten kodille antamat merkitykset ja miesten kotikäytännöt rakentuvat ihmisten välisissä suhteissa toimimisena.

Miehen koti ulottuu myös muualla asuviin perheenjäseniin. Heitä ovat esimerkiksi miehen iäkkäät vanhemmat, aikuiset lapset tai erossa äidille jääneet lapset. Muutamat miehistä liittävät kodille antamiaan merkityksiä myös muihin kuin perhesuhteisiin, lähinnä naapureihin.

Kodin kannalta sosiaaliset suhteet voidaan jaotella etäisemmiksi ja läheisemmiksi. Tämä jako on myös tilallisuuteen perustuvaa. Miehet sijoittavat läheiset sosiaaliset suhteensa kodin sisätilaan, etäiset sosiaaliset suhteensa kodin pihapiiriin ja kotiympäristöön. Kodin tilan ytimen ulkopuolella ovat miesten naapurit, kaverit, sisaret, veljet ja aiempi elämänkumppani. Nykyinen elämänkumppani ei liity vahvasti miehen kodille antamiin merkityksiin. Sen sijaan perhesuhteet eli lapset, vanhemmat ja isovanhemmat ovat miehelle kodin suhteita. Etenkin lapset tekevät miehelle kodin. Perhesuhteet kiinnittävät miehen kodin tilaan, kotiympäristöön ja kotiseutuun.

Kaverit ja ystävät eivät jäsennä miehen jatkuvaa kodin arkea. Jopa yksinasuvat miehet rajaavat kaverinsa kodin ytimen ulkopuolelle. Tämä tutkimustulos on yllättävä siitä näkökulmasta, että esimerkiksi urheilu tai työelämä ovat miesten homososiaalisten suhteiden ja keskinäisten verkostojen kannalta keskeisiä maskuliinisuuksien rakentumisen paikkoja (esim. Nordberg 2005, 264–324; Messner 2001). Tutkimuksessani miesten keskinäiset ystävyyssuhteet eivät anna merkityksiä yksityiselle kodille.

Miehet kuitenkin priorisoivat eri tavoin sosiaalisia suhteitaan kodin kannalta läheisiksi tai etäisiksi. Tämä johtuu siitä, että miehet ovat erilaisia elämäntavan, paikalliskulttuurin, yhteiskuntaluokan, toimintakyvyn, iän tai siviilisäädyn perusteella. Kyse on miesten välisistä luokkaeroista. Joillekin yksinasuville, eläkeläisille, työttömille tai nuorille miehille naapurit, kaverit ja lemmikit ovat läheisempiä kuin lapsiperheellisille miehille. Kodin tutkija Allan Graham (1989) pohtii sitä, kuinka koti on nähty perheen paikkana. Hän huomauttaa, että kotia tulisi tutkia muidenkin sosiaalisten suhteiden, kuten sukulaisten, naapurien ja ystävien kannalta. Grahamin mielestä kodin ihmissuhteita voisi tarkastella kysymyksinä siitä, keitä sallitaan kotiin ja keitä suljetaan kodin ulkopuolelle.

Lapset, joillekin miehistä myös lapsenlapset, tekevät miehille kodin monin tavoin. Lasten läsnä- tai poissaolo muuttaa miehen kodille antamia merkityksiä. Myös aiempien erovanhemmuutta tarkastelevien tutkimusten mukaan (esim. Hokkanen 2005, 146–147) omat lapset liittyvät keskeisesti sekä etä-äitien että etä-isien kokemuksiin kodista. Tutkimuksessani lapset ovat osa miehen kotikäytäntöjä ja monikotisuutta. Kyse on hyvin eri-ikäisistä lapsista. Miehet kuvaavat toimineensa lastensa parhaaksi elämänkulun kotia koskevissa ratkaisuissa ja valintatilanteissa. Lapsen tähden toimiminen on miehen yksin tekemistä, ei jaettu vanhemmuuden käytäntö. Miehet hankkivat lapsilleen kodin erilaisissa elämänvaiheissa. Lastensa takia miehet muuttavat kodin tilaa ja esinemaailmaa. Miehet turvaavat lapsilleen kodin avio- tai avoeron jälkeen. Miehet kertovat kodin tilassa ja kotiympäristössä lastensa kanssa yhdessä touhuamisesta, leikkimisestä tai harrastamisesta. Miehet eivät juuri kuvaa pienten lasten konkreettista hoitamista. Miehet puhuvat lastensa kasvattamisesta sekä opiskelun, harrastusten tai työpaikan saamisen tukemisesta. Miehet pitävät yhteyttä aikuisiin lapsiinsa ja jakavat heidän huoliaan. Onko niin, että lapset saavat avioerossa uudella tavalla isän? Tekeekö ero isyyden miehille tärkeäksi, jos se ennen on ollut heille itsestään selvyys? Miesten itsensä mielestä ero ei ole muuttanut heidän isänä olemistaan ja toimimistaan.

Haastattelemieni eri-ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien isien käytännöt merkitsevät jatkuvaa kodin arkea. Myös tutkimukseni etä-isät kuvaavat lastensa tapaamisia toistuvan arjen kannalta. Vanhemmuutta käsittelevää tutkimuskirjallisuutta kokoavasti tarkastelleen Coltranen (1998, 103–104) mukaan aiemmassa tutkimuksessa on painotettu sitä, että naiset ja miehet toimivat vanhempina eri tavoin. Uudemmissa tutkimuksissa sen sijaan korostetaan, että vanhemmuus on sukupuolesta riippumatta monimutkaista ja ristiriitaista. Tutkimukset tuovat esiin isien hoivaavuuden ja emotionaalisen sitoutumisen lapsiin (ks. myös Huttunen 2001; Mesiäislehto-Soukka 2005).

Omat isovanhemmat tekevät miehelle kodin huolenpidon, opetettujen taitojen ja elämänohjeiden kannalta. Isovanhemmat liittävät suvun jäsenet yhteen. Kyse on sukupolvien jatkuvuudesta. Mummola on miehille lapsuusajan kotoisa paikka. Miehen vanhemmat liittyvät kotiin huolenpidon, hoivan ja kasvattamisen kannalta. Aikuisiässä suhteet vanhempiin muuttuvat. Osalle miehistä ratkaisut iäkkäiden

vanhempien kodista ja avun tarpeesta punoutuvat monin tavoin miehen omaa tulevaisuutta koskeviin suunnitelmiin.

Vaikka kodin arjesta on vaikeaa tehdä maskuliinista saavutusten ja urotekojen paikkaa kuten julkisten alueiden taloudesta, urheilusta tai politiikasta (Adams & Coltrane 2005, 230), ovat isyyden käytännöt ja omaishoivan käytännöt tutkimukseni miehille luonteva tapa olla kotona ja puhua kodista. Vaikuttaa siltä, että tutkimukseni miehillä on harmonisempi suhde lapsiinsa ja isovanhempiinsa kuin omiin vanhempiinsa. Edward H.Thompson Jr. (2002, 27) kritisoi, että kun vertaillaan miesten ja naisten tekemää epävirallista hoivatyötä, ei miehiä tarkastella yksilöinä, vaan yhdenmukaisena ryhmänä. Thompsonin mukaan huomiota tulisi kiinnittää miesten antaman hoivan moninaisuuteen ja erilaisuuteen. Tällaisia hoivasuhteita voi olla esimerkiksi aikuisen pojan ja iäkkään vanhemman sekä isän ja aikuisen lapsen välillä. Tutkimukseni tuo näkyväksi miesten lapsiin ja vanhempiin liittyvät moninaiset hoivan ja huolenpidon käytännöt kodissa. Kyse on eri sukupolvien välisistä hoivasuhteista. Empiiristen tutkimusten mukaan miesomaishoitajat peilaavat omaisen hoitamistaan kulttuurisiin miesideaaleihin (Eriksson ym. 2008). Haastattelemani miehet eivät puhu omaisensa hoivasta ja huolenpidosta siten, että he näkisivät oman toimintansa ja kulttuuristen miesihanteiden välillä ristiriitoja.

Miehen nykyinen elämänkumppani liittyy hyvin vähän miesten kodille antamiin merkityksiin. Miehet muistelevat kotiaan ja aiempaa elämänkumppaniaan hyvien hetkien kannalta. Miksi miehet sulkevat naiskumppanin kodille antamiensa merkitysten ulkopuolelle? Naista ei nähdä kodin itsenäisenä toimijana, vaan hänet sulautetaan mieheen ja parisuhteeseen. Toisaalta naiskumppani on miehen kodissa läsnä huomaamattomasti. Miehet pitävät kumppaniaan kodissa itsestään selvyytenä. Tutkimustuloksen voi tulkita kahdella tavoin. Koti on miehen ja naisen yhteinen, tai mies elää omaa, yksityistä kotiaan parisuhteesta riippumatta. Mediatekstejä tutkineet Soile Veijola ja Eeva Jokinen (2001) väittävät, että äidillinen ja naisellinen ovat näkymättömiä ja ne kiinnitetään perheen ja kodin taustalle. Kun miehet puhuvat mediateksteissä perheestään, kertovat he isyydestään ja lapsistaan. Miehet eivät puhu perheestä puolisoonsa liittyen. Veijola ja Jokinen tulkitsevat, että miehet määrittelevät itsensä naissuhteidensa sijasta miesten keskinäisten suhteiden kautta.

Tällä tavoin naiset ja miehet eivät asu samaa kotia, eivätkä he elä perhesuhteissa samalla tavoin. (Veijola & Jokinen 2001, 63, 212–213, 219.)

Haastattelemani miehet kuvaavat nykykumppaninsa kanssa elämistä tai tulevan kumppaninsa hankkimista rationaalisen harkinnan ja valitsemisen kannalta. Miesten kumppanuussuhteita voi luonnehtia Anthony Giddensin (1992, 58) tavoin puhtaiksi suhteiksi. Giddensin mukaan puhtaita suhteita olevat parisuhteet kestävät niin kauan, kuin kumppanit pitävät niitä tyydyttävinä. Nykyisessä länsimaisessa yhteiskunnassa oletetaan, että avioliitto perustuu romanttiselle rakkaudelle. Kumppani valitaan itse henkilökohtaisen vetovoiman perusteella. Puhutaan myös esimerkiksi parisuhdemarkkinoista. Kun rakkauden merkitystä parisuhteelle korostetaan, ovat ihmiset yhä aktiivisempia valitessaan elämänkumppaniaan. Intiimin elämän, kuten ystävyyden, rakkauden ja seksin näkeminen osana sukupuolten välisiä suhteita on kulttuurisesti melko uusi ilmiö. Se on seurausta ajallisista ja yhteiskunnallisista muutoksista. Sukupuolen tutkimuksen näkökulmasta voidaan väittää, että sukupuoli muodostuu pariutumisen ja romanssin sosiaalisissa käytännöissä. (Coltrane 1998, 40–47.) Olisi helppoa tulkita, että tutkimukseni miehet toimivat miehille tyypillisellä tavalla laskelmoidessaan ja rationalisoidessaan parisuhdettaan tai sen muodostamista. Michael S. Kimmel (2004, 291) huomauttaa, että parisuhteeseen tai ystävyyteen liittyvä rakastaminen, harkinta ja kilpaileminen eivät ole feminiinisiä tai maskuliinisia toimimisen tapoja. Tunteita ja ajattelua ei pitäisi sukupuolittaa. Sen sijaan ne tulisi nähdä inhimillisenä, ihmisille tyypillisinä käyttäytymisenä ja toimintana.

Vallan käytäntöjä on hyvin vaikeaa erottaa sosiaalisiin suhteisiin liittyvistä miesten kotikäytännöistä. Ne kietoutuvat hienosyisesti toisiinsa. Whitehead ja Barrett (2001b, 17–18) toteavat, että valta ja maskuliinisuus ovat jatkuvia relationaalisia prosesseja. Ne muodostuvat ihmisten välisessä toiminnassa sekä yksilöiden ja yhteiskunnallisten rakenteiden välille. Nostan tutkimuksestani esiin joitakin huomioita sosiaalisiin suhteisiin liittyvistä miesten vallan käytännöistä.

Miehet kuvaavat kotia naiseuden kannalta. Äidit ja mummot tekevät miehille kodin. Miesten kuvauksissa lapsuudenkoti ja äiti kietoutuvat yhteen. Mummola on miehille lapsuusajan kotoisa paikka isoäidin takia. Äiti ja mummo ovat miesten puheessa kotitöiden tekijöitä, lasten hoivaajia ja kasvattajia. Miehet puhuvat aiemmasta kumppanistaan ja kodista kahteen elämänkulun vaiheeseensa liittyen.

Aiempi elämänkumppani merkitsee äitiä kodin perustamisen vaiheessa sekä elämänvaiheessa, jolloin lapset ovat pieniä.

Miesten kuvauksissa isä ja isoisä jäävät kodin ytimen ulkopuolelle. Muutamat miehistä puhuvat isäsuhteestaan kielteisesti. Isä ja isoisä liittyvät miesten kotia koskevassa puheessa varsinkin lapsuusaikaan. Miehet muistelevat lapsuuttaan isän tai papan kanssa yhdessä tekemisen kautta. Tärkeitä ovat myös isältä tai papalta lapsuudessa saadut elämänohjeet ja taidot. Aiemmat tutkimukset (esim. Korhonen 1999, 190–192, 211–212; Kuosmanen 2001, 63, 198) ovat osoittaneet, että miehet samastuvat lapsuusaikana enemmän isänsä kuin äitinsä toimintaan. Samastuminen on sukupuolen mukaista. Siksi miehet saattavat myös aikuisuudessa arvioida omaa isäsuhdettaan melko kriittisestikin.

(Iso)äiti, koti ja mies lapsena muodostavat idyllisen ja hyvän kuvauksen kodista. Kyse on kulttuurisesti tunnistettavasta kodin kuvauksesta. Miehet kietovat yksilöinä, omasta elämäntilanteen lähtökohdista kodille antamansa merkitykset ja kulttuurisesti kodille annetut merkitykset toisiinsa. Miesten kulttuurisesti tunnistettava puhe kodista häivyttää miesten kotikäytäntöjen ja kodille antamien merkitysten väliset erot ja erilaisuuden. Tällöin miehet puhuvat kodista ja kotikäytännöistä samalla tavoin iästä, yhteiskuntaluokasta, toimintakyvystä, paikalliskulttuurista tai muusta kategoriasta riippumatta. Onko miesten lähes yhdenmukainen puhe siitä, miten mies järjestää lapsilleen kodin erilaisissa elämän muutoskohdissa, eräs yksilön elämäntilanteesta lähtevien ja kulttuuristen kotia koskevien käsitysten yhteenliittymä?

Perhetutkijat Gubrium ja Holstein (1990, 16, 152–156) kirjoittavat diskursiivisesta vallasta. Diskursiivinen valta tarkoittaa puhetavan valtaa. Gubriumin ja Holsteinin mukaan esimerkiksi puhetapamme kodista on vahvasti ajallista ja paikallista. Peilaamme omia kodille antamiamme merkityksiä suhteessa kulttuuriseen kodista puhumisen tapaan. Käytämme diskursiivista valtaa silloin, kun nimeämme asioita ja teemme niistä ymmärrettäviä. Diskursiivista valtaa on myös se, kun annamme kielen avulla merkityksiä käytännön teoille ja toiminnalle. Miestutkijat Whitehead ja Barrett (2001b, 20–21) puolestaan esittävät, että maskuliinisuudet ovat kulttuurisesti vallitsevia, sukupuolittuneita puhetapoja. Ne kehottavat miehiä toimimaan kuten miehet tai opastavat, miten pojista tulee miehiä. Kielen avulla määritellään esimerkiksi naiset heikoiksi ja miehet rationaalisiksi.

Puhetapojen valtaa ovat myös käsitykset siitä, kuinka miesten ja naisten tulisi käyttäytyä tietynlaisissa ympäristöissä. Whiteheadin ja Barrettin mukaan sosiaaliset ja kulttuuriset oletukset luovat sukupuolta ja sukupuolijärjestystä. Näiden teorioiden viitoittamalla tavalla väitän, että sosiaalisiin suhteisiin liittyvä miesten kotikäytäntöjen valta on miesten puhetavan valtaa. Miehet tekevät puheessaan kodista sukupuolittuneen paikan kietomalla toisiinsa äidin ja kodin. Sen sijaan miehet eivät puhu kodista miehen ja kodin yhteenliittymänä.

Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä miesten kotikäytäntöjen valta on myös materiaalista ja tilallisuuteen perustuvaa. Yksin tai yhdessä asuminen ovat miehen keinoja säädellä sosiaalisten suhteidensa läheisyyttä tai etäisyyttä. Pohdinnat yhdessä asumisesta kumppanin kanssa ovat miehille merkittävämpi asia kuin kodin tilalliset rajat ja se, keitä mies päästää kotiinsa. Kun mies omistaa kodin, jossa ex-vaimo ja lapset asuvat, voi hän kontrolloida perhesuhteitaan eron jälkeenkin. Miesten käytännölliset ja rationaaliset ratkaisut vaikeutuvat, kun on kyse lähimmistä perhesuhteista. On helppo rajata entiset kaverit kodin ulkopuolelle, mutta mitä tehdä lapsuudenkodissa asuvan, vanhan ja terveydeltään huonokuntoisen isän kanssa? Kotiin ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät miesten vallan käytännöt ovat ristiriitaisia ja monimutkaisia. Ne ovat aktiivisia tekoja, mutta myös tekojen kieltämistä ja tekemättä jättämistä.

Sosiaalisiin suhteisiin liittyvät miesten kotikäytännöt ilmentävät toistuvaa kodin arkea ja rutiineja. Kyse on pienistä arjen teoista ja toiminnoista: mikrokäytännöistä. Kodin arki muodostuu toisiinsa punoutuneista kotikäytännöistä. Kotikäytännöt ovat myös hetkiä ja yksittäisiä tapahtumia. Miehet puhuvat sosiaalisiin suhteisiin liittyvistä kotikäytännöistään melko vähän kriisien, mullistusten tai taitekohtien kannalta. Nekin miehet, joiden elämäntilanteet ovat jostakin näkökulmasta katsoen erityisiä tai valtavirrasta poikkeavia, antavat kodille arkisuuden ja tavallisuuden merkityksiä.

Miehet kertovat kodistaan ja perhesuhteistaan syntymisen, kuolemisen, kasvamisen, vanhenemisen ja sairastumisen kautta. He puhuvat näistä asioista monikotisuuden, useiden ajassa olevien kotien näkökulmasta. Elämän kirjo ja ajan kuluminen ovat vahvasti läsnä miehen kodissa. Morganin (1996, 194) mukaan perhe-elämä on erityistä sen vuoksi, että perheessä koetut tärkeät tapahtumat

näyttävät olevan universaaleja. Kulttuurista ja ajasta riippumatta seksuaalisuus, syntyminen ja kuoleminen ovat osa perheenjäsenten kokemusmaailmaa.

Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä miesten toiminta ilmenee praktisen toiminnan kuvauksina, kuten omien lasten, vanhempien tai lemmikkien huolenpitona. Miehet puhuvat läheistensä läsnäolon tai olemassaolon tärkeydestä. Miesten kotikäytännöt ovat myös keskustelemista ja puhumista. Miehet kertovat ihmisten välisistä kohtaamisista kasvokkain, yhteydenpidosta puhelimitse tai tietokoneen välityksellä. Tämä tutkimustulos purkaa stereotypiaa vaikenevista suomalaisista miehistä. Miehet haluavat olla ambivalentisti lähellä ihmisiä, ja samanaikaisesti he haluavat niistä etäisyyttä.

Miehen koti on sosiaalisiin suhteisiin liittyen ajallisesti jatkuva. Miehet kuvaavat sosiaalisia suhteitaan monikotisuuden kannalta. He kertovat menneisyydestään ja tulevaisuudestaan vahvasti nykyhetken näkökulmasta. Miesten kotiin liittämien sosiaalisten suhteiden merkitykset ovat verrattain pysyviä. Ihmiset vanhenevat, kuolevat tai muuttavat pois yhteisestä kodista, mutta miesten puheessa ja muistoissa he ovat läsnä ja eläviä.

Miehen koti on myös sosiaalisesti muuttuva. Ajan kuluessa miehet joutuvat arvioimaan uudelleen sosiaalisiin suhteisiin liittyviä kotikäytäntöjään. Esimerkiksi hoivaajan ja hoivattavan positiot muuttuvat vanhenemisen myötä: aikuisesta pojasta voi tulla vanhan isänsä omaishoitaja. Miesten kuvauksissa aiempi kumppani ja mies itse ovat parisuhteen alkuvaiheessa kodin ytimessä. Parisuhteen loppuvaiheessa mies kokee jäävänsä kodin ulkopuolelle ja olevansa vieras omassa kodissaan. Nämä tutkimustulokset ovat samansuuntaisia kuin sukupuolen tutkijoiden teoria siitä, että maskuliinisuudet muuttuvat ajassa, tilassa ja miesten omassa elämässä (Whitehead & Barrett 2001b, 8).

Morgan (2001, 231) esittää, että sukupuolen tutkimuksessa ja perhetutkimuksessa miehiä ei tulisi tarkastella ainoastaan isyyden kannalta. Miehillä on lasten lisäksi muitakin merkityksellisiä perhesuhteita. Tutkiessani miehiä juuri kodin ja kotikäytäntöjen käsitteiden avulla tulevat näkyviksi miehille tärkeät moninaiset perhesuhteet.

9 KOHTI SUKUPUOLETTOMIA KOTIKÄYTÄNTÖJÄ?

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut eronneiden miesten kotikäytäntöjä ja kodille antamia merkityksiä. Miehet saivat useita tapoja kertoa kodistaan haastattelujen, valokuvien, kotihistoriaviivojen ja esineiden kautta. Lähestyin aluksi miestä ja kotia ajallisuuden ja erilaisten kodin paikkojen näkökulmasta. Tarkastelin miesten kodille antamia merkityksiä myös mentaalisesta, spatiaalisesta ja sosiaalisesta kodin ulottuvuudesta koostuvan kehikon kautta. Sen jälkeen tutkin miesten kotikäytäntöjä kolmesta perspektiivistä: tilan, esinemaailman ja sosiaalisten suhteiden kautta. Analysoin tuloksia sukupuolen, vallan sekä miesten erojen ja erilaisuuden kannalta. Keskityin analyysissä miesten kotikäytäntöjen kirjoon ja tihentymiin.

Tutkimukseni osoittaa, että koti on miehille levollisen olemisen, mielihyvän ja työnteon paikka. Miehet toimivat kodissa omaehtoisesti. Tämä tulos on samansuuntainen kuin muissa miestä ja kotia käsittelevissä tutkimuksissa. Esimerkiksi John Toshin (1999) mukaan viktoriaanisen ajan Englannissa koti oli miehille monin tavoin mukavuuden, hallinnan ja nautintojen ytimessä. Tutkimuksessani miehen koti koostuu etupäässä jatkuvasta arjesta. Miehet elävät mielellään kodin arkea ja useat kotikäytännöistä ovat heille rutiineja. Haastattelemieni miesten koti näyttää erilaiselta kuin esimerkiksi Matti Kortteisen (1982) lähiötutkimuksessa, jossa mies vielä etsii paikkaansa ja mielekkäitä tapoja olla kodissaan. Vaikuttaisi siltä, että miesten kotikäytännöt ja kodille antamat merkitykset ovat verrattain ajallisia ja paikallisia.

Miehillä on kodin uudelleen arvioimisen ja järjestämisen paikkoja elämänkulun muutoskohdissa. Tällaisia tilanteita ovat avioero, läheisen kuolema tai miehen päihdekäytön paheneminen. Miehet joutuvat järjestämään kotia uudella tavalla myös lasten varttuessa. Miehet eivät juuri kerro kodistaan yhteiskunnallisten muutosten tai uhkien kautta. Poikkeuksen muodostavat sota-aika, maaltapako kaupunkeihin, muuttoliike Suomesta Ruotsiin sekä lama-aika, ja näiden merkitykset miehet liittävät yksityisen kodin merkityksiin. Merkitseekö miesten vähäinen puhe julkisen lävistämästä yksityisestä kodista sitä, että vain suuret yhteiskunnalliset muutokset tunkeutuvat kodin arkeen? Ettei miesten senhetkisessä elämäntilanteessa ole sukupolvien elämää ja kotia horjuttavia, suuria yhteiskunnallisia muutoksia?

Koti on miehille vahvasti perhesuhteita ja läheissuhteita. Eronnut mies voi parisuhteen sijaan sitoutua monenlaisiin läheissuhteisiin. Tutkimustulokseni miesten kotiin liittyvien sosiaalisten suhteiden merkittävyydestä on erilainen kuin näkemykset, etteivät perhesuhteet ole miehille naisten lailla kodin kannalta ensisijaisia. Miehet puhuvat kodista ja kotikäytännöistä tunteellisesti. Miesten puheen kautta välittyvät tunteet liittyvät kodin sosiaalisiin suhteisiin. Miesten huolenpito, välittäminen tai rakkaus koskevat monenlaisia sosiaalisia suhteita, kuten kumppania, omia lapsia, lapsenlapsia, vanhempia, isovanhempia, ystäviä, sisaruksia, naapureita tai lemmikeitä. Smart (2007, 78–79) esittää, että rakkaus motivoi ihmisten arjen toimintaa ja ihmissuhteisiin kiinnittymistä. Smartin mukaan tulisi tutkia monenlaisiin ihmissuhteisiin liittyvää rakkautta, kuten esimerkiksi ystävien tai sisarusten välistä läheisyyttä.

Isyyden käytännöt ovat tutkimukseni miehille luonteva tapa toimia kodissa. Myös iäkkäästä ja huonokuntoisesta vanhemmasta huolehtiminen on muutamille miehistä itsestään selvästi osa kodin arkea. Tutkimustulokseni tukevat näkemyksiä, joiden mukaan mieheyden ideaalien ja miesten perhe-elämän välille on syntynyt jännitteitä ja murtumisia. Tällaiset jännitteet koskevat miehiä ja hoivaamista, riippuvuutta sekä muista huolehtimista. (Adams & Coltrane 2005, 231–233, 240–244; vrt. Kimmel 2004, 292.) Miehet voivat myös reflektoida miehenä olemistaan suhteessa kulttuurisiin miesideaaleihin (Whitehead 2002, 109, 220). Optimistisesti ajatellen tutkimukseni miehet toiminnallaan vastustavat ja haastavat kulttuurisia miehen malleja.

Aika on keskeinen miesten kotikäytäntöjen ja kodille antamien merkitysten jäsentäjä. Aika liittyy kodin tilallisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Koti merkitsee miehille monia ajassa elettyjä paikkoja ja tiloja. Miehet kuvaavat kotiin liittyvää toimintaansa ensisijaisesti nykyisyydestä käsin, mutta myös menneisyyden ja tulevaisuuden kannalta. Kodin läheissuhteet ovat miehille ajallisesti jatkuvia. Ne ovat myös sukupolvisuhteita. Daly (1996, 121–122) toteaa, että aika on eräs keskeisimmistä ulottuvuuksista, jonka mukaan perheet järjestävät elämäänsä. Perheenjäsenillä on päivittäiset rutiininsa ja aikataulunsa. Perheet ovat osa sukupolvia, ja niillä on historiansa. Perheellä on myös sukua koskeva ”kollektiivinen muisti”, josta perheenjäsenet oppivat elämänsä aikana. Smart (2007, 51–52, 163) korostaa, että ihmisen elämä syvärakentuu muistoista, elämänhistoriasta

ja mielikuvista. Smartin mukaan myös koti on samalla tavoin kerrostunutta. Koti syntyy muistoista, mielikuvista, läheissuhteista ja erilaisista paikoista ajassa. Kodin esineet tuovat esiin suvun, muistot ja biografian, joiden kautta läheissuhteet jatkuvat ajallisesti. Voimme kokea yhteenkuuluvaisuutta menneisyyden läheissuhteisiin tai suvun jäseniin, joita emme ole henkilökohtaisesti tunteneet. Vilkko (1998; 2007, 14–18) kirjoittaa kodin ajallisesta jatkuvuudesta. Hänen mukaansa koti merkitsee koettuja paikkoja ja tiloja, muistoja, nykyisyyttä ja tulevan ennakoimista. Kodit ajassa muodostavat kotihistorian. Myös Luoma (2007, 187) toteaa väitöskirjassaan isänsä rakentamasta talosta ja sen perhesuhteista, että perheenjäsenet pohtivat omaa toimintaansa sukupolvien näkökulmasta. Ihmiset eivät elä hetkellisesti.

Kun kodin ajallisuutta ja tilallisuutta verrataan toisiinsa, niin tila ei jäsennä yhtä voimakkaasti miesten kotikäytäntöjä ja kodille antamia merkityksiä. Kodin tila on miesten kotikäytäntöjen toimintaympäristö. Haastattelemani miehet eivät käytä valtaa kodin sisätilan jakamiseksi omiksi ja perheenjäsenten reviireiksi, eivätkä he juuri osoita omaa tilaansa esineiden avulla. Kodin tilallisten rajojen ylläpitäminen ei ole miehille keskeistä. Kodin tila on miehille avoin, laaja ja muuttuva.

Miesten erot ja erilaisuus liittyvät hyvin monella tavoin miesten kotikäytäntöihin ja kodille antamiin merkityksiin. Sukupuoli sekä ikä, toimintakyky, yhteiskunta-luokka, siviilisääty ja paikalliskulttuuri risteävät moninaisin tavoin miesten kotikäytännöissä. Näihin kategorioihin lisään sukupolven, joka luo miesten kotikäytännöille ajallisuuteen perustuvaa erilaisuutta. Ikä, toimintakyky tai vammaisuus vaikuttavat esimerkiksi miehen kotikäytäntöjen tekemisen tapaan tai siihen, merkitseekö koti miehelle vapautta vai sitovuutta. Paikalliskulttuuri, jonka ymmärrän koostuvan miehen asuinympäristöstä maaseudulla tai kaupungissa, vaikuttaa miehen kotikäytäntöjen toteuttamisen mahdollisuuksiin. Miehiä yhdistävät kotoa lähtemiset ja kotiympäristön tärkeys, mutta se, lähtevätkö miehet kodista harrastuspaikkoihin vai luontoon, riippuu elinympäristön ja paikalliskulttuurin mahdollisuuksista.

Eräs keskeinen tekijä, joka luo eroja miesten kotikäytäntöjen välille, on miehen elämäntapa tai elämäntyyli. Elämäntyyli merkitsee esimerkiksi elämänarvoja ja kulutustottumuksia, jolloin tutkimukseni miehillä on hyvin yksilöllisiä tapoja tehdä kotia. Kyse on myös ajasta ja miehen kulloisestakin elämäntilanteesta. Elämäntavan tai elämäntyylin sijaan voidaan puhua Giddensin (1991, 1994) esittämällä tavalla

elämänpolitiikasta, joka tarkoittaa ihmisen elämästään tekemiä valintoja ja ratkaisuja. Ihmiset etsivät mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseksi ja oman elämänsä hallitsemiseksi.

Miesten toiminnan tyypittely ja luokittelu ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Miehet liikkuvat erilaisten kategorioiden sisällä eri elämänvaiheiden mukaisesti, jolloin jaottelut ovat liikkuvia, ajallisia ja paikallisia. Myös aiemmat sukupuolta empiirisesti tarkastelleet tutkijat ovat havainneet, että miesten toiminnan tyypittely ja luokittelu on vaikeaa. Esimerkiksi väitöskirjassaan miehiä naisammateissa diskurssianalyyttisesti tutkinut Marie Nordberg (2005, 327–328) toteaa, että miestyöntekijät eivät toimi vain yhdestä positiosta käsin. Sen sijaan kyse on useista ristiriitaisista samastumisista ja diskursseista, joita miehet muodostavat ja toistavat työelämän käytännöissään.

Analyysini tuo esiin yhteiskuntaluokkaan perustuvan miesten kotikäytäntöjen erilaisuuden. Haastattelemani miehet ovat keski- tai työväenluokkaisia. Miesten väliset luokkajaot ilmenevät varsinkin suhteessa elämäntapaan, tuloihin ja asuinpaikkaan. Tutkimukseni miesten resurssit ovat kodin kannalta erilaisia. Heillä ei ole kotiin liittyvissä asioissa yhtäläisiä valinnan mahdollisuuksia. Miehet toimivat kodin arjessa eri tavoin yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja materiaalisten resurssiensa perusteella. Tämä tulee esiin esimerkiksi miesten asumismuotojen ja kotiympäristöjen erilaisuutena, kotiin liittyvinä erilaisina kulutustottumuksina sekä mahdollisuuksina toteuttaa kotia koskevia haaveitaan. Sukupuolta teoretisoineiden tutkijoiden mukaan mieheyttä tehdään erilaisilla tavoilla ja moninaisissa ympäristöissä riippuen miehen käytettävissä olevista voimavaroista. Kaikki miehet eivät pääse osallisiksi samoista kulttuurisista ja yhteiskunnallisista voimavaroista, eivätkä kaikki etsikään samoja resursseja. (Connell 2001, 42; Kimmel 2004, 272–273; Whitehead & Barrett 2001b, 18.)

Yhteiskuntaluokan ja sukupuolen välisiä suhteita pohtinut Tarja Tolonen (2008, 10–16) esittää, että luokka ilmenee arjen käytännöissä moninaisin ja hienovaraisin tavoin. Sosiaalinen luokka on sosioekonominen, materiaalinen, kulttuurinen ja valtaan liittyvä. Luokka merkitsee ihmisten välisiä symbolisia, kulttuurisia ja materiaalisia eroja sekä erottelun muotoja, jotka määrittävät ihmisten arkea. Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset erot jäsentävät ihmisten elämää. Ihmiset vastaavat niihin eri tavoin erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa. Morgan (2005, 176)

puolestaan huomauttaa, että sosiaalisen elämän epävakaisuus, mikä merkitsee postmodernin elämän monimuotoisuutta, asettaa lisähaasteita sukupuolen, yhteiskuntaluokan sekä muiden sosiaalisten jaottelujen tarkastelulle. Jatko-tutkimuksen kannalta olisikin tärkeää tutkia lähemmin kodin, sukupuolen ja yhteiskuntaluokan välisiä moninaisia ja hienovaraisia suhteita.

Sukupuolen merkitykset miesten kotikäytännöissä liudentuvat muihin sosiaalisiin jaotteluihin. Sukupuoli saa niin moninaisia muotoja, että sen merkityksiä on vaikeaa tavoittaa. Koska sukupuolen merkitykset hajoavat niin monenlaisiin kategorisointeihin ja risteymiin iän, toimintakyvyn ja muiden sosiaalisten jaottelujen kanssa, voiko sukupuoli edes keskeisesti jäsentää miehen kotiin liittyvää toimintaa ja kodille antamia merkityksiä? Voidaanko puhua sukupuolesta kotiin ja kotikäytäntöihin liittyen? Connell, Hearn ja Kimmel (2005, 3) toteavat, että miessukupuoli on olemassa vain muiden sosiaalisten jaottelujen ja erojen risteyminä. He väittävät, että kun miehiä ja maskuliinisuuksia tarkasteleva tutkimus purkaa sukupuolta, nousevat muut sosiaaliset jaottelut, kuten ikä, yhteiskuntaluokka tai toimintakyky sukupuolta merkittävimmiksi. Judith Lorberin (Lorber 1994, 2000; ref. Connell ym. 2005, 3) mukaan osa miessukupuolta tarkastelevasta tutkimuksesta onkin paradoksaalisesti sukupuolen purkamista.

Pease (1999, 102–103) on pohtinut, onko tasa-arvopolitiikan kannalta vaarallista korostaa miesten keskinäisiä eroja ja erilaisuutta naisiin nähden. Tutkimukseni osoittaa, että vaikka miesten kotikäytäntöjen erilaisuus ja miesten kodille antamien merkitysten erot liudentavat sukupuolen kategorian merkitystä, eivät kysymykset miesten vallankäytöstä häviä mihinkään. Miesten kotikäytännöt ovat vahvasti valtaan liittyviä, jolloin niitä on hyvin vaikeaa irrottaa analyysin kohteeksi. Myös Whitehead ja Barrett (2001b, 17–18) toteavat, että valta ja maskuliinisuudet ovat prosesseja, joita luodaan yhä uudelleen ihmisten välisissä suhteissa ja yhteiskunnallisissa rakenteissa. Miesten valtaa tulisi tarkastella esimerkiksi yhteiskuntaluokkaan, etnisyyteen, ”rotuun”, ikään, kulttuuriin tai kansallisuuteen liittyvinä erilaisina vallan muotoina.

Aineistolähtöisen analyysini perusteella miesten puheesta on tunnistettavissa kulttuurista puhetta kodista. Miehet käyttävät kerronnassaan kulttuurisesti suomalaista tapaa puhua kodista. He kietovat kodille antamansa merkitykset esimerkiksi luontoympäristön, saunomisen ja kesämökin merkityksiin. Nämä

tutkimustulokset ovat yhteneväisiä kodin tutkimuksessa esitettyihin huomioihin siitä, että kodilla on sosiokulttuurisia merkityksiä. Dovey (1985, 33–34) esittää, että koti ilmentää yhteiskuntaa ja sen sosiaalista rakennetta. Tony Chapman ja Jenny Hockey (1999, 1–13) puolestaan korostavat, että meillä on kotia koskevia kulttuurisia käsityksiä ja ideaaleja. Ne ovat ajallisesti ja paikallisesti muuttuvia. Sosiokulttuuriset kodin ihanteet vaikuttavat ihmisten kodille antamiin merkityksiin. Kodin ihanteet ja kotia koskevat kulutusmallit voivat olla normatiivisia. Ne asettavat ehtoja ja rajoituksia sille, miten kotia tulisi elää. Kodin ihanteita kuvitellaan, toteutetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kodin arjessa. Ihmiset myös vastustavat ja haastavat kulttuurisia kodin malleja. (ks. myös Vilkko 2009a.)

Haastattelemani miehet eivät kuvaa asuvansa miehelle tyypillistä kotia, eivätkä he juuri erottele kodin esineitä sukupuolen perusteella naisellisiksi tai miehisiksi. Miehet eivät myöskään puhu kotitöistä naisten töinä. Amerikkalaisten ja brittiläisten miestutkijoiden mukaan (esim. Adams & Coltrane 2005, 231–233, 240–244; Haywood & Mac an Ghaill 2003, 43–44) miehet pelkäävät menettävänsä miehekkyytensä naisellisina pitämissään kotitöissä. Miesten on myös vaikeaa saavuttaa hegemonisen maskuliinisuuden ideaaleja kodin arjessa. Tutkimukseni miehet eivät kuvaa kotiaan ja tekemiään kotitöitä tällä tavoin. Perheellisten miesten kuvauksissa kotityöt vaikuttavat tekeytyvän itsestään. Yksinasuvat miehet kertovat kotitöiden tekemisestään yksityiskohtaisesti. Osa miehistä luo kotitöiden tekemisellään eroja ja erilaisuutta naisten sijaan miesten välille.

Toisaalta miehet myös sukupuolittavat kotia. He liittävät kuvauksissaan yhteen lapsuusajan, (iso)äidin ja kodin. Myös haastateltujen puhe miehistä talon rakentajina, käden taitajina ja kodin sisätilan ulkopuolisina on kulttuurisesti tunnistettavaa, sukupuolittunutta puhetta kodista. Osalle miehistä kulttuuriset, sukupuolittuneet kodin puhetavat ovat kotiin liittyvän miehisen tekemisen ideaalisia taakkoja (vrt. Sipilä 1994, 22–23). Sen sijaan toisille miehistä maatalous-yhteiskunnan koti-ideologia miehisine rakentamisen ja käden taitoineen on lapsuudenkodista ammennettava kulttuurinen voimavara. Miehet myös hyötyvät joidenkin kulttuuristen, sukupuolittuneiden kodin puhetapojen jatkuvuudesta. Whitehead (2002, 109) esittää, että miehet suhteuttavat toimintaansa niihin kulttuurisiin puhetapoihin, joita ajallisesti ja paikallisesti on saatavilla. Erilaiset puhetavat eivät ole yhtäläisesti kaikkien miesten ulottuvilla, eivätkä miehet omaksu

samoja kulttuurisia puhetapoja toimintansa tueksi. Miehet valikoivat puhumisen ja toiminnan tapoja. Miehet myös käyttävät valtaa hyödyntämällä vallitsevia maskuliinisuuden diskursseja.

Väitän, että meillä on vanhentuneita, toiseen aikaan ja yhteiskuntarakenteeseen kuuluvia, maatalousyhteiskunnan työnjaollisen perustan mukaisia puhetapoja kodista. Laahaamme perässämme vanhentuneita ja eri aikakauden puhetapoja kodista. Niitä puhuen ja toistaen ylläpidämme itsekin käsitystä kodista naisen paikkana ja miehestä kodin ulkopuolisena. Näyttää siltä, että yhteiskunnalliset muutokset ja perherakenteiden muuttuminen eivät ole yltäneet kodista puhumisen tapoihin saakka.

Tutkimukseni perusteella miehet eivät asu omaa ja erillistä, miehille tyypillistä kotia. Tämä käy ilmi verrattaessa tutkimustuloksiani empiirisiin tutkimuksiin erilaisten ihmisryhmien kodille antamista merkityksistä tai kodin kokemuksista (esim. Andersson 2007; Granfelt 1998; Huttunen 2002; Tuominen 2006). Smart (2007, 163) väittää, että sosiologinen tutkimus on eriyttänyt kodin eri ihmisryhmien mukaan esimerkiksi naisten, lasten tai maahanmuuttajien kodiksi. Smartin mukaan kotia ei tulisi tällä tavoin jähmettää ihmisryhmien biologisiin tai kategorisiin ominaisuuksiin. Pysyvyyden sijaan kodille annetut merkitykset ovat liikkuvia: ne kasvavat ja vähenevät ihmisen elämänhistoriassa ja elämänvaiheissa.

Mitä tutkimuksellani on annettavaa sosiaalityön tutkimukselle ja käytännön sosiaalityölle? Pease (2003, 138) esittää, että miesten käytäntöjä tulee tutkia sukupuolen rakentamisen ydinpaikoissa, jotta sosiaalityöntekijät voisivat tehdä työtä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Sukupuolisuhteita tuotetaan ja ylläpidetään arkipäivän sosiaalisissa käytännöissä (Connell 2002, 54–55; Haywood & Mac an Ghaill 2003, 43–44). Mielestäni koti on sukupuolisuhteiden tuottamisen ydinpaikka. Kodin tutkiminen sukupuolen näkökulmasta antaa tärkeää tietoa sosiaalityön käytäntöjen perustaksi.

Sosiaalityön käytäntöjä pohtinut Pösö (2002) tarkastelee käsitteiden valtaa ja sitä, millaisia seurauksia on käsitteiden valinnoilla ja yhteenliittämisillä. Käsitteitä valitsemalla ilmiöitä nimetään poikkeaviksi tai ongelmallisiksi. Kyse on myös siitä, miten käsitteitä kiedotaan toisiinsa. Pösön mukaan myös tutkimuksessa tulisi suhtautua kriittisesti käsitteiden valtaan ja niiden ylläpitämään sosiaalisen ongelman tulkintaan. Sekä ammatillisissa käytännöissä että tutkimuksessa perhesuhteita

tarkastellaan usein ongelmiin kietoen sen sijaan, että herkistyttäisiin ilmiöiden moninaisuudelle ja muutoksille (ks. myös Featherstone 2003). Tarvitaan tietoa ongelmallisista tai kiistanalaisista perhesuhteista sekä siitä, mitä ongelmallisuus ja tavallisuus merkitsevät ihmisten arjessa (Pösö 2008).

Tutkimukseni tuloksia voi tarkastella edellä esitettyjen näkemysten valossa. Eronneet miehet on tyypillisesti liitetty kodin kannalta sosiaalisten ongelmien merkityksiin. Tutkimukseni purkaa käsityksiä avioeron, miesten, kodin ja sosiaalisten ongelmien yhteenkietoutumisesta. Haastattelemani miehet eivät juuri liitä eron merkityksiä kodille antamiinsa merkityksiin. Ero ja koti merkitsee miehille hyvin erilaisia asioita. Tutkimukseni osoittaa eronneiden miesten kodin arjen moninaisuuden, aktiivisen toimijuuden ja voimavarat. Eronneilla miehillä on myös monenlaisia kiinnipitäviä, ajassa jatkuvia läheissuhteita. Avioero merkitsee perherakenteiden muuttumista. Perherakenteiden muutokset voivat olla myös hyvä asia, koska ne antavat miehille mahdollisuuksia määritellä itseään uudelleen (Whitehead 2002, 93). Nykyinen kuva eronneesta miehestä on poikki-leikkauksellinen ja ajaton, jolloin eronnut mies helposti merkityksellistetään sosiaaliseksi ongelmaksi. Tutkimukseni aineisto tuo esiin eronneen miehen elämänhistorian, ajallisen ulottuvuuden ja elämän kerroksisuuden, joka haastaa poikkileikkauksellisen ja ajattoman eronneen miehen kategorian.

Tutkimukseni näkökulmasta käsitteiden yhteenliittämisen valta on myös laajempaa kuin sosiaalisten ongelmien rakentaminen. Mielestäni sukupuolen tutkijat ovat esittäneet samansuuntaista kritiikkiä ilmiöiden toisiinsa kytkemisestä kuten Pösö (2002, 2008) ja Featherstone (2003). Miehiä ja maskuliinisuuksia teoretisoineet tutkijat (Adams & Coltrane 2005, 231–233, 240–241; Connell 2002, 8–9; Kimmel 2004, 272–273; Whitehead 2002, 144–145), kuten myös feministisen maantieteen tutkijat (Massey 1994; McDowell 1999; Rose 1996) tuovat esiin 1800-luvulta peräisin olevan erillisten sfäärien ideologian, jossa yksityinen koti ja julkinen ansiotyö erotetaan jyrkästi toisistaan. Tämän dualismin mukaan naiset kuuluvat yksityiseen kotiin, miehet julkiselle alueelle. Tilojen sukupuolittamisen perusteella myös ihmisten piirteitä ja käyttäytymistä luokitellaan naisiseksi ja miehiseksi. Tähän tilalliseen dualismiin perustuvat käsitykset maskuliinisuuksien ja feminiinisyyksien erillisyydestä ja eroista ovat säilyneet nykyisinkin sitkeästi. Miehet hyötyvät yksityisen kodin ja julkisen ansiotyön kahtiajakamisesta, jossa

miehet nähdään perheen elättäjinä ja naiset kodintekijöinä. Sukupuolijakoon vedoten miehet voivat välttää kotitöitä ja olla hoivattavana kodissa. Toisaalta tilojen dikotomisella sukupuolittamisella on miehille kielteisiä seurauksia: miehiä ei nähdä kodissa. Kun miehiä ei nähdä kotiin kuuluviksi, aiheuttaa se miehille ongelmia perhesuhteissa ja tunnetasolla.

Kimmel (2004, 289–294) puolestaan kirjoittaa ilmiöiden ja laajemmin yhteiskunnan sukupuolittamisesta. Kulttuuriset, sukupuolittuneet käsitykset luovat eroja sukupuolten välille. Piirteitä, ominaisuuksia ja käyttäytymistä leimataan maskuliiniseksi tai feminiiniseksi. Nämä sukupuolittuneet leimat sisältävät myönteisiä tai kielteisiä, hierarkkisoituneita arvoja. Arvottamisen avulla sukupuolen epätasa-arvo kiedotaan tiukasti sukupuolten välisiin eroihin. Kimmelin mukaan esimerkiksi naisellisiksi tai miehisiksi leimatut rakastaminen, hellyys, hoivaaminen, kilpailullisuus, kunnianhimo tai rationaalisuus ovat ihmisille tyypillisiä ominaisuuksia tai tekoja. Kimmelin mukaan sukupuolierojen etsimisen sijaan tulisikin tarkastella inhimillisiä tekoja ja kiinnittää huomiota sukupuolta purkaviin tekoihin *(degendering practices).*

Edellä esitellyt teoreettiset pohdinnat nostavat esiin joukon kysymyksiä. Miten kotia ja kotiin liittyviä tekoja voisi tarkastella ilman käsitteisiin etukäteen liitettyjä sukupuolen merkityksiä? Miten kotia voisi tutkia siten, ettei lähtökohtaisesti yhdistettäisi toisiinsa sukupuolta ja toimimisen tapoja? Ettei puhuttaisi kodista naisen paikkana, kodin arjesta naisten tai miesten töinä, naisille tai miehille tyypillisinä tehtävinä, miestapaisina tai naisille ominaisina tekoina ja niin edelleen?

Tarvitsemme entistä moninaisempia tapoja puhua miehestä ja kodista sekä tapoja ymmärtää miehen ja kodin erilaisia yhteyksiä. En tarkoita sitä, etteikö sukupuolten eroista tulisi puhua. Ajattelen, että arjen käytäntöjen muuttaminen alkaa kielellisistä käytännöistä ja niiden kriittisestä reflektoinnista.

Toivoisin tutkimustulosteni kiinnostavan erilaisia perhetyön asiantuntijoita ja ammattilaisia. Ammatillisten käytäntöjen kannalta painottaisin, että eronneen miehen koti voi olla muutakin kuin ongelmallinen. Se voi olla tavallinen, arkisista teoista ja rutiineista koostuva. Miehen läheissuhteissa eläminen on monimuotoista. Avioeroluvut ovat kasvaneet teollistuneissa länsimaissa viime vuosina, mutta se ei välttämättä merkitse perhesuhteiden merkitysten vähenemistä. Perhepoliittisesti ja kotitöiden tasa-arvon kannalta voisi huomiota kiinnittää siihen, että miehet pitävät

parisuhdetta ja naisen toimimista kodissa itsestään selvyytenä. Miehen ei tarvitse panostaa parisuhteensa toimivuuteen, ja kotityöt vaikuttavat tekeytyvän itsestään.

Miehen ja kodin tutkiminen on tärkeää myös siksi, että miehet osattaisiin nähdä kodin voimavaroina ja aktiivisina toimijoina. Viime aikoina perhepoliittinen kiinnostus on suuntautunut isien kannustamiseen isyyslomalle ja vanhempainvapaalle, ja siltäkin kannalta tutkimukseni on ajankohtainen. Tutkimukseni osoittaa monenlaisten isien käytännöt eri-ikäisten lastensa kanssa. Tutkimustulokset tuovat esiin sen, millä tavoin isät järjestävät kodin arkea ja miten he toimivat kodissa isänä olemisen lisäksi.

Kysymykset omaishoivasta ovat yhteiskuntapoliittisesti ajankohtaisia. Väestön ikääntyessä ja vanhusten määrän kasvaessa etsitään ratkaisuja omaishoivan järjestämiseksi. Tutkimukseni kuvaa sitä, kuinka muutamat miehistä toimivat omaishoitajina tai pitävät huolta ikääntyneestä ja terveydeltään huonokuntoisesta vanhemmastaan. Huomiota voisi entistä vahvemmin kiinnittää siihen, millaisia mahdollisuuksia miesten tekemä epävirallinen hoivatyö kotona antaisi omaishoitajapulan ratkaisemiseksi.

Arvioin lopuksi tutkimukseni rajoja. Olen kokenut haastavaksi itsestään selvänä pidetyn kodin tutkimisen, koska olen osa tutkimani ilmiön merkitysmaailmaa kulttuurisesti ja henkilökohtaisesti. Kotikäytäntöjen tutkiminen voi painottaa liikaa miehen kotiin liittyvää toimintaa ja kodin keskeisyyttä miehen elämässä. Maskuliinisuuden käsitteellä en kuitenkaan olisi tavoittanut ajallista perspektiiviä miehen kotiin enkä miesten toiminnan kirjoa ja erilaisuutta. Miesten kotikäytäntöjen tarkastelu erilaisuuden ja erojen näkökulmasta osoittautui haasteelliseksi. Käytin tutkimusaineiston analyysissä pääosin ulkomaista miehiä ja maskuliinisuuksia koskevaa teoriaa, jonka soveltuvuutta suomalaiseen kontekstiin on välillä vaikeaa hahmottaa. Maskuliinisuuden käsitteen taivuttaminen miesten kotikäytäntöjen tarkasteluun on rajallista. Tarvitaan lisää teoriaa diskursiivisten ja materiaalisten käytäntöjen keskinäisestä suhteesta, sekä siitä miten niitä voidaan lähestyä empiirisesti.

Jotta voitaisiin ymmärtää, mitä merkitsee eletty koti ja kodin arki, olisi tärkeää tutkia muutakin kotiin liittyvää toimintaa kuin kotityötä. Millaisista pienistä arkisista teoista ja moninaisista vallan käytännöistä koti muodostuu? Sosiaalitutkimusta on kritisoitu siitä, että läheissuhteiden tutkiminen on ollut ennen

kaikkea perheen ja joskus parisuhteen tutkimista. Tutkimuksissa on lähtökohtaisesti asetettu etusijalle biologiset perhesuhteet tai parisuhde. Muut sosiaaliset suhteet on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. (Morgan 2001, 231; Smart 2006, 28–29.) Siksi kotiin liittyviä moninaisia sosiaalisia suhteita tulisi tutkia laajemminkin kuin perhesuhteista koostuvina. Lisäksi tulisi nostaa esiin läheissuhteiden biografinen, ajassa jatkuva ulottuvuus.

LÄHTEET

Aalto, Ilana (2002) Kotiin päin. Kodin muuttuvat merkitykset miesten isyyskertomuksissa. Naistutkimus – Kvinnoforskning 15(2), 30–42.

Aalto, Ilana (2004) Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyskertomuksia. TANE-julkaisuja 2004:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Adam, Barbara (2004) Time. Cambridge: Polity.

Adams, Michele & Coltrane, Scott (2005) Boys and Men in Families. The Domestic Production of Gender, Power, and Privilege. Teoksessa Michael S. Kimmel, Jeff Hearn & R.W. Connell (toim.) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Thousand Oaks: Sage, 230–248.

Aho, Seppo & Ilola, Heli (2006) Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino.

Ahponen, Pirkkoliisa & Järvelä, Marja (1983) Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. Helsinki: WSOY.

Al-Ali, Nadje & Koser, Khalid (toim.) (2002) New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home. London, New York: Routledge.

Ala-Nikkola, Merja (2003) Sairaalassa, kotona vai vanhainkodissa? Etnografinen tutkimus vanhustenhuollon koti- ja laitoshoidon päätöksentekotodellisuudesta. Acta Universitatis Tamperensis 972. Tampere: Tampere University Press.

Alasuutari, Pertti (1989) Erinomaista, rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Hanki ja jää.

Allan, Graham (1989) Insiders and Outsiders: Boundaries around the Home. Teoksessa Graham Allan & Graham Crow (toim.) (1989) Home and Family. Creating the Domestic Sphere. Basingstoke: Macmillan, 141–158.

Allan, Graham & Crow, Graham (toim.) (1989) Home and Family. Creating the Domestic Sphere. Basingstoke: Macmillan.

Allister, Mark (toim.) (2004) Eco-Man. New Perspectives on Masculinity and Nature. Charlottesville: University of Virginia Press.

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2007) Barn utan hem. Olika perspektiv. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, Sirpa (2007) Kahdestaan kotona. Tutkimus vanhoista pariskunnista. Tutkimuksia 169. Helsinki: Stakes.

Antikainen, Eija & Vaarama, Marja (1995) Kotihoidon tuesta omaishoidon tukeen. Valtakunnallinen selvitys omaishoidon tuesta sosiaalipalveluna. Raportteja 172. Stakes: Helsinki.

Applegate, Jeffrey S. & Kaye, Lenard W. (1993) Male Elder Caregivers. Teoksessa Christine L. Williams (toim.) Doing "Women's Work". Men in Nontraditional Occupations. Newbury Park, London, New Delhi: Sage, 152–167.

Aro, Laura (1996) Minä kylässä. Identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 650. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Autonen-Vaaraniemi, Leena (2004) Onko miehillä kotia sosiaalityössä? Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 223–248.

Autonen-Vaaraniemi, Leena (2008) Kodin tila, valta ja miesten käytännöt. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Palmenia-sarja. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 188–205.

Backman, Kaisa (2001) Kotona asuvien ikääntyvien itsestä huolenpito. Acta Universitatis Ouluensis Medica D 624. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos, Oulun yliopisto. Oulu: Oulu University Press. Saatavilla myös sähköisessä muodossa: http://herkules.oulu.fi/isbn9514259033/isbn9514259033.pdf [Viitattu 13.5.2008]

Bell, David & Hollows, Joanne (2005) Ordinary Lifestyles. Popular Media, Consumption and Taste. Maidenhead: Open University Press.

Bell, Linda & Nutt, Linda (2002) Divided Loyalties, Divided Expectations: Research Ethics, Professional and Occupational Responsibilities. Teoksessa Melanie Mauthner, Maxine Birch, Julie Jessop & Tina Miller (toim.) Ethics in Qualitative Research. London: Sage, 70–90.

Beynon, John (2002) Masculinities and Culture. Buckingham: Open University Press.

Billinge, Mark (1996) A time and place for everything: an essay on recreation, re-Creation and the Victorians. Journal of Historical Geography, 22(4), 443–459.

Boughey, Joseph (2006) One Widower's Home: Excavating Some Disturbed Meanings of Domestic Space. Teoksessa Gerry Smyth & Jo Croft (toim.) Our House. The Representation of Domestic Space in Modern Culture. Amsterdam: Rodopi. 227–246.

Bourdieu, Pierre (1977) Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.

Bourdieu, Pierre (1984) Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. Kääntänyt englanniksi Richard Nice. Cambridge: Harvard University Press (ransk. alkuteos 1979).

Bourdieu, Pierre (1990a) The Logic of Practice. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre (1990b) Photography. A Middle-brow Art. With Luc Boltanski, Robert Castel, Jean-Claude Chamboredon & Dominique Schnapper. Kääntänyt englanniksi Shaun Whiteside. Cambridge: Polity Press (ransk. alkuteos 1965).

Brittan, Arthur (1989) Masculinity and Power. Oxford: Blackwell.

Brod, Harry (1987) The Case for Men's Studies. Teoksessa Harry Brod (toim.) The Making of Masculinities. The New Men's Studies. London, Sydney, Wellington: Allen & Unwin, 39–62.

Bronstein, Phyllis & Cowan, Carolyn Pape (toim.) (1988) Fatherhood Today. Men's Changing Role in the Family. New York: Wiley.

de Bruijn Tejo & Homm, Marja & Talasterä, Sirkka (1994) Suomalaisen miehen selviytyminen avioerotilanteessa. Teoksessa Sirpa Taskinen (toim.) ”En ole katkera, mutta kuitenkin...” Avioerosta selviytyminen ja perheasiain sovittelu. Raportteja 166. Helsinki: Stakes, 49–100.

Burr, Vivien (1995) An Introduction to Social Constructionism. London, New York: Routledge.

Burt, Ronald S. (1982) Toward a Structural Theory of Action. Network Models of Social Structure, Perception, and Action. New York: Academic Press.

Butler, Judith (1990) Gender trouble. Feminism and the subversion of identity. New York: Routledge.

Butler, Judith (1993) Bodies that matter. On the discursive limits of “sex”. New York: Routledge.

Carrigan, Tim, Connell, Bob & Lee, John (1985) Toward a New Sociology of Masculinity. Theory and Society 14(5), 551–604.

Case, Duncan (1996) Contributions of Journeys away to the Definition of Home: An Empirical Study of a Dialectical Process. Journal of Environmental Psychology 1996, 16(1), 1–15.

Chapman, Tony (2004) Gender and Domestic Life. Changing Practices in Families and Households. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Chapman, Tony & Hockey, Jenny (1999) The Ideal Home as it is Imagined and as it is Lived. Teoksessa Tony Chapman & Jenny Hockey (toim.) Ideal homes? Social Change and Domestic Life. London and New York: Routledge, 1–13.

Chronholm, Anders (2004) Föräldraledig pappa. Mäns erfarenheter av delad föräldraledighet. Göteborg Studies in Sociology 23. Göteborg: Göteborg University.

Coffey Amanda & Atkinson, Paul (1996) Making Sense of Qualitative Data. Complementary Research Strategies. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Coltrane, Scott (1997) Family Man. Fatherhood, Housework and Gender Equity. 2. painos. New York: Oxford University Press.

Coltrane, Scott (1998) Gender and Families. Thousand Oaks, London, New Delhi: Altamira Press.

Coltrane, Scott (2000) Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work. Journal of Marriage and the Family, 62(4), 1208–1233.

Connell, R.W. (1987) Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics. Stanford, California: Stanford University Press.

Connell, R.W. (1995) Masculinities. Cambridge: Polity Press.

Connell, R.W. (2000) The Men and the Boys. Cambridge: Polity Press.

Connell, R.W. (2001) The Social Organization of Masculinity. Teoksessa Stephen M. Whitehead & Frank J. Barrett (toim.) The Masculinities Reader. Cambridge: Polity, 30–50.

Connell, R.W. (2002) Gender. Cambridge: Polity.

Connell, R.W & Hearn, Jeff & Kimmel, Michael S. (2005) Introduction. Teoksessa Michael S. Kimmel, Jeff Hearn & R.W. Connell (toim.) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Thousand Oaks: Sage, 1–12.

Croft, Jo (2006) A Life of Longing Behind the Bedroom Door: Adolescent Space and the Makings of Private Identity. Teoksessa Gerry Smyth & Jo Croft (toim.) Our House. The Representation of Domestic Space in Modern Culture. Amsterdam: Rodopi, 209–225.

Csikszentmihalyi, Mihaly & Rochberg-Halton, Eugene (1995) The Meaning of Things. Domestic Symbols and the Self. Cambridge: Cambridge University Press.

Daly, Kerry J. (1996) Families & Time. Keeping Pace in a Hurried Culture. Understanding families 7. Thousand Oaks: Sage.

Douglas, Mary (1991) The Idea of a Home: A Kind of Space. Social Research 58(1), 287–307.

Douglas, Mary (2000) Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi. Suomentaneet Virpi Blom ja Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino (engl. alkuteos 1966).

Doule, Martha & Timonen, Virpi (2007) Home care for aging populations. A comparative analysis of domiciliary care in Denmark, the United States and Germany. Cheltenham: Edward Elgar.

Dovey, Kimberly (1985) Home and Homelessness. Teoksessa Irwin Altman & Carol M. Werner (toim.) Home Environments. Human behavior and environment 8. New York, London: Plenum Press, 31–64.

Duncan, Nancy (toim.) (1996) BodySpace. Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality. London: Routledge.

Edwards, Tim (2006) Cultures of Masculinity. London: Routledge.

Eriksson, Henrik & Sandberg, Jonas & Pringle, Keith (2008) 'It feels like a defoliation…': Older men's notions of informal support as primary caregivers. NORMA – Nordic Journal for Masculinity Studies 3(1), 48–61.

Ermisch, John (1999) Prices, Parents, and Young People´s Household Formation. Journal of Urban Economics 45(1), 47–71.

Eronen, Tuija (2004) "Suhteissa oloa". Lastensuojelun asiakkaiden omaelämäkerrat häpeän kuvastajina. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalityö. Lisensiaatintyö. http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00014.pdf [Viitattu 26.10.2008]

Eräsaari, Leena (1995) Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä. Helsinki: Gaudeamus.

Eräsaari, Leena (2000) Sosiaalityötä "linssin" takaa. Teoksessa Synnöve Karvinen, Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 117–145.

Fassinger, Polly A. (1993) Meanings of Housework for Single Fathers and Mothers. Insights Into Gender Inequality. Teoksessa Jane C. Hood (toim.) Men, Work and Family. Newbury Park: Sage, 195–216.

Featherstone, Brid (2003) Taking Fathers Seriously. British Journal of Social Work 33(2), 239–254.

Finch, Janet (1989) Family Obligations and Social Change. Cambridge, Oxford: Polity Press.

Fog Olwig, Karen (1999) Travelling Makes a Home. Mobility and Identity Among the West Indians. Teoksessa Tony Chapman & Jenny Hockey (toim.) Ideal homes? Social Change and Domestic Life. London: Routledge, 73–83.

Forrest, Ray & Murie, Alan & Williams, Peter (1990) Home Ownership. Differentiation and Fragmentation. London: Unwin Hyman.

Forsberg, Hannele (1995) Sosiaalitoimiston isä. Kaivattu, toivoton, uhkaava. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.) Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino, 132–149.

Forsberg, Hannele (2005) Culture, time and biology – Implications for family research methodology. Paper presented at the Summer School in Family Studies "Methodological Challenges in Family Research", 30th August 2005, University of Jyväskylä, Finland. Julkaisematon.

Forsberg, Hannele & Strandell, Harriet (2007) After-school hours and the meanings of home – Re-defining Finnish childhood space. Children's Geographies, 5(4), 398–408.

Foucault, Michel (1980) Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977. Toim. Colin Gordon. New York: Pantheon.

Fraser, Nancy (1989) Unruly Practices. Power, Discourse and Gender in Contemporary Social Theory. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar (1980) Den kultiverade människan. Skrifter utgivna av Etnologiska sällskapet i Lund 11. 2. painos. Malmö: Liber.

Garfinkel, Harold (1967) Studies in Ethnomethodology. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Geertz, Clifford (1973) The Interpretation of Cultures. Selected Essays by Clifford Geertz. New York: Basic Books.

Gergen, Kenneth J. (1999) An Invitation to Social Construction. London: Sage.

Giddens, Anthony (1991) Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1992) The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, Anthony (1994) Beyond Left and Right. The Future of Radical Politics. Cambridge: Polity Press.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, Riitta (2003) Vankilasta kotiin vai kadulle. Vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Granö, Päivi (2004) Melkein kotonaan – koti paikkana Wecksellin sisarusten kirjeissä 1900-luvun alussa. Teoksessa Päivi Granö, Jaakko Suominen & Outi Tuomi-Nikula (toim.) Koti. Kaiho, paikka, muutos. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Pori: Turun yliopisto, 103–150.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (1990) What is Family? Mountain View: Mayfield.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. & Buckholdt, David R. (1994) Constructing the Life Course. Dix Hills, New York: General Hall.

Gustafson, Per (2002) Place, Place Attachment and Mobility. Three Sociological Studies. Göteborg: Department of Sociology, Göteborg University.

Haapasalmi, Sini (2007) Oma koti kullan kallis? Asunnon hallintamuodon merkitys kodin kokemisessa. Tampereen yliopisto.Yhdyskuntatieteiden laitos, aluetiede. Pro gradu -työ. http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01943.pdf [Viitattu 22.5.2008]

Hahl, Seija (1995) Kodin esineistö muistikuvien mukaan kerrottuna. http://www.elore.fi/arkisto/1_95/hah.195.html [Viitattu 24.7.2009]

Hannikainen-Ingman, Katri (1998) Oman oven kahvassa vai hätäavun varassa? Vertaileva tutkimus asunnottomien mahdollisuuksista saada asunto Suomessa, Ruotsissa, Saksassa, Isossa-Britanniassa ja Kreikassa. Aiheita 43/1998. Helsinki: Stakes.

Harré, Rom (1998) When the knower is also the known. Teoksessa Tim May & Malcolm Williams (toim.) Knowing the Social World. Buckingham, Philadelpia: Open University Press, 37–49.

Hautanen, Teija (2002) Keskustelua väkivaltaisen miehen isyydestä. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti 10(3), 237–249.

Haywood, Chris & Mac an Ghaill, Máirtín (2003) Men and masculinities. Theory, Research and Social Practice. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

Hearn, Jeff (1996) Is masculinity dead? A critique of the concept of masculinity/masculinities. Teoksessa Máirtín Mac an Ghaill (toim.) Understanding Masculinities. Social Relations and Cultural Arenas. Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 202–217.

Hearn, Jeff (1998) The violences of men. How men talk about and how agencies respond to men's violence to women. London: Sage.

Hearn, Jeff (2002) Men, Fathers and the State: national and global relations. Teoksessa Barbara Hobson (toim.) Making Men into Fathers. Men, Masculinities, and the Social Politics of Fatherhood. Cambridge: Cambridge University Press, 245–272.

Hearn, Jeff (2007) From older men to boys: Masculinity theory and the life course[s]. NORMA – Nordic Journal for Masculinity Studies 2(2), 79–84.

Hearn, Jeff & Lattu, Emmi (2002) The recent development of Finnish studies on men: a selective review and a critique of a neglected field. NORA – Nordic Journal of Women's Studies 10(1), 49–60.

Hearn, Jeff & Lattu, Emmi & Tallberg, Teemu (2003) Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa. Naistutkimus – Kvinnoforskning 16(1), 18–29.

Heikell, Thomas (2004) Miesten kesken ja perheen parissa – merimies isänä. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja – Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 293–312.

Heinonen, Ulla (2004) Sähköistyvä yhteisöllisyys – kotia kodittomille vai kodin jatke? Teoksessa Päivi Granö, Jaakko Suominen & Outi Tuomi-Nikula (toim.) Koti. Kaiho, paikka, muutos. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Pori: Turun yliopisto, 215–246.

Helavirta, Susanna (2008, tulossa) Home, Children and Moral Reasoning. A Case Study of Seven Child Clients of Child Protection. Käsikirjoitus artikkeliväitöskirjaa varten.

Heritage, John (1984) Garfinkel and Ethnomethodology. Cambridge: Polity Press.

Hervonen, Antti & Arponen, Outi & Jylhä, Marja (2001) Kun ei muista, mitä lusikalla tehdään. Dementiapotilaiden omaiset kertovat. 3. painos. Helsinki: Tammi.

Hicks, Cherrill (1988) Who Cares: Looking after People at Home. London: Virago Press.

Hobson, Barbara (toim.) (2002) Making Men into Fathers. Men, Masculinities, and the Social Politics of Fatherhood. Cambridge: Cambridge University Press.

Hochschild, Arlie Russell (1997) Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work. New York: Metropolitan.

Hokkanen, Tiina (2005) Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 267. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Holdsworth, Clare & Morgan, David (2005) Transitions in Context: Leaving Home, Independence and Adulthood. Maidenhead: Open University Press.

Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. (1995) The Active Interview. Qualitative Research Methods Volume 37. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.

Honkasalo, Marja-Liisa (2004) "Elämä on ahasta täällä". Otteita maailmasta joka ei pidä kiinni. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo, Terhi Utriainen & Anna Leppo (toim.) Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Tampere: Vastapaino, 51–81.

Huokuna, Tiina (2006) Vallankumous kotona! Arkielämän visuaalinen murros 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Helsinki: Yliopistopaino.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelutyön perhetyön käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huttunen, Laura (2002) Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hänninen, Jorma (1992) Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit. Naistutkimus – Kvinnoforskning 5(2), 26–33.

Hänninen, Vilma (1999) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis, 696. Tampere: Tampereen yliopisto.

Häyrynen, Maunu (2004) Maisemantutkijan kotiseutu. Teoksessa Päivi Granö, Jaakko Suominen & Outi Tuomi-Nikula (toim.) Koti. Kaiho, paikka, muutos. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Pori: Turun yliopisto, 55–68.

Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) (2004) Nuoruus ja koulukoti. Julkaisuja/Nuorisotutkimusseura 43. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Jallinoja, Riitta (2000) Perheen aika. Helsinki: Otava.

Jefferson, Tony (1994) Theorising masculine subjectivity. Teoksessa Tim Newburn & Elizabeth A. Stanko (toim.) Just Boys Doing Business? Men, Masculinities and Crime. London, New York: Routledge, 11–31.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1995) Tulkitseva sosiaalityö. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Sosiaaliturvan kirjallisuus, sarja sosiaalityö 2. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 9–31.

Jokinen, Arto (toim.) (1999a) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press.

Jokinen, Arto (1999b) Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press, 15–49.

Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Jokiranta, Harri (2003) Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa. Acta Universitatis Tamperensis 966. Tampere: Tampere University Press.

Julkunen, Raija (1995) Työssäkäyvän äidin julkiset ja yksityiset suhteet. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.) Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino, 88–107.

Junkala, Pekka (1995) Mies ja koti. Kodin tilojen ja rajojen kulttuuriantropologista tarkastelua 1960-luvulla syntyneiden akateemisten miesten näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Etnologian laitos. Kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma. Julkaisematon.

Juntto, Anneli & Vilkko, Anni (2005) Monta kotia. Suurten ikäluokkien asumishistoriat. Teoksessa Antti Karisto (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 115–144.

Karjalainen, Jouko (1993) Mitä silmä ei näe – sitä sydän ei sure. Asunnottomuus, asumispalvelut ja sosiaalityö. Raportteja 110. Helsinki: Stakes.

Kaye, Lenard W. & Applegate, Jeffrey S. (1990) Men as Elder Caregivers: Building a Research Agenda for the 1990s. Journal of Aging Studies 4(3), 289–298.

Keskinen, Vesa (1992) Kotoa omaan kotiin. Nuoret asumisuralla. Helsinki: Suomen Kaupunkiliitto.

Kimmel, Michael S. (1987) Changing men. New directions in research on men and masculinity. Newbury Park: Sage.

Kimmel, Michael S. (2004) The Gendered Society. New York: Oxford University Press.

Kimmel, Michael S. & Hearn, Jeff & Connell, R.W. (toim.) (2005) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Thousand Oaks: Sage.

Kirsi, Tapio (2004) Rakasta, kärsi ja kirjoita. Tutkimus dementoitunutta puolisoaan hoitaneiden naisten ja miesten hoitokokemuksesta. Acta Universitatis Tamperensis 1051. Tampere: Tampere University Press.

Kirsi, Tapio & Jylhä, Marja & Hervonen, Antti (1999) Miehen on tehtävä mitä miehen on tehtävä. Yhteiskuntapolitiikka 64(2), 105–119.

Kiuru, Elina (2000) Systeemiajattelua. Teoksessa Bo Lönnqvist (toim.) Arjen säikeet – aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin. Etnografia 3. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen julkaisusarja. Jyväskylä: Atena, 275–285.

Klemola, Annukka (2006) Omasta kodista hoitokotiin. Etnografia keskipohjalaisten vanhusten siirtymävaiheesta. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E, Yhteiskuntatieteet 138.

Klinth, Roger (2002) Göra pappa med barn. Den svenska pappapolitiken 1960–95. Linköping studies in arts and science 265. Umeå: Boréa.

Koistinen, Pertti (2003) Hoivan arvoitus. Tampere: Vastapaino.

Kolbe, Laura (1988) Kulosaari – unelma paremmasta tulevaisuudesta. Helsinki: Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö.

Kolbe, Laura & Järvinen, Katriina (toim.) (2002) Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Jyväskylä: Tammi.

Kolehmainen, Jani & Aalto, Ilana (2004) Johdatus isyyksien tutkimiseen. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Mies, sukupuoli ja vanhemmuus. Tampere: Vastapaino, 9–25.

Korhonen, Merja (1999) Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 39.

Kortteinen, Matti (1982) Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.

Korvela, Pirjo (2003) Yhdessä ja erikseen. Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. Tutkimuksia 130. Helsinki: Stakes.

Koskela, Helky (2005) Koti vai kasarmi? Vanhusten ajatuksia vanhainkodista. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityö. Lisensiaatintyö. https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/11553 [Viitattu 17.8.2008]

Koskela, Hille (1997) Tilapuoli sukupuoli. Teoksessa Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Tampere: Vastapaino, 73–86.

Kramer, Betty J. & Thompson, Edward H. (toim.) (2002) Men as Caregivers. Theory, Research, and Service Implications. New York: Springer.

Kulmala, Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Acta Universitatis Tamperensis 1148. Tampere: Tampere University Press.

Kuosmanen, Jari (2001) Finnkampen. En studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige. Skriftserien 2001:2. Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Hedemora: Gidlund.

Kuronen, Marjo (1999) The Social Organisation of Motherhood. Advice giving in maternity and child health care in Scotland and Finland. University of Stirling. Doctoral Thesis. Julkaisematon.

Kurz, Karin & Blossfeld, Hans-Peter (toim.) (2004) Home Ownership and Social Inequality in Comparative Perspective. Studies in Social Inequality. Stanford: Stanford University Press.

Kylmälä, Jouni (1991) Asunnottomien alkoholistien elämää yhteiskunnan ja valtion reunalla – Helsingin pultsareiden maailmaa etsimässä. Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos. Lisensiaatintyö. Julkaisematon.

Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (2002) Asunnottomuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Stakes, 372–391.

Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.

Lambrecht, Petra & Bracker, Maren unter Mitarbeit von Dallinger, Ursula & Wagner, Ruth (1992) Die Pflegebereitschaft of Männern. 50 Jahre kann man nicht einfach beiseite schieben. ASG Veröffentlichung 20. Kassel: Selbstverlag.

Lammi-Taskula, Johanna (2004) Sukupuolijärjestelmä, vanhempainvapaat ja isät. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 167–192.

Lammi-Taskula, Johanna (2007) Parental Leave for Fathers? Gendered Conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland. Research report 166. Helsinki: Stakes.

Lauronen, Erja (1991) Unelma ja sen toteuttajat. Tutkimus suomalaisista omakotirakentajista. Helsinki: Asuntohallitus.

Lehtonen, Mikko (1995) Pikku jättiläisiä. Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen. Tampere: Vastapaino.

Lepistö, Vuokko (1994) Joko Teillä on priimuskeitin? Kotitalousteknologian saatavuus ja tarjonta Helsingissä 1800-luvun puolivälistä 1910-luvun lopulle. Historiallisia tutkimuksia 181. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Linnavuori, Hannariikka (2007) Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 313. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ljungström, Åsa (1997) Öster om Arlanda – En etnologisk studie av berättelser och föremål i en hemslöjdsinventering. Etnolore 18. Uppsala: Uppsala universitet.

Lorber, Judith (1994) Paradoxes of gender. New Haven, CT: Yale University Press.

Lorber, Judith (2000) Using gender to undo gender. Feminist Theory 1(1), 79–95.

Luoma, Pirkko (2007) Tämä paikka. Kertomus maaseudulla 1950-luvulla rakennetusta talosta sanoin ja kuvin. Jyväskylän yliopisto. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Nykykulttuuri. Väitöskirjatyö. Julkaisematon.

Lähteenmäki, Maria (2003) Koteja vanhuksille. Ikäihmisten asuminen ja hoivan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena. Helsinki: Vanhus- ja Lähimmäispalvelun liitto.

Löfstrand, Cecilia (2005) Hemlöshetens politik. Lokal policy och praktik. Malmö: Égalité.

Mac an Ghaill, Máirtín (toim.) (1996) Understanding Masculinities. Social relations and cultural arenas. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

MacInnes, John (1998) The End of Masculinity. The Confusion of Sexual Genesis and Sexual Difference in Modern Society. Buckingham: Open University Press.

Mandic Srna & Clapham, David (1996) The Meaning of Home Ownership in the Transition from Socialism: The Example of Slovenia. Urban Studies, 33(1), 83–97.

Marsiglio, William & Pleck, Joseph H. (2005) Fatherhood and Masculinities. Teoksessa Michael S. Kimmel, Jeff Hearn & R.W.Connell (toim.) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Thousand Oaks: Sage, 249–269.

Massey, Doreen (1994) Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press.

Massey, Doreen (2008) Samanaikainen tila. Toim. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen & Jarno Valkonen. Suomentanut Janne Rovio. Tampere: Vastapaino.

McDowell, Linda (1999) Gender, Identity and Place. Understanding Feminist Geographies. Cambridge: Polity Press.

McDowell, Linda & Sharp, Joanne P. (toim.) (1997) Space, Gender, Knowledge. Feminist Readings. London: Arnold.

McNamee, Sara (1999) 'I Won't Let Her in my Room': Sibling Strategies of Power and Resistance around Computer and Video Games. Teoksessa Julie Seymour & Paul Bagguley (toim.) Relating Intimacies. Power and Resistance. MacMillan: London, 246–260.

Mesiäislehto-Soukka, Helinä (2005) Perheenlisäys isien kokemana. Fenomenologinen tutkimus. Acta Universitatis Ouluensis Medica D 829. Oulun yliopisto, Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulu: Oulu University Press. Saatavilla sähköisessä muodossa http://herkules.oulu.fi/isbn9514277260/isbn9514277260.pdf [Viitattu 13.5.2008]

Messner, Michael A. (2001) Friendship, Intimacy, and Sexuality. Teoksessa Stephen M. Whitehead & Frank J. Barrett (toim.) The Masculinities Reader. Cambridge: Polity, 253–265.

Messner, Michael A. (2005) Still a Man's World? Studying Masculinities and Sport. Teoksessa Michael S. Kimmel, Jeff Hearn & R.W.Connell, (toim.) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Thousand Oaks: Sage, 313–325.

Metsomäki, Marjo (2006) "Suu on syömistä varten." Lasten ja aikuisten kohtaamisia ryhmäperhepäiväkodin ruokailutilanteissa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 291. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mikkonen, Anna & Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (2003) Homeless Immigrants in Finland. National Report 2002. European Observatory on Homelessness. Themes 2/2003. Helsinki: Stakes.

Moran, Leslie & Skeggs, Beverley & Tyrer, Paul & Corteen, Karen (2004) Sexuality and the Politics of Violence and Safety. London: Routledge.

Morgan, David H.J. (1992) Discovering men. London: Routledge.

Morgan, David H.J. (1996) Family Connections. An Introduction to Family Studies. Cambridge: Polity Press.

Morgan, David H.J. (2001) Family, Gender and Masculinities. Teoksessa Stephen M. Whitehead & Frank J. Barrett (toim.) The Masculinities Reader. Cambridge: Polity, 223–232.

Morgan, David (2005) Class and Masculinity. Teoksessa Michael S. Kimmel, Jeff Hearn & R.W. Connell (toim.) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Thousand Oaks: Sage, 165–177.

Morley, David (2000) Home territories. Media, mobility and identity. London, New York: Routledge.

Munro, Moira & Madigan, Ruth (1993) Privacy in the Private Sphere. Housing Studies 8(1), 29–45.

Murto, Lasse (1978) Asunnottomien alkoholistien elinolosuhteet ja elämäntapa sekä yhteiskunnan toimenpiteet. Tampereelle vuosina 1970–1975 suoritettu tutkimus. Alkoholitutkimusssäätiön julkaisuja 30. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.

Mustonen, Tiina (2001) Kotikäynti ja asiakkaan koti. Jyväskyläläisten sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä kotikäynnistä ja asiakkaan kodista sosiaalityössä. Jyväskylän yliopisto.Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma. Julkaisematon.

Mykkänen Johanna & Huttunen, Jouko (2008) Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Palmenia-sarja. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 169–187.

Mäyrä, Frans & Koskinen, Ilpo (toim.) (2005) The Metamorphosis of Home. Research into the Future of Proactive Technologies in Home Environments. Tampere: Tampere University Press.

Möller Kristiina & Wickberg, Birgitta & Hwang, Philip C. (2003) Couple Relationship and Transition to Parenthood: Does Work-load at Home Matter? Teoksessa Kristiina Möller (2003) Partner Relationships During the Life-Course. Avhandling. Göteborg: Göteborg University, Department of Psychology, 1–16.

Niemelä, Markku & Brandt, Krista (toim.) (2008) Kehitysvammaisen yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Selvityksiä 2007:73. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Niemi, Iiris & Pääkkönen, Hannu (2001) Ajankäytön muutokset 1990-luvulla. Kulttuuri ja viestintä 2001:6. Helsinki: Tilastokeskus.

Noddings, Nel (2002) Starting at Home. Caring and Social Policy. Berkeley: University of California Press.

Nordberg, Marie (2005) Jämställdhetens spjutspets. Manliga arbetstagare I kvinnoyrken, jämställdhet, maskulinitet, femininitet och heteronormativitet. Göteborg: Arkipelag.

Novikova, Irina & Pringle, Keith & Hearn, Jeff & Mueller, Ursula & Oleksy, Elzbieta & Lattu, Emmi & Chernove, Janna & Ferguson, Harry & Holter, Øystein Gullvåg & Kolga, Voldemar & Olsvik, Eivind & Tallberg, Teemu & Ventimiglia, Carmine (2005) Men, Masculinities, and ”Europe”. Teoksessa Michael S. Kimmel , Jeff Hearn & R.W. Connell (toim.) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, 141–162.

Nyqvist, Leo (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 209–227.

Paajanen, Pirjo (2007) Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Katsauksia/Väestöntutkimuslaitos E 30. Helsinki: Väestöliitto.

Pantzar, Mika (2000) Tulevaisuuden koti. Arjen tarpeita keksimässä. Helsinki: Otava.

Partanen, Terhi (2008) Interaction and therapeutic interventions in treatment groups for intimately violent men. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 332. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Pease, Bob (1999) Deconstructing masculinity – reconstructing men. Teoksessa Bob Pease & Jan Fook (toim.) Transforming social work practice. Postmodern critical perspectives. London, New York: Routledge, 97–112.

Pease, Bob (2003) Men and masculinities: Profeminist approaches to changing men. Teoksessa June Allan, Bob Pease & Linda Briskman (toim.) Critical social work. An introduction to theories and practices. Crows Nest: Allen & Unwin, 124–138.

Pease, Bob & Pringle, Keith (2001) Introduction: Studying Men's Practices and Gender Relations in a Global Context. Teoksessa A Man's World? Changing Men's Practices in a Globalized World. London: Zed Books, 1–17.

Peltonen, Eeva (1994) Onko sodasta paluuta? "Viime sotien perintö" isän sukupolven miesten omaelämäkerroissa. Teoksessa J.P. Roos & Eeva Peltonen (toim.) Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 187–218.

Peteri, Virve (2006) Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 582. Tampere: Tampere University Press. http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6806-6.pdf [Viitattu 24.5.2008]

Petrisalo, Katriina (2004) Koti ja matkailu. Kodista pois – ja takaisin kotiin. Teoksessa Päivi Granö, Jaakko Suominen & Outi Tuomi-Nikula (toim.) (2004) Koti. Kaiho, paikka, muutos. Kulttuurintuotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Pori: Turun yliopisto, 69–78.

Piekkola, Hannu & Ruuskanen, Olli-Pekka (2006) Työtä eri elämänvaiheissa ja ajankäyttö. Äidit ja ikääntyvät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006: 73. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Pink, Sarah (2001) Doing Visual Ethnography. Images, Media and Representation in Research. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

Pink, Sarah (2004) Home Truths. Gender, Domestic Objects and Everyday Life. Oxford, New York: Berg.

Plantin, Lars (2001) Mäns föräldrarskap. Om mäns upplevelser och erfarenheter av faderskapet. Göteborg: Göteborgs universitet.

Plummer, Ken (2001) Documents of Life 2. An Invitation to a Critical Humanism. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

Pohjanen, Jorma (2002) Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 197. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pringle, Keith (1998) Men and childcare. Policy and practice. Teoksessa Jennie Popay, Jeff Hearn & Jeanette Edwards (toim.) Men, Gender Divisions and Welfare. London, New York: Routledge, 312–336.

Purra, Pia (1994) Yksi avioliitto – kaksi tarinaa. Sukupuoli ja kieli erään avioparin omaelämäkerroissa. Teoksessa J.P. Roos & Eeva Peltonen (toim.) Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 174–186.

Pääkkönen, Hannu (toim.) (2005) Perheiden ajankäyttö. Helsinki: Tilastokeskus.

Pösö, Tarja (2002) Käsitteet, paha ja tutkijan rajat. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus, 108–126.

Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.

Pösö, Tarja (2008) Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraali. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Palmenia-sarja. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 93–107.

Pöyhönen, Kaisa (2007) Hiottu parketti ja Kallion katot. Yksin asuvien 18–30 -vuotiaiden pääkaupunkilaismiesten koti sekä konkreettisena että mentaalisena konstruktiona. Turun yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu -tutkimus. Julkaisematon.

Qureshi, Hazel & Walker, Alan (1989) The Caring Relationship. Elderly People and their Families. Philadelphia: Temple University Press.

Raitakari, Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palavereissa ja tukisuunnitelmissa. Acta Universitatis Tamperensis 1183. Tampere: Tampere University Press.

Rajanti, Taina (1999) Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua. Tutkijaliiton julkaisusarja 91. Helsinki: Tutkijaliitto.

Rantanen, Teemu (1998) Kotityön maskuliiniset kehykset. Naistutkimus – Kvinnoforskning 11(1), 17–33.

Rapport, Nigel & Dawson, Andrew (toim.) (1998) Migrants of Identity. Perceptions of Home in the World of Movement. Oxford, New York: Berg.

Reijonen, Merja (1987) Taivas kattona. Raportti ulkona asumisesta alkutalven pakkasilla 1987. Sosiaalihallituksen raporttisarja 8. Helsinki: Sosiaalihallitus.

Reuna, Veera (1998) Vastuu perheen arjessa. Perhebarometri 1998. Katsauksia/Väestöntutkimuslaitos E 4. Helsinki: Väestöliitto.

Rose, Gillian (1996) Feminism and geography. The Limits of Geographical Knowledge. 2. painos. Cambridge: Polity Press.

Rowles, Graham D. & Chaudhury, Habib (toim.) (2005) Home and identity in later life: international perspectives. New York: Springer.

Ruonavaara, Hannu (1993) Omat kodit ja vuokrahuoneet. Sosiologinen tutkimus asunnonhallinnan muutoksista Suomen asutuskeskuksissa 1920–1950. Turku: Turun yliopiston julkaisusarja C 97.

Russell, Cherry (2005) Home, Identity and Belonging in Later Life: The Perspectives of Disadvantaged Inner-City Men. Teoksessa Graham D. Rowles & Habib Chaudhury (toim.) Home and Identity in Later Life. International Perspectives. New York: Springer, 237–249.

Räsänen, Mikko (1993) Regressiivinen maskuliinisuus. Tutkielma 60-luvulla syntyneiden, yksinäisten toimeentulotukiasiakasmiesten yhteiskunnallisesta sukupuolesta ja syrjäytymisestä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita 76.

Saarenheimo, Marja & Pietilä, Minna (toim.) (2005) Kaksin kotona. Iäkkäiden omaishoitoperheiden arjen ulottuvuuksia. Geriatrisen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke. Tutkimusraportti 6. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.

Saarikangas, Kirsi (2002) Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saarikangas, Kirsi (2006) Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1099. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saarikoski, Petri (2004) Basicilla tietoyhteiskuntaan. Ohjelmointi ja varhaisten kotitietokoneiden käyttötarpeet. Teoksessa Päivi Granö, Jaakko Suominen & Outi Tuomi-Nikula (toim.) Koti. Kaiho, paikka, muutos. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Pori: Turun yliopisto, 189–214.

Saastamoinen, Mikko (2001) Elämänkaari, elämäkerta ja muisteleminen. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) Ruumis, minä ja yhteisö. sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopion yliopiston selvityksiä E yhteiskuntatieteet 21. 2. korjattu painos. Kuopio: Kuopion yliopisto, 135–162.

Salminen, Pirjo (toim.) (2005) Yhdessä kasvattamaan. Kohti välittämisen toimintakulttuuria. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sarantola-Weiss, Minna (2003) Sohvaryhmän läpimurto. Kulutuskulttuurin tulo suomalaisiin olohuoneisiin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 912. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saunders, Peter & Williams, Peter (1988) The Constitution of the Home. Towards a Research Agenda. Housing Studies 3(2), 81–93.

Scott, John (1998) Relationism, cubism, and reality: beyond relativism. Teoksessa Tim May & Malcolm Williams (toim.) Knowing the Social World. Buckingham, Philadelpia: Open University Press, 103–119.

Segal, Lynne (1990) Slow Motion. Changing Masculinities, Changing Men. London: Virago Press.

Sevón, Eija & Notko, Marianne (toim.) (2008) Perhesuhteet puntarissa. Palmenia-sarja. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Silvennoinen, Heli & Hirvonen, Jukka (2002) Koti kerrostalossa. Asukkaiden arjen kokemuksia asumisestaan. Suomen ympäristö 575. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Sipilä, Jorma (1992) Mitä on miestutkimus? Naistutkimus – Kvinnoforskning 5(2), 19–25.

Sipilä, Jorma (1994) Miestutkimus – säröjä hegemonisessa maskuliinisuudessa. Teoksessa Jorma Sipilä & Arto Tiihonen (toim.) Miestä rakennetaan – maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino, 17–33.

Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) (1994) Miestä rakennetaan – maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino.

Sirkkilä, Hannu (2005) Elättäjyyttä vai erotiikkaa. Miten suomalaiset miehet legitimoivat parisuhteensa thaimaalaisen naisen kanssa? Jyväskylä studies in education, psychology and social research 268. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Smart, Carol (2007) Personal Life. New directions in sociological thinking. Cambridge: Polity.

Soilevuo Grønnerød, Jarna (2004a) On the meanings and uses of laughter in research interviews. Relationships between interviewed men and a woman interviewer. Young. Nordic Journal of Youth Research, 12(1), 31–49.

Soilevuo Grønnerød, Jarna (2004b) Sointuvaa yhdessäoloa, idealisaatiota, vahvistamista. Nuorten miesten keskinäiset suhteet rockbändeissä. Nuorisotutkimus 22(3), 48–65.

Soronen, Anne & Sotamaa, Olli (2004) ”And my microwave is a fox”. Refelcting domestic environments and technologies by means of self-documentation packages. Teoksessa Fay Sudweeks & Charles Ess (toim.) Proceedings of the Fourth International Conference on Cultural Attitudes Towards Technology and Communication Karlstad, Sweden, 27 June – 1 July 2004. Australia: Murdoch University, 211–225.

Sulkunen, Pekka & Alasuutari, Pertti & Nätkin, Ritva & Kinnunen, Merja (1985) Lähiöravintola. Helsinki: Otava.

Sääskilahti, Nina (2000) Syntymä ja kuolema. Teoksessa Bo Lönnqvist (toim.) Arjen säikeet – aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin. Etnografia 3. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen julkaisusarja. Jyväskylä: Atena, 30–52.

Säävälä, Hannu (2001) Isänsä surmannut poika – psykiatrinen tutkimus. Acta Universitatis Ouluensis. Series D, Medica 657. Oulu: Oulun yliopisto.

Taipale, Ilkka (1982) Asunnottomuus ja alkoholi. Sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937–1977. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 32. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.

Tapanainen, Erkki (1989) Metsien asukkaat. Tutkimus vuosina 1985–86 Helsingissä maastossa asuneista miehistä ja naisista. Helsinki: Helsingin kaupunki, Sosiaaliviraston julkaisusarja A 1989, 7.

Tapaninen, Anna-Maria (1996) Kansan kodit ja kaupungin kadut. Etnografinen tutkimus eteläitalialaisesta kaupungista. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Thompson, Edward H. Jr. (2002) What’s Unique About Men’s Caregiving? Teoksessa Betty J. Kramer & Edward H. Thompson, Jr. (toim.) Men as Caregivers. Theory, Research and Service Implications. Springer Series: Focus on Men. New York: Springer, 20–47.

Thörn, Catharina (2004) Kvinnans plats(er). Bilder av hemlöshet. Stockholm: Égalité.

Tigerstedt, Christoffer (1994) Kotityö ja isyys uusina projekteina? Teoksessa J.P. Roos & Eeva Peltonen (toim.) Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkerroista. Helsinki: Suomaisen Kirjallisuuden Seura, 68–85.

Tiihonen, Arto (2002) Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa. Oikeita miehiä – ja urheilijoita? Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 134. Jyväskylä: Likes.

Tiihonen, Arto & Sipilä, Jorma (1994) Aluksi. Teoksessa Jorma Sipilä & Arto Tiihonen (toim.) Miestä rakennetaan – maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino, 7–11.

Tiilikainen, Marja (2003) Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Tolonen, Tarja (2008) Yhteiskuntaluokka: menneisyyden dinosauruksen luiden kolinaa? Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino, 8–17.

Tosh, John (1999) A man's place. Masculinity and the middle-class home in Victorian England. New Haven: Yale University Press.

Tourunen, Jouni (1993) Juopon miehen ikääntyminen – elämäntapa ja -tarina. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan yleisen linjan lisensiaatintyö. Julkaisematon.

Tuominen, Tuula (2006) "Vaatii niin paljon, että voi kutsua jotakin paikkaa kodikseen". Maahanmuuttajanaisten ajatuksia kodista ja kaupunkitilasta. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalipolitiikka. Pro gradu -työ. http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01280.pdf [Viitattu 23.5.2008]

Tuulentie, Seija (2007) Settled Tourists: Second Homes as a Part of Tourist Life Stories. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism 7(3), 281–300.

Törrönen, Maritta (1999) Lasten arki laitoksessa. Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Vaaranen, Heli (2004) Kaaharipoikia ja rappioromantiikkaa. Tutkimus erään kaaharikulttuurin elämänilosta ja tuhoisuudesta. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 30. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Valentine, Gill (2001) Social Geographies. Space and Society. Essex: Pearson Education.

Vanhala, Anni (2005) Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten asuntolasta. Acta Universitatis Tamperensis 1075. Tampere: Tampere University Press.

Veijola, Soile & Jokinen, Eeva (2001) Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli. Helsinki: WSOY.

Vesterinen, Ilmari (2001) Esinepeli. Teoksessa Ilmari Vesterinen ja Bo Lönnqvist (toim.) Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta. Tietolipas 179. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13–60.

Vesterinen, Ilmari & Lönnqvist, Bo (toim.) (2001) Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta. Tietolipas 179. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vilkko, Anni (1997) Ikääntyminen, muistot ja koti. Teoksessa Antti Karisto (toim.) Vanhuus kaupungissa. Miina Sillanpään syntymän 130-vuotisjuhlakirja. Porvoo: WSOY, 168–183.

Vilkko, Anni (1998) Kodiksi kutsuttu paikka. Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkerroista. Teoksessa Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen & Anni Vilkko (toim.) Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Tampere: Vastapaino, 27–72.

Vilkko, Anni (2000) Riittävästi koti. Janus 8(3), 213–230.

Vilkko, Anni (2001) Koti mielessä. Teoksessa Vuokko Jarva & Pirjo Korvela (toim.) Koti tieteiden risteyksessä. Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitos, julkaisuja 9. Helsinki: Yliopistopaino, 53–63.

Vilkko, Anni (2007) Kodin kaipuu – tuntuma ajassa muuttuvaan tilaan. Teoksessa Seppo Knuuttila & Ulla Piela (toim.) Menneisyys on toista maata. Kalevalaseuran vuosikirja 86. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13–26.

Vilkko, Anni (2009a, tulossa) Eletyn tilan kertominen. Teoksessa Anni Vilkko, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos (toim.) Kotia paikantamassa.

Vilkko, Anni (2009b, tulossa) Koti vanhetessa – Paikoillaan pysymisen vai uuden tekemisen projekti? Teoksessa Anni Vilkko, Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos (toim.) Kotia paikantamassa.

Welzer-Lang, Daniel & Filiod, Jean-Paul (2000) What have men become? An anthropological approach to the sexing of domestic space. http://www.europrofem.org/contri/2_04_en/en-masc/04en_mas.htm [Viitattu 15.11.2008]

Westwood, Sallie (1996) 'Feckless fathers': Masculinities and the British State. Teoksessa Máirtín Mac an Ghaill (toim.) Understanding Masculinities. Social Relations and Cultural Arenas. Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 2134.

Wheelock, Jane (1990) Husbands at home. The domestic economy in a post-industrial society. London, New York: Routledge.

Whitehead, Stephen M. (2002) Men and Masculinities. Key Themes and New Directions. Malden: Blackwell Publishers.

Whitehead, Stephen M. & Barrett, Frank J. (toim.) (2001a) The Masculinities Reader. Cambridge: Polity.

Whitehead, Stephen M. & Barrett, Frank J. (2001b) The Sociology of Masculinity. Teoksessa Stephen M. Whitehead & Frank J. Barrett (toim.) The Masculinities Reader. Cambridge: Polity, 1–26.

Wiberg, Matti (2006) Yhteiskuntatiede ja kohteen vahingoittaminen. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Tietolipas 211. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 261–273.

Williams, Fiona (1998) Troubled Masculinities in Social Policy Discourses: Fatherhood. Teoksessa Jennie Popay, Jeff Hearn & Jeanette Edwards (toim.) Men, Gender Divisions and Welfare. London, New York: Routledge, 63–97.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

1. HAASTATTELUKERTA

Haastateltavan perustiedot

Ikä, siviilisääty, koulutus, ammatti, perhesuhteet

Kodin arki

Kerro tavallisesta arkipäivästäsi
Kerro nykyisestä kodistasi
Mielipaikkasi kodissa ja muualla
Paljonko vietät aikaasi kodissa?
Kodin vastakohdat
Missä olet kuin kotonasi?
Kuvaile, mikä ja millainen on sinun kotisi?

Mistä kodin tuntu muodostuu?
Miten kodin voi aistia?
Mitä koti sinulle merkitsee?
Ihannekotisi

Kotiin liittyvä tekeminen ja toiminta

Miten pidät huolta kodistasi?
Kotityöt
Miten asunto muuttuu kodiksi?
Mitä teet mielelläsi kodissa?
Miten teet olosi mukavaksi kotona?
Miten teet paikasta kotoisan?

Elämänkulun kodit

Piirrä viiva. Merkitse viivalle palloilla paikat, joissa olet asunut elämäsi varrella. Merkitse palloista muita isommilla paikat, jotka merkitsevät sinulle kotia. Kerro niistä.

Paikat, joissa olet asunut elämäsi varrella
Elämäsi tärkeimmät kodit
Kodin muutoskohdat

Milloin itse koti on muuttunut eniten?
Kodittomuus
Kotoa muuttamiset
Kotia koskevat menetykset
Koti uhattuna tai vaarassa
Väkivalta kodissa
Koti pahana, huonona tai pelottavana paikkana
Koti hyvänä paikkana, hyvät asiat kodissa
Missä on kotisi?
Unelmat kodista
Tulevaisuus ja koti

Sukupuoli ja koti

Miltä näyttää miehen koti, naisen koti?
Mikä kotona on miehekästä, naisellista?

Avio- tai avoero

Kauanko erosta on kulunut aikaa?
Kauanko olitte yhdessä?
Miten olet kokenut eron?
Miten ero muutti suhdettasi kotiin?
Asuminen avio- tai avoeron jälkeen
Muuttiko avioero elämääsi?
Yhteydenpito lapsiin, ex-puolisoon?

Pojasta mieheksi

Kerro, miten vartuit pojasta mieheksi
Tärkeimmät muutos- tai käännekohdat elämäsi aikana
Miehenä olemisen huippukohdat tai alamäet
Millainen mies olet?
Millainen on ihannemies?

Haluaisitko esitellä kotisi?

Kertakäyttökameran antaminen. Ota valokuvia sinulle tärkeistä ja merkityksellisistä kodin puolista.

Valitse seuraavaa haastattelukertaa varten esine tai tavara, joka on sinulle tärkeä.

2. HAASTATTELUKERTA

Esineet

Kerro valitsemastasi esineestä
Miksi se on sinulle tärkeä?
Mitä ilman et tulisi toimeen?
Kerätyt esineet tai esinesarjat
Elämänkulun varrella säilytetyt, tuhotut esineet
Kadotetut esineet
Mitä esineet ja tavarat sinulle merkitsevät?
Millaiset esineet ovat miesten esineitä, naisten esineitä?

Sosiaaliset suhteet

Kerro ihmissuhteistasi
Keiden seurassa viihdyt parhaiten?
Sinulle tärkeät ihmiset?
Keitä kuuluu kotiisi?
Ketkä eivät kuulu kotiisi?
Keitä et päästäisi kotiisi?
Liittyvätkö koti ja ihmissuhteesi toisiinsa?

3. HAASTATTELUKERTA

Valokuvat

Kerro ottamastasi valokuvasta. Mitä sinulle tulee siitä mieleen?
Miksi otit valokuvan juuri tästä kohteesta?
Oliko joitakin kodin puolia, joita olisit halunnut valokuvata, mutta et jostain syystä pystynyt ottamaan niistä valokuvaa?

Löytyisikö tuttavapiiristäsi avio- tai avoeronnut mies, jota voisin haastatella?

Liite 2: Taulukko 2. Kodin paikat

Haastateltava	Nykykoti	Lapsuuden koti	Mummola	Kodin perustaminen	Ensimmäinen oma koti	Päihdehoitolaitos	Parisuhteen tai perheen koti erossa	Kotiseutu	Sukujuuret, kieli	Kotimaa	Mökki	Kotia ei missään	Kotiympäristö	Tulevaisuuden koti	Yhteensä
H1	X	X						X					X	X	5
H2	X		X					X			X		X		5
H3	X	X	X	X	X	X		X			X		X	X	10
H4	X	X											X		3
H5	X	X		X	X		X	X						X	7
H6	X	X	X	X			X	X					X	X	9
H7	X	X			X			X	X		X		X		7
H8	X	X		X			X	X	X					X	6
H9	X	X			X	X		X						X	6
H10	X				X					X			X	X	5
H11		X		X				X	X	X	X	X	X	X	9
H12	X	X												X	4
H13		X		X	X		X					X		X	6
H14	X	X			X				X	X	X			X	7
H15	X	X		X	X			X					X	X	7
H16		X		X	X		X					X	X	X	7
H17	X	X	X	X	X			X						X	7
H18	X	X		X	X		X						X	X	7
H19	X	X	X	X	X				X	X			X		8
yhteensä	16/19	17/19	5/19	11/19	13/19	2/19	6/19	11/19	5/19	4/19	6/19	3/19	12/19	15/19	

Haastateltavat on merkitty siten, että H1 tarkoittaa haastateltavaa numero yksi jne.
Yläriville on merkittynä miehille merkitykselliset kodin paikat.

Liite 3: Taulukko 3. Kodin tasot

Kodin paikat	Kodin tasot		
	MENTAALINEN	**SPATIAALINEN**	**SOSIAALINEN**
NYKYHETKEEN PAINOTTUVAT KODIT			
Nykykoti	X	X	X
Kodin paikkaa ei ole missään	X	X	
Mökki kotina	X	X	X
Kodinomainen päihdehoitolaitos	X	X	
Kotiympäristö	X	X	
Kotimaa	X	X	
Kotiseutu, sukujuuret ja kieli	X	X	X
ELÄMÄNKULKUUN LIITTYVÄT KODIT			
Lapsuudenkoti	X	X	X
Kotoinen mummola	X	X	X
Ensimmäinen oma koti	X	X	
Kodin perustaminen	X	X	X
Parisuhteen tai perheen koti erossa	X	X	X
Tulevaisuuden koti	X	X	X
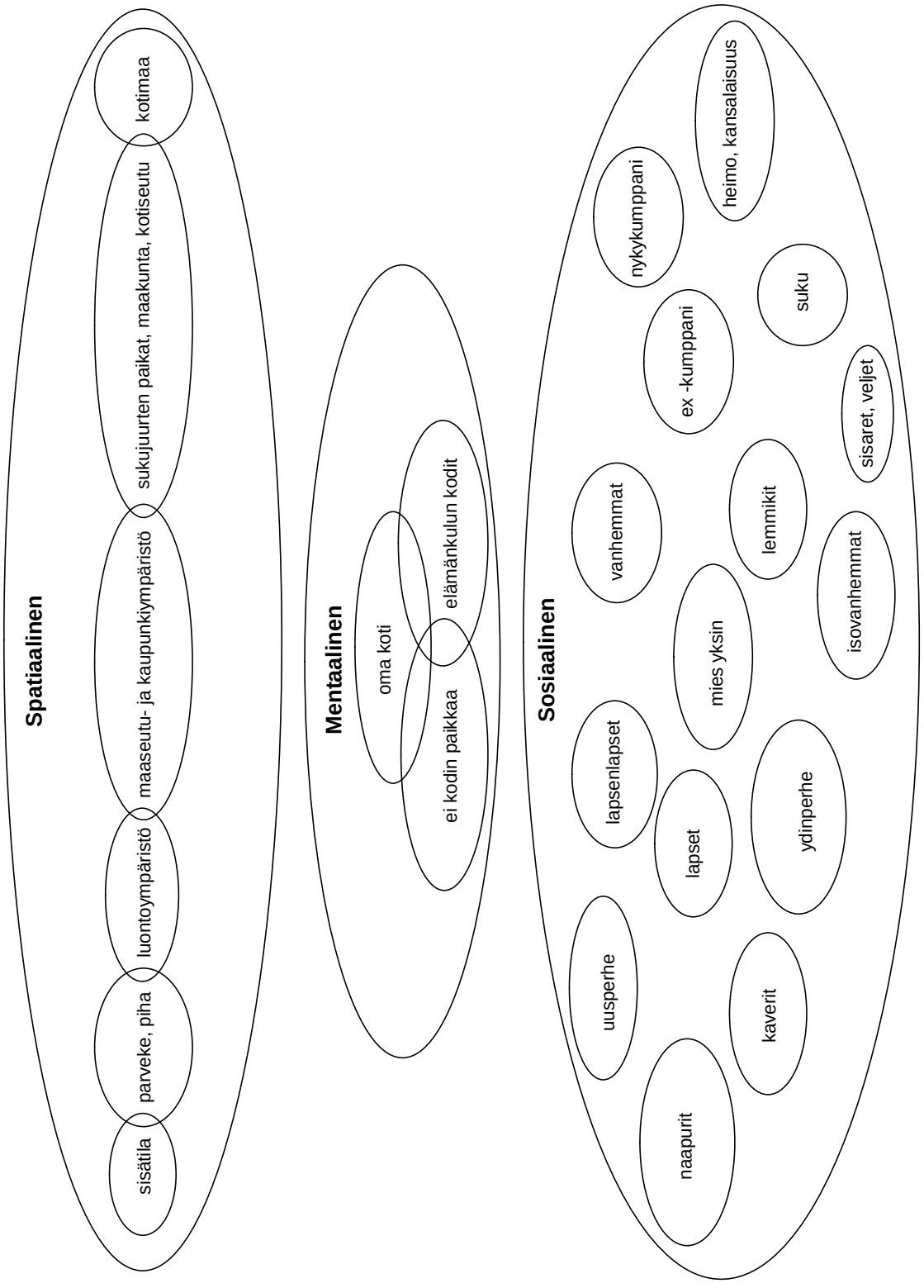
Liite 4: Kuvio 1. Kodin tasojen merkitykset